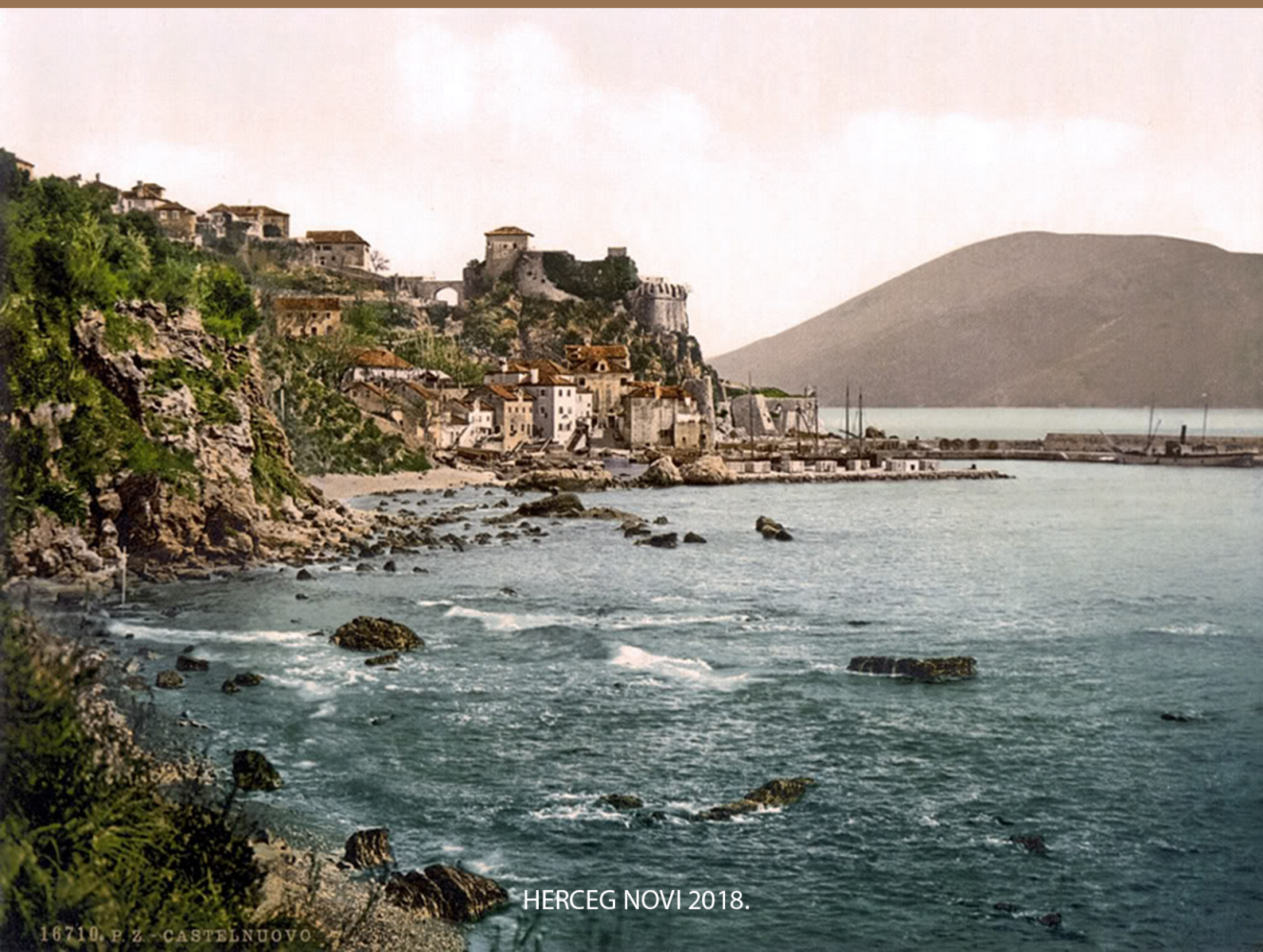

STUDIJA ZAŠTITE KULTURNIH DOBARA
OPŠTINE HERCEG NOVI
(U ZAHVATU PUP OHN)

HERCEG NOVI 2018.

ĐOKIĆ GROUP doo

STUDIJA ZAŠTITE KULTURNIH DOBARA OPŠTINE HERCEG NOVI
u zahvatu PUP OHN

Digitally signed by Susanne Ilić
Date: 2019.04.09 08:25:57 CEST

Herceg Novi 2018.

Izrada studije

Studiju zaštite kulturnih dobara Opštine Herceg Novi za potrebe izrade Prostorno-urbanističkog plana Opštine Herceg Novi izradila je Đokić group doo na osnovu ugovora broj 01-1856/17 potpisanog sa Opštinom Herceg Novi 29.08.2017.

Rukovodilac izrade studije, autor:

Srđan Marlović, dipl.ing.arh. - konzervator

Konsultanti:

Rade Mrlješ, dipl.ing.arh.

Željko Starčević, dipl. arheolog.

Radmila Mijajlović, arhivist

SADRŽAJ

1. UVOD	005
2. NORMATIVNI OKVIR	008
2.1. PRAVNI OKVIR	008
2.2. PLANSKI OKVIR	014
2.3. ZAKLJUČCI	016
3. METODOLOGIJA STUDIJE	017
3.1. ZADATAK IZRADE STUDIJE	017
3.2. CILJ IZRADE STUDIJE	016
3.3. METODOLOŠKE SMJERNICE	019
3.4. KONCEPT ZAŠTITE NASLEĐA U ZAHVATU PUPOHN	024
3.5. METODOLOGIJA	025
4. KULTURNA DOBRA NA PODRUČJU OPŠTINE HERCEG NOVI (ZAŠTIĆENA RJEŠENJIMA ZAVODA ZA ZAŠTITU SPOMENIKA CRNE GORE, RJEŠENJIMA UPRAVE ZA ZAŠTITU KULTURNIH DOBARA CRNE GORE I RJEŠENJIMA UNESCO-A)	051
SPISAK KULTURNIH DOBARA NA TERITORIJI OPŠTINE HERCEG NOVI	053
I PODRUČJE.....	059
II KULTURNO-ISTORIJSKE CJELINE	068
III KULTURNO-ISTORIJSKI OBJEKTI	078
IV ZAŠTIDENA KULTURNA DOBRA KOJA NISU IDENTIFIKOVANA NA TERENU	141
V KULTURNA DOBRA KOJA SU PORUŠENA U PERIODU OD 1980-1990	142
VI KULTURNA DOBRA POGREŠNO IDENTIFIKOVANA NA PODRUČJU OPŠTINE HERCEG NOVI	143
5. EVIDENTIRANA DOBRA SA POTENCIJALNIM KULTURNIM VRIJEDNOSTIMA	145
6. ZAŠTITA KULTURNIH DOBARA U KONTEKSTU PLANIRANJA PROSTORA	243
6.1. UNIVERZALNI PROBLEMI, STANJE I POSLJEDICE PLANIRANJA.....	243
6.2. POSTOJEĆI I PLANIRANI SAOBRAĆAJ - SAGLEDAVANJE PROBLEMA IZ RAKURSA ZAŠTITE KULTURNOG PEJZAŽA BOKE KOTORSKE	246
6.3. POLAZIŠTA ZA RJEŠAVANJE PITANJA RAZVOJA SAOBRAĆAJA	250
7. MJERE I PREPORUKE ZAŠTITE KULTURNOG PEJZAŽA NA PODRUČJU OPŠTINE HERCEG NOVI KAO PROSTORA NA LISTI SVJETSKE BAŠTINE (PODRUČJE I BAFER ZONA).....	252
7.1. OPŠTE PREPORUKE ZAŠTITE KULTURNOG DOBRA NA LISTI SVJETSKE BAŠTINE I NJEGOVE ZAŠTIĆENE OKOLINE	252
7.2. POSEBNE MJERE I PREPORUKE ZAŠTITE KULTURNOG PEJZAŽA NA PODRUČJU OPŠTINE HERCEG NOVI	255

7.2.1. MJERE ZA PROSTORE U GRANICAMA SVJETSKE BAŠTINE 256

MJERE I - AUTENTIČNE RURALNE CJELINE I OBRADIVA IMANJA SA OČUVANOM ISTORIJSKOM PARCELACIJOM 256

MJERE II - PRIRODNI OČUVANI PEJZAŽ U GRANICAMA SVJETSKE BAŠTINE 257

7.2.2. PREPORUKE ZA ISTORIJSKE GRADOVE I NASELJA U ZAŠTIĆENOJ OKOLINI SVJETSKE BAŠTINE 258

PREPORUKE III - ISTORIJSKI GRADOVI 258

PREPORUKE IV - ISTORIJSKA NASELJA DUŽ OBALE UKLJUČUJUĆI I IZGRAĐENU OBALU 263

PREPORUKE V - DJELOVI NASELJA SA SAVREMENOM URBANIZACIJOM 263

PREPORUKE VI - KULTIVISANA OBRADIVA IMANJA U OKVIRU ISTORIJSKIH NASELJA 264

PREPORUKE VII - PRIRODNI OČUVANI PEJZAŽ U ZONAMA ISTORIJSKIH PRIOBALNIH NASELJA 265

7.2.3. PREPORUKE ZA AUTENTIČNE RURALNE CJELINE I PRIPADAJUĆA OBRADIVA IMANJA U ZAŠTIĆENOJ OKOLINI SVJETSKE BAŠTINE I PREOSTALOM PROSTORU KULTURNOG PEJZAŽA BOKE KOTORSKE 265

PREPORUKE VIII - AUTENTIČNE RURALNE CJELINE I OBRADIVA IMANJA SA OČUVANOM ISTORIJSKOM PARCELACIJOM U ZALEĐU HERCEG NOVOG 266

PREPORUKE IX - AUTENTIČNE RURALNE CJELINE I OBRADIVA IMANJA SA OČUVANOM ISTORIJSKOM PARCELACIJOM NA LUŠTICI 268

PREPORUKE X - ZONA IZUZETNIH PRIRODNIH VRIJEDNOSTI 269

PREPORUKE XI - PRIRODNI PEJZAŽ 270

PREPORUKE XII - SAVREMENA URBANIZACIJA RURALNIH CJELINA 271

PREPORUKE XIII - PRIVREDNO-USLUŽNA ZONA 272

PREPORUKE XIV - MAJDANI ZA EKSPLOATACIJU KAMENA 272

7.2.4. POSEBNE PREPORUKE 272

PREPORUKE XV - ARHEOLOŠKI LOKALITETI I OBJEKTI ARHEOLOŠKOG KARAKTERA 272

PREPORUKE XVI - CRKVE I SAKRALNE GRADITELJSKE CJELINE 272

PREPORUKE XVII - FORTIFIKACIONI OBJEKTI I FORTIFIKACIONE GRADITELJSKE CJELINE 273

7.2.5. APPENDIX – PREPORUKE DOBRE PRAKSE ZA SAVREMENU GRADNJU NA PODRUČJIMA OČUVANE KULTURNE BAŠTINE I KULTURNOG PEJZAŽA 273

PREPORUKE XVIII - PODRUČJA NOVE GRADNJE (RIZORT HOTELI) 274

PREPORUKE XIX - KONCEPTI, OBLIKOVANJE I MATERIJALIZACIJA ZA PODRUČJA NOVE GRADNJE (URBANA ZONA - MJEŠOVITA NAMJENA, STAMBENA NAMJENA SREDNJE I VELIKE GUSTINE) 274

PREPORUKE XX - KONCEPTI, OBLIKOVANJE I MATERIJALIZACIJA ZA PODRUČJA NOVE GRADNJE PODRUČJA NOVE GRADNJE (RURALNA ZONA) 275

8. APPENDIX - GRAFIČKI PRIKAZI PRIMJERA DOBRE PRAKSE 277**9. GRAFIČKA DOKUMENTACIJA 286**

1. UVOD

Opština Herceg-Novi smještena je na krajnjem jugo-zapadu Crne Gore, pripada primorskoj regiji i zauzima ulazni dio teritorije koja okružuje Bokokotorski zaliv.

Herceg Novi je pogranična opština Crne Gore jer se graniči sa Republikom Hrvatskom i Republikom Srpskom. Sa zapada se graniči sa opštinom Konavle u Republici Hrvatskoj, a sa sjeverozapada sa opštinom Trebinje u Republici Srpskoj. Sa sjeveroistočne i istočne strane opština Herceg Novi graniči se sa opštinama Kotor i Tivat (Crna Gora), dok sa južne strane teritorija opštine izlazi na Jadransko more preko poluostrva Luštica. Granični prelazi prema Republici Hrvatskoj su na Debelom brijegu i Konfinu, dok je granični prelaz prema Republici Srpskoj na Sitnici.

Najveći dio teritorije opštine ima južnu ekspoziciju koju čine padine Orjena i njegovih ogranaka. Najviši vrh planine Orjen je Veliki Kabao (1895 m nv), dok se u središnjem dijelu orjenskog masiva izdižu vrhovi Subra (1679 mnv), Odijevo na Dobroštici (1571 m nv) i Radoštak (1445 m nv).

Između priobalne zone i ogranaka Orjena posebno se izdvajaju Vidov Vrh (781m nv), Petrova glava (763m nv), Devesilje (775m nv) i Jeremijino brdo (716m nv).

Južni-priobalni dio Opštine obuhvata poluostrvo Lušticu čiji je najviši vrh Obosnik 586m nv, dio poluostrva Košare (Kobila), Topljanski zaliv, Kumborski tjesnac i dio Tivatskog zaliva sve do tjesnaca Verige.

Veza sa Jadranskim morem se ostvaruje preko „Bokokotorskih vrata” kroz prolaz rt Oštro- rt Mirište i tjesnacom Kabala, morska veza sa Tivatskim zalivom ostvaruje se preko Kumborskog tjesnaca, a sa Risanskim i Kotorskim zalivom kroz tjesnac Verige čiji je najuži dio širok 340 m. Dubina mora kod rta «Oštro» iznosi 80 m, dok u hercegnovskom zalivu dostiže oko 60 m. Ukupna dužina obale u opštini Herceg Novi uključujući obim ostrva iznosi 60,72 km.

Saobraćajna pristupačnost područja Boke Kotorske, a time i Herceg Novog, izuzetno je povoljna sa mora pa je ranije bila razvijena tradicija pomorskog saobraćaja. Drumski saobraćaj se odvija preko Jadranske magistrale kojom se Herceg Novi povezuje sa Republikom Hrvatskom i ostalim dijelovima Crne Gore. Putem Meljine-Sitnica ostvaruje se saobraćajna povezanost sa opštinom Trebinje u Republici Srpskoj. Trajektnom vezom Kamenari-Lepetani ostvarena je veza sa opštinom Tivat i dalje, sa drugim opštinama u Crnoj Gori. Saobraćajna povezanost sa poluostrvom Luštica nije na adekvatan način riješena - kopneni put vodi preko teritorije opštine Tivat, dok pomorska veza preko zaliva nije kvalitetno ostvarena.

Izuzetan kvalitet graditeljstva starih gradova, naselja i sela, profanih i sakralnih objekata, te vrijednosti arheoloških lokaliteta, na prostoru cijele opštine, bili su osnov da Stari grad Herceg Novi, zajedno sa gradskim zidinama i Zapadnim te Istočnim podgrađem rješenjima iz 1966., 1984 i 1998. godine, budu zaštićeni kao kulturna dobra, odnosno kao kulturno-istorijske cjeline, a mnogobrojni pojedinačni objekti i područja, u periodu od 1949-2015. godine, dobiju status kulturnog dobra. Ukupan broj zaštićenih kulturnih dobara na teritoriji opštine Herceg Novi je 129. Od toga 4 kulturna dobra su srušena, a 6 kulturnih dobara nije rekonstruirano na terenu. Najstarija registracija kulturnog dobra je Kuća i park Olge Komnenović (1949) i porušeni Hotel Boka (1951).

Jedan dio prostora Opštine Herceg Novi dobio je status univerzalnosti kada je Komitet Svjetske baštine UNESCO-a 26. oktobra 1979. godine upisao Prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotora na Listu svjetske baštine. Na području Opštine Herceg Novi to je prostor Ubaljske kotline i sela Ubli. Komitet je ocjenio da područje odlikuje izuzetna univerzalna vrijednost, koja je sadržana u uspješno ostvarenom jedinstvu gradova i naselja sa prirodnim okruženjem zaliva, u jedinstvenom svjedočanstvu uloge koju je područje imalo u širenju mediteranske kulture na područje Balkana, te u značajnom kvalitetu arhitekture, umjetnosti i zanatstva, koji svjedoče o formiranju autonomnog izraza i identiteta, nastalog sjedinjavanjem kultura Istoka i Zapada.

Sticanje međunarodnog statusa, dalo je presudan doprinos da se vrijednosti, integritet i autentičnost kulturnih dobara sačuvaju do današnjih dana, uprkos devastacijama koje je izvršio čovjek i prirodnim katastrofama koje su pogodile područje.

Zaštićeno područje koje se proteže preko skoro čivate teritorije Opštine herceg Novi predstavlja primjer izuzetnog kulturnog pejzaža u kome su povezani i međusobno se prožimaju predjeli autohtone prirode i oblici ljudske djelatnosti nastajali tokom više istorijskih epoha. Priobalni gorski masivi Lovćena i Orjena, kao i akvatorijum Boke Kotorske, bili su prostor kontinuiranog življenja od praistorije do današnjeg doba. Drevne aglomeracije srasle su sa prirodom izuzetnih vrijednosti.

2. NORMATIVNI OKVIR

2.1. PRAVNI OKVIR

Pravni okvir izrade Studije zaštite kulturnih dobara u zahvatu PUP Opštine Herceg Novi čine **obavezujući dokumenti međunarodne i nacionalne legislative**:

- Zakon o zaštiti kulturnih dobara Crne Gore iz 2010. god. (nacionalni);
- Zakon o prirodno i kulturno-istorijskom području Kotora 2013 i 2018. god. (nacionalni);
- UNESCO „Prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotora“ odluke Komiteta Svjetske baštine broj:
 - 36 COM 8B.58 iz San Peterburga (2012);
 - 38 COM 7B.29 iz Dohe (2014);
 - 39 COM 8B.47 iz Bona (2015);
 - 40. COM 7B.54 iz Istanbula (2016) (međunarodni);
- HIA Boka Kotorska iz 2017. god. (međunarodni/nacionalni);
- Studija zaštite kulturnih dobara u zahvatu PPPNOP iz 2017. god. (nacionalni).

2.1.1. [Zakon o kulturnim dobrima Crne Gore - integralna zaštita kulturnih dobara]

Zakon o zaštiti kulturnih dobara Crne Gore (Sl.CG 49/10 od 13.10.2010.) se primjenjuje preko Ministarstva Kulture, odnosno Direktorata za kulturnu baštinu i Uprave za zaštitu kulturnih dobara. U članu 12 ovog zakona prepoznate su i definisane vrste nepokretnih kulturnih dobara: kulturno-istorijski objekat, kulturno-istorijska cjelina i lokalitet/područje; za koje su zakonom precizno definisane odredbe u smislu zaštićene okoline, smjernica, mjera i režima zaštite.

Član 90 ovog zakona nalaže **izradu Studije kulturnih dobara na teritoriji lokalnih samouprava**, zasnovanu na pozitivnoj praksi preporučenoj od strane UNESCO-a, a koja predstavlja baznu studiju za sve buduće planove na teritorijama lokalnih samouprava, u ovom slučaju Prostorno-urbanistički plan Opštine Herceg Novi (PUP OHN). Ove studije moraju biti usklađene sa Zakonom o kulturnim dobrima (vrste kulturnih dobara, zaštićena okolina, smjernice, mjere i režimi zaštite). Ministarstvo kulture Crne Gore je stava da Studije zaštite kulturnih dobara za lokalne samouprave koje se nalaze u okvirima Prirodno i kulturno-istorijskog područja Kotora i njegove zaštićene okoline (UNESCO) trebaju biti sačinjene nakon usvajanja HIA (Heritage Impact Assessment) studije¹, kako bi predmetne studije mogle biti usklađene kako sa usvojenom Studijom kulturnih dobara u zahvatu PPPNOP, tako i sa studijom HIA Boka Kotorska kao referentnim dokumentom preporučenim od strane UNESCO-a i usvojenim od strane Vlade Crne Gore. U ovom smislu, Ministarstvo je takođe stava da prednost daje međunarodnim smjernicama.² Budući da je

¹ Odgovor Ministarstva kulture na otvoreno pismo Društva prijatelja bokeške baštine od 30.03.2017. godine koji se odnosi na Prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotora sa svojstvom kulturnog dobra na Listi svjetske baštine (UNESCO), a samim tim i na njegovu zaštićenu okolinu: <http://www.mku.gov.me/vijesti/170873/Odgovor-Ministarstva-kulture-na-otvoreno-pismo-Drustva-prijatelja-bokeske-bastine.html>

² Ibid.

najveći dio Opštine Herceg Novi u režimu UNESCO-ve zaštite, i to u svojstvu kulturnog dobra i u svojstvu zaštićene okoline predmetnog kulturnog dobra na Listi svjetske baštine, sve pomenute smjernice se direktno primjenjuju na opštinsku teritoriju, odnosno sve planske dokumente koji je obrađuju.

Zakon o kulturnim dobrima Crne Gore u članu 89 regulisan je metodološki pristup zaštiti koji je zasnovan na **Integralnoj zaštiti kulturnih dobara**. Integralna zaštita se zasniva na čuvanju kulturnog dobra poštujući njegov integritet, autentičnost i sva svojstva odnosno osobenosti koja ga čine prepoznatljivim kao integralni dio savremenog društva, te njegovog ekonomskog i urbanog razvoja.

U tom cilju na područjima kulturnih dobara i njihove zaštićene okoline, ali i cjelokupne baštine, potrebno je implementirati metod **Integrisanog pristupa planiranju**, zasnovanog na **konceptu održivog razvoja**. Integrisan pristup podrazumjeva saradnju različitih sektora uključenih u postupak planiranja u kome se propagira kulturna specifičnost, socijalna kohezija i solidarnost, ekološka povezanost i ekonomska integracija.³ U kontekstu integrisanog pristupa, baština se posmatra kao razvojni potencijal koji svi sektori uključeni u postupak planiranja moraju uvažiti i pronaći zajednički interes za njenu adekvatnu revitalizaciju, očuvanje i upravljanje. Kvalitetnija unutarsektorska i vansektorska saradnja je imperativ.

Topografska karta Boke Kotorske iz 1688. god. autora Vićenca Horonelija

³ Ministarstvo kulture je prepoznalo značaj dokumenta Evropske povelje o prostornom planiranju u koji se odnosi na baštinu koja se posmatra kao pokretač razvoja: The European Council od Spatial Planners. (2013). The Charter of European Planning – The Vision for Cities and Regions and Territories of Europe in 21st Century. Barcelona: ECTP-CEU

2.1.2. [UNESCO - Prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotora]

36 COM 8B.58 Na 36. sednici Komiteta svetske baštine održanoj u San Petersburgu (2012. god) u tački 3 usvojena je predložena granica zaštićene okoline Prirodno i kulturno-istorijskog područja Kotora u čiji sastav je ušla cjelokupna Opština Tivat i najveći dio Opštine Herceg Novi (izuzev manjih dijelova KO Kruševica i Sutorina). U tački 4 se savjetuje da država Crna Gora koordinira rad na sinhronizaciji i harmonizaciji planskih dokumenata sve tri opštine koje se nalaze u režimu zaštite kulturnog dobra i njegove zaštićene okoline kako bi se očuvala Izuzetna univerzalna vrijednost (OUV) upisanog dobra. Ove granice kulturnog dobra i njegove zaštićene okoline (bafer zone) implementirane su u Zakon o prirodno i kulturno-istorijskom području Kotora (2013 i 2018). Definisane granice su obavezujuće za sve buduće nacionalne i lokalne planske dokumente, te u njima teritorija Opštine Herceg Novi mora biti tretirana u skladu sa metodologijom i propisima koje nalaže UNESCO.

38 COM 7B.29 Na 38. sednici Komiteta svetske baštine održanoj u Dohi (2014. god) upućen je apel vlastima Crne Gore za uspostavljanje mehanizama u pogledu adekvatnog planiranja i kontrolisanja urbanizacije na prostoru kulturnog dobra na Listi svjetske baštine naročito u pogledu zaštite pejzaža, zahteva se izrada saobraćajne strategije koja bi obuhvatala sve tri opštine koje se nalaze u režimu zaštite UNESCO-a obrađenu u sklopu dokumenta Prostornog plana, i preporučuje izradu HIA (Heritage Impact Assessment) za sve krupne razvojne projekte koji se razmatraju u ovom predjelu, prvenstveno projekat mosta na Verigama i nove turističke kapacitete većih dimenzija.

39 COM 8B.47 Na 39. sednici Komiteta svetske baštine održanoj u Bonu (2015. god) potvrđene su granice Kulturnog dobra pod imenom „Prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotora“ koje je od 1979. godine na UNESCO-voj Listi svjetske baštine, u kojima se nalazio dio Opštine Kotor (unutrašnji dio Bokokotorskog zaliva) i dio opštine Herceg Novi (područje kulturnog pejzaža sela Ubli i Ubaljske kotline). Odustalo se od promene granica kulturnog budući da je odlukom 36 COM 8B.58 iz 2012. godine bilo predviđeno da se zapadna granica kulturnog dobra postavi administrativnom granicom Opštine Kotor i Herceg Novi kojom bi Ubli ostali van zone kulturnog dobra, i dospjeli u zonu zaštićene okoline.

U tački 4 koja se direktno odnosi na Herceg Novi, definisano je da lokalne samouprave čije se teritorije nalaze u zone kulturnog dobra na Listi svjetske baštine kao i u okviru njegove zaštićene okoline imaju obavezu da međusobno sinhronizuju aktivnosti u sprovođenju mehanizama zaštite naslijeđa i definisanju koncepta saobraćajne mreže, te obezbjede njihovu implementaciju kroz planske dokumente, uvažavajući metodologiju UNESCO-a.

40. COM 7B.54 Tokom 40. sjednice Komiteta za svjetsku baštinu održane u Istanbulu (2016. god.) od države Crne Gore se izričito zahtjeva usklađivanje svih instrumenata planiranja kroz sveobuhvatnu studiju procjene uticaja na baštinu – HIA (Heritage Impact Assessment), koja se zasniva na smjernicama ICOMOS-a koja važe za područja na Listi svjetske baštine, kako bi se uspostavio jasan okvir za planiranje koje je u skladu sa potrebom zaštite Izuzetne univerzalne vrijednosti (OUV) dobra, njegovih atributa i promovisanje održivih, pravičnih i kompatibilnih oblika razvoja. HIA studijom se daje planski okvir kojim se reguliše prekomjeran pritisak turističke privrede i tržišta komercijalnih nekretnina na ovo za svjetsku baštinu važno područje. Cilj HIA studije je da se izbjegne rizik gubitka statusa na UNESCO-voj Listi

svjetske baštine uslijed sve veće ugroženosti dobra nekontrolisanom urbanizacijom i razvojnim projektima. Zaključci iz HIA studije bi nakon usvajanja državnom nivou trebali biti implementirani u plansku dokumentaciju sve tri opštine koje se nalaze u režimu zaštite kulturnog dobra i njegove zaštićene okoline.

Takođe se zahtjeva da Crna Gora dovrši Studiju zaštite kulturnih dobara za PPPN OP kao osnovu za definisanje zoniranja namjene prostora i pripadajućeg sistema mjera i detaljnih odredbi koji bi trebali da se zasnivaju na balansu između trenutnih razvojnih zahvata u prostoru i izuzetnih univerzalnih vrijednosti (OUV) kulturnog dobra svjetske baštine za Prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotora i njegove zaštićene okoline, sa posebnim akcentom na zaštitu prirodnog pejzaža i saobraćajne infrastrukture. Izričito se zahtjeva završetak HIA studije za most na Verigama, uz sva ostala alternativna saobraćajna rješenja kako bi se stvorio osnov za izradu Regionalne saobraćajne strategije.

2.1.3. [HIA Boka Kotorska]

Usvajanjem HIA Boka Kotorska studije krajem 2017. godine od strane Vlade Crne Gore⁴, njeni zaključci postali su obavezujući pravni okvir za sve planske dokumente na prostoru Boke Kotorske, a samim timi za **sve planske dokumente na teritoriji Opštine Herceg Novi**. HIA studija daje jasan okvir za planiranje koje je u skladu sa potrebom zaštite izuzetne univerzalne vrijednosti (OUV) kulturnog dobra na Listi svjetske baštine (UNESCO) i promovisanje održivih, pravičnih i kompatibilnih oblika razvoja, i **ograničava ekspanziju urbanizacije, sa posebnim akcentom na zaštitu prirodnog konteksta i autentičnog pejzaža**. Na taj način se pospješuje vidljivosti cjelokupnog prirodnog i graditeljskog naslijeđa koje se kroz plansku dokumentaciju, poštujući postulate koncepta održivog razvoja, mora operativnim smjernicama **zaštititi, unaprijediti, i strateški posmatrati kao razvojni potencijal**. HIA studija tretira područje Opština Herceg Novi i Tivat kao neraskidive dijelove kulturnog dobra na Listi svjetske baštine – Prirodno i kulturno-istorijskog područja Kotora sa kojim grade jedinstven i specifičan predio – kulturni pejzaž Boke Kotorske koji posjeduje *Izuzetne univerzalne vrijednosti* (OUV). Najvažnije smjernice koje proizilaze iz studije HIA Boka Kotorska su:

- Predlaganje modela za usklađivanje instrumenata planiranja u saglasnosti sa zaštitom izuzetnih univerzalnih vrijednosti (OUV) definisanim od strane UNESCO-a;
- Planiranje primjerenih promjenama zasnovanim na balansu između konzervacije i razvoja propisane kroz UNESCO-ve preporuke za urbane pejzaže (2011);
- Implementacija člana 4 Konvencije za svjetsku baštinu (2015) kojim se predviđa integracija održivog razvoja u proces zaštite baštine gdje se države potpisnice obavezuju da moraju prepoznati i kroz plansku dokumentaciju sprovesti kategoriju **“inherentni potencijal” kulturnog**

⁴ Vlada Crne Gore je na 48. sjednici održanoj 10.11.2017. godine usvojila Dokument „Procjena uticaja na baštinu za Prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotora“ (HIA Boka Kotorska), izrađen od strane Arhitektonskog fakulteta UCG-a, uz saradnju inostranog ICOMOS eksperta i revidiran od strane UNESCO eksperta. Obradivač je imao zadatak da pregleda i uskladi sve instrumente planiranja kako bi se uspostavio jasan okvir za planiranje i za promovisanje održivih, kompatibilnih oblika razvoja: <http://www.gov.me/pretraga/178374/Odrzana-konferencija-za-medije-nakon-48-sjednice-Vlade-Crne-Gore.html>

dobra koji doprinosi svim dimenzijama održivog razvoja i korišćenju njegovih prednosti za društvo, obezbjeđujući mu potpuno očuvanje bez ugrožavanja *Izuzetne univerzalne vrijednosti* (OUV).

Na osnovu smjernica iz HIA studije proističe nužnost da se kroz plansku dokumentaciju ispituju elementi koji utiču na stanje kulturnih dobara ali i sveukupne baštine unutar definisane teritorije lokalne samouprave:

- Identifikovanje osnovnih atributa baštine i univerzalnih vrijednosti na području zahvata plana;
- Identifikovanje potencijalnih opasnosti za baštinu i univerzalne vrijednosti zasnovanih na generalnim procesima u prostoru;
- Definisanje mjera za izbjegavanje budućih i ublažavanje postojećih negativnih uticaja.

Kulturni pejzaž Boke Kotorske

Ove smjernice će biti od najvećeg značaja za sagledavanje stanja cjeline, odnosno stanja baštine na teritoriji Opštine Herceg Novi kao zasebne cjeline specifičnih karakteristika ali i kao integralnog dijela prostora sa prepoznatim univerzalnim vrijednostima kulturnog pejzaža Boke Kotorske, odnosno Prirodnog i kulturno-istorijskog područja Kotor, upisanog na Listu svjetske baštine (UNESCO).

2.1.4. [Studija zaštite kulturnih dobara u zahvatu PPPNOP]

Studijom je potvrđeno strateško opredjeljene ka **integralnoj zaštiti kulturnih dobara** koja se posmatra kao jedna od komponenti održivog planiranja i održivog razvoja. Ovom studijom su utvrđene smjernice koje se odnose na režim i mjere zaštite koje, kako se navodi, treba da omoguće skladan život kulturne baštine i sprječe promjene koje su za nju štetne, posebno one koje mogu promijeniti njen specifičan karakter, suštinu i svojstvo kulturnog identiteta.

Izrada Studije zaštite kulturnih dobara za potrebe PPPNOP, realizovana je, kako se u njoj navodi, u kratkom vremenskom roku, a zbog veličine zahvata i broja kulturnih dobara preuzimani su podaci iz elaborata nastalih u okviru projekta Revalorizacija kulturnih dobara Crne Gore iz 2013. U ovoj Studiji se nalazi veliki broj podataka za svaku primorsku opštinu koji predstavljaju potencijalni izvor informacija za izradu drugih studija za planske dokumenate nižeg reda, i kao takva ima izuzetan značaj, ali se ostavlja mogućnost za provjeru⁵ i dopunu istih budući da se u samoj Studiji navodi da postoji mogućnost da su se na nekim mjestima u Studiji dogodile greške⁶.

Ova studija je na teritoriji Opštine Herceg Novi evidentirala 102 kulturna dobra, od kojih je 101 prikazano na mapi, za još 14 je smatrano da ne posjeduju materijalne ostatke, dok je za dodatnih 168 evidentiranih dobara utvrđena je potencijalna kulturna vrijednost. Prilikom izrade Studije kulturnih dobara Opštine

⁵ Potrebno je nagrasiti da je veliki dio studije posvećen memorijalnim objektima (slučaju Herceg Novog ugalvnom spomen-ploče), koji su tretmanom za potrebe izrade Studije zaštite kulturnih dobara u zahvatu PPPNOP izjednačeni sa pojedinačnim kulturnim dobrima koji kao volumeni u prostoru, graditeljske cjeline i područja zatjevaju specifičan i veoma složen pristup zaštiti i definisanju i zaštićene okoline, a koji se bitno razlikuju od pristupa zaštiti i zaštićenoj okolini spomen-ploče koja je itaknuta na pojedinačnom objektu.

Problem koji se u nekoliko slučajeva dogodio je da je svojstvo kulturnog dobra dodjeljeno objektima koji ne posjeduju kulturno-istorijske vrijednosti, već se prikazuju zaštićena dobra samo zbog činjenice da se na njima nalazi spomen-ploča. Tako se dešava da se Studijom PPPNOP objekti kao što su škola „Milan Vuković“, Dom kulture u Baošićima, Centar za kulturu u Bijeloj koji ne posjeduju memorijalne, istorijske, arhitektonske, umjetničke ili pak neke druge vrijednosti prikazuju kao kulturna dobra, iako to *de facto* nisu. Pretpostavka je da se u trenutku izrade Studije PPPNOP, vjerovatno uslijed izuzetne vremenske ograničenosti za izradu možda nije pronašlo adekvatno rješenje za obilježavanje ovog tipa kulturnog dobara.

Posmatrajući njihovu veličinu u odnosu na razmjeru kojom se bave planski dokumenti, spomen-ploče ne posjeduju kapacitet relevantnosti da bi bili prostorno analizirani u okviru ovakve studije, te je u cilju upotrebne vrijednosti informacija iz Studije OHN smatralo nužnim evidentirati ih, navesti njihovu lokaciju, katastarsku parcelu na kojoj se nalaze, uz upućivanje na mere i režime zaštite koje za ovaj tip kulturnih dobara izdaje Uprava za zaštitu kulturnih dobara.

⁶ Pojedina kulturna dobra su smješena na pogrešnu lokaciju a samim tim i pogrešnu katastarsku parcelu, kao što je na primjer spomen ploča na rodnoj kući Dr. Sima Miloševića, što kao bazna informacija za planski dokument u budućnosti može predstavljati opasnost za opstanak kulturnog dobra ili sa druge strane neosnovan namet obaveza prema kulturnom dobru na lokacijama gdje ono *de facto* ne postoji.

Herceg Novi u zahvatu PUP OHN utvrđeno je da u sklopu studije PPPNOP postoji izvjestan broj grešaka koje mogu dovesti u opasnost opstanak ili svojstvo određenog broja kulturnih dobara. Predlaže se da se ove greške otklone na osnovu korigovanih podataka prikazanih u nastavku Studije kulturnih dobara OHN.

U Studiji PPPNOP (u obliku u kome je ustupljena obrađivaču ove Studije) nisu implementirane tačne granice kulturnog dobra na Listi svjetske baštine (UNESCO, Zakon o PKIP Kotora), pa samim tim nije prepoznata činjenica da je jedan dio Opštine Herceg Novi u režimu zaštite kao Kulturno dobro na Listi svjetske baštine (UNESCO), kao i da je najveći dio Opštine Herceg Novi u režimu zaštićene okoline kulturnog dobra na Listi svjetske baštine (UNESCO). Jedan dio baštine, prvenstveno graditeljskih cjelina, nije identifikovan⁷, dok su se na pojedinim mjestima dogodile greške u definisanju tipa⁸ ili lokacije kulturnog dobra. Upravo iz tog razloga, izrada Studije zaštite kulturnih dobara OHN, budući da se fokusirano bavi isključivo teritorijom OHN, a cjeneći izuzetno velik sintezni rad učinjen prilikom izrade Studije za PPPNOP, pokušava da ove probleme otkloni, ali i identifikuje greške koje postoje u spisku kulturnih dobara kojima raspolaže Uprava, a koje se tiču tačnog imenovanja pojedinih dobara na koje je ukazala Uprava za zaštitu kulturnih dobara - područna jedinica u Kotoru. Predmetna Studija OHN zapravo predstavlja prirodnu evoluciju Studije PPPNOP.

2.2. PLANSKI OKVIR

2.4.1. Zaštita graditeljskog naslijeđa Opštine Herceg Novi kroz prostorno plansku dokumentaciju

Planski okvir izrade ove studije zasnovan je na proučavanju važeće i nevažeće dokumentacije iz prethodnog perioda koju čine planski i ostali dokumenti koji obrađuju kategoriju kulturnih dobara, graditeljskog naslijeđa i cjelokupne baštine. Sadržaj koji se nalazi unutar ove studije zasnovan je na arhivskim i terenskim istraživanjima i materijalu koji je komparativno analiziran a nalazi se unutar sljedećih studija i planskih dokumenata:

Planski dokumenti:

- Studija kulturnih dobara u zahvatu Prostornog plana posebne namjene obalnog područja (PPPNOP) usvojena 2017. godine.^{9 10}

⁷ Kao što su na primjer dijelovi očuvanih kulturno-istorijskih cjelina stare Tople, Igala, Srbine, Meljina a čiji su pojedini vrijedni istorijski objekti ili cjeline nestali u protekle tri decenije upravo zbog činjenice da u prethodnim planskim dokumentima i njihovim režimima zaštite ove cjeline nisu na adekvatan način prepoznate.

⁸ Pojedini kompleksi odnosno kulturno-istorijske cjeline nisu prepoznate kao takve, već kao pojedinačni objekti, iako su prethodnim Rješenjima Uprave prepoznati kao prostorne cjeline. To je slučaj sa primjerom Manastir Savina, Upravno-sakralnim kompleksom Topaljske komunitadi sa crkvama Sv. Đorđa i Sv. Spasa, Lazaretom, Gradskim bedemima Herceg Novog sa pripadajućim bastionima, Austrougarskim fortifikacijama na ulazu u Bokokotorski zaliv sa kraja XIX vijeka i slično, čime je primat dat pojedinačnom elementima unutar kulturnog dobra, dok je značaj prostorne kulturno-istorijske cjeline potisnut.

⁹ Materijal je kao bazu za izradu Studije zaštite kulturnih dobara Opštine Herceg Novi u zahvatu PUP OHN ustupila Uprava za zaštitu kulturnih dobara Crne Gore, sa pravom njene upotrebe kao bazne studije za izradu predmetnog dokumenta.

- Prostorni plan opštine Herceg Novi - Prostorni plan opštine Herceg Novi usvojen je 2007. god.¹¹
- Studija zaštite graditeljskog naslijeđa za područje opštine Herceg Novi, S.Vučenović Zavod za projektovanje i urbanizam Herceg Novi, Centar UN za ljudska naselja (UNCHS), Organizacija UN za otklanjanje posljedica katastrofa (UNDRO), 1985.

Ostali dokumenti:

- Revalorizacija kulturnih dobara Crne Gore 2013-2014.¹²
- Kartoni rekognosciranja Opštine Herceg Novi, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Centar za arheološka istraživanja Crne Gore, 2006.
- Digitalizovani kartoni i pojedinačna Rješenja o uspostavljanju zaštite iz centralnog registra za period od 1957-2006. godine.¹³

Važno je napomenuti da se u svim navedenim dokumentima koji su davali planski okvir za intervencije u proteklih 30 godina nije u cjelosti sagledano stanje kulturnih vrijednosti za prostorno i kulturno-istorijskog područja Herceg Novog. Istorijski prostor sa velikim brojem urbanih i ruralnih podcjelina kako duž obale tako i u zaleđu, koji su kao dio složenog sistema koji je obezbjedio nastanak i razvoj kulturno-istorijske cjeline Stari grad - Herceg Novi nisu sagledavana kao cjelina niti su bile adekvatno zaštićene odgovarajućim smjernicama. To je rezultiralo neadekvatnom urbanizacijom i visokim stepenom devastacije ovih vrijednih istorijskih cjelina. Direktni rezultat ovakvog stanja stvari je trajni gubitak vrijedne baštine Opštine Herceg Novi, ali i ugrožavanja zaštićene okoline Prirodnog i kulturno-istorijskog područja Kotora i njegovog svojstva kao kulturnog dobra na Listi svjetske baštine (UNESCO).

Vrijedno je pomenuti da je u prošlosti bilo izuzetnih pokušaja zaštite, i u tom smislu važno je pomenuti studiju graditeljskog naslijeđa Svetislava Vučenovića Opštine Herceg Novi. Ona se u brojnim aspektima poklapa sa velikim brojem instrukcija koje danas postaju opšteprihvaćene i sadržane su u UNESCO-vim smjernicama za Boku Kotorsku kao područja Svjetske baštine i njegove zaštićene okoline.

¹⁰ U knjizi I i u sklopu nje poglavlju 8. ove studije date su generalne konzervatorske smjernice, a kroz poglavlja 5. i 6., režim i mjere zaštite za kulturna dobra i evidentirana dobra sa potencijalnim kulturnim vrijednostima. U sklopu izrade predmetne studije Kulturnih dobara OHN za potrebe PUP-a, na osnovu programskog zadatka kao i smjernica Studije HIA Boka Kotorska, prostor Opštine Herceg Novi je bilo potrebno sagledati kao cjelinu, pa se može smatrati da je ova studija prirodna evolucija studije PPPNOP.

¹¹ Na području Opštine Herceg Novi ovaj prostorni plan evidentira 102 kulturna dobra. Nakon analize predmetnog plana konstatovano je da je dat pregled postojećeg stanja kulturne baštine na teritoriji Opštine Herceg Novi, bez predloga unapređenja stanja baštine i evidentiranja dobara koje posjeduju potencijalne kulturne vrijednosti iz kojih bi proizašao postupak valorizacije istih.

¹² Dio ove dokumentacije ustupila Uprava za zaštitu kulturnih dobara Crne Gore za dio kulturnih dobara za potrebe izrade ove studije.

¹³ Ovaj set dokumenata omogućio je kvalitetniji uvid u sva registrovana kulturna dobra koja posjeduju Rješenja o zaštiti od kojih jedna dio njih uslijed generacijskog vakuma u prenošenju saznanja u proteklih 30 godina nije rekognosciran na terenu te se nije znalo da li kulturna dobra postoje ili ne postoje.

2.3. ZAKLJUČCI

Zaključci koji proističu iz pravnog okvira postaju nosioci koncepta metodologije za izradu Studije zaštite kulturnih dobara u zahvatu PUP Opštine Herceg Novi, i **obavezujući su** za cjelokupni planski dokument PUP Opštine Herceg Novi. Zaključci se odnose na sljedeće činjenice:

1. Odlukom UNESCO-a broj 03COM XII.46 iz 1979. godine definisana je granica kulturnog dobra na Listi svjetske baštine „Prirodno i kulturno-istorijskog područja Kotora“ i u tom smislu područje Ubala (Ubaljska kotlina) se kao dio Opštine Herceg Novi našlo unutar pomenutog kulturnog dobra zaštićenog od strane UNESCO-a. Odlukom UNESCO-a broj 36 COM 8B.58 od 2012. godine definisana je zaštićena okolina (bafer zona) „Prirodno i kulturno-istorijskog područja Kotora“ i u tom smislu najveći dio teritorije Opštine Herceg Novi (osim manjih dijelova katastarske Sutorine i Kruševica) nalazi se pod zaštitom UNESCO-a i to u svojstvu zaštićene okoline Prirodno i kulturno-istorijskog područja Kotora - Kulturnog dobra na Listi svjetske baštine;
2. Politika zaštite koju UNESCO sprovodi na teritorijama zaštićene okoline jednaka je politici zaštite koju sprovodi na teritoriji kulturnog dobra na Listi svjetske baštine, što obavezuje implementaciju visokih standarda zaštite kulturnih dobara definisanih setom povelja, deklaracija i preporuka ustanovljenim od strane UNESCO-a i srodnih institucija;
3. Degradacija zaštićene okoline kulturnog dobra može usloviti trajni gubitak njegovog statusa na Listi svjetske baštine (UNESCO);
4. U odlukama Komiteta Svjetske baštine (br. 36 COM 8B.58; 38 COM 7B.29; 39 COM 8B.47; 40 COM 7B.54) izričito se navodi potreba za ograničenjima u pogledu urbanizacije koja je nekontrolisano uzela maha, što se odnosi na zonu Kulturnog dobra i njegove zaštićene okoline, pa samim tim i na područje Opštine Herceg Novi, i u sklopu nje naročito na degradaciju očuvanog prirodnog konteksta i specifičnog očuvanog kulturnog pejzaža zaleđa i Luštice.
5. Studija HIA Boka Kotorska kao dokument preporučen, a zatim izričito zahtjevan od strane UNESCO-a, te potom izrađen a zatim i usvojen od strane Vlade Crne Gore, koji Kulturni pejzaž Boke Kotorske tretira kao totalitet i neraskidivu jedinstvenu cjelinu, predstavlja strateški dokument čiji se zaključci ujedno sa preporukama UNESCO-a moraju implementirati u PUP Opštine Herceg Novi koji obrađuje teritoriju koja manjim dijelom obuhvata kulturno dobro na Listi svjetske baštine i većim dijelom zaštićenu okolinu kulturnog dobra na Listi svjetske baštine (UNESCO);
6. Studija zaštite kulturnih dobara u zahvatu PUPO HN, koja objedinjuje cjelokupno graditeljsko naslijeđe (kao i sve buduće studije kulturnih dobara za planove nižeg reda), mora biti u saglasju sa politikom zaštite UNESCO-a, studijom HIA Boka Kotorska, Zakonom o kulturnim dobrima Crne Gore, Zakonom o prirodno i kulturno-istorijskom području Kotora;
7. Studijom zaštite kulturnih dobara u zahvatu PPPNOP dati su obrisi zaštite kulturnih dobara, a Studija zaštite kulturnih dobara u zahvatu PUP OHN predstavlja njenu prirodnu evoluciju nastalu detaljnijom razradom pojedinih aspekata;

8. Ukoliko neke od smjernica u ovim dokumentima, u nekom od aspekata budu u koliziji, ili pak predlažu različite pristupe ili smjernice, prednost će imati dokumenti međunarodne legislative (Crna Gora članstvom u UNESCO prihvata te obaveze), budući da je predmet ove studije prostor koji se nalazi u zaštićenoj okolini kulturnog dobra na Listi svjetske baštine.
9. Iz prethodno navedenog zaključuje se da je nužan **holistički metodološki pristup** kako bi se na adekvatan način pristupilo percepciji, zaštiti, upravljanju, unapređenju stanja i aktivaciji razvojnog potencijala cjelokupnog prirodnog i graditeljskog naslijeđa (inherentni potencijal). Ovo naslijeđe se ne može posmatrati kao skup vrijednih izolovanih fragmenata, već se mora posmatrati integralno, kao neraskidiva cjelina kako bi mu se obezbjedio opstanak uz zadržavanje osnovnih svojstava koje ga čine vrijednim kako za lokalnu tako i za svjetsku baštinu.
10. U tom cilju potrebno je dopuniti metodologiju kojom su obrađena kulturna dobra na teritoriji Opštine Herceg Novi u sklopu Studije zaštite kulturnih dobara u zahvatu PPPNOP prvenstveno u pogledu sagledavanja kulturnih vrijednosti područja Herceg Novog kao dijela kulturnog pejzaža Boka Kotorske, dijela kulturnog dobra na Listi svjetske baštine i kao dijela zaštićene okoline kulturnog dobra na Listi svjetske baštine, a zasnovano na Zakonu o kulturnim dobrima, Zakonom o prirodno i kulturno-istorijskom području Kotora i UNESCO metodologiji.
11. Prema preporukama Studije HIA Boka Kotorska za sve planove nižeg reda koji se budu radili nakon usvajanja PUP **OHN obavezna je Studija graditeljskog naslijeđa u obuhvatu datog planskog dokumenta**, kao bazne studije kako bi se u cjelosti sagledao **inherentni potencijal** kao polazište održivog razvoja i održivog planiranja kao državne strategije.
12. Prema preporukama Studije HIA Boka Kotorska Za sve planove nižeg reda koji predviđaju nove graditeljske cjeline, krupne infrastrukturne projekte, i bilo koje druge projekte koji bitno utiču na percepciju prirodnog okruženja i pejzaža, obavezna je studije HIA.
13. Prema preporukama Studije HIA Boka Kotorska za sve objekte preko 3.000m² (BRGP) obavezna je studija vizuelnog uticaja.

3. METODOLOGIJA STUDIJE

3.1. ZADATAK IZRADE STUDIJE

Zadatak izrade studije je da se u skladu sa Zakonom o kulturnim dobrima i međunarodnim dokumentima (UNESCO) koje je Crna Gora kao potpisnica prihvatila, a koji se na teritoriju Herceg Novog odnose zasnovano na posjedovanju svojstva Kulturnog dobra na Listi svjetske baštine za područje Ubala, i posjedovanju svojstva zaštićene okoline (kontaktna/bafer zona) za najveći dio preostalog dijela Opštine Herceg Novi sprovedu aktivnosti na:

- Istraživanju i evidentiranju svih segmenata nepokretnog kulturnog naslijeđa Opštine Herceg Novi;
- Utvrde elementi njihove kulturne vrijednosti;
- Formulisu modaliteti, smjernice za zaštitu i unapređenje kulturnog naslijeđa.

3.2. CILJ IZRADE STUDIJE

Glavni cilj Studije zaštite, prema zahtjevu Ministarstva kulture Crne Gore, je definisanje jasnih parametara za dosljedno sprovođenje mjera i režima zaštite postojećih kulturnih dobara, evidentiranih elemenata naslijeđa sa potencijalnim kulturnim vrijednostima kao i preostalog naslijeđa koje posjeduje potencijalnu kulturnu vrijednost a koja do sad nije bila uočena niti obrađivana u svhu očuvanja svih svojih kulturnih vrijednosti, integriteta, autentičnosti i osobenosti. Potreba za proširenjem predmeta izučavanja na cjelokupnu nepokretnu baštinu zasnovana je na novim okolnostima (UNESCO 2012, 2015) koje se odnose na činjenicu da se teritorija Opštine Herceg Novi **skoro u cjelosti nalazi u zaštićenoj okolini (bafer zoni) kulturnog dobra na Listi svjetske baštine (UNESCO)** a koja nalaže prepoznavanje, evidentiranje, vrednovanje, zaštitu i unapređenje stanja cjelokupnog prirodnog i stvorenog naslijeđa (kulturnog pejzaža), koje se imperativno sagledava kao dio jedne integralne cjeline. Potrebno je napomenuti da se **prostor Ubala od 1979. godine kao dio Opštine Herceg Novi nalazi na Listi kulturnih dobara svjetske baštine (UNESCO)** kao dio kulturnog dobra Prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotora.

Implementacija zaključaka ove studije će omogućiti:

- Odgovarajući tretman kulturnog dobra (naslijeđa) u planskom dokumentu;
- Očuvanje i opstanka kulturnog dobra (naslijeđa) u svom integritetu i autentičnosti, te njegovo prenošenje budućim generacijama;
- Obezbjedjivanje održivog korišćenja kulturnog dobra (naslijeđa) putem adekvatne izvorne ili nove namjene;
- Olakšanje u upravljanju rizicima kojima je kulturno dobro (naslijeđe) izloženo, i sprječavanje radnji i aktivnosti kojima se bitno narušava izgled, svojstvo, osobenost i značaj dobra;
- Blagovremene primjene konzervatorske i druge stručne i naučne mjere;
- Blagovremene primjene propisanih upravnih mjera i radnji;
- Uspostavljanje blagovremene saradnje i podsticanja vlasnika i držalaca na održivo korišćenje kulturnih dobara (naslijeđa), te razvijanju svijesti o značaju i potrebi očuvanja naslijeđa i rizicima kojima je ono izloženo.
- Razvoju svijesti kod stručne javnosti i stanovništva o vrijednosti kulturne baštine, sa posebnim akcentom na razvijanje svijesti o vrstama kulturnih dobara kao što su kulturno-istorijska cjelina, kulturni predio i kulturni pejzaž, koji su i sa tačke gledišta implementacije zakonskih odredbi samo u deklarativnoj zaštiti koja se u praksi niti razumije niti sprovodi.

U kontekstu odluke o svojstvu zaštićene okoline (kontaktne/bafer zone) Prirodnog i kulturno-istorijskog područja Kotora (UNESCO) koju opština Herceg Novi posjeduje, važno je napomenuti da se stanje kulturnog dobra na Listi svjetske baštine i njegove okoline ne može popraviti ako se pristupa samo očuvanju naslijeđa koje je na nacionalnom nivou evidentirano kao pojedinačno kulturno dobro. **Na nivou lokalne samouprave se mora prepoznati činjenica da je cjelokupna teritorija pod zaštitom i da je već dugi niz godina (decenija) svjetski trend takav da se cjelokupno naslijeđe čuva i posmatra kao razvojni potencijal, a da se njegova specifičnost i osobenost posmatra kao turistički potencijal i turistički atrakter.**

Ova studija bi trebala predstavljati obrise zaštite baštine čiji je jedan od ciljeva evidencija cjelokupne baštine koja predstavlja osnovu za utvrđivanje **inherentnog potencijala**. Kao bazna studija, ona će omogućiti da se kroz planove nižeg reda i posebne studije omogući detaljnija razrada za djelove baštine koji se budu našli u njihovom obuhvatu.

Važno je napomenuti da ova studija nije izvor svih saznanja o kulturnim i potencijalnim kulturnim dobrima, već predstavlja **evidencionu bazu** sa lokacijama kulturnih i potencijalnih kulturnih dobara i njihovih zaštićenih okolina, sa ciljem da se spriječi negativan uticaj na baštinu i njeno nestajanje, a omogući njeno adekvatno i održivo korišćenje u budućnosti.

Preporuka je da bi naredni koraci mogli biti izrada studija prirodnih, pejzažnih vrijednosti na nivou cjelokupne teritorije Opštine Herceg Novi kao i set pojedinačnih studija graditeljske baštine za pojedinačne sektore (graditeljske cjeline Starog grada sa podgrađima, Toplom, Srbinom i Igalom; graditeljskih cjelina priobalnih naselja od Meljina do Đurića; kao i ruralne cjeline zaleđa Herceg Novog i Luštice).

3.3. METODOLOŠKE SMJERNICE

Smernice za dalje delovanje u izradi Studije zaštite kulturnih dobara u obuhvatu PUP OHN su zasnovane i usklađene sa zaključcima, preporukama i smjernicama ključnih međunarodnih dokumenata iz oblasti zaštite kulturnih dobara (UNESCO, Savet Evrope, ICOMOS, INTBAU) i prostorno-urbanističkog planiranja (Evropska povelja o planiranju), a koji su na nacionalnom nivou prepoznati kao primjeri dobre teorije, metodologije i prakse.

3.3.1. [Metodološke smjernice UNESCO, Savet Evrope, ICOMOS, INTBAU]

Ključni međunarodni dokumenti iz oblasti Zaštite kulturnih dobara (UNESCO,):

- **ICOMOS, 2011**, Principi iz Valette za očuvanje i upravljanje istorijskim gradovima, naseljima i urbanim područjima (*fokus na princip zaštite istrijskih urbanih celina*);
- **ICOMOS, 2011**, Deklaracija iz Pariza o baštini kao pokretaču razvoja (*fokus na ekonomski razvoj*);
- **ICOMOS, 2008**, Deklaracija iz Kvebeka o zaštiti duha mjesta (*focus na specifičnosti lokalnih urbanih i ruralnih zajednica*);
- **INTBAU, 2007**, deklaracija iz Venecije za očuvanje spomenika i graditeljskih celina u XXI veku (*govori o urbanim i ruralnim celinama sa aspekta nove izgradnje unutar istih*);
- **UNESCO, 2005**, Vienna Memorandum "World Heritage and Contemporary Architecture - Managing the Historic Urban Landscape" (*definisan za istorijske urbane pejzaže pod zaštitom UNESCO-a sa fokusom na rizike koje donosi savremena arhitektura*);
- **Savjet Evrope, 2000**, Konvencija iz Firence o predjelu (*fokus na predjele i kulturi pejzaž*);

- **ICOMOS, 1999**, Povelja iz Meksika o lokalnoj graditeljskoj baštini (*fokus na princip zaštite ruralnog područja i zaleđa istorijskih gradova*);
- **ICOMOS, 1999**, Povelja iz Burre o mjestima od kulturnog značenja (*fokus na*);
- **ICOMOS, 1987**, Povelja iz Vašingtona o konzervaciji istorijskih gradova i urbanih područja (*fokus na princip zaštite istrijskih urbanih celina*);
- **ICOMOS, 1985**, Konvencija iz Granade o zaštiti evropske arhitektonske baštine (*focus na*);
- **Savet Evrope, 1975**, Povelja o Evropskoj arhitektonskoj baštini (*focus na zaštitu pojedinačnih arhitektonskih dela i graditeljske celine*).

3.3.2. [Metodološke smjernice iz Evropska povelja o prostornom planiranju]

Evropska povelja o planiranju¹⁴ je jedan od ključnih polazišta za savremeno prostorno-urbanističko planiranje koje daju fokus na graditeljsko naslijeđe, te je iz tog razloga od strateškog interesa za ovu studiju kao i cjelokupni planski dokument PUP OHN:

Evropska povelja o planiranju navodi ključne principe koji omogućavaju održivo planiranje prostora unutar evropskog geografskog i društveno-političkog prostora, kome pripada i Crna Gora. Smjernice predstavljene u ovom dokumentu grupisane su po tematskim cjelinama i numerisane po tačkama (1-78), kako bi dokument bio operativniji, odnosno lakši za praćenje i implementaciju. Fokus ove studije je na onim smjernicama koje neposredno ili posredno dotiču temu održivog razvoja graditeljskog nasleđa, od kojih su pojedine u direktnoj korelaciji sa preporukama UNESCO-a i HIA studije za Boku Kotorsku, odnosno Prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotora i njegove zaštićene okoline.

Studija navodi da se budućnost evropskih gradova zasniva na direktnim vezama sa njihovom prošlošću koja nudi dragocene poruke za budućnost. Evropski gradovi i regije su prepoznatljivi po svom dugom istorijskom razvoju, koji vjerno odražava osobine institucionalnih, kulturnih, socijalnih i ekonomskih struktura evropskog stanovništva. Istorijski kontinuitet i raznolikost stvaraju lokalnu specifičnost i identitet koji se moraju očuvati i unaprijediti. Ovakva vizija mreže evropskih gradova definiše se kroz pet načela koji se moraju implementirati u postupku njihovog planiranja koja će:

- Doprinjeti blagostanju i kvalitetu života svojih stanovnika i drugih sudionika;
- Očuvati kulturno bogatstvo i raznolikost naslijeđene iz prošlosti;
- Omogućiti njihovu bolju povezanost putem različitih funkcionalnih, socijalnih i kulturnih veza;
- Postati konkurentniji, uz međusobno dopunjavanje i saradnju;
- Integrisati izgrađeno okruženje sa prirodnim okruženjem, čuvajući biodiverzitet i uzimajući u obzir potrebu rješavanja problema klimatskih promjena.

U povelji je navedeno nekoliko aspekata koji sa svojim smjernicama u velikoj mjeri korespondiraju sa glavnim ciljevima ove Studije zaštite kulturnih dobara u obuhvatu PUP OHN.

¹⁴ The European Council of Spatial Planners. (2013). The Charter of European Planning – The Vision for Cities and Regions and Territories of Europe in 21st Century. Barcelona: ECTP-CEU

Aspekt prostorne i vremenske integrisanosti u tačkama 12, 15, 16 i 17 koje su od interesa za ovu studiju navodi se da:

- Gradovi moraju sačuvati svoje specifičnosti, uz insistiranje na smanjenju uticaja globalizacije koja tendencijama homogenizacije i fragmentacije naslijeđene urbane strukture prijeti gubitku lokalnog identiteta.
- Aktivnosti ljudi moraju ostati koncentrisane u gradskim centrima uz zaustavljanja tendencije ka širenju gradova na zaleđe i ruralne sredine, čime se apostrofira racionalna upotreba prostora unutar postojeće izgrađene teritorije.
- Potrebno je pojačavanje posustalih identiteta i karaktera lokalne zajednice, očuvanje specifičnog kulturnog identiteta i kulturne pripadnosti.
- Nove saobraćajne i infrastrukturne mreže se moraju poboljšati uz poštovanje realnih potreba i održivih vidova saobraćaja, ali tako da ne smiju povećavati disperzne aktivnosti.

Aspekt o putovanju, prevozu, mobilnosti i pristupašnosti u tačkama 27 i 28 koje su od interesa za ovu studiju navodi se da:

- Planiranje saobraćaja mora biti maštovito, usmjereno ka olakšavanju kretanja upotrebom različitih vidova saobraćaja, uz predznak zaštite prirodnog i životnog okruženja, te da je potrebno implementirati savremene prakse upravljanja saobraćajem kako bi se smanjio broj privatnih vozila u svakodnevnom saobraćaju.

Aspekt o globalizaciji i regionalnoj specijalizaciji u tački 33 navodi se da:

- Plan mora ostvariti zadovoljavanje lokalnih potreba, potreba ekonomskog identiteta, ali i pažljivu implementaciju zahteva koji proizilaze iz globalnih faktora.

Aspekt o umreženim gradovima i regijama u tačkama 38 i 39 navodi se da:

- Umrežavanje gradova koji su međusobno povezani u okviru fleksibilnog režima razmene roba i usluga ili imaju zajedničke ekonomske ili kulturne interese mora postojati kako bi ojačali svoju vidljivost na tržištu, konkurentnost i profit kojim će utvrditi svoj ekonomski identitet.
- Umrežavanje će se pozitivno odraziti na upravljanje u gradovima i integrisani pristup ulaganju u ruralna područja.

Aspekt o metropolitanskoj dimenziji i udaljenim zajednicama u tačkama 43, 44 navodi se da:

- Manji gradovi moraju očuvati konkurentnost delovanjem u dva pravca. Sa jedne strane potrebno je unaprijediti istorijski kulturni pejzaž kao osnovni element konkurentne prednosti evropskih gradova, budući da kulturni kapital doprinosi formiranju ideje građanstva, te stvaranju i osnaženju građanskih vrijednosti. Sa druge strane potrebni su novi oblici upravljanja u gradovima kako bi se osigurali efikasni institucionalni kapaciteti za održavanje konkurentnosti uz istovremenu zaštitu baštine.

- Prepoznavanje potreba seoskih zajednica je imperativ kojim se mora omogućiti povoljnost stanovanja unutar njih (poboljšani transport, izvesne beneficije), budući da ih evropski kulturni i ekonomski identitet prepoznaje kao faktore od ključnog značaja za proizvodnju hrane i potporu turističkoj privredi.

Aspekt o održivom razvoju u tački 46 navodi se da:

- Razumno korišćenje i upravljanje resursima zasnovano na realnim potrebama i kapacitetima naročito neobnovljivih kao što su zemljište vazduh i voda je apsolutni imperativ, a ono će omogućiti da održivi razvoj dugoročno obezbjedi bolju vidljivost vrijednosti prirodnog okruženja kod svih društveno-socijalnih kategorija stanovništva (u slučaju HN akcenat prvenstveno na Lušticu i Zaleđe).

Aspekt o pejzažu u tačkama 52, 58 navodi se da:

- Umrežavanje gradova koji su međusobno povezani u okviru fleksibilnog režima razmene roba. Neophodan je integrisani pristup u tretmanu pejzaža i politike planiranja koji je presudan za očuvanje njegove kulturne, ekološke, socijalne i ekonomske vrednosti. Ovaj pristup treba integrisati u sve politike koje mogu imati direktan ili indirektan uticaj na pejzaž.
- Očuvanje pejzaža je od ključnog značaja za kvalitet i raznovrsnost evropskog kulturnog identiteta, ekologije, društva, a njegovim kvalitetnim upravljanjem doprinosi se ekonomskom rastu.
- U dobro odžavanom prirodnom i kulturnom pejzažu uz očuvanje i unapređenje resursa u njima, u šta spadaju arheološki lokaliteti, tradicionalna naselja, spomenici, parkovi, trgovi, morska obala osigurava se kvalitet života ljudi.
- Kroz planske dokumente predvidjeti saniranje i obnavljanje oštećenog pejzaža i predvidjeti mere koje ublažavaju uticaj nekontrolisane urbanizacije.
- Kroz planske dokumente predvidjeti sanaciju loše projektovanih/stihijski izgrađenih dijelova grada/naselja i pojedinačnih objekata.
- Kroz planske dokumente predvidjeti stvaranje kvalitetnih prostora i pejzaža inspirisanim specifičnim duhom mesta (*genius loci*).
- Kroz planske dokumente predvidjeti očuvanje svih značajnih elemenata prirodne i kulturne baštine i upravljanje istim.

3.3.2. [Zaključak]

Pristup planiranju na teritoriji kulturnih, i potencijalnih kulturnih dobra, u njegovoj zaštićenoj okolini, ali području koje pokriva cjelokupni kulturni pejzaž Opštine Herceg Novi mora biti **integrisan**, i zasnovan na **konceptu održivog razvoja**.

Integrisan pristup planiranja zasniva se na kulturnoj raznolikosti, socijalnoj koheziji i solidarnosti, ekološkoj povezanosti i ekonomskoj integraciji, sa jasnom opredjeljenošću ka očuvanju prirodnog i

graditeljskog naslijeđa kroz održivo korišćenje i sagledavanje njihovog razvojnog i ekonomskog potencijala. Potreba za integrisanim pristupom zasniva se na prostornim posljedicama prouzrokovanim lošim upravljanjem i lošim planiranjem iz prethodnih, recentnih epoha koje su samo deklarativno uvažavale vrijednosti pojedinih elemenata prostora Opštine Herceg Novi i njihovih kulturno-istorijskih vrijednosti. U operativnom smislu ograničenja i smjernice nisu podržavale deklarativne stavove o zaštiti. Posljedica toga jeste da je sva vrijednost prostora u recentnim epohama sagledavana isključivo u njegovom potencijalu potencijala da ono postane građevinsko zemljište.

Prilikom planiranja, potrebno je implementirati **operativne smjernice** zaštite i unaprijeđenja stanja baštine koje će proistići iz sagledavanja vrijednosti kulturnog pejzaža Opštine Herceg Novi u svjetlu činjenica o prepoznavanju izuzetnih univerzalnih vrijednosti (OUV) definisanih od strane UNESCO-a. Ove smjernice ne smiju samo, kao do sada, imati deklarativni stav o uspostavljanju zaštite, već moraju sadržati operativne instrukcije koje uvažavaju specifičnosti različitih grupa kulturnih i potencijalnih kulturnih dobara, naročito onih sa visokim razvojnim i ekonomskim potencijalom. One će olakšati proces planiranja, i kasnije obezbjediti izdavanje uslova (UT uslova) koji obezbjeđuju harmoničan razvoj, u skladu sa prepoznatim univerzalnim vrijednostima ovog područja (OUV UNESCO).

Važno je napomenuti da zaštita ne znači svaku zabranu već pojačani oprez prilikom svake buduće intervencije koja za cilj ima da inovira ili mijenja zatečeni vrijedni ili pak vrijedni a zatečeno devastiran prostor (ambijent) sa atributima kulturnog pejzaža. Od posebnog je značaja sagledati probleme devastiranog prostora (uslijed izgradnje objekata, infrastrukturnih pravaca, kamenoloma, šljunkara i sl.). U društvima sa višim stepenom blagostanja ovakvi prostori se saniraju, međutim u situacijama lokalnog društveno-političkog i socio-ekonomskog konteksta važno je barem prepoznati ih kroz Studiju kulturnih dobara i planske dokumente, kako bi se u trenutku kada se za to stvore uslovi oni sanirali.

Panorama Herceg Novog iz pravca tvrđave Španjola, početak XX vijeka

3.4. KONCEPT ZAŠTITE NASLEĐA U ZAHVATU PUP OHN

Koncept zaštite u Studiji zaštite kulturnih dobara Opštine Herceg Novi u zahvatu PUP OHN zasniva se na sljedećim konceptijskim uporištima i zaključcima:

- Pristup percepciji kulturnog i potencijalnog kulturnog dobra, te razumjevanju njihovih ključnih svojstava i osobnosti je **holistički** (*metod po preporuci ICCROM-a, std. HIA studije*).
- Pristup zaštiti kulturnih i potencijalnih kulturnih dobara je **integralan**.
- Pristup planiranju na teritoriji kulturnih, i potencijalnih kulturnih dobara, u njegovoj zaštićenoj okolini, ali području koje pokriva cjelokupni kulturni pejzaž Opštine Herceg Novi mora biti **integrisan**, i zasnovan na **konceptu održivog razvoja**.

Uzevši u obzir stanje u percepciji kulturnih dobara na prostoru Crne Gore, te činjenice da je potrebno njeno osavremenjavanje i usklađivanje sa savremenim diskursom zaštite prirodne i kulturno-istorijske baštine, nužno je pojasniti na čemu se zasniva holistički pristup zaštiti kulturnih dobara.

U holističkom metodološkom pristupu, kulturno dobro se posmatra kao dio šireg prostornog konteksta, sagledavajući prostornu cjelinu čiji je neraskidivi dio, unutar koje se jasno uočavaju svojstva i osobnosti datog dobra. Holistički pristup je važan budući da on kulturne vrednosti dobra sagledava ne samo kroz istorijske i estetske karakteristike, već uvažava psihološki, socio-ekonomski i društveni kontekst u kome dato dobro nije samo jedno od mnoštva unutar cjeline, već je ono manifestacija stanja cjeline čiji je neraskidiv dio (metodologija koja se koristi prilikom valorizacije i revalorizacije kulturnih dobara na području Crne Gore proistekle iz ICCROM-ovih smjernica).

Graditeljska cjelina priobalnog naselja Kamenari, početak XX vijeka

Ovakav pristup je od izuzetnog značaja prilikom definisanja prostora zaštićene okoline kulturnog dobra. Prilikom definisanja zaštićene okoline posmatraju se karakteristike okruženja koje podrazumjevaju prirodne, pejzažne i graditejske karakteristike konteksta koje utiču na percepciju datog kulturnog ili potencijalnog kulturnog dobra. Međutim, pored ovih osnovnih u prostoru opipljivih parametara, sagledavaju se i nematerijalne vrijednosti zasnovane na duhu mjesta, značenju mjesta, asocijativnim vrijednostima, društvenim i socio-ekonomskim vrijednostima od značaja za lokalnu zajednicu. Kako stoji u ICCROM-ovim smjernicama, dobro definisana zaštićena okolina kulturnog dobra je od presudnog značaja za opstanak i očuvanje svojstava i osobenosti koje ono posjeduje. Pažljivo djelovanje u zoni zaštićene okoline je ključno kako bi se unaprijedilo stanje postojećih prepoznatih izuzetnih univerzalnih vrijednosti i omogućio razvoj koji je u duhu ovih prepoznatih vrijednosti.

Graditeljska cjelina priobalnog naselja Rose, kraj XIX vijeka

3.5. METODOLOGIJA

Studija kulturnih dobara Opštine Herceg Novi u zahvatu PUP OHN zasniva se na komparativnoj analizi svih prethodno sprovedenih istraživanja i na osnovu njih izrađenih studija od kojih su najznačajnije nastale tokom 1985. godine u Studiji zaštite graditeljskog nasljeđa za područje opštine Herceg Novi, od strane Svetislava Vučenović, zatim 2013/2014. godine tokom rada na projektu Revalorizacije kulturnih dobara Crne Gore, kao i 2016/2017. godine tokom rada na Studiji kulturnih dobara u zahvatu Prostornog plana posebne namjene obalnog područja (PPPN OP), a koja se zasnivala na rezultatima istraživanja u projektu Revalorizacije (2013/2014).

Iskustva iz ove tri studije implementirana su u Studiju kulturnih dobara Opštine Herceg Novi u zahvatu PUP OHN, inovirajući ih prvenstveno na polju percepcije i zaštite graditeljskih cjelina, kulturnog pejzaža, ali prije svega na polju implementacije percepcije i zaštite Izuzetnih univerzalnih vrijednosti (OUV UNESCO), budući da se teritorija Opštine Herceg Novog jednim dijelom nalazi unutar kulturnog dobra na Listi svjetske baštine, a svojim najvećim djelom unutar zaštićene okoline kulturnog dobra na Listi svjetske baštine. Iz ovih činjenica proizilazi zaključak da se područje Boke Kotorske u sistemu zaštite kulturnih dobara Crne Gore mora posmatrati bitno drugačije od ostatka primorja.

Studija zaštite kulturnih dobara Opštine Kotor završena je i uvojena krajem 2017. godine. Ovo je jedina opštinska studija kulturnih dobara na teritoriji Crne Gore koja u potpunosti inovira percepciju zaštite kulturnih dobara implementirajući aktuelni diskurs na kome je zasnovana UNESCO-ova i ICOMOS-ova metodologija zaštite prirodne i kulturno-istorijske baštine. Budući da se Opština Herceg Novi u smislu zaštite kulturnih dobara nalazi u istom pravnom, prostornom, ali i sličnom prirodnom i kulturno-istorijskom kontekstu, iskustva Kotorske studije će biti pažljivo analizirana i kritički implementirana u Studiju kulturnih dobara Opštine Herceg Novi u zahvatu PUP OHN.

Prilikom izrade ove studije komparativno su sagledana iskustva u zaštiti kulturnih dobara i kulturnog pejzaža Opštine Dubrovnik, Župe Dubrovačke i Konavala kao važnih prostornih cjelina koje se nastavljaju na teritoriju Opštine Herceg Novi sa zapadne strane, a koje se susreću sa sličnim problemima zaštite baštine i razvojnim pritiscima.

Tokom rada na studiji izvršena su sistematska arhivska istraživanja u arhivu DACG u Herceg Novom, HDA u Zadru, KRIEGSARCHIV u Beču. Ova istraživanja su omogućila obogaćenje informacione podloge za proučavanje kulturno-istorijske baštine Boke Kotorske zasnovne isključivo na naučno priznatim i reprezentativnim izvorima. Ovi podaci su od velikog značaja za proučavanje graditeljskog naslijeđa, razvoja infrastrukturnih sistema (puteva, mostova), istorijata agrokulture, arheologije i slično.

3.5.1. Kulturna i potencijalna kulturna dobra

U studiji su prezentovana sva zakonom zatićena kulturna dobra svrstana u tipologiju definisanu Zakonom o zaštiti kulturnih dobara Crne Gore. Takođe, navedena su potencijalna kulturna dobra pri čemu je fokus dat na graditeljske cjeline i kulturni pejzaž koji su u manjoj ili većoj mjeri bili zanemareni u prethodnim studijama. Ovo poglavlje se informaciono dopunjuje sa mapom br.09 pod naslovom „Identifikacija kulturnih dobara i potencijalnih kulturnih dobara“.

3.5.2. Fotografska dokumentacija

Dio sprovedenih istraživanja za potrebe ove studije odvijao se na terenu, tokom kojih je sačinjena obimna fotografska dokumentacija koja će biti sastavni dio ove studije. Cilj ove dokumentacije je da posredstvom vizuelnog sadržaja ukaže prvenstveno na vrijednost kulturnog pejzaža zaleđa Opštine Herceg Novi i Luštica

Gornja fotografija: U prvom planu podgled na Zapadno podgrađe sa pozicije Forte Mare, u drugom planu Tvrđava Španjola sa svojim podgrađem (Srbina) i pripadajućim terasastim imanjima i dolcima, početak XX vijeka

Donja fotografija: Pogled na zapadno podgrađe i današnju Njegoševu ulicu sa pročeljem Starog grada u pozadini, kumborskim tjesnacom i Lovćenom u dalekoj pozadini, kraj XIX vijeka

koji je do sada bio potisnut prilikom istraživanja i izrade prethodnih studija. Zadatak fotografija je buđenje svijesti o izuzetnom značaju koji ovaj, do sada autentino očuvani predio Opštine Herceg Novi ima u njegovom budućem, održivom razvoju.

3.5.3. Preporuke zaštite kulturnih/potencijalnih kulturnih dobara na području Opštine Herceg Novi

Nakon sagledavanja stanja kulturnih i potencijalnih kulturnih dobara date su preporuke koje bi trebale obezbjediti njihov opstanak, očuvanje autentičnosti i integriteta, te prenos budućim generacijama u sistemu aktivne upotrebe i održivog razvoja, kroz integralni pristup zaštiti naslijeđa zasnovan na holističkoj percepciji cjelokupne baštine. Ovo poglavlje se informaciono dopunjuje sa mapom br.06 pod naslovom „Identifikacija i valorizacija kulturne baštine i kulturnog pejzaža“, mapom br.09 pod naslovom „Identifikacija kulturnih dobara i potencijalnih kulturnih dobara“, i mapom br.10 pod naslovom „Razvojni pritisci u kontekstu kulturne baštine Opštine Herceg Novi“.

Područje pod zaštitom UNESCO-a i njegova zaštićena okolina

3.5.4. Grafički prilozi (mape)

Grafički prilozi se sastoje od 10 mapa na kojima su identifikovane vrijednosti kulturnog pejzaža Opštine Herceg Novi, odnosno identifikovana i po tipologiji razvrstana kulturna i potencijalna kulturna dobra sa svojim zaštićenim okolinama, najznačajniji istraženi i identifikovani arheološki lokaliteti, potencijalni arheološki lokaliteti, istorijska infrastruktura i fortifikacije, informaciona podloga u vidu istorijskih mapa koje omogućavaju precizno rekognosciranje danas očuvanih istorijskih struktura, mapa reljefa, itd.

Mapa 01 [Teritorija OHN i područje Svjetske baštine - UNESCO]

Na mapi broj 01 označeno je područje Svjetske baštine (Prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotor) i njegova zaštićena okolina. Ova mapa zasnovana je na dvije odluke Komiteta za svjetsku baštinu. Odlukom UNESCO-a broj 03COM XII.46 iz 1979. godine definisana je granica kulturnog dobra na Listi svjetske baštine Prirodno i kulturno-istorijskog područja Kotor i u tom smislu područje Ubala (Ubaljska kotlina) se kao dio Opštine Herceg Novi našlo unutar pomenutog kulturnog dobra zaštićenog od strane UNESCO-a. Odlukom UNESCO-a broj 36 COM 8B.58 od 2012. godine definisana je zaštićena okolina (buffer zone) Prirodno i kulturno-istorijskog područja Kotor i u tom smislu najveći dio teritorije Opštine Herceg Novi (osim manjih dijelova katastarske Sutorine i Kuruševica) nalazi se pod zaštitom UNESCO-a i to u svojstvu zaštićene okoline Prirodno i kulturno-istorijskog područja Kotor - Kulturnog dobra na Listi svjetske baštine.

Mapa 02 [Teritorija OHN sa prostorno-geografskim i administrativnim cjelinama]

Na mapi broj 02 označene su prostorno-geografske i administrativne cjeline. Uloga ovih cjelina je povezivanje područja sa sličnim karakteristikama koje imaju slične geografske, prostorne, ambijentalne, kulturno-istorijske odlike koje ih povezuju u prostorne jedinice odnosno mikro basene. Istorijske prostorno-funkcionalne veze i kretanje stanovništva unutar njih, kao i današnje administrativne granice odigrale su ključnu ulogu u definisanju ovih cjelina. Uloga koju ove cjeline imaju odnosi se na definisanje cjelina koje će u budućnosti biti predmet razrade detaljnim studijama zaštite prirodne i kulturne baštine (studija graditeljskih cjelina priobalnih naselja ili studija graditeljskih cjelina ruralnog područja i sl.). Ove cjeline podjeljene su na one koje se nalaze unutar Kulturnog dobra na listi svjetske baštine (Ubli) i one koje se nalaze u zoni zaštićene okoline i van granica zaštićene okoline kulturnog dobra na listi Svjetske baštine.

1. Ubli (cjelina se sastoji od zone kult. dobra na Listi svjetske baštine i zone u zaštićenoj okolini kult. dobra na Listi svjetske baštine);
2. Herceg Novi (cjelina u obuhvatu istorijskih granica Herceg Novog unutar kojih su razvijeni utvrđeni Herceg Novi sa pripadajućim podgrađima, Topla, Srbina, Savina, Topla i Igalo);

- 2.1 Podi-Kuti (cjelina koja kulturno-istorijskih razvojem gravitira ka Herceg Novom i svojim istorijsko-funkcionalnim vezama predstavlja preteču naseljavanja gradske zone Herceg Novog smještenu sa istočne strane, i jednu od najgušće naseljenih zona srednjevjekovne Dračevice);

2.2 Mojdež-Trebesin (cjelina koja kulturno-istorijskih razvojem gravitira ka Herceg Novom i predstavlja preteču naseljavanja gradske zone Herceg Novog smještenu sa istočne strane) (cjelina koja kulturno-istorijskih razvojem gravitira ka Herceg Novom i svojim istorijsko-funkcionalnim vezama predstavlja preteču naseljavanja gradske zone Herceg Novog i važnu naseljenu zonu srednjovjekovne Dračevice, smještenu sa istočne strane);

3. Primorska naselja, Luštica i Zaleđe Herceg Novog;

3.1 Kumbor-Bijela (cjelina koja obuhvata priobalna naselja Kumbor, Đenoviće, Baošiće, Bijelu, Jošicu sa Kamenarima, Đuriće i Bijelske Kruševice kao prostor definisan snažnim istorijsko-funkcionalnim vezama);

3.2 Kameno-Mokrine (Cjelina koja obuhvata Kamensko-mokrinsku visoravan sa pripadajućim selima i zaseocima kao i dio Orijenškog masiva prema jugoistoku kao prostor definisan snažnim istorijsko-funkcionalnim vezama koji predstavlja jednu od najnaseljenijih zona srednjovjekovne Dračevice);

3.3 Sutorina (Cjelina koja obuhvata pojas doline rijeke Sutorine i njenog zaleđa sa pripadajućim selima i zaseocima);

3.4 Kruševice-Vrbanj (Cjelina koja obuhvata selo Kruševice sa pripadajućim zaseocima koje u prostorno-geografskom smislu dijelom pripada Mokrinama ali koje se uslijed različitih istorijskih okolnosti u jednom period razvijalo na drugi način u odnosu na matičnu teritoriju, kao i visoravan sa Vrbanjom sa centralnim dijelom Orijenškog masiva i okolnim katunskim naseobinama);

3.5 Luštica (prekomorska teritorija Opštine Herceg Novi koja uslijed svog geografskog položaja u odnosu na maticu predstavlja zasebnu prostorno-geografsku i administrativnu cjelinu).

Mapa 03 [Reljef]

Mapa reljefa nastala je na osnovu topografske karte, sa ciljem kvalitetnije predstave o konfiguraciji i morfologiji terena. Njen značaj se zasniva na kapacitetu da pojasni položaj područja koja su vizuelno izložena pogledima sa dominantnih pravaca sagledavanja na kopnu i moru.

Mapa 04 [Granica OHN na austrougarskoj mapi iz 1837. godine sa objektima i putevima]

Mapa sa granicama Opštine Herceg Novi na austrougarskoj mapi iz 1837. godine sa objektima i putevima ima veliki doprinos za definisanje elemenata ove studije predstavlja veliki resurs za buduća istraživanja. Riječ je o katastarskoj mapi koja pripada takozvanom Franciskanskom katastru.

Fond Franciskanskog katastra za područje Herceg Novog se sastoji iz velikog broja mapa koje su razvrstane prema katastarskim cjelinama. Za potrebe izrade ove studije mape su razvrstane i po prvi put

do sad georeferencirane i spojene u jednu jedinstvenu cjelinu. Dio mapa pojedinih katastarskih jedinica nedostaje, tako da nije bilo moguće ostvariti cjelokupni uvid u jugozapadne i južne dijelove Luštice, dok je na ostalim područjima na kojima nedostaju mape riječ o uglavnom nenaseljenom području. Dio područja Opštine Herceg Novi (Sutorina i dio Kruševica sa Orijenom) se nalazio u obuhvatu Osmanske imperije i nije pokriven ovom dokumentacijom.

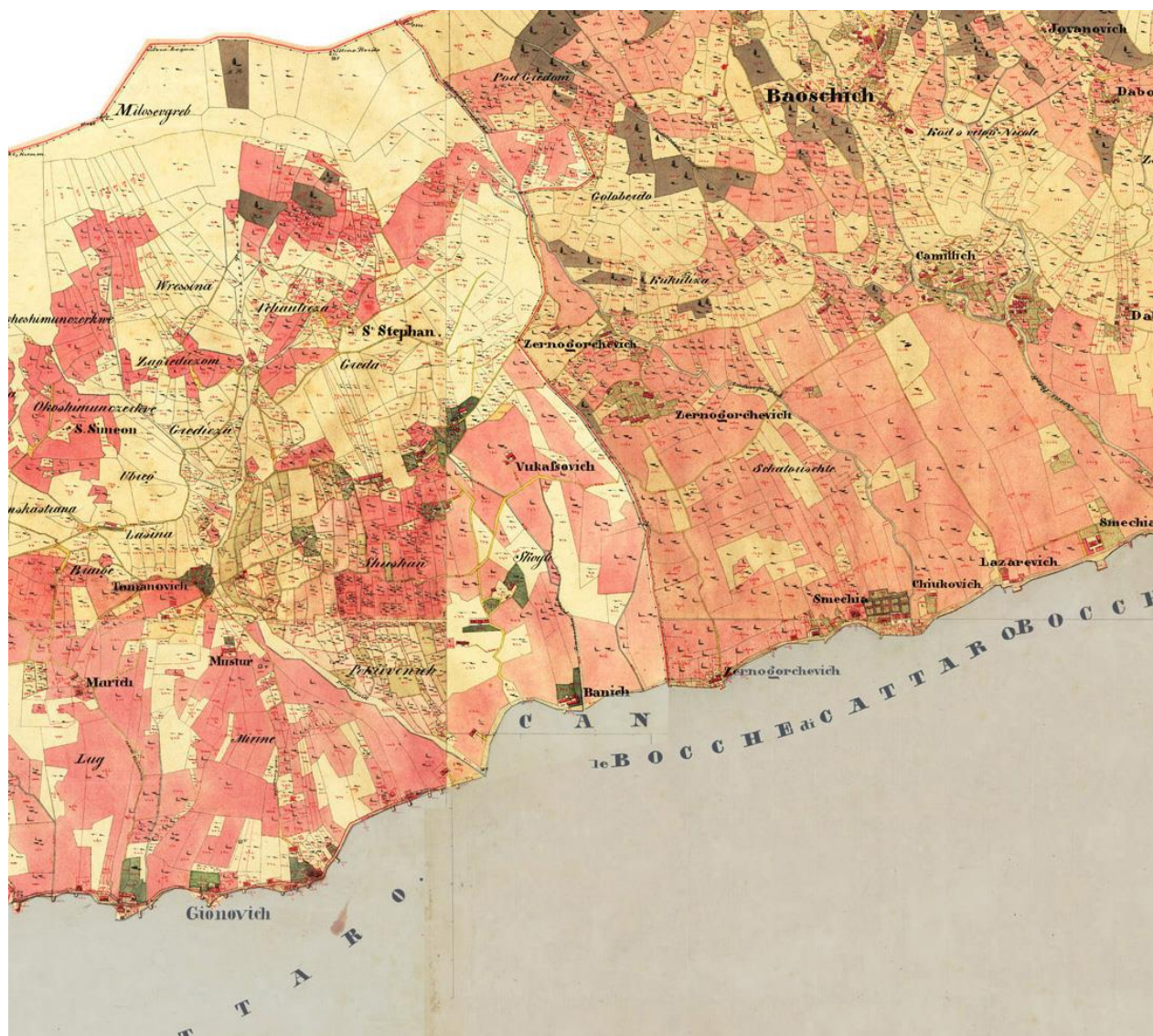

Franciskanski katastar iz 1837. godine sa prikazom područja današnje Opštine Herceg Novi, šrafirano područje pokazuje dio teritorije koji se tada nalazio u sklopu Osmanske imperije

Značaj ove mape zasniva se na pružanju sinteznog uvida u presjek stanja cjelokupnog građevinskog fonda današnje Opštine Herceg Novi za 1837. godinu, na teritorijama koje su se tada nalazile u sklopu Austrougarske monarhije. Ova mapa predstavlja važan naučno-saznajni resurs za proučavanje:

- kulturnog pejzaža u XIX vijeku
- graditeljskog naslijeđa,
- infrastrukture (putevi, mostovi, luke/mandračí)
- agrokulture (vrtovi, voćnjaci, oranice, vinogradi, maslinjaci, pašnjaci, šume)

Prema podacima iz katastra, kulturni pejzaž Herceg Novog činila je obala od ušća Sutorine do Đurića (koji su pripadali Kotoru), sa priobalnim naseljima i Herceg Novim kao administrativnim nosiocem, ruralni pojas koji se protezao zaleđem i planinski pojas orijena. Područja koja se nisu nalazila u sklopu Herceg Novog su Sutorina i dio Kruševica sa Orijenom i Vrbanjom, Đurići i Luštica koja je imala status zasebne opštine.

Franciskanski katastar iz 1837. godine sa prikazom područja između Đenovića i Baošića,

Ova historijska mapa predstavljala je bazu prilikom definisanja narednih mapa, naročito onih koje obrađuju kulturni pejzaž (mapa 06), historijsku infrastrukturu (mapa 08) i identifikaciju kulturnih i potencijalnih kulturnih dobara (mapa 09).

Mapa 05 [Granica OHN na austrougarskoj mapi iz 1864. godine sa mrežom puteva]

Mapa sa granicama Opštine Herceg Novi na austrougarskoj mapi iz 1864. godine sa mrežom puteva je historijska mapa čiji je doprinos u proučavanju geneze saobraćajne infrastrukture druge polovine XX vijeka. To je period u kome se pokreće izgradnja i rekonstrukcija velikog broja putnih pravaca uz obalu i u zaleđu. Ova historijska mapa predstavljala je jednu od informacionih osnova za definisanje mape koja obrađuje historijsku infrastrukturu (mapa 08).

Mapa 06 [Identifikacija i valorizacija kulturne baštine i kulturnog pejzaža]

Mapa identifikacije i valorizacije kulturne baštine i kulturnog pejzaža predstavlja sublimat dugotrajnog i studioznog posla na mapiranju svih kulturno-historijskih vrijednosti koje su evidentirane na terenu na osnovu prethodne analize registra kulturnih dobara, prethodnih studija i elaborata o zaštiti kulturno-historijskih vrijednosti kao i arhivskih istraživanja.

Važno je napomenuti da je obrađen cjelokupni kulturni pejzaž Opštine Herceg Novi, što je bila jedna od ključnih smjernica definisana **Programskim zadatkom ove studije** sačinjenim od strane Uprave za zaštitu kulturnih dobara i nadležnih organa Opštine Herceg Novi.

Identifikacija vrijednosti zasnovana je na Zakonu o zaštiti kulturnih dobara Crne Gore, kao i smjernicama zasnovanim na HIA Boka Kotorska studiji usvojenoj od strane Vlade Crne Gore, čime je postala obavezujući dokument za izradu ove studije, a koja se odnosi na identifikaciju izuzetnih univerzalnih vrijednosti za područje Kulturnog dobra na Listi svjetske baštine i njegovoj zaštićenoj okolini.

Svrha ove mape zasniva se na:

- IDENTIFIKACIJI, LOCIRANJU I OSVJEŠĆIVANJU VRIJEDNOSTI ELEMENATA KULTURNOG PEJZAŽA;
- CELOVITOM SAGLEDAVANJU HISTORIJSKOG KULTURNOG PEJZAŽA;
- UOČAVANJU ELEMENATA KOJI PREDSTAVLJAJU RESURS ZA BUDUĆE RAZVOJNE POLITIKE;
- UKAZIVANJU NA RESURSNE KAPACITETE OČUVANE BAŠTINE;
- UKAZIVANJU NA ELEMENTE KOJI ČINE OUV;
- UKAZIVANJU NA POTREBU UPRAVLJANJA BAŠTINOM NA DRUŠTVENO ODGOVORAN NAČIN
- UKAZIVANJU NA ZNAČAJ „ISTRAŽITI DA BI SE PRETVORILO U RAZVOJNI RESURS“.

Prilikom definisanja sadržaja mape izdvojene su 22 prostorne kategorije od značaja za sveobuhvatno sagledavanje kulturne baštine i kulturnog pejzaža.

Na prvom mjestu su date granice KULTURNOG DOBRA NA LISTI SVJETSKJE BAŠTINE I NJEGOVE ZAŠTIĆENE OKOLINE. Ubaljska kotlina i ruralni kulturni pejzaž sela Ubli nalazi se gotovo u cijelosti unutar granica

kulturnog dobra na Listi svjetske baštine (UNESCO). Zaštićena okolina ovog kulturnog dobra obuhvata skoro cijelu teritoriju Opštine Herceg Novi izuzev dijelova katastarskih opština Sutorina i Kruševica.

Sljedeću kategoriju čini OČUVAN PRIRODNI PEJZAŽ, koji je razvrstan u dvije kategorije u odnosu na njegovu poziciju unutar ili van zone UNESCO zaštićenog područja. Unutar ovih područja izdvojene su zone OD IZUZETNOG ZNAČAJA ZA OUV, i one od IZUZETNOG ZNAČAJA. Posljednje dvije kategorije odnose se na elemente očuvanog prirodnog pejzaža koji igraju ključnu ulogu u prepoznatljivosti Boke Kotorske kao područja sa autibutima od značaja za Svjetsku baštinu. Ovi elementi daju suštinske osobenosti hercegnovskog prostornog konteksta i u memoriji stanovništva čine ga vjekovima prepoznatljivom.

Zone od izuzetnog značaja za očuvanje OUV čine: Orijski planinski masiv sa Dobrašticom i Radoštakom, Mrčava greda sa Ljutim Kršom, litice Orlovića pod Žlijebima, područje Čakotin-Kotobilj-Tajni Vrh, cjelokupna južna, jugozapadna i zapadna obala Luštice sa ostrvom Maluma i Vavedenje, Ulaz u bokokotorski zaliv sa Košarama, Kobilom i Kabalom, Padine Jošičkog brda sa rtom Sv. Neđelje, istočne padine Jeremijinog brda.

Zone prirodnog pejzaža od izuzetnog značaja u kontekstu kulturnog pejzaža Boke Kotorske na teritoriji Opštine Herceg Novi su: Prijevorska šuma duž pograničnog toka rijeke Sutorine, Oštra glava i Osoje sa kolonijom čempresa, linijski niz od pet očuvanih brežuljaka u Sutorinskom polju (Vrgulje, Čenića glavica, Lučića glavica, Goli brijeg... dio ovog imponantnog pejzažnog sistema su djelimično izgrađena Glavica, Osmanova glavica i Đurđevo brdo), Zirine, Vidov vrh, Bjelotina, Kanjon Nemile sa kolonijom primorskog bora (pinija), Savinska Dubrava, Rebra sa Lalovinom i Dragomirom, Devesilje sa Ilijinim brdom i Grlicom, Blizanstik, kolonija primorskog bora (pinije) na Luštici i Bratoselja.

Istorijska silueta utvrđenog Herceg Novog - istorijska luka sa tvrđavom Forte Mare, kraj XIX vijeka

Naredna kategorija je OČUVAN ISTORIJSKI GRAD. U ovu kategoriju spadaju naseljeni ili nekada naseljeni utvrđeni gradovi Herceg Novi sa svojim isturenim nekada naseljenim fotifikacionim punktom Španjolom. Još u doba Osmanske uprave prode svog dobro poznatog imena "Castelnuovo" Herceg Novi je bio poznat

i pod imenom “Novatejin” u značenju dvojine, odnosno “dva nova”. Iz tog razloga ova dva naseljena utvrđena pojasa treba posmatrati kao jedan grad u dvije graditeljske cjeline, naročito u kontekstu još uvijek nepouzdatih podataka o naučno dokazanoj poziciji srednjovjekovnog Novog koji je osnovao Tvrtko I, niti potpuno razjašnjenih istorijskih podataka o tome šta u tumačenju znače mletačke formulacije “Gornji” i “Donji” grad.

Graditeljska cjelina istorijskog Igala, kraj XIXv.

Kategorija OČUVANA ISTORIJSKA NASELJA podrazumjeva graditeljske cjeline oformljene u neposrednoj blizini utvrđenog grada, kao i graditeljske cjeline nastale na obali i njenom bliskom zaleđu. Ove cjeline karakterišu homogene grupe građevina ujednačenog stilskog izraza koji svojim specifičnim urbo-morfološkim karakteristikama grade prepoznatljive pejzažne slike očuvane u memoriji stanovništva. Naselja se često sastoje od klastera disperznih graditeljskih cjelina, kao što su Topla, Igalo, Đenovići, Baošići, Bijela, Đurići, ali i kompaktnih graditeljskih cjeline kao što su Meljine, Kamenari i Rose.

Sljedeća kategorija su OČUVANE ISTORIJSKE RURALNE CJELINE. Ova kategorija naselja najmanje je narušena novom gradnjom budući da se nalazi na nepristupačnijem terenu hercegnovskog zaleđa i Luštice. Autentičnost njihovog arhitektonskog izraza i urbanističke postavke je veoma očuvana. Vrijednost ovih očuvanih graditeljskih cjelina prepoznala je HIA studija, koja smatra da je imperativ njihovo očuvanje. Budući da se nalaze na padinama brda, visoravnima ili liticama, pogled iz ovih ruralnih cjelina je izuzetan i na najbolji način dočarava specifičnost i ambijentalnu vrijednost Boke Kotorske. Na ove graditeljske cjeline treba gledati kao na velike razvojne potencijale uzevši u obzir njihov potencijal za razvoj različitih savremenih tipova turizma koji su u XXI vijeku predstavljaju fuziju odmora, specifičnih autentičnih kulturoloških iskustava.

Neposredno uz njih nalazi se OČUVAN KULTURNI PEJZAŽ PRIOBALNIH NASELJA i OČUVANI KULTURNI PEJZAŽ RURALNIH CJELINA. Ove prostore karakteriše autentična očuvana srednjovjekovna parcelacija definisana kamenim međama u okviru koje se nalaze očuvani (u upotrebi ili zapušteni) kultivisano obradivo tlo, terasasti dolci sa maslinjacima i vinogradima. Ovo zemljište brižno obrađivano vjekovima

omogućavalo je život i ekonomski prosperitet u nekada izuzetno naseljenom zaleđu, koje danas u savremenom istorijskom trenutku ponovo može predstavljati pokretač nekog novog prosperiteta i razvoja zasnovanog na očuvanim istorijskim resursima. Budući da je razvoj ruralne regije jedan od strateških opredjeljenja Opštine Herceg Novi, ova kategorija prostornih cjelina zasluhuje poseban tretman.

Graditeljska cjelina Upravno sakralnog kompleksa Topaljske Komunitadi i graditeljska cjelina u Meljinama, početak XXv.

Narednu kategoriju čini SAVREMENA GRADNJA koja obuhvata izgrađenu fizičku strukturu nastalu nakon 1945. godine.

Na mapi su obilježeni najvažniji arheološki lokaliteti, tumuli i gomile, dominantne tvrđave, očuvani istorijski kameni mostovi (u crkvenom krugu recentno porušeni ili značajno oštećeni), očuvane istorijske saobraćajnice (pješačke), najznačajnije dominante u prostoru (dominantne pejzažne strukture, vrhovi uzvišenja sa istorijskim objektima najčešće crkvama i tvrđavama), naglašeni rtovi i ponte, najznačajniji vidikovci.

Posljednja kategorija je DOMINANTNE PROSTORNE OSE OD IZUZETNE VAŽNOSTI ZA OUV, od kojih najznačajnije osa Perast-Verige-Luštica/Obosnik; Herceg Novi-Kumborski tjesnac-Lovćen, Herceg Novi - tjesnac Kabala - Otvoreno more, osa Sutorina-Rose-Obosnik i Kotobilj-Španjola-tjesna Kabala-Otvoreno more. Pored ovih primarnih tu su i sekundarne ose kao što su one koje povezuju vrhove brda sa objektima sakralnog i lokalitetima sa iskonski prisutnim obilježjima duhovnog života. Od velikog su značaja i OSE VIZUELNIH I FUNKCIONALNIH VEZA zasnovane na pravcima na kojima su se tokom istorije održavale važne veze koje su omogućavale opstanak i ekonomski prosperitet.

Mapa 07 [Identifikacija arheoloških i potencijalnih arheoloških lokaliteta]

Za definisanje mape arheoloških i potencijalnih arheoloških lokaliteta korišćeni su podaci iz dokumentacije koju je ustupila Uprava za zaštitu kulturnih dobara Crne Gore u sklopu elaborate o Revalorizaciji (2013/2014), kao i Studije kulturnih dobara za potrebe PPPNOP (201N/2017) ali i podaci iz objavljenih članaka arheologa Ilije Pušića, Đorđa i Radmile Čapin, Viktora Varge i dr.

Najveći broj zakonom zaštićenih lokaliteta odnosi se na tumule (gomile). Pojedini istraženi arheološki lokaliteti nisu zaštićeni nakon arheoloških istraživanja (crkva Sv. Tome u Kutima, lokalitet Crkvina na Rosama i sli.). Evidentirane su lokacije na kojima su tokom proteklih decenija pronađeni značajni artefakti kao što su Domicijanova glava u Kumboru, torzo Dijane na lokalitetu Solila-Ribarska ulica, kao i artefakti i antički novac na lokalitetu Sv. Neđelja u Kumboru, i slično. Utvrđeno je da su pojedini zakonom zaštićeni lokaliteti vremenom mjenjali ime te da danas nisu poznati pod imenom pod kojim su inicijelno zaštićeni prije 60 godina (npr tumuli Žanjice - gradina Straište).

U grupu potencijalnih arheoloških lokaliteta spadaju zone od kojih su neke bile prepoznate još početkom XX vijeka, ali koje nikad nisu bile predmet sitematskih arheoloških istraživanja (Lokalitet Stari grad jug-istok, Lokalitet Srbina-Bajer, Lokalitet Čenići, Lokalitet Podi vila rustika, Lokalitet Grabe i sl.). Najveći broj ovih lokaliteta se vezuje za period antike i ranog srednjeg vijeka.

Značajan arheološki resurs čine stara neistražena srednjevjekovna groblja sa stećcima (groblja u Čenićima, Loberu, Podima, Kutima, Bijeloj, i dr.). Važno je napomenuti i značajne lokalitete infrastrukturnih trasa kao što su trasa srednjevjekovnog puta tvrđava Sokol-utvrđeni Herceg Novi, zatim ostatak značajnog privrednog puta Gomija-Mojdež.

Podvodna arheologija je nedovoljno istražena oblast te se iz tog razloga posebna pažnja mora posvetiti akvatorijumu Boke Kotorske. Najznačajniji arheološki lokaliteti podmorja su obale Luštice u okolini Rosa, Kabale, Zanjica, Mirišta kao i u blizini Kumbora.

Mapa 08 [Identifikacija očuvane istorijske infrastrukture]

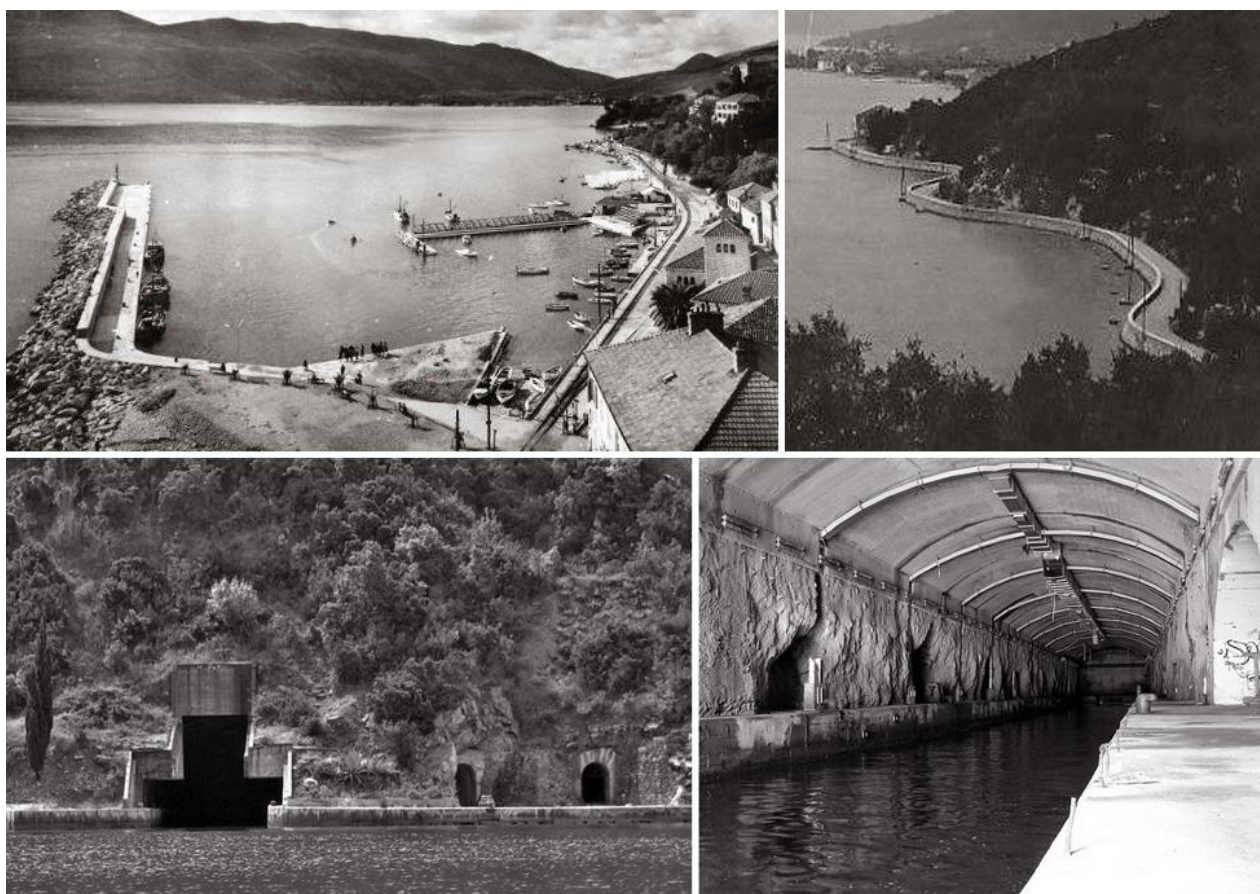
Područje Opštine Herceg Novi bogato je očuvanom istorijskom infrastrukturom. U ovu grupu kulturno-istorijskih objekata i cjelina spadaju tvrđave, kasarne, potkopi, ostaci utvrđenih stambenih objekata, istorijski putevi, istorijski kameni mostovi, arhitektonski obrađena izvorišta pijaće vode, istorijska željeznička infrastruktura sa pripadajućim staničnim objektima, željeznički vijadukti i mostovi,

Fortifikaciona arhitektura zauzima značajno mjesto u kulturnom pejzažu Opštine Herceg Novi. Pored dobro poznatih istorijskih tvrđava Kanli Kule, Forte Mare, ruševina Mezalune, Španjole, Rosa, Mamule, Arze, tu su i kompleksi austrougarskih utvrđenja sa kraja XIX i početka XX vijeka kao što su kompleks utvrđenja Košare-Kobila (Dvije tvrđave, stražarska utvrđenja, kasarne, torpedne i flankirne baterije), zatim tvrđave Kabala, Oskoruša i Klinci na Luštici sa pratećim objektima, kao i potkopi nastali u period nakon Drugog svjetskog rata u blizini Rosa. Dio infrastrukturnih objekata čine i napuštene kasarne (npr. Zmijice, Vrbanj, Orijenska lokva, i dr.)

U neposrednom okruženju istorijskog Herceg Novog, na području Tople, Igala, Trebesina, Poda i Kuta nalaze se ostaci turskih kuća-kula koji su kao tip objekta razvijeni tokom osmanske uprave. Najčešće su locirani duž važnijih lokalnih saobraćajnih trasa ili na topografski istaknutim lokacijama.

Kao dio mletačkog naslijeđa očuvana su dva utvrđena objekta i to Novi lazaret koji je u najvećoj mjeri očuvao autentični izgled, kao i ruševine utvrđenog Starog lazareta u blizini samostana Sv. Antuna, koji nije očuvao integritet, a čiji se dijelovi nalaze integrisani u susjedne objekte.

Na području zaleđa Herceg Novog koje je bilo gusto naseljeno očuvani su istorijski putevi i staze, kameni mostovi. Tokom rada na studiji *in situ* su identifikovana 22 kamena mosta od kojih je jedan broj konzervatorski neadekvatno obnovljen, ali je uprkos tome zadržao svoje izvorne elemente, kao i jedan reprezentativan kameni most koji je posljednjih decenija srušen (Kuti). Kamenim mostovima zajedno sa očuvanim istorijskim putevima predstavljaju izuzetan resurs koji posjeduje kapacitet da ponudi dopunske turističke aktivnosti, i obogati turističku ponudu grada.

Složena istorijska geneza gradske luke, priobalni put u zoni Bijela-Jošica, Potkop Rose

Najveći broj trasa je vremenom obnavljan ali je zadržao svoje izvorne trase koje imaju srednjevjekovno, a nerjetko antičko porijeklo. Danas su najbolje očuvane trase Topla-Sušćepan-Ratiševina; Sušćepan-Trebesin, Šipak-Mojdež, Čela-Kotobilj-Kameno, Bajkovina-Žlijebi, Mojdež-Konjevići, Porobići-Mokrine, Špulje-Karaula, i dr.

Na trasama ovih puteva nalaze se arhitektonski uobličeni izvori pitke vode. Ova mapa sadrži samo neke od najznačajnijih izvora. Na području ubala očuvani su podzemni izvori vode koji se nalaze na vodenoj poljani u zapadnom djelu Ubaljske kotline. Na Luštici su očuvani su otvoreni bunari u kojima se skupljala

kišnica. Nekim budućim istraživanjima potrebno je evidentirati, dokumentovati i obnoviti sve stare izvore na području Opštine Herceg Novi.

Trasa željezničke pruge koja je u promet puštena 1901. godine u gradskoj zoni Herceg Novog očuvana je u vidu današnjeg šetališta, dok je van gradske zone od Sutorine do Debelog Brijega trasa u cjelosti očuvana sa svim pripadajućim infrastrukturnim objektima. Ova trasa posjeduje veliki potencijal za razvoj savremenih vidova rekreativnog turizma. Na trasi nekadašnje pruge sačuvana su dva istorijska tunela kao i pomoćni objekti na završnoj stanici u Zelenici.

U ovu kategoriju spadaju napuštene trase puteva sa kraja XIX i iz XX vijeka, kao što je vojni put Vrbanj-Krivošije, stari put Sutorina-Debeli Brijeg, stari put Kotobilj-Tajno brdo koji predstavljaju potencijalne rekreativne i izletničke zone.

Tvrđava Forte mare i Mezaluna, stanje prije zemljotresa, sredina XX vijeka

Mapa 09 [Identifikacija kulturnih i potencijalnih kulturnih dobara]

Na mapi kulturnih i potencijalnih kulturnih dobara prikazane su njihove lokacije, pripadajuće parcele i zaštićene okoline. Kulturna dobra su razvrstana prema tipologiji koju definiše Zakon o zaštiti kulturnih dobara Crne Gore, ali i prema prostornom rasporedu koji je distribuiran u pravcu od zapada ka istoku a potom ka jugu.

Prilikom rada na ovoj studiji učinjen je napor da se identifikuju sva kulturna dobra koja su zaštićena još od 1957. godine, a kojima se gubi trag u memoriji kako institucija tako i stanovništva. Identifikovano je 118 kulturnih dobara, od kojih se u tri situacije unutar već zaštićenog kulturnog dobra nalazi još po jedno nepokretno kulturno dobro (u sklopu Upravno-sakralnog kompleksa Topaljske Komunitadi postoji pojedinačno kulturno dobro - Njegoševa škola; u sklopu kulturnog dobra crkva Sv. Nikole u Baošićima postoji pojedinačno kulturno dobro - Časna trpeza; u sklopu kompleksa crkve Sv. Tome u Trebesinu

postoji kulturno dobro - ostaci crkve Sv. Petra), čime se broj rekognosciranih kulturnih dobara čije je postojanje evidentirano *in situ* penje na 121.

Prilikom rekognosciranja terena analiziran je registar kulturnih dobara, i posebna pažnja je posvećena upravo kulturnim dobrima za koja se nije znalo gde se tačno nalaze. To je iziskivalo dodatna arhivska i terenska istraživanja kao i dodatno istraživanje dostupne istorijske literature, tako da je za 7 kulturnih dobara koji nisu bili predmet Revalorizacije tokom 2013/2014. godine utvrđena lokacija.

Pored svih napora, preostalo je još 6 kulturnih dobara za koja postoji rješenje o zaštiti a koja nisu identifikovana na terenu. Riječ je o Turskoj stražarnici u Lučićima, ostacima Manastir Lučići - Sv.Srđa, Lučići (neidentifikovan arheološki lokalitet, greškom upisano Sušćepan??), Hasanov grob, Mokrine, Spomen ploča Branku Orlandiću na Podima, Zidovi Balšinog dvora sa bunarom u Baošićima, Zgrada sa spomen pločom, (bez navedene lokacije u rješenju). Prethodno stanje dato Studijom PPPNOP prepoznalo je postojanje 101 (104) kulturna dobra, a navodi se da se za 13 kulturnih dobara nije znala lokacija. U pojedinim slučajevima evidentirana je greška u definisanju tipa kulturnog dobra, tako da su u konačnom spisku koji daje ova studija greške otklonjene, te se zvanični spisak može korigovati.

Utvrđeno je da su 4 kulturna dobra prestala da postoje, te da su porušena u period 80-90ih godina XX vijeka, bez mišljenja službi zaštite.

Ikonične fizičke strukture Herceg Novog, crkve Sv. Jeronima i Sv. Arhandela Mihaila, Sat kula-Tora, prva četvrtina XX v.

Prilikom obilaska teritorije Opštine Herceg Novi evidentirano je 193 potencijalna kulturna dobra. Težište je bilo usmereno ka identifikaciji očuvanog kulturnog pejzaža i graditeljskih cjelina, budući da je izjava o izuzetnoj univerzalnoj vrijednosti (OUV, UNESCO) i studija HIA Boka Kotorska prepoznaju izuzetno veliku vrijednost očuvanog kulturnog pejzaža zaleđa u spoljašnjem dijelu Boke Kotorske, kome pripada Opština Herceg Novi.

U skladu sa grafičkim standardom koji se koristio u projektu Revalorizacije kulturnih dobara (2013/2014) kao i studijom PPPNOP, zaštićena zona kulturnog dobra se obilježava plavom bojom i podrazumjeva parcelu ili parcele na kojoj se kulturno dobro nalazi. Zaštićena okolina se obilježava crkvenom bojom.

Potencijalna kulturna dobra se obilježavaju svijetlo plavom bojom a njihova zaštićena okolina narandžastom bojom.

Ukoliko kulturno dobro nije arhitektonsko djelo ili ostatak arhitektonskog dijela, već kulturno-istorijski objekat sa dominantnim svojstvom artefakta (djelo primjenjene umjetnosti, slikarstva, vajarstva, natpis, pećinsko stanište, djelo ili ostatak tehničke kulture i slično) koji se na mapi ne može površinski definisati, a koje je smješteno kako u spoljašnjem tako i u unutrašnjem prostoru, na mapi se obilježava plavom tufnom i to na najtačnijoj mogućoj poziciji unutar, na ili van objekta i njegove katastarske parcele, ali ne podrazumjeva a priori zaštitu samog objekta ukoliko ne postoji posebno rješenje o njegovoj zaštiti.

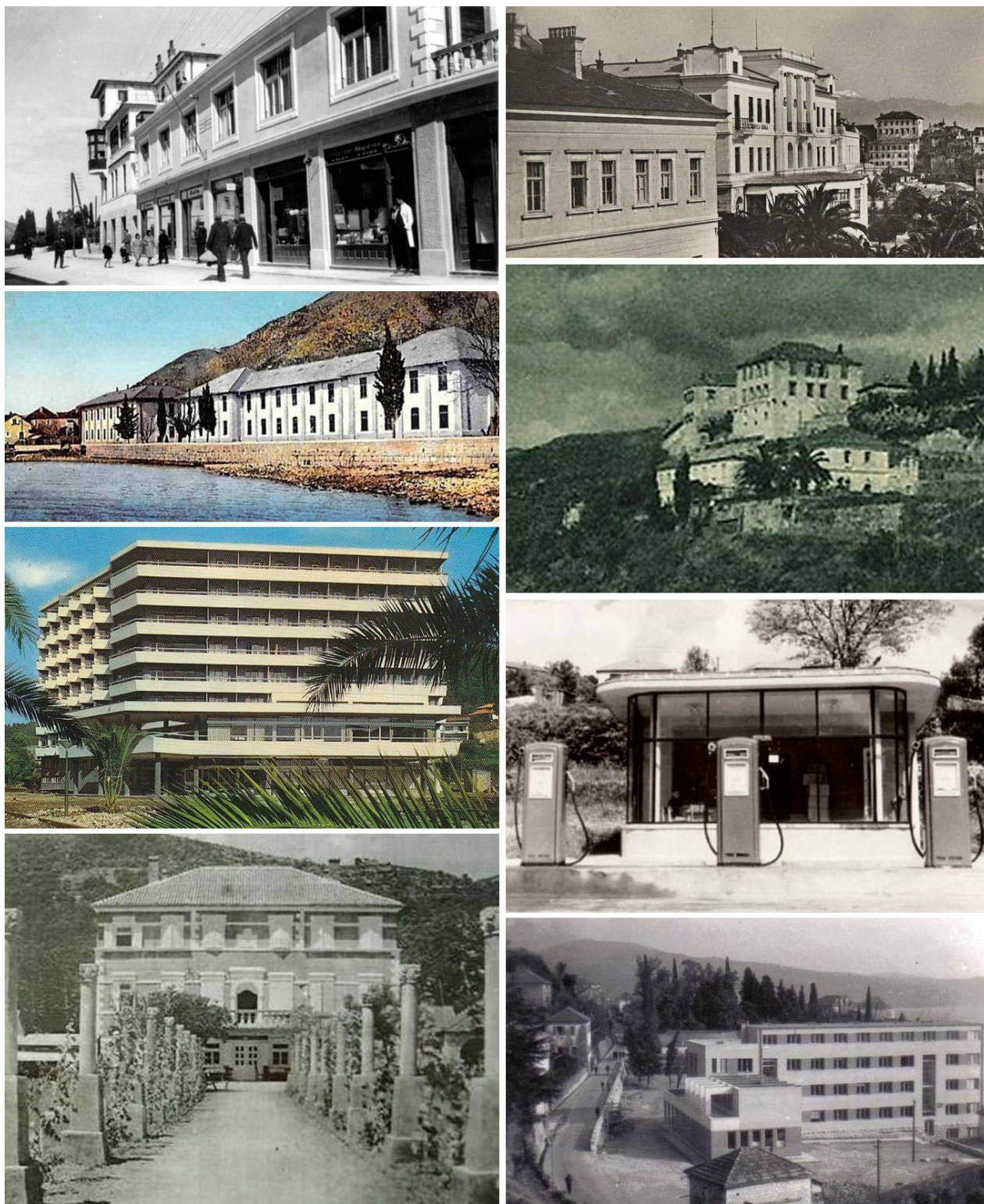
Pojedina kulturna dobra su u elaboratima projekta Revalorizacije (kasnije i u studiji PPPNOP) obilježena na parcelama koje ne korespondiraju u potpunosti sa rješenjima o zaštiti (npr. Manastir Savina u čijem se rješenju o zaštiti iz 1957. godine navodi da se štiti kompletan manastirski posjed, i sl.). Pojedina kulturna dobra pak, u ovim elaboratima prilikom evidencije katastarske parcele imaju upisane pogrešne podatke. Ove sporne situacije su otklonjene u ovoj studiji, tako da se korekcije mogu retroaktivno unijeti u studiju u zahvatu plana višeg reda PPPNOP.

Posebna pažnja posvećena je zaštićenoj okolini, koja kako bi se adekvatno razumjela mora biti zasnovana na holističkom sagledavanju kulturnih vrijednosti. Pravo na zaštićenu okolinu definisano je Zakonom o zaštiti kulturnih dobara¹⁵. Zaštićena okolina se ne može posmatrati kao set prvog prstena parcela oko datog kulturnog dobra, niti se može univerzalnim obrascem definisati za sva kulturna dobra. Prilikom definisanja zaštićene okoline posmatraju se karakteristike okruženja koje podrazumjevaju prirodne, pejzažne i graditejske karakteristike konteksta koje utiču na percepciju datog kulturnog ili potencijalnog kulturnog dobra. Međutim, pored ovih osnovnih u prostoru opipljivih parametara, sagledavaju se i nematerijalne vrijednosti zasnovane na duhu mjesta, značenju mjesta, asocijativnim vrijednostima, društvenim i socio-ekonomskim vrijednostima od značaja za lokalnu zajednicu. Dobro definisana zaštićena okolina kulturnog dobra je od presudnog značaja za opstanak i očuvanje svojstava i osobenosti koje ono posjeduje.

Za kulturna dobra koja posjeduju izuzetno naglašene pejzažne vrijednosti (npr. crkva Sv. Ilije u Mokrinama, crkva Sv. Trojstva u Kutima, Manastir Savina), ili se nalaze unutar konteksta čija ubrzana urbanizacija prijeti da "proguta" kulturno dobro (crkva Sv. Srđ i Vakha na Podima, tvrđava Španjola, crkva Sv. Petke u Mrkovima) predlaže se veća površina zaštićene okoline. Postojanje zaštićene okoline naročito u situacijama stihijski izgrađenog konteksta u okolini kulturnog dobra vremenom će dovesti do arhitektonske i urbanističke discipline kojim će se ukoliko se poštuju zakonske odbredbe stanje konteksta popraviti. Ukoliko kulturno dobro ne posjeduje arhitektonsko-urbanistički karakter (ne pripada i sagledava se sa uređene javne površine, ukoliko nije dio dubinske vizure ulice ili slično), onda se njegova zaštićena okolina određuje radiusom opisanom oko predmetnog kulturnog dobra i to samo u zoni u kojoj je moguće pristupiti mu (granica čitljivosti standardno dimezionisanog teksta je 10-20m). Ovo se prvenstveno odnosi

¹⁵ U članu 11, stavu 24 Zakona o zaštiti kulturnih dobara navodi se: Zaštićena okolina je prostor oko nepokretnog kulturnog dobra koji je od neposrednog značaja za njegovo postojanje, zaštitu, korišćenje, izgled, očuvanje i istraživanje, kao i za njegov istorijski kontekst, tradicionalni ambijent i vizuelnu dostupnost.

na spomen-ploče koje se nalaze na objektima ili unutar njih. Tada zaštićena okolina obuhvata djelove parcela ne cijele parcele.

Fotografije 1-6: trajno izgubljeni objekti sa kulturnim vrijednostima, porušeni u proteklom periodu bez saglasnosti službi zaštite
Fotografije 7,8: Stara benzinska stanica u Tatarbašti, objekat današnje opštine (probitno Prvoborac) neposredno nakon izgradnje

Mapa 10 [Razvojni pritisci u kontekstu kulturne baštine Opštine Herceg Novi]

Mapa koja govori o razvojnim pritiscima u kontekstu kulturne baštine Opštine Herceg Novi je od velikog značaja za sagledavanje konfliktnih zona u prostoru koje mogu imati pogubno dejstvo po opstanak prirodne i kulturno-istorijske baštine.

Ukazivanje na konflikte bi trebalo da utiče na obazriviji pristup planiranju, prvenstveno u prostorima u kojima je koncentracija prirodnih i kulturno-istorijskih vrijednosti pojačana, i u kojima je njihovo očuvanje imperativ, uzevši u obzir međunarodni status koji ovo područje posjeduje.

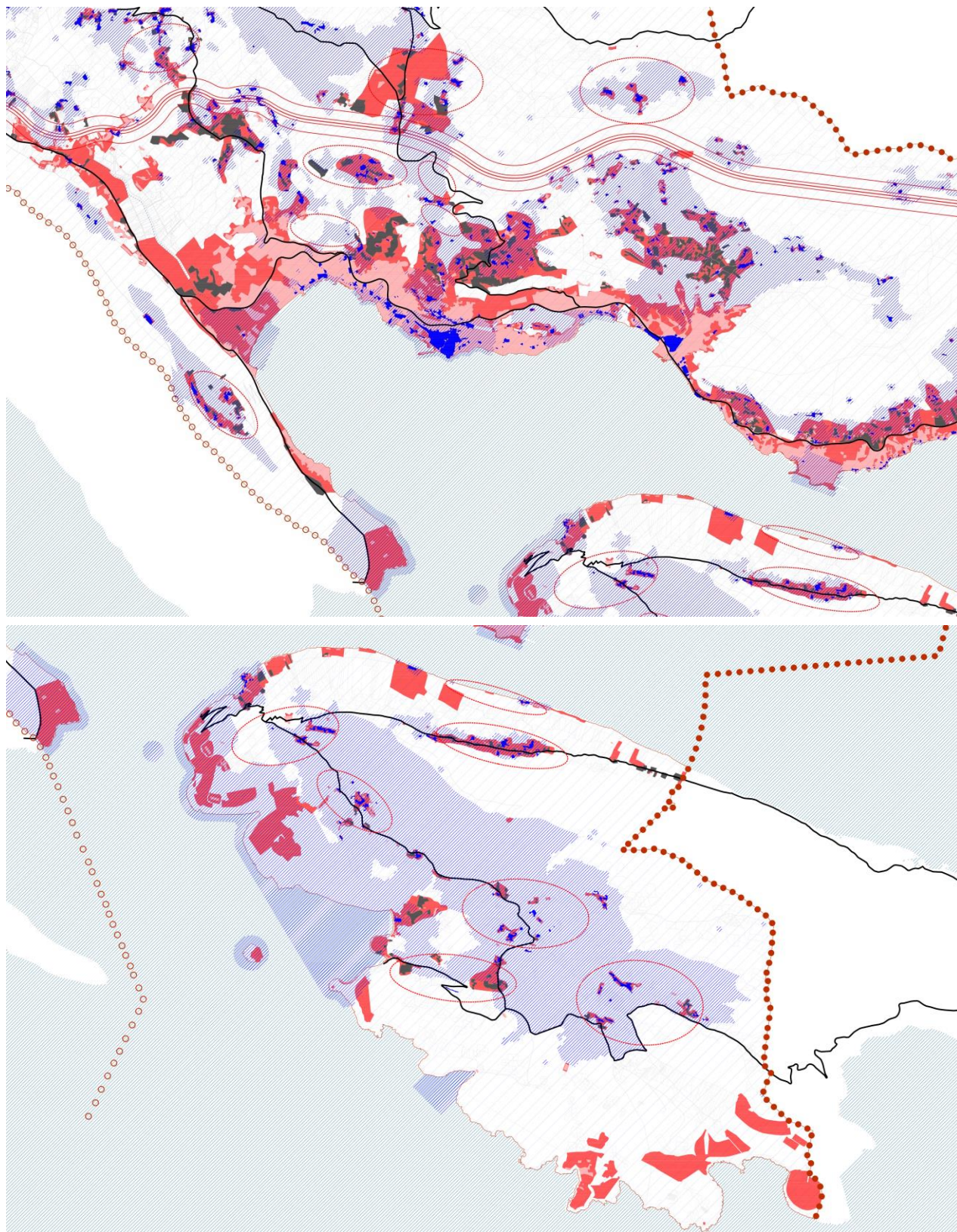
Na mapi su prikazana sva kulturna i potencijalna kulturna dobra preklapljen sa zonama savremene izgradnje (područje izgrađeno do 2018. godine), zonama planiranog proširenja zona izgradnje (data nacrtom PPPNOP iz januara 2018. godine), planiranim razvojnim zonama u zaleđu, prikazom zona devastacije kulturnog pejzaža neprilagođenom savremenom gradnjom, trasom brze saobraćajnice (data nacrtom PPPNOP iz januara 2018).

U varijanti rješenja preko Veriga: Trasa brze saobraćajnice direktno ugrožava nekoliko kulturnih dobara prijeteci njihovom fizičkom opstanku i to prvenstveno crkava (6 pravoslavnih) Sv. Nikole u Lučićima, Sv. Kozme i Damjana u Ratiševini, Sv. Ilije u Lastvi, Sv. Riza Bogorodice u Bijeloj, Sv. Rođenja Bogorodice u Bijeloj, Sv. Neđelje u Jošici, zatim kulturnom dobru Tajno brdo - Kotobilj (kulturnoistorijsko područje), klasteru tumula i gomila na Djevojačkim gredama, kao i većem broju potencijalnih kulturnih dobara od kojih je najviše ugrožen kulturni pejzaž Gornje Ratiševine sa pripadajućim ruralnim graditeljskim cjelinama.

Na mapi se sagledavaju ekonomski zasnovani prostorni pritisci na kulturni pejzaž Luštice. Oni su fokusirani prvenstveno na priobalni pojas prijeteci potpunoj devastaciji izuzetne univerzalne vrijednosti (OUV), budući da obim planiranih namjena prevazilazi kapacitete područja. Kako bi se stekla realna slika planiranih aktivnosti u ovom vrijednom pejzažu imperative je sagledavati ga zajedno sa dijelom Luštice koji se nalazi na teritoriji Opštine Tivat.

Cilj ove mape je ukazivanje na prostore u kojima je potrebno preispitati obim i opravdanost svih planiranih aktivnosti u prostoru, kao i prostore u kojima je potrebna izrada studija sanacije kulturnog pejzaža (prirodnog i kulturno-istorijskog naslijeđa). Izbor rješenja brojnih infrastrukturnih problema ne može biti zasnovana samo na ekonomskoj cijeni planiranih intervencija, budući da se ovdje radi o izuzetno vrijednom prostoru za Svjetsku baštinu.

Stihijske razvojne politike predstavljaju veliku opasnost po gubitak kulturno-istorijskog identiteta grada. One dovode do lošeg razvoja i do identitetskih problema koji se danas, na žalost, mogu uočiti duž cjelokupne obale Jadrana i Mediterana. U ovim prostorima je na međunarodnom nivou uočeno lutanje u definisanju razvojnog koncepta, uslijed čega postoji opasnost od takozvanih planerskih improvizacija zasnovanih na kratkoročnim interesima, a koje trajno devastiraju prostore često izuzetnih odlika.

Mapa 1: razvojni pritisci na dio zaleđa Herceg Novog

Mapa 2: razvojni pritisci na priobalje Luštice

Potrebno je sagledati realne kapacitete prostora, uvažiti vrijednost baštine i kulturnog pejzaža, afirmisati analitički i kritički pristup problemu razvojnih politika uz uvažavanje opšteg javnog interesa. Upravo je kulturni pejzaž taj koji posjeduje razvojni kapacitet i koji bi u dugoročnom smislu obezbjedio prosperitet i blagostanje - ukoliko postoje jasno postavljene razvojne politike.

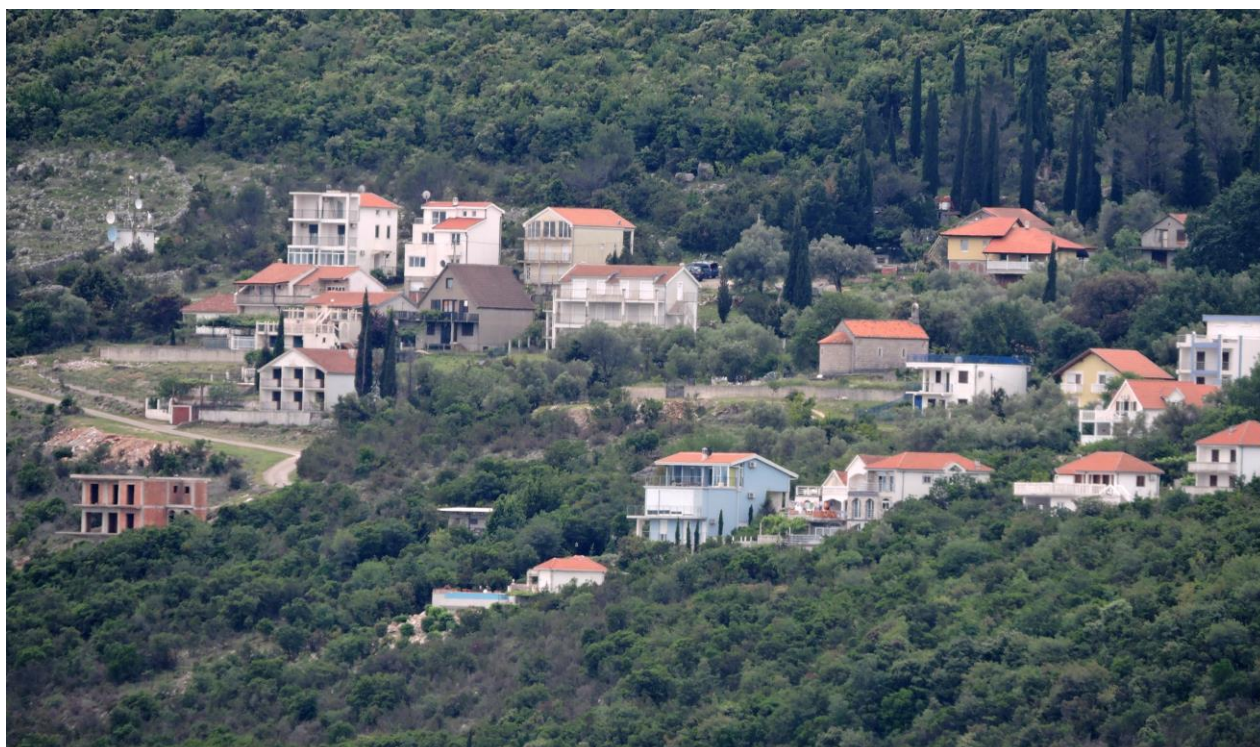
Međunarodni status koji ovo područje uživa u svojstvu kulturnog dobra na Listi svjetske baštine i u svojstvu njegove zaštićene okoline (UNESCO) predstavlja razvojni potencijal a ne ograničenje. On je atrakter i inicira turistički razvoj.

Ukoliko je stav planerske politike takav da se ovaj međunarodni status sagledava kao pretjerana zaštita i kao ograničenje razvoja, to usmjerava na zaključak da prilikom planiranja nisu u potpunosti sagledane vrijednosti i istinski razvojni kapaciteti prostora, kao ni aktuelni svjetski trendovi u ovoj oblasti i nove tipologije turizma koje daju veći diverzitet ovoj privrednoj grani.

Ovaj međunarodni status, i režim zaštite koji ga prati zapravo štiti prostor od neadekvatnog razvoja koji je u koliziji sa njegovim međunarodno priznatim vrednostima. Ono što se može tvrditi je da zaštita zahtjeva studiozniji pristup svakom problemu, te se iz tog razloga prilikom planiranja međunarodni režim zaštite (UNESCO) posmatra kao "remetilački faktor" razvoja. Zaštita ukazuje na prostore koji se moraju očuvati, usmjerava na tip razvoja koji je adekvatan, a on će pak omogućiti konsolidaciju ovih vrijednih prostora koji na taj način opstaju kao prepoznatljivi, skladni i harmonični i razvijaju se u skladu sa prepoznatim i utvrženim univerzalnim vrijednostima.

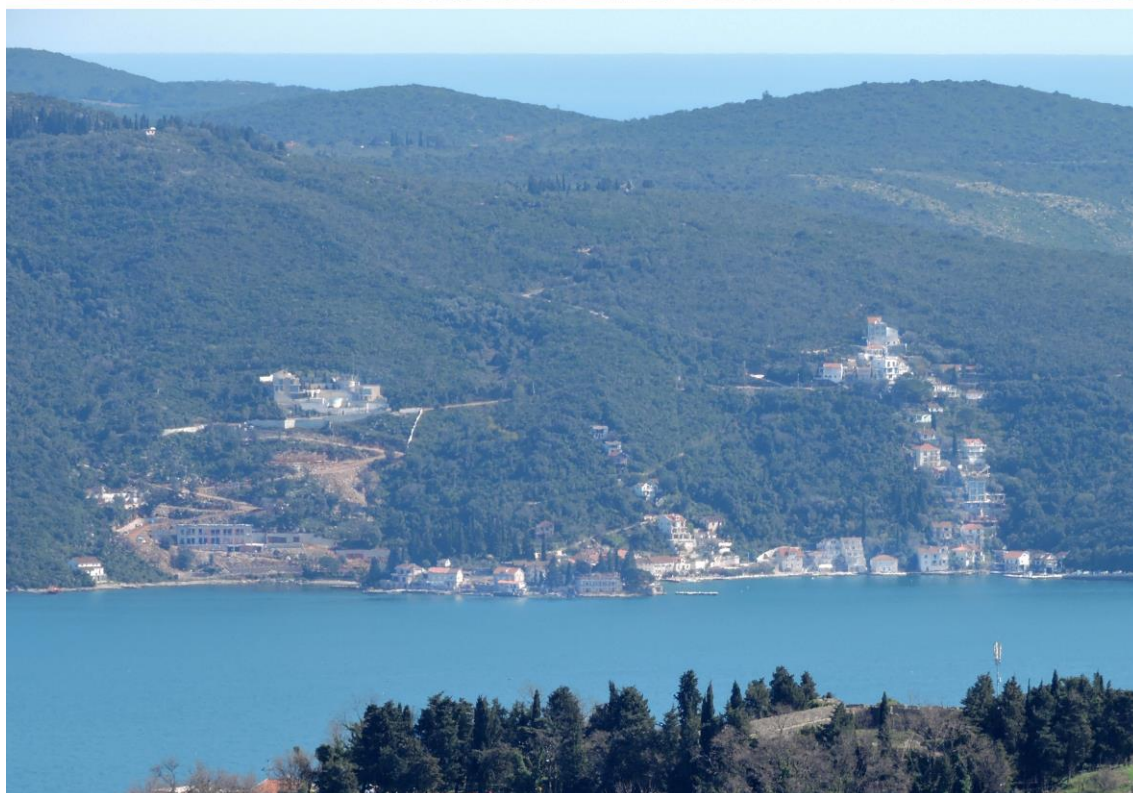
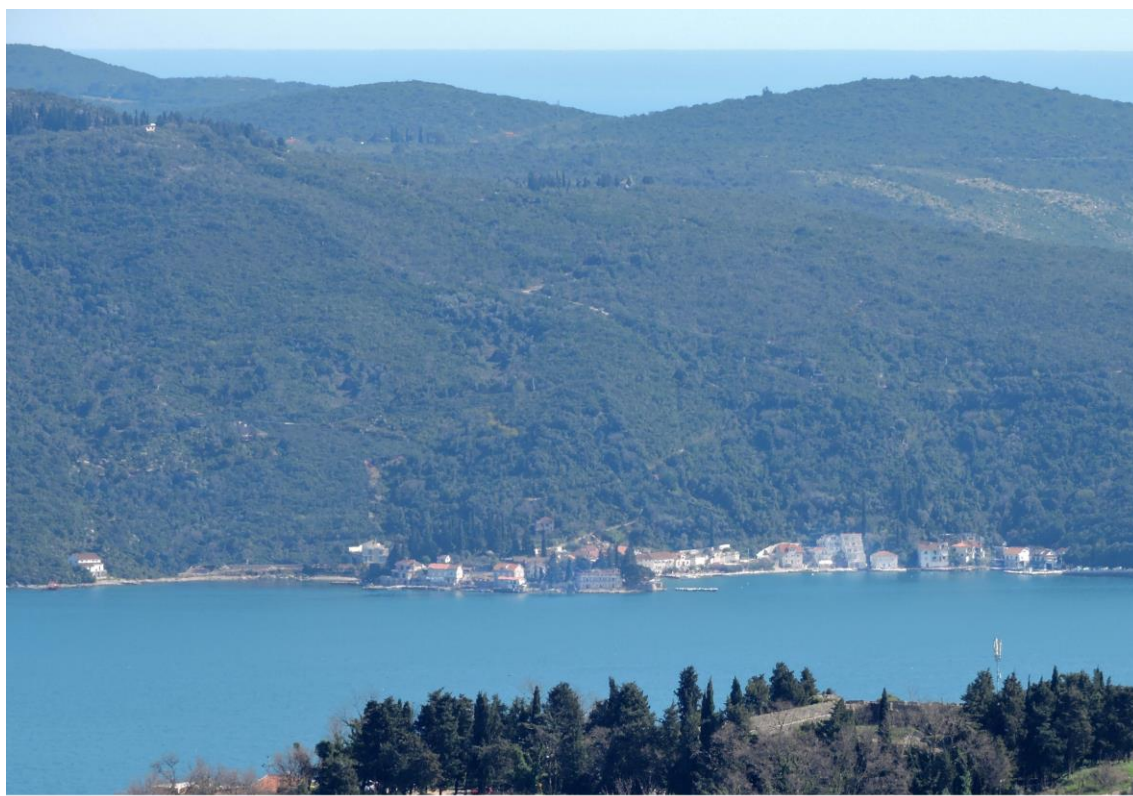
Pejzaži tranzicije: Meljine, Topla - devastacija kulturnog pejzaža gradnjom neprilagođenog koncepta, dispozicije, volumena, oblikovanja i materijalizacije, u pozadini desno devastacija kulturnog pejzaža Rosa.

Pejzaži tranzicije: Žvinje, Žanjice - devastacija kulturnog pejzaža gradnjom neprilagođenog koncepta, dispozicije, volumena, oblikovanja i materijalizacije, crkva Sv. Đorđa na Žvinjama postala je neuočljiva iako je dominirala pejzažom; Zeleno prirodno okruženje koje je jedan od suštinskih pejžažnih vrijednosti konteksta Manastira Vavedenje na Žanjicama trajno je nestao

Pejzaži tranzicije: Ratiševina, Kutina, Kamenari - devastacija kulturnog pejzaža gradnjom na mjestima na kojima nije smjela biti dozvoljena gradnja (klizište), devastacija uslijed neprilagođenog koncepta, dispozicije, volumena, oblikovanja i materijalizacije.

Pejzaži tranzicije: pogled na Rose sa Poda – prikaz graditeljske cjeline Rosa u kontekstu očuvanog pejzaža poluostrva Luštica; Prikaz graditeljske cjeline Rosa u kontekstu ekspanzije gradnje i prenamjene negrađevinskog u građevinsko zemljište, kao strateški razvojni koncept (!) unutar zaštićene okoline kulturnog dobra na Listi Svjetske baštine (UNESCO), stanje 2018.

4. KULTURNA DOBRA NA PODRUČJU OPŠTINE HERCEG NOVI

(ZAŠTIĆENA RJEŠENJIMA ZAVODA ZA ZAŠTITU SPOMENIKA CRNE GORE, RJEŠENJIMA UPRAVE ZA ZAŠTITU KULTURNIH DOBARA CRNE GORE I RJEŠENJIMA UNESCO-A)

Broj registrovanih kulturnih dobara zaštićenih zakonom propisanim rješenjima nadležnih međunarodnih i nacionalnih institucija na teritoriji Opštine Herceg Novi nastao je komparativnim sagledavanjem spiska Uprave za zaštitu kulturnih dobara iz 2016. godine kao, osnovu spiska iz registra kulturnih dobara na osnovu kojih je rađena revalorizacija kulturnih dobara tokom 2013. godine, te starog registra sa rješenjima o proglašenju kulturnih dobara počevši od 1951. godine.

Nakon sprovedenih istraživanja dostupne dokumentacije koju je ustupila Uprava za zaštitu kulturnih dobara za potrebe izrade ove studije, te nakon arhivskih i terenskih istraživanja, kao i istraživanja druge objavljene dokumentacije utvrđena je činjenično stanje postojanja 129 zakonom zaštićenih kulturnih dobara od kojih:

- **116 (+3)** Kulturnih dobara koja postoje na teritoriji Opštine Herceg Novi,
- **6** kulturnih dobara koja do danas nisu uspješno rekognoscirana na terenu (*do ove studije bilo ih je 13*);
- **4** kulturna dobara koja su srušena;
- **1** kulturno dobro zaštićeno od strane nadležnih organa Crne Gore koje se danas nalazi na području Republike Hrvatske.

Nakon utvrđivanja činjeničnog stanja sačinjen je spisak kulturnih dobara zasnovan na tipu kulturnih dobara definisanih u Zakonu o zaštiti kulturnih dobara Crne Gore, te isti upoređen sa dvijema prethodnim studijama/elaboratima za potrebe **PPPNOP** i **PUP OHN** u kojima je konstatovan manji broj kulturnih dobara.

KULTURNA I POTENCIJALNA KULTURNA DOBARA U SKLOPU PPPNOP

U Studiji kulturnih dobara za potrebe PPPNOP na mapama je evidentirano 101 kulturno dobro, s tim da su 4 kulturna dobra sublimirana u jedno (Stari grad sa istočnim i zapadnim podgrađem kao jedno kulturno dobro umjesto Bedemi Starog grada u Herceg Novom, Urbana cjelina Stari Grad u Herceg Novom, Urbana cjelina Zapadno podgrađe u Herceg Novom, Urbana cjelina Istočno podgrađe u Herceg Novom), što broj evidentiranih i na mapi prikazanih kulturnih dobara faktički podiže na 104.

U ovom elaboratu na području Opštine Herceg Novi nije prepoznato postojanje kulturnog dobra na Listi svjetske baštine (UNESCO) koje se kao dio Prirodno i kulturno-istorijskog područja Kotora nalazi na dijelu njene teritorije.

- **101 (104)** Kulturno dobro obilježeno na mapi;
- od kojih 10 kulturnih dobara evidentiranih oznakom na mapi posjeduje greške u definisanju tipa kulturnog dobra, greškom u nazivu kulturnog dobra ili u lokaciji kulturnog dobra;
- od kojih 2 kulturna dobara sa područja Opštine Kotor evidentirana greškom na teritoriji Opštine Herceg Novi
- od kojih 1 kulturno dobro za koje danas nije pronađeno rješenje o uspostavljanju zaštite.
- 15 kulturnih dobara koja su zaštićena zakonskim rješenjima je izostavljeno sa mape kulturnih dobara ili nije obrađeno;
- **3** kulturna dobara koja su zakonom zaštićena a danas su srušena nisu evidentirana studijom/mapom;
- **6** kulturnih dobara koja su zakonom zaštićena a do danas nisu uspješno rekognoscirana na terenu, nisu navedena u ovoj studiji/mapi;

KULTURNA I POTENCIJALNA KULTURNA DOBARA U SKLOPU PUP OHN (UZ NACRT DOKUMENTA)

U elaboratu o kulturnim dobrima u sklopu PUP OHN koji se oslanja na Studiju kulturnih dobara za potrebe PPPNOP, na mapama je evidentirano 92 kulturna dobra, s tim da su 4 kulturna dobra sublimirana u jedno (Stari grad sa istočnim i zapadnim podgrađem kao jedno kulturno dobro umjesto Bedemi Starog grada u Herceg Novom, Urbana cjelina Stari Grad u Herceg Novom, Urbana cjelina Zapadno podgrađe u Herceg Novom, Urbana cjelina Istočno podgrađe u Herceg Novom), što broj evidentiranih i na mapi prikazanih kulturnih dobara faktički podiže na 95.

U ovom elaboratu na području Opštine Herceg Novi nije prepoznato postojanje kulturnog dobra na Listi svjetske baštine (UNESCO) koje se kao dio Prirodno i kulturno-istorijskog područja Kotora nalazi na dijelu njene teritorije.

- **92 (95)** Kulturnih dobara obilježenih na mapi;
- **od kojih 10** kulturnih dobara evidentiranih oznakom na mapi posjeduje greške u definisanju tipa kulturnog dobra, pogrešnom nazivu kulturnog dobra ili u lokaciji kulturnog dobra;
- **21** Kulturno dobro koje je zaštićeno zakonskim rješenjima je izostavljeno sa mape kulturnih dobara;
- **4** kulturna dobra koja su zakonom zaštićena a danas su srušena nisu evidentirana studijom;
- **6** kulturnih dobara koja su zakonom zaštićena a do danas nisu uspješno rekognoscirana na terenu nisu navedena u ovoj studiji.

SPISAK KULTURNIH DOBARA NA TERITORIJI OPŠTINE HERCEG NOVI

U sklopu ove studije, kulturna dobra na području Opštine Herceg Novi razvrstana su po tipologiji zasnovanoj na Zakonu o zaštiti kulturnih dobara Crne Gore. Tipovi kulturnih dobara razvrstani su prema veličini njihovog prostornog obuhvata, i čine ih:

- KULTURNI PEJZAŽ;
- KULTURNO-ISTORIJSKO PODRUČJE;
- ARHEOLOŠKI LOKALITETI;
- KULTURNO-ISTORIJSKE CJELINE;
- KULTURNO-ISTORIJSKI OBJEKTI;
 - Profani objekti;
 - Sakralni objekti;
 - Fortifikacioni objekti;
 - Infrastrukturni objekti;
 - Memorijalni objekti:
 - Spomen-biste
 - Monumentalna spomen-obilježja
 - Spomen-ploče u prirodnom ambijentu i na objektima
- ZAŠTIĆENA KULturna DOBRA KOJA NISU OBRAĐENA TOKOM REVALORIZACIJE 2004. I 2013. GOD A *DE FACTO* POSTOJE NA TERENU;
- ZAŠTIĆENA KULturna DOBRA KOJA NISU IDENTIFIKOVANA U PROSTORU;
- KULturna DOBRA SRUŠENA U PERIOD 1980-1990.

Poređenjem sa studijama kulturnih dobara u sklopu PPPNOP i dijelu PUP OHN koji obrađuje temu kulturnih dobara, uočava se da u prvoj nedostaje još 15 kulturnih dobara, dok u drugoj nedostaje još 21 kulturno dobro. Uočeno je i oko 20-ak grešaka vezanih za evidenciju katastarskih parcela pojedinih kulturnih dobara. U tom cilju potrebno je izvršiti korekciju uočenih grešaka kako bi se spriječili eventualni budući problemi koji bi mogli predstavljati prijetnju za opstanak pojedinih kulturnih dobara, ili pak zaštitu pojedinih parcela i objekata na njima koja ne posjeduju elemente kulturno-istorijskih vrijednosti.

KULTURNI PEJZAŽ

01. Područje Svjetske baštine - Ubli kao dio "Prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotora"

KULTURNO-ISTORIJSKO PODRUČJE

02. Klanac Tajni vrh /Tajno brdo-Kotobilj/, Kameno-Podi

02a Ubaljske planine (područje poznato iz NOB-a), Ubli-Žlijebi

ARHEOLOŠKI LOKALITETI

- 03. **Tumul/mogile Brežine**, Mojdež
- 04. **Tumul Krstac**, Podi
- 05. **Tumuli/mogile Žlijebi**, Žlijebi
- 06. **Mogile Klin**, Bijela
- 07. **Tumul kod Sv. Tekle**, Bijelske Kruševice
- 08. **Tumul Klinci**, Klinci
- 09. **Tumuli Velika i Mala gomila**, Mrkovi
- 10. **Tumuli Mrkovi**, Mrkovi
- 11. **Tumul Žanjice /Gradina Straište/**, Žanjice
- 12. **Tumul Babunci**, Babunci

KULTURNO-ISTORIJSKE CJELINE

- 13a. **Bedemi Starog grada u Herceg Novom**
- 13b. **Urbana cjelina Stari Grad u Herceg Novom**
- 14. **Urbana cjelina Zapadno podgrađe u Herceg Novom**
- 15. **Urbana cjelina Istočno podgrađe u Herceg Novom**
- 16. **Graditeljska cjelina /kompleks/ Samostan Sv. Antuna sa grobljem i ostacima Burovine**
- 17. **Graditeljska cjelina /kompleks/ Upravno-sakralni kompleks Topaljske komunitadi**
sa crkvama Sv. Vaznenja Hristovog, Sv. Đorđa, portom, istorijskim grobljem, upravnim objektima i školom
- 18. **Graditeljska cjelina /kompleks/ Manastir Savina** (sa velikom i malom crkvom Sv. Uspenja Bogorodice,
crkvom Sv. Save, Gornjom i Donjom portom, istorijskim grobljem, konacima i zemljišnim posjedom)
- 19. **Graditeljska cjelina Lazaret u Herceg Novom**, Meljine

KULTURNO-ISTORIJSKI OBJEKTI

_Profani objekti

- 20. **Kuća i park Olge Komnenović**, Topla
- 21. **Episkopska (Mitropolitska) rezidencija Ljubibratića**, Topla
- 22. **Zadužbina „Aleksandar Duković“**, Topla
- 23. **Kuća i atelje Voja Stanića**, Marina-Škver
- 24. **Turski čardaci**, Podi
- 25. **Kuća Miroslava Štumbergera**, Baošići
- 26. **Razvaline dvora Osman Kapetana**, Bijela

_Sakralni objekti

- 27. **Crkva Svetog Ilije**, Žvinje
- 28. **Crkva Sv. Jovana**, Rajevići (Lučići)

29. **Crkva Sv. Nedjelje**, Mojdež
30. **Ruševine manastira Potplanine**, Ratiševina
31. **Crkva Sv. Stefana**, Sušćeapan
32. **Kompleks crkve Sv. Tome**, Trebesin
33. **Crkva Svete Ane**, Savina
34. **Crkva Sv. Srđa i Vakha**, Podi
35. **Crkva Sv. Nikole**, Kameno
36. **Crkva Sv. Krsta**, Mokrine
37. **Crkva Sv. Ilije**, Mokrine
38. **Crkva Sv. Trojice**, Kuti
39. **Crkva Sv. Gospođe**, Kuti
40. **Crkva Sv. Đorđa, staro groblje i gomila kraj nje**, Kuti
41. **Crkva Sv. Andrije**, Kuti
42. **Crkva Sv. Jovana**, Kuti
43. **Crkva Sv. Tome**, Kuti
44. **Crkva Sv. Ilije**, Presjeka (Lastva), Kuti
45. **Crkva Sv. Neđelje**, Kumbor
46. **Crkva Sv. Stefana**, Đenovići
47. **Crkva Svetog Nikole sa starom Časnom trpezom**, Baošići
48. **Ostaci manastira Svetog Petra**, Bijela
49. **Crkva Svete Gospođe i staro groblje**, Bijela
50. **Crkva Riza Bogorodice**, Bijela
51. **Crkva Svete Neđelje**, Jošica
52. **Crkva Svetog Nikole**, Đurići
53. **Crkva Svetog Jovana**, Kalimoži
54. **Crkva Svete Gospođe**, Ubli
55. **Crkva Sv. Andrije**, Zabrđe
56. **Crkva Sv. Trifuna**, Klinci
57. **Crkva Sv. Arhandela Mihaila**, Klinci
58. **Crkva Sv. Petke**, Mrkovi
59. **Crkva Sv. Đorđa**, Radovanići
60. **Crkva Sv. Vavedenja**, Žanjice
61. **Crkva Sv. Petra sa gomilama**, Brguli

_Fortifikacioni objekti

62. **Tvrđava "Kanli kula"**, Stari grad Herceg Novi
63. **Tvrđava „Forte Mare“**, Stari grad Herceg Novi

64. **Tvrđava „Španjola“ /tvrđava “Gornji grad”, tvrđava “Karlo V”/,** Srbina-Bajer

65. **Tvrđava „Mamula“,** Luštica

_Infrastrukturni objekti

66. **Izvor vode “Karača”,** Stari grad Herceg Novi

_Memorijalni objekti

Spomen-biste:

67. **Spomen-bista Nikoli Đurkoviću,** Vratnice

68. **Spomen-bista Dašu Pavičiću,** Topla

69. **Spomen-bista Milanu Vukoviću,** Savina

70. **Spomen-bista Iliji Kišiću,** Zelenika

71. **Spomen-bista Miću Vaviću,** Kruševica

Monumentalna spomen-obilježja:

72. **Spomenik strijeljanim Bokeljima iz I svjetskog rata,** Savina

73. **Spomenik sa kosturnicom posvećen palim borcima i žrtvama fašizma 1941-45,** Dubrava

74. **Spomenik borcima palim u NOR-u i žrtvama fašističkog terora,** Igalo

75. **Spomen-česma u Đenovićima posvećena palim borcima iz toga kraja,** Đenovići

76. **Spomen-česma posvećena palim borcima i žrtvama fašističkog terora,** Baošići

77. **Spomen-grobnica posvećena strijeljanim rodoljubima,** Kameno

78. **Spomenik sa spomen-pločom,** Ratiševina

79. **Spomenik sa spomen-pločom,** Kameno

80. **Spomenik sa spomen-grobnicom posvećen palim borcima,** Baošići

81. **Spomen-ploča palim borcima,** Kruševica

82. **Spomenik sa kosturnicom posvećen žrtvama fašističkog terora od 1942-43,** Prevlaka

Spomen-ploče u prirodnom ambijentu i na objektima:

83. **Spomen-ploča na zgradi u kojoj je Njegoš pohađao osnovnu školu,** Topla

84. **Spomen-ploča u znak sjećanja na oslobođenje grada,** Stari grad

85. **Spomen-ploča u znak sjećanja na uništenje italijanskog reflektora od strane pripadnika Orjenskog bataljona,** Bajer

86. **Spomen-ploča strijeljanim pomorskim oficirima od strane Austrije,** Bajer

87. **Spomen-ploča na mjestu pogibije nar.her. Nikole Đurkovića,** Podi

88. **Spomen-ploča na kući J.Gربیća, u znak sjećanja na održavanje ilegalnih sastanaka,** Sušćepan

89. **Spomen-ploča trojici strijeljanih rodoljuba,** Sutorina

90. **Spomen-ploča na mjestu strijeljanja rodoljuba,** Kameno

91. **Spomen-ploča u Mokrinama posvećena palim borcima,** Mokrine

92. **Spomen-ploča na mjestu pobjede iz 1942. godine,** Kulina, Mokrine

- 93. **Spomen-ploča na kući u kojoj se nalazila bolnica Orjenskog bataljona 1941-1942**, Vrbanj
- 94. **Spomen-ploča u mjestu formiranja Orjenskog odreda 1941.godine**, Vrbanj
- 95a. **Pećina**, Sušćepan (ispod crkve Sv. Stefana)
- 95b. **Podzemna građevina sa svodovima**, Sušćepan-Mojdež (lokacija nejasna, istorijski izvor: Sušćepan, revalorizacijski izvor: Mojdež)
- 96. **Spomen-ploča posvećena palim borcima na Domu kulture u Đenovićima**, Đenovići
- 97. **Spomen-ploča u znak sjećanja na boravak francuskog pisca Pjera Lotija**, Baošići
- 98. **Spomen-ploča u znak sjećanja na sjedište komiteta**, Baošići
- 99. **Spomen-ploča na Radničkom domu u Bijeloj posvećena palim borcima iz tog kraja**, Bijela
- 100. **Spomen-ploča na mjestu pobjede u 1942. godini**, Bjelske Kruševice
- 101. **Spomen-ploča na rodnoj kući člana AVNOJ-a dr Sima Miloševića**, Kamenari
- 102. **Spomen-ploča**, Rose
- 103. **Spomen-ploča**, Donji Klinci
- 104. **Spomen-ploča**, Mamula
- 105. **Ploča sa natpisom na crkvi Sv. Spasa**, Mojdež
- 106. **Spomen-ploča na kući u ulici Marka Vojnovića 32 (danas u galeriji JBB)**, Stari grad

_Zaštićena kulturna dobra koja nisu obrađena tokom revalorizacije 2004. i 2013. god a *DE FACTO* postoje na terenu

- 107. **Manastirska česma**, Savina
- 108. **Turska kula /kuća/**, Igalo (ruševine a sada arheološki lokalitet)
- 109. **Turski čardaci /kula/**, Srbina (identifikovane 2 kule, ostale izmenjene, sačuvana istorijska materija)
- 110. **Nekropola kod Sv. Tekle**, Bjelske Kruševice (greškom upisano Kalimoži)
- 111. **Mogile - staro groblje**, Mojdež -Šabovići
- 112. **Tvrđava Vrbanj**, Kumbor (promjena svojstva u kulturno-istorijsko područje)
- 113. **Crkva /crkvište/ Sv. Ilije**, Đenovići (greškom upisana kao crkva Sv. Ivana)

_Zaštićena kulturna dobra koja nisu identifikovana u prostoru

- 114. **Turska stražarnica Lučići**, Sutorina (neidentifikovano, Iznad Sv. Gospodje u Prijevoru??)
- 115. **Manastir Lučići - Sv.Srđa**, Lučići (neidentifikovano, arheološki lokalitet, greškom upisano Sušćepan??, u ist. izvorima pominje se manastir Sv. Srđa u blizini Lučića)
- 116. **Hasanov grob**, Mokrine (neidentifikovano)
- 117. **Spomen ploča Branku Orlandiću**, Podi
- 118. **Zidovi Balšinog dvora i bunar**, Baošići (neidentifikovano)
- 119. **Zgrada sa spomen pločom**, (bez lokacije, neidentifikovano)

_Kulturna dobra srušena u period 1980-1990:

- 120. **Hotel Boka**, Vratnice (srušeno, KD na prostoru parka Boke)
- 121. **Dio Burovine**, Vratnice (srušeno, u sklopu KD Samostana Sv. Antuna sa grobljem i ostacima Burovine)
- 122. **Turska kula, razvalina**, Savina (Manastirska do nacionalizacije, srušena 90ih, KP2465/4 KO Topla)
- 123. **Mogile Igalo**, Igalo (srušeno, na području naselja Gomila)

I PODRUČJE

Kulturna dobra koja se nalaze u kategoriji **područje**¹ nalaze se na mapi koja nosi naziv IDENTIFIKACIJA KULTURNIH DOBARA I POTENCIJALNIH KULTURNIH DOBARA. Ima ih 13 i obilježena su brojevima od 01-12.

Zona zaštite kulturnog dobra i zona njegove zaštićene okoline, bez obzira na kategoriju u kojoj se kulturno dobro nalazi predstavlja potencijalni arheološki lokalitet.

Na sva nepokretna kulturna dobra koja se nalaze u kategoriji **područje** (arheološki lokaliteti, kulturno-istorijsko područje, kulturni pejzaž) primjenjuju se režimi i mjere zaštite koji se odnose na:

Režim: Sve aktivnosti na kulturnom dobru i njegovoj zaštićenoj okolini sprovoditi u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara.

- Režim zaštite kulturnog dobra primjenjuje se podjednako na zonu (parcelu/parcele) na kojima se nalazi kulturno dobro i zonu njegove zaštićene okoline;
- Ne dozvoljavaju se bilo koje aktivnosti kojima se mogu devalvirati naslijeđene kulturne vrijednosti.
- Svi planski dokumenti moraju sadržati mape u kojima su evidentirane lokacije kulturnih dobara, njihove zone zaštite, zone zaštićene okoline i smjernice za intervencije unutar zone kulturnog dobra i njegove zaštićene okoline.
- U zoni zaštite kulturnog dobra i zoni zaštićene okoline, eventualnu rekonstrukciju na osnovu rezultata istraživanja i dokumentacije o istorijskoj genezi postojanja ranijih objekata ili novu gradnju i druge aktivnosti, sprovoditi u skladu sa konzervatorskim uslovima izdatim od Uprave za zaštitu kulturnih dobara.

Opšte mjere za kategoriju PODRUČJE: Sve aktivnosti kojima se ulazi u integritet kulturnog dobra i njegove zaštićene okoline sprovesti u saradnji sa Upravom, u skladu sa konzervatorskim uslovima i konzervatorskim projektom.

- Izraditi Elaborat o valorizaciji i uspostaviti kontinuiranu zaštitu.
- U zoni zaštite kulturnog dobra i zoni zaštićene okoline prilikom izdavanja UT uslova uvažiti smjernice iz ove studije.
- Nakon sprovedenih istraživanja propisanih zakonom, u cilju sprovođenja konzervatorskih mjera potrebno je izraditi konzervatorski projekat.
- Nosioci aktivnosti (nacionalne i lokalne institucije) prije istraživanja, treba da pribave prethodnu saglasnost od vlasnika odnosno držaoca kulturnog dobra.
- Nosioci izrade konzervatorskog projekta mogu biti ustanove i druga pravna i fizička lica koja imaju licencu arhitekta-konzervatora.
- Pozdravlja se i ohrabruje se izrada dokumentacionih baza, studija istorijskih graditeljskih cjelina (ruralnih) u prostorima koji se štite kao Kulturni pejzaž (Ubli-UNESCO) ili kulturno-istorijsko područje (Klanac tajni vrh) kojom se obrađuju karakteristike naslijeđene istorijske matrice i karakteristike gradnje. U sklopu njih mogu se naći detaljnije smjernice za obnovu i novu gradnju, a sve u cilju boljeg razumjevanja i širenja saznanja o kvalitetu istorijske gradnje, budući da je riječ o izuzetno vrijednim prostorima.

¹ Vrste kulturnih dobara definisane su Zakonom o zaštiti kulturnih dobara, Sl. List Crne Gore br 49/10 od 13.08.2010.

I Područje: KULTURNI PEJZAŽ

01. Kulturni pejzaž - Ubli kao dio područja Svjetske baštine pod nazivom "Prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotora"

GPS kordinate: -

Lokacija: Ubli, Herceg Novi

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja izuzetnih univerzalnih kulturnih vrijednosti, Odlukom broj 03COM XII.46 Komiteta za svjetsku Baštinu, iz 1979. godine ima status nepokretno kulturno dobro na Listi svjetske baštine (UNESCO). Na ovo kulturno dobro primjenjuje se međunarodna i nacionalna legislativa, s tim da prednost ima međunarodna legislativa.

Opis: Kulturno dobro na Listi svjetske baštine "**Prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotora**" nalazi se u unutrašnjem dijelu Bokokotorskog zaliva i njegovom pripadajućem zaleđu. U administrativnom smislu ova teritorija zauzima dijelove opština Kotor, Herceg Novi i Cetinje. Dio kulturnog dobra na teritoriji opštine Herceg Novi prostire se na gotovo cijelokupnoj Katastarskoj Opštini Ubli. Selo Ubli se nalazi u sjeveroistočnom dijelu Opštine Herceg Novi. Smješteno je u Ubaljskoj kotlini koja se sa istočne strane lijevkastim usjekom diskretno otvara ka Risanskom zalivu. U dnu kotline se nalazi obradivo zemljište sa očuvanom istorijskom parcelacijom, međama u suhozidu i istorijskim stazama. Selo se sastoji od većeg broja graditeljskih cjelina raspoređenih po obodu kotline, neposredno uz stjenovit teren. Najgušće je izgrađen sjeverni obod kotline u kome je smještena grupacija zaselaka koji se protežu linijskom kompozicijom upravcu istok-zapad. Sa južne strane se nalazi klaster od pet izolovanih zaselaka. Na markatnim uzvišenima u istočnom i zapadnom dijelu kotline nalaze se crkve Sv. Gospođe i Sv. Đorđa, svaka sa pripadajućim parohijskim domom i starim grobljem. U zapadnom dijelu kotline nalazi se složeni sistem podzemnih izvora pijaće vode - ubli, po kojima je selo dobilo ime. Zaštićenom području Ubala pripadaju i dvije manje kotline - veća Dugunja i manja Stefan do, smještene sa jugozapadne strane, na većoj nadmorskoj visini. Unutar njih očuvane su ruralne graditeljske cjeline katuna zidanih u kamenu sa specifičnim strmim krovovima. Na prostoru sela nalazi se veliki broj malih gomila koje govore o drevnosti naseljavanja ovog područja. Zapadnu granicu kulturnog dobra definiše očuvana trasa austrougarskog puta sa kamenim potpornim zidom i propustima za vodu koja vodi ka Krivošijama. Na jugozapadnoj granici kulturnog dobra, na mjestu gde se račvaju putevi za Uble i Krivošije nalazi se austrougarska karaula Dugunja i veliki bunar vode kapavice. Selo je istorijski poznato po poljoprivrednoj proizvodnji, stočarstvu i specifičnim zanimanjima kao što je proizvodnja vesla za brodove.

Stanje očuvanosti: Prirodne karakteristike i elementi antropogenog pejzaža u sklopu kulturnog dobra su očuvani, i zadržali su autentičnost i integritet. Uočava se manji broj recentnih savremenih intervencija na istorijskim objektima koji predstavljaju konzervatorski neprihvatljiva rješenja. Ovaj recentni trend predstavlja veliku opasnost po izuzetno vrijedan kulturno-istorijski resurs, a praksa izdavanja dozvola za obnovu i gradnju trebala bi se obustaviti do donošenja Konzervatorske studije za predmetni kulturni pejzaž i u sklopu njega predmetnu ruralnu cjelinu.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Granica kulturnog dobra na teritoriji Opštine Herceg Novi sa sjeverne istočne i južne strane je administrativna granica Herceg Novi-Kotor, dok je sa zapadne strane to trasa starog austrougarskog puta.

I Područje: KULTURNO-ISTORIJSKO PODRUČJE

02. Kulturno-istorijsko područje “Klanac Tajni vrh” (Tajno brdo i Kotobilj), Kameno

GPS koordinate: 42°28'30,2"N 18°31'59,1"E - 42°28'37,4"N 18°31'50,0"E

Lokacija: Kameno, Herceg Novi / KP 1501, 1510, 1390, 1391, 1392, 1393, 1405, 1409, 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1418, 1431, 1432, 1433, 1434, 1557, 1559, 1560, 1561, 1562, 1557, 1689, 1690, 1691, 1692, 1693, 1694, 1695, 1696, 1697, 1698, 1699, 1700, 1701, 1702, 1703, 1704, 1705, 1706, 1707, 1708, 1709, 1710, 1728, 1729, 1730 KO Kameno.

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 01-1317/2-61 od 25. IX 1961. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: kulturno-istorijsko područje “Klanac Tajni vrh” (Tajno brdo i Kotobilj) predstavlja lokalitet na kome se odigralo nekoliko događaja od istorijskog značaja za lokalnu sredinu, širu regiju ali i naciju. Tokim 1687. godine odigrala se Kotobiljska bitka protiv snaga Husein Topal paše, zatim tokom 1689. godine ustanak i okršaj lokalnog stanovništva na čelu sa vojvodom Savom Anđelićem i osmasnkih snaga, te streljanja antifašista tokom Drugog svjetskog rata. Ovo istorijski značajno područje dokumentovano je u knjizi *Boka-antropogeografska studija* popa Save Nakićenovića gdje se pominje pod nazivom “*Tajne grede*”, sa opisom boja iz 1687. godine, navodeći da nešto niže u Kotobilju postoji groblje gdje su sahranjeni Turci koji su poginuli u ovoj bitci. Bitku je opisao Petar Petrović Njegoš u Gorskom vijencu. Kulturno dobro se nalazi unutar prirodnog ambijenta specifične, ekspresivne morfologije, kojim se sa južne strane otvara prolaz ka visoravni na kojoj je smješteno selo Kameno. Ambijent Tajno brdo-Kotobilje karakterišu očuvane specifične pejzažne formacije golih stijena i očuvane četinarske šume koji predstavljaju svojevrsnu prirodnu fortifikaciju kojom se visoravan Kamenog polja (Dračevica) štiti sa južne strane. U sklopu ovog kulturno-istorijskog područja nalazi se dio trase kaldrisanog austrougarskog puta koji vodi od Herceg Novog, preko Španjole i Poda ka Kamenom. Ovaj put predstavlja rekonstruisanu trasu starijeg srednjevjekovnog a potom osmanskog puta koji je povezivao utvrđeni Sveti Stefan (Novi) i Poda i sa visoravni Dračevica (Kameno). U sklopu trase puta nalaze se dva arhitektonski obrađena izvora vode. Na lokaciji se nalazi i napuštena trasa starog kolskog puta sa kamenim mostom, ostaci austro-ugarskog fortifikacionog punkta sa većim brojem osmatračnica i karaula, dva tunela sa baterijama, pećina. U sklopu ovog područja nalaze se dva spomen-obilježja i to spomen-ploča iz 1912. godine od kamena veličine 62 x 45 cm ugrađena u stijenu, posvećena stradanju hercegovačkog vojvode Save Anđelića 1689. godine, koji je ukazom providura Aleksandra Molina postavljen za komandanta u Bajkovim Kruševicama, i spomen-kosturnica sa spomen-pločom iz 1962. godine posvećena antifašistima streljanim 1941-1944. godine, koja predstavlja pojedinačno kulturno dobro u kategoriji memorijalnih objekata. Unutar zaštićene okoline sa zapadne strane nalazi se praistorijski lokalitet Čakotin.

Stanje očuvanosti: Prirodne karakteristike i elementi antropogenog pejzaža u sklopu kulturnog dobra su očuvani, i zadržali su autentičnost i integritet. Nedostaje redovno održavanje memorijalnih objekata, bivši vojni kompleks iz perioda VJ je u lošem stanju očuvanosti, bez arhitektonske vrijednosti, pogodan za rehabilitaciju i transformaciju u izletište.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro *Klanac Tajni vrh*, Kameno se nalazi na KP 1501, 1510, 1390, 1391, 1392, 1393, 1405, 1409, 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1418, 1431, 1432, 1433, 1434, 1557, 1559, 1560, 1561, 1562, 1557, 1689, 1690, 1691, 1692, 1693, 1694, 1695, 1696, 1697, 1698, 1699, 1700, 1701, 1702, 1703, 1704, 1705, 1706, 1707, 1708, 1709, 1710, 1712, 1718, 1719, 1720, 1721, 1722, 1726, 1727, 1728, 1729, 1730, 1732, 1733, 1736 KO Kameno, i dio parcele 468 i u cjelosti 469 i 470 KO Podi. Zaštićena okolina kulturnog dobra poklapa se sa zonom kulturnog dobra i sa južne strane parcelama: 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 483, i dio 483 KO Podi, kao i 1683, 1684, 1686, 1687, 1688, 1689, 1713, 1714, 1715, 1716, 1717, 1723, 1724, 1725, 1737, 1738, 1734, 1735, 1755, 1756/1, 1756/2, 1757 i dio 1733, 1739 KO Kameno, zaključno sa 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 221 KO Trebesin.

02a. Kulturno-istorijsko područje Ubaljska planina, Ubli-Žlijebi

GPS kordinate: -

Lokacija: Ubli- Žlijebi-Kameno, Herceg Novi

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 359/60 od 23. IV 1960. godine ima status nepokretno kulturno dobro, rješenje o uvođenju u registar br 08-768/1 od 12.VI1962.

Opis: kulturno-istorijsko područje "Ubaljska planina", Ubli-Žlijebi poznata je iz NOB-a i sa tim svojstvom zaštićena kao kulturno dobro. Na ovom prostoru se dogodio veliki broj sastanaka, zasjeda i borbi tokom Drugog svjetskog rata u kojima su učestvovala lokalne partizanske jedinice. Kulturno dobro čini očuvan prirodni pejzaž sa nekoliko ruševnih objekata katuna zidanih u kamenu. Budući da je riječ o velikoj teritoriji koja nije na adekvatan način revalorizovana potrebno je izvršiti revalorizaciju kojom bi se bliže utvrdile kulturne vrijednosti dobra. Specifični elementi antropogenog pejzaža se nalaze na KP 1453 i 1454 KO Ubli, kao i KP 639 KO Žlijebi.

Stanje očuvanosti: Prirodne karakteristike kulturnog dobra su očuvane, elementi antropogenog pejzaža u sklopu područja su u lošem stanju očuvanosti. U zoni kulturnog dobra ne postoji adekvatna signalizacija niti obilježje o postojanju i svojstvu kulturnog dobra.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Budući da je riječ o velikoj površini ona se definše radiusom od 900m od sredine KP 603 KO Žlijebi i obihvata dio Katastarskih Opština Kameno, Žlijebi i Ubli, sa istoka tangira stari austrougarski put koji vodi lijevo od skretanja za Uble, prema Ubaljskoj planini i teritoriji opštine Kotor u zoni Krivošija.

I Područje: ARHEOLOŠKI LOKALITETI

03. Tumul-mogile Brežine, Mojdež

Lokacija, mjesto, opština: Mojdež, Herceg Novi / KO Sutorina KP 2309 i KO Mojdež KP 1174

GPS koordinate: 42°29'19.90"N 18°28'18.76"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 01-1381/2-62, 30. IX 1961. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Tumul *Brežine* se nalazi na brdu sa pogledom na Dobrošticu, dominira nad Mojdežom, sutorinskim poljem, ulazom u zaliv i teško je pristupačan. Neistražen je, elipsaste osnove, napravljen od krupnog kamena, prema veličini radiusa od 21 metar može se svrstati u tumule srednje veličine. Na površini kamenog tumula pronađen je fragment trbuha posude rađen na vitlu. Po sredini ovog tumula prolazi granica Katastarskih opština Mojdež-Sutorina. Ova granica je dio istorijske granice Osmanske imperije I Mletačke republike definisane. 1699 godine.

Stanje očuvanosti: Plašt tumula je djelimično razgrađen, na južnoj strani tumula došlo je do osipanja zbog padine brda. Prostor na kojem su formirani tumuli treba očistiti od vegetacije.

Zona zaštite i zaštićene okoline: Kulturno dobro *Mogile – Mojdež* se nalazi na KP 2309 KO Sutorina i KP 1174 KO Mojdež list nepokretnosti broj 172 (Sutorina) i 101 (Mojdež). Zaštićena okolina se proteže u prstenu od 30m oko kulturnog dobra na KP 2309 KO Sutorina i KP 1174 KO Mojdež.

04. Tumuli-Podi (Krstac), Podi

Lokacija: Podi, Herceg Novi / KO Podi KP 1944/1 i 1942

GPS koordinate: 42°27'38.70"N 18°33'10.00"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj (1151/1-57); 01-1442/1-61, 11. 11. X 1961. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Uslijed neadekvatnog tretmana kulturnog dobra kroz prethodnu plansku dokumentaciju tumul 1 ne postoji više, na njemu je izgrađen stambeni objekat sa tri etaže, dok je njegova neposredna okolina takođe postala dio građevinskog zemljišta.. Tumul 2 na lokalitetu Krstac se nalazi na brežuljku koji dominira okolinom. Formiran je od kamena približne veličine R–20 m, neistražen je, i može se svrstati u tumule srednje veličine.

Stanje očuvanosti: Tumul 2 je u značajnoj mjeri razgrađen i obrazuje suvozide u obliku polukružne osnove, devastiran je a kamena masa koja obrazuje tumul je donekle sačuvana. Prostor na kojem su formirani tumuli treba očistiti od vegetacije.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro *Tumuli–Podi* se nalazi na djelom na KP 1942 i 1944/1. list nepokretnosti broj 385. Radius tumula je cca 20m, a zaštićena okolina se proteže u prstenu od 30m oko kulturnog dobra na KP 1942 i 1944/1 KO Podi.

05. Tumuli-mogile Žlijebi, Žlijebi

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 297, 23. 04. 1960. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Tumul 1 je djelimično razgrađen sa sjeveroistočne strane prema sredini, do dubine od 1-1,5m, kamen je iskorišćen za konstrukciju skloništa od kiše. Na južnoj strani, preko cijelog tumula je sagrađen suvozid pravca jugoistok-sjeverozapad. vTumul 2 je djelimično razgrađen na zapadnoj strani i na vrhu kalote prema sredini. Sa jugoistočne strane napravljen je suvozid korišćenjem kamena sa tumula. Kamena masa koja obrazuje tumul je sačuvana.

Stanje očuvanosti: Tumuli su devastirani. Prostor na kojem su formirani tumuli treba očistiti od vegetacije.

Zona zaštite i zaštićene okoline: Kulturno dobro *Mogile – Žlijebi* se nalazi na KP: 169, 175 (Tumul 1), 265, 277 (Tumul 2), list nepokretnosti broj 42, 1, 34, 8, a zaštićena okolina se proteže u prstenu od 30m oko kulturnog dobra na KP 169, 173, 174, 175 i 143, 144, 265, 266, 267, 268, 275, 276, 277 KO Žlijebi.

06. Mogile Klin, Bijela

Lokacija: Klin, Bijela, Herceg Novi / KO Bijela KP 2822 i KP 2518

GPS koordinate: 42°27'27.20"N 18°38'39.00"E

GPS koordinate: 42°27'28.50"N 18°38'42.50"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj (1138/1-57) 01-1461/1-61, 12. X 1961. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Tumul 1 se nalazi na brdu koje dominira okolinom, sjeverozapadno od crkve Sv. Petra. Neistražen je, kružne osnove, napravljen od krupnog i sitnog lomljenog kamena, prema veličini radiusa od 9 metara, svrstava se u male tumule. Tumul 2 se nalazi na brdu sjeverozapadno od crkve Sv. Petra, i jugozapadno od tumula 1. Neistražen je, kružne osnove, napravljen od krupnog i sitnog lomljenog kamena, prema veličini radiusa od 30 metara, može se svrstati u velike tumule. Na površini su nađeni usitnjeni fragmenti grnčarije, na jednom fragmentu je sačuvana jezičasta drška.

Stanje očuvanosti: Kamena masa je očuvana a u manjoj mjeri ugrožena je vegetacijom.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro *Kamena mogila*, Klini se nalazi na KP 2822 i KP 2518 . List nepokretnosti broj 250 i 257. zaštićena okolina se proteže u prstenu od 30m oko kulturnog dobra na KP 2529, 2528, 2518, 2513, 2511, 2514, 2517 KO Bijela.

07. Tumul kod crkve Sv. Tekle, Bijelske Kruševice

Lokacija, mjesto, opština: Bjelske Kruševice, Herceg Novi / Ko Bijelske Kruševice KP/ 942

GPS koordinate: 42°27'59.90"N 18°39'18.60"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 01-1438/2-61, 11. X 1961. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Tumul se nalazi jugoistočno od crkve Sv. Tekle. Tumul je kružne osnove, od krupnog i sitnog lomljenog kamena, prema veličini radiusa od 24 metara, može se svrstati u tumule srednje veličine. Na površini su nađena 2 fragmenta grube kućne grnčarije.

Stanje očuvanosti: Tumul je u značajnoj mjeri razgrađen, od materijala otuđenog sa tumula obrazovan je suvozid u blizini lokaliteta, tumul je obrastao vegetacijom, kamena masa koja obrazuje tumul je sačuvana.

Zona zaštite i zaštićene okoline: Kulturno dobro *Praistorijsko groblje na Kalimožu* se nalazi na KP 942 , KO Bijelske Kruševice. List nepokretnosti broj 118. Zaštićena okolina se proteže u prstenu od 30m oko kulturnog dobra na KP 941, 942, 996, 997 KO Bjelske Kruševice.

08. Tumuli - Klinci, Klinci

Lokacija: Klinci, Luštica, Herceg Novi / KO Rose, KP 428, 382

GPS koordinate: 42°25'23.87"N 18°34'5.51"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj (1175/1-57), 01-1376/2-61, 30. IX 1961. godine, ima status nepokretno kulturno dobro

Opis: Tumul se nalazi u neposrednoj blizini crkve Sv. Trifuna i austrougarskog fortifikacionog objekta "Klinci", u većoj mjeri je razgrađen i devastiran. Nedostaje većina ukupne kamene mase.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u lošem stanju očuvanosti.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 428 i 382 (KO Rose), list nepokretnosti broj 81 i 25, a zaštićena okolina se proteže u prstenu od 30m oko kulturnog dobra na KP 376, 378, 379, 381, 382, 384, 432 KO Rose.

09. Tumuli Velika i Mala gomila, Mrkovi

Lokacija, mjesto, opština: Mrkovi, Luštica, Herceg Novi / KO Mrkovi KP 286

GPS koordinate: 42°24'55.38"N 18°34'27.35"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj (1177/1-57) 01-1443/2-61, 11. X 1961. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Do tumula se dolazi putem koji vodi pedesetak metara od crkve Sv. Tripuna u Mrkovima. Gomile su neistražene. Velika je nepravilne kružne osnove, srednje je veličine, radiusa oko 17 metara, napravljen od krupnog i sitnog lomljenog kamena. Mala je kružne osnove, radiusa oko 9 metara, napravljena od krupnog i sitnog kamena. Na terenu se uočava mogućnost da se ispod zelenila na istoj parceli može očekivati još jedna gomila.

Stanje očuvanosti: Tumul je u većoj mjeri razgrađen i nedostaje značajan dio kamene mase koja je korišćena za popravku međa.

Zona zaštite i zaštićene okoline: Kulturno dobro se nalazi na KP 286 KO Mrkovi, list nepokretnosti broj 25, a zaštićena okolina se proteže u prstenu od 30m oko kulturnog dobra na KP 286, 282, 283, 284, 288, 369, 370, 371, 282, 285 KO Mrkovi.

00. Tumuli, Mrkovi

Lokacija, mjesto, opština: Mrkovi, Luštica, Herceg Novi / KO Mrkovi KP ??

GPS koordinate: -

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj (1178/1-57) 01-1375/2-61, 30. IX 1961. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Tumul se najvjerojatnije nalazi u blizini crkve Sv. Petke gdje je uočeno postojanje nekoliko geometrijski nepravilnih grupacija lomljenog kamena koji oblikom i obradom odgovaraju gomilama prisutnim na Luštici. U neposrednom kontekstu uočava se savremena gradnja koja je poremetila istorijski kulturni pejzaž prisutan 1957. godine kada su Tumuli stavljeni pod zaštitu. Potrebno je detaljno rekognosciranje terena na ovoj mjestu lokaciji.

Zona zaštite i zaštićene okoline: Zaštićena zona obuhvata KP 572, 574/1, 575, 578, 580, 581, 582, 541, 542 KO Mrkovi.

11. Tumuli Žanjice (Gradina Straište), Žanjice

Lokacija, mjesto, opština: Žanjice, Luštica, Herceg Novi / KO Radovanići KP 1785/1

GPS koordinate: 42°23'47.400"N 18°34'39.612"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj (1180/1-57) 01-1374/2-61, 30. IX 1961. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Struktura na lokalitetu Žanjice – Straište nalazi se na poluostrvu na kome se nalazi rt zvani Ograde. Predložena zona zaštite i zaštićene okoline: Kompletan kalota brežuljka rta Ograde. Lokalitet je prvobitno (1957. godine) prepoznat kao gomila prečnika oko 20 metara, visine oko 1,5 metara sa ulazom orijentisanim ka jugozapadu, međutim recentna istraživanja pokazala su veliku vjerovatnoću da je riječ o gradili znatno većih dimenzija radiusa od oko 70 metara. Gradinska naselja najčešće su nepravilna kružna utvrđenja, zavisno od konfiguracije same glavice brda. Ova boravišta su privremenog karaktera i imaju ulogu refugijuma, to jest, utvrđenja izgrađenog za potrebe stanovništva, koje se iz obližnjeg naselja sklanja na gradinu u slučaju opasnosti. Samo se za veće gradine može pretpostaviti da su bile naseljene.

Zona zaštite i zaštićene okoline: Kulturno dobro se nalazi na KO Radovanići KP 1785/1, a zaštićena okolina obuhvata KP 1785/2, 1785/3, 1785/4, 1785/5, 1785/6, 1785/7, 1785/8, 1785/9 KO Radovanići, kao i sve parcele nastale usitnjavanjem KP 1786, 1787, 1788, 1789, 1790, 1791, 1792, 1793, 1794, 1797, 1798, 1799, 1800 i 1801 KO Radovanići.

12. Tumuli Babunci, Babunci

Lokacija, mjesto, opština: Žanjice, Luštica, Herceg Novi / KO Babunci KP 365 i KO Brguli KP 423

GPS koordinate: ??

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj (1182/1-57) 01-1377/2-61, 30. IX 1961. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Tumul se nalazi između Sela babunci i Brguli, kružne je osnove, od krupnog i sitnog lomljenog kamena, prema veličini radiusa od oko 17 metara, može se svrstati u tumule srednje veličine.

Stanje očuvanosti: Tumuli nije sitražen i u dobrom je stanju očuvanosti.

Zona zaštite i zaštićene okoline: Kulturno dobro se nalazi na KO Babunci KP 365 i KO Brguli KP 423. Zaštićena okolina se proteže u prstenu od 30m oko kulturnog dobra na KO Babunci KP 365 i KO Brguli KP 423.

II KULTURNO-ISTORIJSKE CJELINE

Kulturna dobra koja se nalaze u kategoriji **kulturno-istorijske cjeline** nalaze se na mapi koja nosi naziv IDENTIFIKACIJA KULTURNIH DOBARA I POTENCIJALNIH KULTURNIH DOBARA. Ima ih 8 i obilježena su brojevima od 13a-19.

Na sva nepokretna kulturna dobra koja se nalaze u kategoriji **kulturno-istorijske cjeline** (urbane cjeline, ruralne cjeline, graditeljske cjeline) primjenjuju se režimi i mjere zaštite koji se odnose na:

Režim: Sve aktivnosti sprovoditi u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara.

- Ne dozvoljavaju se bilo koje aktivnosti kojima se mogu devalvirati naslijeđene kulturne vrijednosti, a stimuliraju se aktivnosti koje unaprijeđuju stanje zatečenih, devalviranih ili pak oslabljenih graditeljskih vrijednosti.
- Kao vid integralne zaštite i u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara propisati različite nivoe planske zaštite i obavezu izrade **Menadžment plana** koji će integralno tretirati kulturno-istorijske cjeline.
- Svi planski dokumenti moraju sadržati mape u kojima su evidentirane lokacije kulturnih dobara, zone zaštićene okoline i smjernice za intervencije unutar zone kulturnog dobra i njegove zaštićene okoline.
- U zoni zaštite kulturnog dobra i zoni zaštićene okoline, eventualnu rekonstrukciju na osnovu rezultata istraživanja i dokumentacije o istorijskoj genezi postojanja ranijih objekata ili novu gradnju i druge aktivnosti, sprovoditi u skladu sa konzervatorskim uslovima izdatim od Uprave za zaštitu kulturnih dobara.

Opšte mjere za kategoriju KULTURNO-ISTORIJSKA CJELINA: Sve aktivnosti kojima se ulazi u integritet kulturnog dobra i njegove zaštićene okoline sprovesti u saradnji sa Upravom, u skladu sa konzervatorskim uslovima i konzervatorskim projektom.

- U skladu sa značajem kulturno-istorijskih cjelina omogućiti adekvatne održive namjene koje dostojanstveno prezentuju njihovu izvornost i vrijednost.
- Na osnovu zakonskih odredbi, za svu planiranu gradnju, dogradnju ili nadgradnju većih gabarita i nova planska rješenja u zoni kulturnog dobra i njegovoj zaštićenoj okolini potrebno je sačiniti HIA studiju procjene uticaja na baštinu.
- Nakon sprovedenih istraživanja propisanih zakonom, u cilju sprovođenja konzervatorskih mjera potrebno je izraditi konzervatorski projekat.
- Nosioци izrade konzervatorskog projekta i konzervatorskih studija mogu biti ustanove i druga pravna i fizička lica koja imaju licencu arhitekta-konzervatora.
- Nosioци aktivnosti (nacionalne i lokalne institucije) prije istraživanja, treba da pribave prethodnu saglasnost od vlasnika odnosno držaoca kulturnog dobra.
- Izraditi konzervatorski elaborat koji će predvidjeti uklanjanje svih elemenata koji spadaju u kategoriju „vizuelno zagađenje“ a to su: neadekvatne instalacije i instalacione kutije, tende, suncobrani, stubovi sa pergolama, reklamni panoi ili vitrine na ulicama i pjacetama, neadekvatna upotreba zelenila i slično, a koji mjenjaju, degradiraju ili devastiraju istorijski karakter kulturnog dobra i propisati standard komunalne

opreme koja je sa konzervatorske tačke gledišta prihvatljiva. Ovakav elaborat je nužan budući da je došlo do velike devastacije tkiva kulturno-istorijske cjeline Stari grad u Herceg Novom i zaštićenih fasada ugradnjom novih elektro ormarića neadekvate pozicije, oblikovanja, dimenzija i materijalizacije koji su zamijenili stare znatno manjih gabarita, a aktivnost je sprovedena bez saglasnosti službi zaštite kulturnih dobara. U Kotoru i Perastu ova intervencija je sprovedena na način koji je uvažavao svojstvo kulturnog dobra.

- Spomenici na istorijskim grobljima u sklopu predmetnih (sakralnih) cjelina ne smiju biti mjenjana novim.

13a. Bedemi Starog grada u Herceg Novom

Lokacija: Stari Grad, Herceg Novi / KP ?? KO Herceg Novi

GPS koordinate N 42° 27' 5.59", E 18° 32' 13.83"

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Bedemi Starog grada u Herceg Novom rješenjem broj 08-839/1, od 01.09. 1966. godine, imaju status nepokretno kulturnog dobra.

Opis: Bedemi (Zidine) Starog grada u Herceg Novom predstavljaju složenu arhitektonsko-urbanističku fortifikacionu strukturu čija je osnovna uloga bila odbrana grada. Nastajali su sukcesivno kontinuiranim popravkama, dogradnjama, nadogradnjama, rekonstrukcijama i sanacijama od kraja XIV pa do kraja XIX vijeka prilagođavajući se dominantnom tipu oružja i načinu odbrane sve do trenutka prestanka njihove odbrambene uloge. Nakon toga, pojedini dijelovi perimetra se ruse ili ulaze u sklop parcela susjednih objekata i dalje uz prepravke inkorporiraju u novonastale fizičke strukture. Pojedini dijelovi zidina i fortifikacija u sklopu njih, u potpunosti su sačuvali istorijsku autentičnost pa se na njima uočava hronološka slojevitost. Međutim, jedan dio zidina saniran tokom 80ih godina XX vijeka su u velikoj mjeri izgubili čitljivost istorijskih slojeva uslijed neadekvatnog konzervatorskog tretmana. Danas uočljiv glavni perimeter Starog grada ima poligonalni oblik, sastoji se od izduženog trapeza u pravcu sjeveroistok-jugozapad uz koji se sa istočne strane, u sjevernom dijelu nalazi dodatni perimeter u obliku manjeg nepravilnog trougla. Tvrđava Kanli kula predstavlja najdominatniju fizičku strukturu kojom sa sjeverne strane započinje perimeter gradskih zidina. On se ka jugu preko trase očuvanog zapadnog zida i na njemu otvorenoj mlađoj Magarećoj kapiji nastavlja na vizuelno istaknutu Potkovićastu (Zapadnu) kulu podignutu na golij stijeni, te nastavlja trasom očuvanog zapadnog zida do Sat kule (Tora) na kojoj se nalazi glavna gradska kapija. Dio zapadnih gradskih bedema na potezu od Sat kule do tvrđave Forte Mare očuvan je u sklopu fasada objekata koji su a njemu podignuti, ili je pak u potpunosti očuvan ali vizuelno i fizički nedostupan većim brojem objekata. Zapadne gradske zidine se završavaju tvrđavom Forte Mare koja dominira nad gradskom lukom Škver. Perimeter se presjecajući šetalište dalje nastavlja u pravcu jugoistoka i istoka do ruševina tvrđave Mezaluna. Dijelovi južnog zida sačuvani su na pozicijama uz tvrđavu Forte Mare, ispod šetališta i južno od šetališta, neposredno uz more. Od Mezalune perimeter se nastavlja dalje ka istoku i kod bastion Sv. Antuna skreće ka sjeveru formirajući istočne zidine. Južnim dijelom istočnih zidina dominira pet petougaoih bastiona od kojih najjužniji nosi ime Sv. Antuna a najsjeverniji predstavljaju nekadašnja Peraška vrata. Centralna četiri bastiona nemaju ime. Od Peraških vrata ka sjeveru nastavlja se sekundarna mlađa trasa gradskog zida koji se bastionom Sv. Sebastijana vezuje za tvrđavu Kanli Kula. Glavni gradski perimeter se od Peraških vrata nastavlja ka istoku do

poligonalnog bastiona Sv. Jeronima, te skreće ka sjeveru u pravcu tvrđave Kanli Kula. Sjeverni dio ove trase je srušen za potrebe izgradnje košarkaškog igrališta, dok je južni sa istočne strane pokriven recentno sagrađenim parkingom. Unutar perimetra nalazi se takozvani Poprečni ili Srednji zid koji se proteže od objekta nekadašnjeg Doma Vojske, preko omanjeg bastion do pozicije zvonika Sv. Jeronima i završava kontaktom sa istočnim zidinama. Ovaj zid dijeli utvrđeni Herceg Novi na Gornji i Donji grad. Dijelovi starijeg bastiona koji se nalazi u centralnoj zoni ovog zida sačuvani su u nivou istočne temeljne zone pod objektom nekadašnje Kapucinske blnice (kasnije kasarne). U sklopu ovog kulturnog dobra egzistiraju dva pojedinačna kulturna dobra – tvrđave Kanli Kula i Forte Mare.

Kulturno dobro Bedemi Starog grada u Herceg Novom se sastoji od 3 tvrđave i to Kanli Kule, Forte Mare, Mezalune, 8 kula (bastiona) i to Potkovičaste, Sv. Jeronima, Sv. Sebastijana, Sv. Antuna, bastiona 2, bastiona 3, bastiona 4, bastion 5, zatim 5 gradskih kapija i to Tora (Sat kula) sa vratima od grada, Morska vrata, Peraška vrata, vrata Karača i Magareća vrata i gradskim zidinama koji ih povezuju u jedinstvenu graditeljsku cjelinu. Duzina spoljašnjeg perimetra gradskog bedema sa pripadajućim fortifikacijama iznosi 1270m, a površina prostora unutar utvrđenog grada iznosi 49.165m². Prosječna širina gradskih bedema iznosi 2,3m. Visina gradskih bedema varira i iznosi 5-9m.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro nalazi se u lošem stanju očuvanosti izuzev u zonama tvrđava Kanli Kula i Forte Mare koje su sanirane nakon zemljotresa. Preostali dio perimetra gradskog bedema je mahom obrastao u samoniklu vegetaciju, nikad nije sistematski saniran, pojedini dijelovi zidina su u privatnim dvorištima (istočni i zapadni bedem), pojedini su obrušeni ili u potpunosti srušeni (južni bedem i dio zapadnog bedema), a pojedini pokriveni recentno sagrađenim objektima (prvenstveno istočni bedem).

Zona zaštite i zaštićena okolina: Broj katastarske parcele na kojoj se nalazi ovo kulturno dobro nije dostupan. U spoljašnju granicu kulturnog dobra ulaze svi objekti koji su podignuti neposredno uz gradski zid sa svojim pripadajućim katastarskim parcelama. Zaštićena okolina ovog kulturnog dobra poklapa se sa prostorom koji obuhvataju kulturna dobra Zapadno i Istočno podgrađe sa svojim pripadajućim zaštićenim okolinama.

13b. Urbana cjelina Stari grad u Herceg Novom

Lokacija: Stari Grad, Herceg Novi / KP ?? KO Herceg Novi

GPS koordinate: 42°27'5.59"N 18°32'13.83"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Urbana cjelina Stari grad u Herceg Novom rješenjem broj 244/98, od 14.12.1998. godine, imaju status nepokretno kulturnog dobra.

Opis: Urbana cjelina Stari grad u Herceg Novom formirana je i razvijana u period od XIV (XV) - XX vijeka unutar prostora koji su definisali gradski bedemi. Ona svjedoči o kontinuitetu naseljavanja, razvoju i evoluciji graditeljskih oblika različitih namjena koje su omogućile opstanak života unutar definisanih prostornih okvira, u kome je kamen kao autohton građevinski material kroz jednostavan graditeljski izraz, koji se nije u značajnoj mjeri mjenjao tokom epoha, stvorio prepoznatljivu homogenu i kompaktnu graditeljsku cjelinu. Najreprezentativniji objekti koji dominiraju urbanom cjelinom su crkva Sv. Arhandjela Mihaila, crkva Sv. Jeronima sa pripadajućim zvonikom, Arhiv,

galerija Josip Bepo Benković, Sud, Dom omladine, nekadašnja Kapucinska bolnica, bivši samostanski kompleks sa crkvom Sv. Leopolda, nekadašnja pošta, tvrđave, kule i kapije duž gradskih zidina. Oni, zajedno sa preostalom gradskom strukturom, gradskim bedemima, tvrđavama i kulama grade složenu urbo-morfološku arhitektonsku cjelinu koja zbog svoje pozicije na kamenoj litici vizuelno izuzetno eksponirana u panoramama Zapadnog i Istočnog podgrađa.

Gradska struktura je unutrašnjim bedemima podjeljena na tri cjeline, odnosno Gornji grad, Donji grad ka jugu i Karaču ka istoku. Grad je posjedovao tri istorijske kapije. Na zapadu je glavna Gradska kapija sa Sat kulom, jugozapadnu Morsku kapiju, istočnu Perašku kapiju, kao i dvije mlađe naknadno izvedene kapije. To su Karača sa istočne i Magareća sa sjeverozapadne strane. Ulična mreža zadržala je svoje istorijske trase oformljene tokom XV vijeka. Dvije glavne ulice pružaju se okomito na liniju obale, od kojih zapadna vodi od Magareće kapije do Morske kapije, a istočna od istorijskog autentičnog glavnog ulaza u Kanli Kulu do ruševina tvrđave Mezalune na obali. Ove dvije ulice su međusobno spojene sa nekoliko kraćih poprečnih ulica. Najznačajnija poprečna tranzitna pješačka ulica predstavlja nastavak iz pravca Njegoševe ulice, nastavljajući se kroz glavnu gradsku kapiju koja prolazi ispod Sat kule i vodi ka Karači. Duž ove ulice nalazi se kapija Karača koja je smještena na trasi mlađeg istočnog gradskog zida i spaja Gornji grad sa Karačom. Gornji i donji grad spojeni su preko dvije kapije koje nisu očuvale svoji autentični oblik. One se nalaze na trasi Poprečnog (Srednjeg) zida. U Starom gradu postoje dva veća trga, ispred crkve Sv. Arhandela Mihaila i ispred crkve Sv. Jeronima. Objekti u Gornjem gradu su grupisani u jasno definisanim blokovima sa karakterističnom ivičnom gradnjom, dok su na području Donjeg grada i Karače grupacije kuća slobodnije i međusobno odvojene većim okućnicama (avlijama) i voćnjacima. Izgradnja najveće gustine prisutna je u zoni zapadnog gradskog bedema gdje su krajem XIX vijeka njegovi dijelovi djelimično porušeni i zamjenjeni dogradnjama postojećih ili pak izgradnjom novih objekata. Dominantan građevinski material je autohtoni lokalni kamen. Korčulanski i Brački kamen su korišćeni za izradu portala, prozorskih šembrana, profilisanih prozorskih fasadnih vijenaca, oluka sa konzolama i slično. Pojedini reprezentativni objekti (crkva Sv. Arhandela Mihaila) u cijelosti su rađeni od reprezentativnog Bračkog i Korčulanskog kamena. Najčešći krovni pokrivač je kanalic, a početkom XX vijeka bilježi se učestala upotreba falcovane "francuzice". Od desetak autentičnih krovnih viđenica danas je sačuvan izuzetno mali broj, dok su preostale zamjenjene sa konzervatorske tačke gledišta novije rješenjima. Zastori javnih površina su bili od autohtonog kamena, nakon zemljotresa 1979. godine u većoj mjeri zamjenjeni betonom. Česta je upotreba lokalnog crvenkasto-ljubičastog kamena iz Đurića. U sklopu ovog kulturnog dobra egzistiraju tri pojedinačna kulturna dobra - tvrđava Kanli Kula, tvrđava Forte Mare i Izvor vode "Karača".

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u većoj mjeri sanirano nakon zemljotresa, sanacija je obezbjedila statičku stabilnost, međutim značajan broj objekata je totalim rekonstrukcijama (potpuno rušenje i ponovno zidanje) uz primjenu niskog nivoa konzervatorskog standarda izgubio autentičnost i istorijsku vjerodostojnost čime je trajno narušena kulturna vrijednost dobra. Primjetne su velike intervencije na istorijskim fasadama kroz instalaciju nove infrastrukturne opreme (elektroarmarići) koja nije prilagođena vrijednostima ovog dobra, izvedena je bez saglasnosti nadležnih institucija za zaštitu kulturnih dobara, uz kršenje normi i standard propisanih važećom planskom dokumentacijom, uslijed čega je ona trajno devastirana.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Broj katastarske parcele na kojoj se nalazi ovo kulturno dobro nije dostupan. Granicu kulturnog dobra definiše granica kulturnog dobra Bedemi Starog grada u Herceg Novom. Zaštićena okolina ovog kulturnog dobra poklapa se sa prostorom koji obuhvataju kulturna dobra Zapadno i Istočno podgrađe sa svojim pripadajućim zaštićenim okolinama.

14. Urbana cjelina Zapadno podgrađe u Herceg Novom

Lokacija: Zapadno podgrađe, Herceg Novi / KP ?? KO Herceg Novi

GPS kordinate: N: 42°27'06.70", E: 18°32'03.66"

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Urbana cjelina Zapadno podgrađe u Herceg Novom rješenjem broj 08-392/1, od 05.03.1984. godine, imaju status nepokretno kulturnog dobra.

Opis: Zapadno podgrađe se prostire od gradskih zidina do početka stare Tople i obuhvata dijelove grada pod historijskim imenima: Podgrađe, Marina-Škver, Vratnice i dio Srbije. Cjelinu karakteriše dinamičan odnos graditeljskog fonda i vegetacije koji gradi specifičnu i prepoznatljivu prostornu i panoramsku sliku.

Nastanak i geneza pojedinih graditeljskih cjelina u ovom području, na osnovu pouzdanih historijskih podataka, datiraju iz perioda Osmanske uprave. Velika je vjerovatnoća da dio njih ima srednjovjekovno porijeklo, te da samim tim predstavljaju korpus autohtone urbane aglomeracije. Unutar ove cjeline očuvane su najstarije saobraćajne trase, prvenstveno one koje vode okomito niz padinu ka moru. Neke od njih posjeduju očuvane autentične zastore od kaldrme i fino tesanog kamena. Savremena saobraćajnica nalazi se na trasi austrougarskog Carskog puta koji preko Zapadnog podgrađa prolazi kroz Stari grad i nastavlja Istočnim podgrađem ka Meljinama. Od nje se u zoni Vratnica odvaja ogranak kao dio starije trase glavnog puta koji vodi ka Sat kuli i glavnoj kapiji Starog grada. Danas je ova ulica pješačka. Na njenom kraju, u kontaktnoj zoni sa starim gradom nalazi se glavni gradski trg. Obalom je početkom XX vijeka prošla trasa željezničke pruga koja je poremetila izvornu konfiguraciju obale i arhitektonsko-urbanističke karakteristike starog Škvera. Najgušće izgrađena fizička struktura sa karakterističnom ivičnom izgradnjom nalazi se duž Njegoševe ulice, prvenstveno u njenom pješačkom dijelu i u sklopu manje graditeljske cjeline na Škveru. Arhitektonski fond je u smislu geneze i stilskih odlika heterogen. Pojedine savremene intervencije nastale u drugoj polovini XX i početkom XXI vijeka devalviraju kulturne vrijednosti ovog kulturnog dobra.

U okviru ove kulturno-istorijske cjeline nalaze se pojedinačno zaštićena kulturna dobra: graditeljska cjelina Samostan Sv. Antuna sa ostacima Burovine i kuća sa slikarskim ateljeom Voja Stanića.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u većoj mjeri sanirano nakon zemljotresa, sanacija je obezbjedila statičku stabilnost, međutim značajan broj objekata je djelimičnim i totalim rekonstrukcijama (potpuno rušenje i ponovno zidanje) uz primjenu niskog nivoa konzervatorskog standarda izgubio autentičnost i historijsku vjerodostojnost čime je trajno narušena kulturna vrijednost dobra. Primjetno je opšte odsustvo svijesti o činjenici da je cjelokupna teritorija Zapadnog podgrađa kulturno dobro, što je često uticalo na selektivnu primjenu Zakona o zaštiti kulturnih dobara.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Broj katastarskih parcela na kojima se nalazi ovo kulturno dobro nije dostupan. Granicu kulturnog dobra sa istočne strane definiše granica kulturnog dobra Urbana cjelina Stari grad u Herceg Novom, sa južne strane granica je akvatorijum sa udaljenošću od 50m od linije obale, sa zapadne strane katastarskom granicom KO Herceg Novi i KO Topla do magistrale, te ka istoku trasom magistrale do Kanli kule, odnosno granice kulturnog dobra Urbana cjelina Stari grad u Herceg Novom (od podzemnog prolaza ispod magistrale i stepeništaem Sima Matavulja, ogrankom stepeništa uz Potkovičastu (Zapadnu) kulu te trasom ulice Stepeništa 28. Oktobra, ulicom Save Kovačevića do pod Morska vrata i stepeništem do ulice Partizanski put i akvatorijuma). Zaštićena okolina ovog kulturnog dobra poklapa se sa prostorom koji obuhvataju kulturna dobra Zapadno i Istočno podgrađe sa svojim pripadajućim zaštićenim okolinama.

15. Urbana cjelina Istočno podgrađe u Herceg Novom

Lokacija: Zapadno podgrađe, Herceg Novi / KP ?? KO Herceg Novi

GPS koordinate: N 42° 27' 4.71", E 18° 32' 24.59"

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Urbana cjelina Istočno podgrađe u Herceg Novom rješenjem broj 08-392/1, od 05.03.1984. godine, imaju status nepokretno kulturnog dobra.

Opis: Zaštita Istočnog podgrađa nije zasnovana na postojanju velikog broja historijski fizičkih struktura, već preventivno, kao mjera zaštite Urbane cjeline Stari grad u Herceg Novom nakon izgradnje gabaritnog hotela Plaža, kada su kapaciteti starijeg hotela višestruko uvećani, te je uočena bojazan da bi se ovakav trend mogao nastaviti i na lokacijama bližim historijskom jezgru uslijed čega bi se trajno narušio historijski ambijent Starog grada.

Prostor duž starog, najvjerovatnije srednjovjekovnog puta obnovljenog u periodu uprave Osmanlija, koji je vodio od istočne kapije Starog grada Herceg Novog - Peraških vrata (Trnovac) ka Kotoru, nije bilo značajnije izgrađen, niti naseljen. Teren je tokom historijskih epoha pokazivao ograničenja za gradnju kako hidrogeološke prirode, tako i vojne prirode, te se ona vjekovima zadržala samo na lokaciji ispod Peraških vrata. Na karti sa kraja XIX vijeka vide se prve naznake formiranja Istočnog podgrađa sa pojedinačnim objektima vila okruženim velikim vrtovima.

Unutar urbane cjeline Istočno podgrađe postoji nekoliko manjih punktova na kojima je danas sačuvana historijska fizička struktura. Najstariji izgrađeni punkt čine tri lokaliteta. Jedan koji čini grupacija od nekoliko kuća je na širem prostoru lokaliteta poznatog pod imenom „Vojničke banje“ i proteže se duž trase nekadašnjeg starijeg, napuštenog i razgrađenog istočnog gradskog perimetra u pravcu kule Sv. Jeronima, drugi je na poziciji crkve Sv. Ane (nekada Sv. Petka), treći lokalite čini grupacija od nekoliko kuća istočno od tvrđave Kanli kula na na starom putu prema crkvi Sv. Ane. Postojao je i četvrti izgrađeni punkt sa grupacijom manjih kuća na oko 300m udaljenosti od istočnih bedema, ali on danas ne postoji. Ova četiri izgrađena punkta postojala su još u doba uprave Osmanlija, međutim ni tokom uprave Mlečana niti Austro-ugarske oni ne doživljavaju graditeljski rast. Prostor je prepoznat kao pogodan za voćnjake i vinograde. Tek je prolazak novog austro-ugarskog Carskog puta, krajem XIX i početkom XX vijeka, uslovio značajniju urbanizaciju padina neposredno uz more, gdje će nastati nekoliko stambenih vila imućnih porodica tog vremena (kuća Medvidović, hotel Trani/Plaža, vila Spalatin, vila Sekulović, Kuća Vidović-današnji Hotel Margot). Ove vile nose arhitektonski pečat sa elementima neo stilova, eklektike i secesije. Tokom dvadesetih godina XX vijeka donosi se odluka o rušenju dijela istočnog gradskog bedema, te se na taj način pokreće urbanizacija ovog dijela grada. Poslije drugog svjetskog rata, ovaj kraj se intenzivno izgrađuje. Nakon zemljotresa iz 1979. godine dešava se potpuna graditeljska ekspanzija, pa se 1984. godine rekonstruiše hotel Plaža koji danas dominira ovim ambijentom. Istočno podgrađe danas u najvećoj mjeri karakteriše savremena gradnja skromnih arhitektonskih i urbanističkih dometa.

U okviru ove kulturno-historijske cjeline nalaze se pojedinačno kulturno dobro Spomenik sa kosturnicom posvećen palim borcima i žrtvama fašizma 1941-45, smješten u zapadnom dijelu Savinske Dubrave.

Stanje očuvanosti: Istorijski objekti unutar urbane cjeline Istočno podgrađe, uslijed permanentnih intervencija ne posjeduju uočljiv historijski karakter koji se nalazi sačuvan i sakriven ispod mlađih intervencija, tako da se u konzervatorskom smislu kulturno dobro nalazi u lošem stanju očuvanosti. Primjetno je opšte odsustvo svijesti o činjenici da je cjelokupna teritorija Istočnog podgrađa kulturno dobro, što je često uticalo na selektivnu primjenu Zakona o zaštiti kulturnih dobara.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Broj katastarskih parcela na kojima se nalazi ovo kulturno dobro nije u potpunosti dostupan. Granicu kulturnog dobra sa zapadne strane definiše granica kulturnog dobra Urbana cjelina Stari grad u Herceg Novom, potom sjeverno podzemnim prolazom kod Kanli Kule te linijom magistrale ka istoku, nastavljajući Manastirskom ulicom a potom skreće ka jugu istočnom granicom parcele 2238 I sredinom parcele 2239 KO Topla (zapadno od objekta), zatim ulicom Bokeške brigade ka zapadu i istočnim granicama parcele 2230 KO Topla, sječe ulicu Stjepa Šarenca, potom istočnom granicom parcele 2064 KO Topla, sječe ulicu Save Kovačevića, te istočnom granicom parcela 2172/8, 2172/5, 2167/2, 2170, 2169 KO Topla, sječe šetalište obuhvatajući dio parcele 2562 do kontakta parcele 2563 KO Topla sa morem, a zatim akvatorijumom sa udaljenošću od 50m od linije obale do granice kulturnog dobra Urbana cjelina Stari grad u Herceg Novom. Zaštićena okolina ovog kulturnog dobra poklapa se sa prostorom koji obuhvataju kulturna dobra Zapadno i Istočno podgrađe sa svojim pripadajućim zaštićenim okolinama.

16. Graditeljska cjelina /kompleks/ Samostan Sv. Antuna sa grobljem i ostacima Burovine, Vratnice

Lokacija, mjesto, opština: Vratnice, Zapadno Podgrađe, Herceg Novi

GPS koordinate: 42°27'08.48"N 18°31'54.25"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 08-1148/1, 28.10.1969. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Kompleks formiraju crkva sa zvonikom, samostanski blok sa dvorištem, pomoćni objekat palate Burovića i malo groblje. Crkva Sv. Antuna je barokna građevina sa ravnom tavanicom i dograđenim transeptom i bočnim oltarima, sakristijom i zvonikom na sjeverozapadnom uglu crkve. Krov je dvovodan pokriven kanalicom. Crkva sa samostanom gradi unutrašnje dvorište - klaustar. Zvonik je pravougaone osnove, sa četvorovodnim krovom, pokriven kanalicom. Samostan sestara Milosrdnica smješten je na litici, posjeduje suteran, prizemlje i potkrovlje sa glavnim stambenim blokom smještenim ka moru. Geometrija krova je složena, a krovni pokrivač je kanalicom. Svi objekti su zidani od kamena, potom malterisani, te obojeni u boju "bijeke kafe". Pomoćni objekat palate Burovića je troetažna kamena građevina sa četvorovodnim drvenim krovom, pokrivenim kanalicom. Prozorski otvori odaju opus različitih stilskih karakteristika. U zapadnom zidu se nalazi očuvani bogato obrađeni prozorski otvor sa baroknim stilskim karakteristikama. Fasade imaju neujednačenu obradu, dijelom derosovanu a dijelom malterisanu.

Crkva Sv. Antuna sa samostanom Franjevac izgrađena je na početku XVIII vijeka na ostacima džamije koja se nalazila uz kompleks palate turskog age. Na očuvanim ostacima kompleksa ove palate, koji Venecija poklanja konte Buroviću, kao zahvalu za učešće Peraštana pod njegovim vođstvom u oslobađanju Herceg Novog od turske uprave 8.

marta. 1687. godine, sagrađena je palata *Burović*. Od palate *Burović* danas postoji pomoćna prislonjena uz kompleks samostana Sv. Antuna. Sa sjeverne strane kompleksa, uz samostan, nalazi se groblje koje je bilo u upotrebi do prve decenije XX vijeka. Najstariji dio izvornog groblja je očuvan, dok je sjeverni dio groblja nakon premještanja u zonu oko Sv. Ane pretvoren u gradski park. Nakon odlaska Franjevaca, počevši od 1903. godine samostan koriste sestre "Križarice", koje u dijelu palate *Burović* otvaraju dječiji vrtić, pa prvu školu za građanstvo poznatu pod nazivom "*kod Dumana*" u kojoj je nakon Drugog svjetskog rata smještena škola "*Dašo Pavičić*" i "*Škola učenika u privredi*". Od 1960. godine samostan koriste sestre "Milosrdnice".

Stanje očuvanosti: Kompleks je u solidnom stanju očuvanosti, na ostacima Burovine i unutar samostanskog kompleksa evidentne su manje nestručne intervencije na, pomoćni objekat Burovine je zapušten i nemaju adekvatnu namjenu koja dostojno prezentuje njenu vrijednosti.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro Graditeljska cjelina /kompleks/ Samostan Sv. Antuna sa grobljem i ostacima Burovine se nalazi na KP 412, 413, 414, 416/2, 416/3 kao i dijelovima KP 415, 419/1, 420/5 KO Herceg Novi. Zaštićena okolina ovog kulturnog dobra poklapa se sa prostorom koji obuhvata kulturo dobro Zapadno podgrađe sa svojom pripadajućom zaštićenom okolinom.

17. Graditeljska cjelina /kompleks/ Upravno-sakralni kompleks Topaljske komunitadi (sa crkvama Sv. Vaznesenja Hristovog, Sv. Đorđa, portom, istorijskim grobljem, upravnim objektima i školom u kojoj je Njegoš učio), Topla

Lokacija: Topla, Herceg Novi / KO Topla, KP 1292

GPS koordinate: 42° 27'20.86"N 18° 31'37.55"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1122 (crkva Sv. Spasa) i 1123 (Njegoševa škola) od 25.11.1957. godine, kao i Rješenjem 238/98 (Sakralni kompleks), ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Upravno-sakralni kompleks Topaljske komunitadi sastoji se starija crkve Sv. Đorđa koja potiče iz XVII vijeka, crkve Vaznesenja Hristovog (Sv. Spasa) izgrađene 1713. godine, porte sa bogatom barokno komponovanom kamenom kapijom, starim grobljem (sa vrijednim spomenicima i grobovima ličnosti od izuzetnog značaja za istoriju grada), i tri objekta grupisana oko jedinstvenog zajedničkog dvorišta (avlije) u kome je bio prostor za kapetana i kancelijera "od komunitadi", parohijski dom kao i objekat zvani "čelije" - kasnije prostor u kojome je radila škola na srpskom jeziku (od 1769). Škola je postala izuzetno značajan prosvjetni centar, koji u doba dok je nastavu držao čuveni Josif Tropović pohađa i Rade Tomov Petrović, kasnije poznati vladika Petar Petrović Njegoš.

Crkva Sv. Spasa (Vaznesenje Hristovo) je jednobrodna građevina, sagrađena od korčulanskog kamena sa polukružnom apsidom na istočnoj strani i glavnim ulazom na zapadnoj. Iznad glavnog ulaza je timpanon oslonjen na kamene stubove, rozeta, i zvonik na preslicu sa otvorima za 3 zvona. Zapadna fasada je od fino klesanog korčulanskog kamena sa uskim spojnicama. Sjeverna i južna fasada su podijeljene pilastrima na četiri polja u kojima su zasvedeni prozori sa plastikom u bojenom malteru. Ikonostas je barokne obrade sa ikonama koje su rad Nikole Aspijotija, u koji su inkorporirane dvije ruske ikone većeg formata.

Sva tri objekta oko avlije su zidana od kamena sa krovnim pokrivačem kanalicom. Škola je prizemna građevina sa krovom na jednu vodu, orijentisana ka zapadu, sa ulazom po sredini i dva prozora sa rešetkama od kovanog gvožđa sa strana. Na južnoj strain je jedan prozor sa prelomljenim lukom identičan onom koji se nalazi na apsidi crkve Sv. Vaznesenja Hristovog. Istoča fasada je djelimično ukopana. Objekat ima jednu prostoriju. Nestručnom sanacijom nakon zemljotresa umjesto drvene konstrukcije jednovodnog krova izlivena je kosa betonska ploča. Crkva Sv. Đorđa je starija, manja, pravougaone osnove sa drvenom tavanicom (ojačana betonskom pločom nakon zemljotresa) sa apsidom na sjeveroistoku i baroknim pročeljem sa portalom rozetom i preslicom na jugozapadu. U crkvi je djelimično očuva autentični ikonostas tad bokokotorske ikonopisačke škole kao i kenotaf grofa Save Vladislavića.

Stanje očuvanosti: Kompleks je u dobrom stanju očuvanosti, pojedine statičke intervencije izvedene na crkvi Sv. Đorđa i objektima oko avlije koje se odnose na vidljive betonske vijence te krovne ravni izvedene od betona devalviraju kulturne vrijednosti dobra te ih je potrebno u konzervatorskom smislu unaprijediti.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro *Crkva Svetog Spasa u Herceg Novom*, nalazi se na katastarskoj parceli KP 1292, KO Topla u svojini Mitropolije crnogorsko-primorske. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata u cjelosti katastarsku parcelu KP 1280, 1281, 1282, 1283, 1284, 1285, 1286, 1287, 1288, 1289, 1290, 1291, 1193/1, 1193/2, 1193/3, 1195, 1196, 1197, 1198, 1199, 1200, 1201 i dio parcela 2575 i 1293 KO Topla.

18. Graditeljska cjelina /kompleks/ Manastir Savina, Savina (sa velikom i malom crkvom Sv. Uspenja Bogorodice, crkvom Sv. Save, Gornjom i Donjom portom, istorijskim grobljem, konacima i zemljišnim posjedom), Savina

Lokacija: Savina, Herceg Novi / KP 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518 KO Topla

GPS koordinate Velika crkva Uspenja Bogorodice: 42°27'8.02"N 18° 33'16.37"E

GPS koordinate Mala crkva Uspenja Bogorodice: 2°27'7.61"N 18°33'16.23"E

GPS koordinate Crkva Svetog Save: 42° 27'10.31"N 18° 33'12.96"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1125 od 24. 11. 1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Manastirski kompleks Savina nalazi se na uzdignutom položaju na istočnim padinama Savinske Dubrave. Objekti manastirskog kompleksa su nastajali u periodu od XI do XVIII vijeka. Najstariji objekat kompleksa je crkva Sv. Save, sagrađena najvjerovatnije u XI vijeku, shodno nalazima arheoloških istraživanja. Crkva Uspenja Bogorodice (mala) potiče iz XV vijeka, a crkva posvećena takođe Uspenju Bogorodice (velika), sagrađena je u drugoj polovini XVIII vjeka (1777-1779) o čemu svjedoče i ploče sačuvane ispod rozete zvonika i na sjevernoj i južnoj strani crkve. Kulturno čine dobro popločana skalineteta "na lakat" kojom se prilazi Donjoj i Gornjoj (Glavnoj) porti, gornja porta sa dvije crkve, dio sačuvanog staog konaka, novi konak nastao nakon zemljotresa, staro groblje, zatim izolovana porta sa crkvom Sv. Save na višoj koti, zatim donja porta sa spomenikom žrtvama iz Prvog svjetskog rata i istočnim prilazom sa parkovskim uređenjem iz doba Gerasima Petranovića. Glavna manastirska porta je većim dijelom popločana kamenom, dok ostali dio čini uređen travnjak. Izuzetnu ambijentalnu vrijednost porti daje staro razgranato stablo primorskog kamenog bora i aleja čvornovatih čempresa sa južne strane koji flankiraju prilaznu skalinetu. Velika crkva Uspenja Bogorodice je jednobrodna, sa polukružnom apsidom, kupolom na osmougaoanom tamburu sa apliciranim lukovima oslonjenim na stubove prislonjene u tjemenu osmougla koji počinjavaju na

kvadratnoj bazi, te četverostruko raslojenim triospratnim zvonikom nad portalom. Zidovi su od fino tesanog kamena u strukturi horizontalnih redova. Krovna konstrukcija je drvena sa dvovodnom geometrijom, pokrivena kanalicom. Do crkve vodi pet polukružnih stepenika. Fasadna plastika je zasnovana na bogatoj baroknoj stilizaciji, sa naročito vrijednom ulaznom partijom, krovnim vijencem od slijepih arkada, kao i zvonikom sa rozetom, horizontalnim vijencima i biforama. Mala crkva Uspenja Bogorodice nalazi se južno od velike crkve. Pripada tipu jednobrodnih građevina sa polukružnom apsidom i zvonikom na preslicu. Gradjena je od kamena, pokrivena malterom, sa krovnim pokrivačem kanalicom. Posjeduje izuzetno vrijedne freske. Crkva Sv. Save nalazi se na uzvišenju iznad velike i male crkve Uspenja Bogorodice. Do nje se dolazi kamenim stepenicama. Crkva Sv. Save je jednobrodna građevina sa zvonikom na preslicu i mlađom pripratom u vidu natkrivenog trema. Gradjena je od kamena, pokrivena malterom, sa kanalicom kao krovni pokrivačem.

Stanje očuvanosti: Manastirski kompleks je u dobrom stanju očuvanosti, na objektima kompleksa evidentni su uticaji vlage, novi konak je izveden bez konzervatorske saglasnosti i devastira kulturnu vrijednost dobra, fontana između Velike crkve i konaka svojim neadekvatnim rješenjem devastira kulturnu vrijednost dobra.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro *Manastir Savina u Herceg Novom* prema rješenju iz 1957. godine obuhvata cjelokupan kompleks zemljišta koje se nalazi na katastarskim parcelama KP 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518 KO Topla. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata katastarske parcele KP 1983/1, 1983/2, 1984, 1985, 1996/7, 1996/8, 2266, 2267/1, 2267/2, 2267/3, 2443, 2444, 2445, 2470/2, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2490, 2492, 2493, 2495, 2496, 2497, 2498, 2500/1, 2500/2, 2501, 2502, 2503/1, 2503/2, 2504, 2505, 2506, 2519, 2520, 2539/1, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547/1, 2547/2, 2547/3, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553/1, 2553/2, 2553/3, KO Topla.

19. Lazaret u Herceg Novom, Meljine

Lokacija: Meljine, Herceg Novi / KP 2535 KO Topla

GPS koordinate: 42°27'13.99"N 18°33'33.83"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj UP/I-05-121/2014-15 od 10.02.2015. godine, ima status nepokretno kulturno dobro

Opis: Izgradnja lazareta, kako stoji u natpisu iznad glavnih vrata započeta je 1729. godine. Više puta je dograđen. Lazaret u Meljinama funkcionisao je neprekidno do 1830. godine, kada je bio privremeno zatvoren. Tokom druge polovine XIX vijeka sanirana je kapela Sv. Roka, dok se u dvorištu i okolini grade objekti za vojne potrebe (sprat aneksa sa istočne strane, prizemni tehnički objekti sa sjevera). Za vrijeme SFR Jugoslavije koristio se u vojne svrhe sve do ustupanja kombinatu PKB iz Beograda. Posljednja namjena lazareta bila je u službi odmarališta. Objekat je trenutno u fazi sanacije za potrebe hotelskog turističkog kompleksa.

Lazaret je kao graditeljska cjelina sa četiri dominantna objekta, jednom ulicom, tri pjacete sa bunarima i ogradnim bedemom sa puškarnicama i ugaonim kulama, nastao van naseljene zone Herceg Novog, u uvali na ušću rijeke Meljina (danas Nemila). Ovu cjelinu sa zapada definiše saobraćajnica, potok Nemila sa sjevera i istoka, i more sa pristaništanem sa juga. Glavnu ulaz u kompleks hercegnovskog Novog Lazareta u Meljinama je bio sa mora, dok je bočna kapija smještena sa zapadne strane otvorena u toku obnove 1767. godine. Do bočnog ulaza (1767) se dolazilo mostom preko kanala ispunjenog vodom. Na uglovima sjeverozapadne fasade nalaze se dvije stražarske kule. Sklopu

hercegnovskog Novog Lazareta nalaze dva pristaništa ispred samog objekta, Starije upravno na morsku fasadu i novije uklopljeno u lukobran.

Kompleks Novog Lazareta u Meljinama se može podijeliti na dva dijela. Prvi dio predstavlja cjelina koja je služila kao jedini ulaz sa kopna u kompleks. Sastavljena je od centralnog objekta spratnosti P+1 i pjacete koja povezuje sve ostale djelove kompleksa.

Drugi dio kompleksa obuhvata prostor od pjacete prema moru sastavljen je od pet cjelina sa 3 unutrašnja dvorišta. Lijevu stranu drugog dijela kompleksa, gledano sa kopna ka moru, predstavlja unutrašnje dvorište sa bunarom, a takođe prizemni objekat pravougaone osnove sa dvovodnim krovom u sklopu kojeg se nalazi kapela Sv. Roka. Još jednu cjelinu predstavlja ugaoni objekat spratnosti P+1 sa složenim krovom, zatim objekat pravougaone osnove, spratnosti P+2 sa četvorovodnim krovom. Svaki od ovih djelova imao je svoju namjenu – karantin, liječilište, mrtvačnica, oporavak, magacini, stanovanje za osoblje itd.

Objekat hercegnovskog lazareta u Meljinama, u konstruktivnom smislu, je sistem zidanih masivnih zidova, od lokalnog krečnjaka, sekundarno upotrijebljenog građevinskog kamena i kamenih elemenata sa nekih starijih srušenih objekata. Za izgradnju prve faze korišćen je tesani kamen pripremljen za zidanje velike crkve u manastiru Savina, čime je izgradnja manastira bila odložena za duži vremenski period. Pojedini unutrašnji zidovi su zidani od opeke, formata karakterističnog za period u kojem su nastali. Međuspratne i krovne konstrukcije su od drveta. Krovni pokrivač na cijelom kompleksu je kanalisa.

Stanje očuvanosti: Današnji ostaci hercegnovskog lazareta su u dobrom stanju očuvanosti, u široj okolini hercegnovskog lazareta u Meljinama, prvenstveno sa zapadne strane izgrađeni su savremeni objekti koji devalviraju kulturne vrijednosti dobra, devastacija kulturnog dobra je nastala rušenjem dvije stare kamene ponte koje su pripadale kompleksu, bez prethodne saglasnosti od strane Uprave za zaštitu kulturnih dobara, devastacija kulturnog dobra u zoni ulice i pjaceta nastala je rušenjem zida između istočnog i zapadnog objekta čime je poremećena jedna od važnih arhitektonsko-urbanističkih osobenosti ovog dobra, kao i postavkom čelične konstrukcije sa arhaičnim rješenjem staklenog krova koji poništavaju arhitektonsku vrijednost fasada, ulice i dvorišta, devastacija je primjetna u zoni autentičnog partera od kamenih ploča koji je u potpunosti bio očuvan u čitavom kompleksu a koji je danas u potpunosti uklonjen.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro Lazaret u Herceg Novom (Meljine) obuhvata cijelu KP 2535 KO Topla. Granica zaštićene okoline kulturnog dobra nalazi se u obuhvatu KO Topla: KP 2521, KP 2524, KP 2525, KP 2526, KP 2527, KP 2528, KP 2529, KP 2520/1, KP 2530/2, KP 2531/1, KP 2531/2, KP 2522, KP 2532, KP 2533, KP 2534/1, KP 2534/2, KP 2536, KP 2537, KP 2538, KP 2539/2, KP 2554, KP 2555, KP 2556, KP 2585/1 KO Topla.

III KULTURNO-ISTORIJSKI OBJEKTI

Kulturna dobra koja se nalaze u kategoriji **kulturno-istorijski objekti** nalaze se na mapi koja nosi naziv IDENTIFIKACIJA KULTURNIH DOBARA I POTENCIJALNIH KULTURNIH DOBARA. Ukupan broj kulturnih dobara u ovoj kategoriji je 94 i obilježena su brojevima od 20-111. Podjeljeni su u nekoliko grupa koje čine:

- Profani objekti (7);
- Sakralni objekti (35);
- Fortifikacioni objekti (4);
- Infrastrukturni objekti (1);
- Memorijalni objekti (40);
- Zaštićena kulturna dobra bez prethodne identifikacije (7).

Na sva nepokretna kulturna dobra koja se nalaze u kategoriji **kulturno-istorijski objekat** primjenjuju se režimi i mjere zaštite koji se odnose na:

Režim: Sve aktivnosti sprovoditi u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara.

- U zoni zaštite kulturnog dobra i zoni zaštićene okoline, eventualnu rekonstrukciju na osnovu rezultata istraživanja i dokumentacije o istorijskoj genezi postojanja ranijih objekata ili novu gradnju i druge aktivnosti, sprovoditi u skladu sa konzervatorskim uslovima izdatim od Uprave za zaštitu kulturnih dobara.
- Ne dozvoljavaju se bilo koje aktivnosti kojima se mogu devalvirati naslijeđene kulturne vrijednosti.
- Svi planski dokumenti moraju sadržati mape u kojima su evidentirane lokacije kulturnih dobara, njihove zone zaštite, zone zaštićene okoline i smjernice za intervencije unutar zone kulturnog dobra i njegove zaštićene okoline.

Opšte mjere za kategoriju KULTURNO-ISTORIJSKI OBJEKT: Sve aktivnosti kojima se ulazi u integritet kulturnog dobra i njegove zaštićene okoline sprovesti u saradnji sa Upravom, u skladu sa konzervatorskim uslovima i konzervatorskim projektom.

- U skladu sa značajem kulturno-istorijskih cjelina omogućiti adekvatne održive namjene.
- Nakon sprovedenih istraživanja propisanih zakonom, u cilju sprovođenja konzervatorskih mjera potrebno je izraditi konzervatorski projekat.
- Nosioци izrade konzervatorskog projekta i konzervatorskih studija mogu biti ustanove i druga pravna i fizička lica koja imaju licencu arhitekta-konzervatora.
- Nosioци aktivnosti (nacionalne i lokalne institucije) prije istraživanja, treba da pribave prethodnu saglasnost od vlasnika odnosno držaoca kulturnog dobra.
- Za sakralne objekte sa istorijskim grobljima potrebno je predvidjeti mjere očuvanja starih nadgrobnih spomenika i definisati smjernice za nove nargobne spomenike kako bi se izbjegla vizuelna devastacija.

III Kulturno-istoijski objekti: PROFANI OBJEKTI

20. Kuća i park Olge Komnenović, Topla

Lokacija: Topla, Herceg Novi / KO Topla, KP 1213/1

GPS koordinate: 42°27'13.44"N 18° 31' 38.64"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 361/49 od 8. VI 1949. godine, ima status nepokretno kulturnog dobra.

Istorijska geneza: Palacin porodice Komnenović građen je krajem XVIII vijeka u baroknom stilu, vise puta je dograđivan. Poslednja krupnija intervencija izvedena je početkom XX vijeka. Današnji izgled datira iz perioda kada je objekat prilagođen funkciji Zavičajnog muzeja što je namjena koju je Mirko Komnenović zavještao svojim testamentom.

Kuća porodice Komnenović nalazi se na Toploj, u ambijentu koji je danas gusto izgrađen, u neposrednoj blizini izvora vode zvanog Tintorija. Objekat poseduje prizemlje sprat i širok belvedere sa tri prozora. Centralnu kompoziciju pročelja naglašava kameni balkon bogate barokne obrade. Sastavni dio fasade je prislonjen izdignut plato kvadratne osnove sa pižulom u kome se nalazi bistjerna sa bunarom. Na fasadu se sa zapadne strane oslanja visok ogradni

kameni zid na kome se nalazi bogat vertikalno postavljeni friz sa bogato obrađenom stilizacijom cvijeta u dubokoj kamenoh plastici. Dio dvorišta je popločan kamenom. U prizemlju kuće pod je takođe pokriven kamenom kombinacijom sivog i žutičkog kamena. Međuspratka konstrukcija kuće je od drveta, stepenište koje vodi na sprat je takođe od drveta a podni pokrivač je parket. Krovna konstrukcija je od drveta, pokrivena kanalicom.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je sanirano i u dobrom je stanju očuvanosti, potrebna je sanacija ulazne zone sa kapijom i avlijom i zapadnog dijela lapidarijuma.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro *Kuća i park Olge Komnenović – Zavičajni muzej u Herceg Novom*, nalazi se na katastarskoj parceli KP 1213/1, KO Topla, u svojini Opštine Herceg Novi. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata u cjelosti katastarske parcele KP 1206, 1211, 1213/3, 1213/2, 1214, 1215, 1216, 1217, 1218, 1219, 1220, 1221/1, 1221/2 i manje dijelove parcela 1207/1, 1209, 1222/1 i 1223 KO Topla.

21. Episkopska (Mitropolitska) rezidencija Ljubibratića, Topla

Lokacija: Topla, Herceg Novi / KO Topla, KP 1167

GPS koordinate: 42°27'23.58"N 18°31'29.48"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1124 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Episkopska (Mitropolitska) rezidencija Ljubibratića nalazi se u sklopu danas fragmentisane graditeljske cjeline Stara Topla. Objekat je građen ili adaptiran krajem XVII vijeka, a u periodu od 1690. do 1716. godine je služio kao episkopska rezidencija Savatija, a potom i Stefana Ljubibratića. Objekat je dograđivan u više navrata. Francuzi su ga spalili početkom XIX vijeka od kad je u potpunosti napušten. Nakon zemljotresa iz 1979. Godine, objekat je doživio totalnu rekonstrukciju a tom prilikom su porušeni svi dijelovi objekta izuzev zvonika sa preslicom i dijela istočnog zida sa apsidom.

Kulturno dobro čini kamena zgrada ograđena kamenim zidom sa kapijom od kovanog gvožđa i krstom iznad. Dvospratna građevina zidana je od priklesanog kamena, sa apsidom kapele u visini prvog sprata posvećene sv. Nikoli, zvonikom na preslicu i ulazom na južnoj strani. Unutrašnjost glavne zgrade je popločana mermernim bijelim pločama. Spiralne stepenice, obložene bijelim mermerom i metalnom ogradom, vode do gornjeg sprata. Prostorija na gornjem spratu služi kao izložbeni prostor za povremene izložbe. U njoj se nalazi apsidiola na kojoj su u fresko tehnici oslikani Isus Hrist i episkopi.

Stanje očuvanosti: Objekat je u potpunosti renoviran, konzervatorski nestručnim intervencijama umanjene su kulturne vrijednosti dobra, zbog velike istorijske vrijednosti potrebno izvršiti rekonstrukciju i restauraciju zasnovanu na izvornim rješenjima kojim bi se povratila izuzetnost ovog arhitektonskog sklopa.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro episkopska rezidencija Ljubibratića u Herceg Novom, nalazi se na katastarskoj parceli KP 1167, KO Topla, u svojini Mitropolije crnogorsko-primorske. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata u cjelosti katastarsku parcelu KP 1153, 1154, 1155, 1156, 1165, 1166, 1168/1, 1168/2, 1168/3, 1168/4, 1168/5, 1168/6, 1168/7, 1168/8, 1169, 1170 KO Topla.

22. Zadužbina „Aleksandar Duković“, Topla

Lokacija, mjesto, opština: Topla, Herceg Novi / KP 1262/13, KO Topla

GPS koordinate: 42°27'16.09N 18°31'49.63"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenje broj 02-1035/1 od 16. novembra 1990. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Kuća porodice Lombardić (Eliza Lombardić rođena Duković ostavlja kuću kao zadužbinu i posvećuje je svom ocu Aleksandru) je sagrađena krajem XIX vijeka adaptacijom starijeg objekta. Nalazi na istočnim granicama današnje Tople. Objekat je lociran između Jadranske magistrale sa sjevera i Njegoševe ulice sa juga. Do objekta se dolazi stepeništem koje se nastavlja na nekadašnji vrt. Zadužbina ima prizemlje i dvije etaže. Objekat je zidan od tesanog i pritesanog kamena sa zidovima debljine 50-80cm gde se iza maltera krije opus fugovanja karakterističan za venecijanski period. Fasada je malterisana tokom posljednje rekonstrukcije koju su sproveli Lombardići. Prozori se završavaju segmentnim lukom sa specifično izvedenom prozorskom plastikom. Unutrašnji prostor podjeljen je tankim zidovima od drvene konstrukcije (čakme) koji nemaju konstruktivnu ulogu. Etaže su povezane spoljašnjim kamenim stepeništem. U unutrašnjosti je očuvan originalni dekor na zidovima kao i autentične vrijedne teraco pločice u tri boje, opusa karakterističnog za kraj XIX vijeka očuvanog na izuzetno malom broju građevina.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u lošem stanju očuvanosti, trenutno je u toku rekonstrukcija koja se obavlja bez konzervatorskog nadzora i prijeti da ugrozi kulturne vrijednosti dobra, enterijerski dekor je u potpunosti izgubljen nestručnim intervencijama.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro *Zadužbina Dukovića u Herceg Novom*, nalazi se na katastarskoj parceli KP 1262/1, KO Topla, u svojini Opštine Herceg Novi. Zaštićena okolina obuhvata parcele KP 1262/2, 1262/5, 1262/6, 1262/13, 1262/14, 1262/15 KO Topla.

23. Kuća i atelje Voja Stanića, Marina-Škver

Lokacija: Škver, Herceg Novi / KP ?? KO Herceg Novi

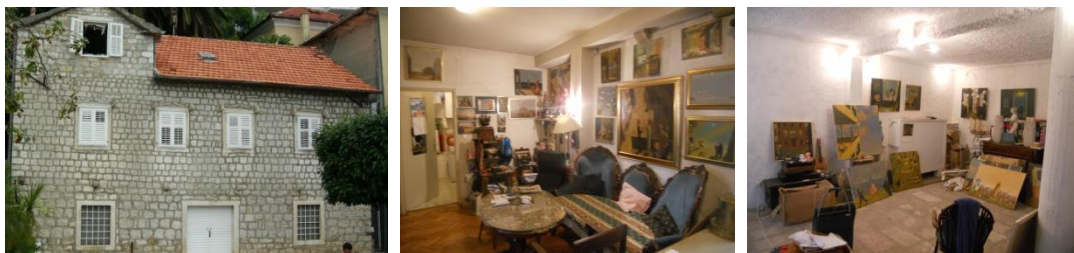
GPS koordinate: 42° 27'3.48"N 18°32'3.08"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 12. 02. 1978. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Kuća slikara Voja Stanića, u kojoj je atelje i galerija nalazi se na šetalištu Pet Danica u Herceg Novom u gradskoj luci Škver. Širu i užu okolinu karakteriše djelimično očuvan istorijski ambijent. Stambena zgrada sagrađena je u XIX vijeku. Uočljive su tri faze izgradnje. Objekat ima prizemlje sprat i asimetrično postavljenu viđenicu u zapadnom dijelu pročelja. Kuća je zidana kamenim tesanicima u pravilnom slogu. Stepenište iz vanjskog dvorišta vodi na drugi sprat u atelje Voja Stanića.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u dobrom stanju očuvanosti

Zona zaštite i zaštićena okolina: Nema podataka o broju kat. parcele kao ni katastarske podloge za ovu katastarsku opštinu, tako da nije bilo moguće dati katastarske podatke. Zaštićena okolina ovog kulturnog dobra se nalazi unutar kulturnog dobra Urbana cjelina Zapadno područje.

24. Turski čardaci, Trebesin

Lokacija: Podi, Herceg Novi / KP 862, 863, 864, 865, 866, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 924/1, 924/2, 925, kao i dijelovima 920 i 921 KO Podi

GPS Koordinate:

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1150/1-57 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Graditeljska cjelina koju čini grupacija kuća-čardaka sa svojim pomoćnim objektima u povezujućim stazama (putevima) nalazi se sjeverno do crkve Sv. Srđa i Vakha u neposrednoj blizini izvora Popločje. Prema raspoloživoj dokumentaciji ne može se pouzdano utvrditi vrijeme izgradnje objekta, međutim analogno građevinama sličnih arhitektonskih karakteristika, može se smjestiti u period od XVI- XVII vijeka a pred kraj osmanske uprave pripadali su Velagić-agi i Pestić paši. Kule su različite spratnosti od onih na dva do onih na tri nivoa. Zidane su od pritesanog i tesanog kamena. Krovovi su dvovodni i četvorovodni, Prozorski otvori postoje samo sa južne strane, različitih su dimenzija, opremljeni konzolama i menzolama. Na pojedinim objektima uočavaju se bogato profilisane konzole. Na pojedinim kulama se uočavaju mlađe intervencije nastale u doba uprave Mletačke republike.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u izuzetno lošem stanju očuvanosti, svi kameni elementi su očuvani ali objektu prijeti urušavanje, uočavaju se intervencije iz druge polovine XX vijeka izvedene u betonu, u neposrednoj blizini ruševina kula i njihovih pomoćnih objekata sagrađen je novi stambeni objekat ugrožava naslijeđene kulturne vrijednosti objekta, međutim svojim dimenzijama i oblikom nema devastacioni učinak.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 862, 863, 864, 865, 866, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 924/1, 924/2, 925, kao i dijelovima 920 i 921 KO Podi. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata KP 586, 587, 590, 594, 595, 596, 597, dio 598, 855/1, 855/2, 856, 858, 859/1, 859/2, dio 860, 876, 887, 888, 889, 902, 903, 904, 905, 920, 921, 922, 923, 926, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934,

25. Kuća Miroslava Štumbergera, Baošići

Lokacija: Baošići, Herceg Novi / KO Baošići, KP 108/1

GPS koordinate: 42°26'43.23"N 18° 37'31.71"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 927/52 iz 1952. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Kuća kapetana Miroslava Štumbergera nalazi se u Baošićima u blizini zaseoka Lug, okružena velikim brojem novosagrađenih stambenih objekata različitih veličina, sklopova i volumena. Građena je u prvoj polovini XX vijeka, po koncepciji pripada eklektici, sa sekundarno upotrebljenim elementima fasadne i prozorske dekoracije sa starije barokne kuće (palate). Danas ima funkciju muzeja. Kulturno dobro se sastoji od kuće, pomoćnog objekta i terasastog vrta sa bogatom mediteranskom vegetacijom. Kuća je zidana od kamena, ima prizemlje, sprat i belvedere. Osnova je složena, nastala objedinjavanjem više objekata u jedinstvenu cjelinu.

Stanje očuvanosti: Objekat je saniran, u dobrom je stanju očuvanosti, okruženje koje čine stihijski izgrađeni stambeni objekti arhitektonski i urbanistički neprilagođeni ambijetu devalviraju kulturne vrijednosti dobra.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro Kuća Miroslava Štumbergera u Baošićima nalazi se na katastarskoj parceli br. 108/1, KO Baošići, u svojini MZ Baošići. List nepokretnosti br. 103. Površina koju zahvata zona nepokretnog kulturnog dobra iznosi 723m².

Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata u cjelosti katastarske parcele 110, 111, 112, 1113, 114/1, 114/2, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 124, 125, 130, 131, 133, 472/1, 472/2, 478, 480, 481, 482 i dijelove parcela 470 i 122 KO Baošići.

26. Razvaline dvora Osman Kapetana, Bijela

Lokacija, mjesto, opština: Bijela, Herceg Novi / KO Bijela, KP 377/2

GPS koordinate: 42° 27'32.13"N 18° 39'22.75"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1141/1-57 od 30. 9. 1961. godine, ima status nepokretno kulturno dobro

Kula koja je prema predanju pripadala Osman Kapetanu sagrađena je u periodu od XVI-XVII vijeka, za vrijeme uprave Osmanlija.

Opis: Kulturno dobro se nalazi u Bijeloj, sjeverno od magistrale na lokalitetu Zadvorina, u do skorašnjih vremena očuvanom a danas neplanskom i stihijskom izgradnjom, degradiranom ambijentu. Objekat se nalazi uz lokalni put koji je dijelom presjekao izvornu parcelu. Očuvana je suterska etaža sa svodom na volat. Zidovi gornjeg sprata (ili gornjih spratova) vidljivi su samo u ostacima koji su kao i zidovi donjeg sprata obrasli gustim rastinjem.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u izrazito lošem stanju očuvanosti.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro *Razvaline dvora Osman Kapetana* nalazi se na katastarskoj parceli KP 377/2, KO Bijela, opština Herceg Novi, u svojini SO Herceg Novi. Zaštićena okolina obuhvata parcele KP 92/1, 92/2, 93, 94, 352/1, 372, 373, 374, 375, 376, 377/1, 377/2, 378, 382, 383, 1908, 1909, 1910 i djelovi parcela KP 354, 355, 356 KO Bijela.

III Kulturno-istroyjski objekti: SAKRALNI OBJEKTI

27. Crkva Svetog Ilije, Žvinje

Lokacija: Ilijina Kita, Žvinje, Herceg Novi / KP 5960 KO Sutorina,

GPS koordinate: 42°26'4.16"N 18°29'29.23"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1136 od 25. 11. 1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Istorijska geneza: Ne postoje pouzadni podaci o periodu izgradnje crkve Sv. Ilije, važni materijalni podaci sa lokacije koji su mogli doprinjeti tačnijoj hronologiji i period nastanka stradali su tokom posljednje obnove crkve koja je nestručno sprovedena. Smatra se da potiče iz XIX vijek.

Opis: Crkva se nalazi na državnoj granici sa Republikom Hrvatskom prema Vitaljini. Pripada tipu jednobrodnih građevina, manjih dimenzija, zasvedena bačvastim svodom, sa glavnim ulazom na zapadnoj strani i polukružnom apsidom na istočnoj strani. Iznad portala je zvonik na preslicu sa otvorom za jedno zvono.

Stanje očuvanosti: Objekat je fizički u dobrom stanju očuvanosti, tokom posljednje rekonstrukcije objekat je u konzervatorskom smislu devastiran, te je potrebno otkloniti krupne konzervatorske nedostatke.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro *Crkva Svetog Ilije na Ilijinoj Kiti*, nalazi se na katastarskoj parceli KP 5960, KO Sutorina, u svojini Mitropolije crnogorsko-primorske. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata dio KP 5962/1, KO Sutorina ovičen putem.

28. Crkva Sv. Jovana, Rajevići

Lokacija: Lučići (Rajevići), Sutorina, Herceg Novi / KP 3453 KO Sutorina

GPS koordinate: 42°29'1.30"N 18°28'37.00"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1135/57 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Crkva se nalazi unutar zelenog pojasa na uzvišenju Lober sjeveroistočno od zaseoka Rajevići u selu Lučići. Istorijski izvori ukazuju da je crkva obnavljana u dva navrata 1721. i 1842. godine. Ikonostas koji danas postoji u crkvi datira iz 1910. godine. Nakon zemljotresa iz 1979. godine, crkva nije obnavljana. Crkva je jednobrodna građevina pravougaone osnove, sa istočne strane definisana apsidom sa jednim otvorom, dok se sa zapadne strane nalazi portal nadvišen preslicom sa jednim oknom za zvono. Iznad portala je polukružno zasvedena niša u kojoj se nalazi prikaz krsta u plitkom reljefu sa tragovima oslikane pozadine. Nad nišom je kamena rozeta. Dvije male niše nalaze se lijevo i desno od portala. Sa sjeverne strane otvori ne postoje, dok se sa južne strane nalaze dva manja prozorska otvora. Crkva je zidana fino tesanim kvaderima u pravilnom slogu. Krov je dvovodni sa pokrivačem od kanalice.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro i pristup kulturnom dobru su zapušteni i u lošem stanju očuvanosti, crkva je konstruktivno stabilna, nedostaje dio krovnog pokrivača, stari ikonostas i kameni pod crkve je djelimično očuvan te je njegova restauracija moguća, prirodni ambijent i pogled na zaliv koji sa crkvom gradi jedinstvenu vizuelnu cjelinu je u potpunosti očuvan.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 3453 KO Sutorina. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata katastarske parcele: KP 1179, KP 3416, KP 3417, KP 3418, KP 3419, KP 3420, KP 3422, KP 3423, KP 3424, KP 3425, KP 3427, KP 3428, KP 3429, KP 3430, KP 3431, KP 3432, KP 3433, KP 3436, KP 3437, KP 3438, KP 3439, KP 3440, KP 3441, KP 3442, KP 3443, KP 3444, KP 3445, KP 3446, KP 3450, KP 3451, KP 3452, KP 3453, KP 3454, KP 3455, KP 3456, KP 3457, KP 3458, KP 3459 KO Sutorina.

29. Crkva Sv. Nedjelje, Mojdež

GPS koordinate: 42°28'43.35"N 18°29'40.35"E

Lokacija: Mojdež, Herceg Novi / KP 504 KO Mojdež

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1143/1-57 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Crkva Sv. Nedjelje se nalazi na travnatom platou sa južne strane puta ka selu Mojdež. Crkva je sagrađena početkom XVI vijeka. Nakon zemljotresa 1979. godine u potpunosti je sanirana, rekonstruisana je oštećena preslica, dok su dijelovi originalne preslice deponovani u porti crkve, gdje se i danas nalaze. Porta je ovalna i u potpunosti definisana niskim kamenim zidom oko koga su guste grupacije visokih čempresa. Nadomak crkve, sa sjeverne strane puta nalazi se ozidan bunar koji je u vlasništvu crkve, dok se neposredno uz ulaz u portu, sa desne strane nalazi kamena česma. Crkva je jednobrodna građevina zasvedena poluoblčastim svodom, sa plitkom i širokom polukružnom apsidom na istoku i portalom na zapadu. Iznad portala se nalazi niša u trapezoidne forme, kamena rozeta i zvonik na preslicu, sa jednim zvonom. Na sjevernoj fasadi i apsidi se nalazi po jedan prozor, dok se sa južne

strane nalaze dva, od kojih je onaj bliži apside dvostruko manji. Crkva je zidana fino tesanim kvaderima u pravilnom slogu. Duž pročelja i bočnih fasada u kontaktnoj zoni sa tlom nalazi se kameni pižul. Krov je dvovodni i cijelom svojom površinom, uključujući i apsidu, pokriven kanalicom novijeg datuma. U crkvi se nalazi privremeni ikonostas bez umjetničke vrijednosti.

U zaštićenoj okolini nalazi se dobro očuvana trasa starog puta Herceg Novi-Šipak-Mojdež koji lokaciju obuhvata sa jugozapadne strane.

Stanje: Porta crkve je održavana i u dobrom je stanju očuvanosti, njen izuzetno vrijedan ikonostas deponovan je u episkopskoj rezidenciji na Toploj i čeka restauraciju.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 504 KO Mojdež. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata katastarske parcele: KP 501, KP 502, KP 503, KP 504, KP 505, KP 506, dio KP 507, KP 1355/1, KP 1355/2, KP 1353, KP 1354, KP 1358, KP 1359, KP 1360, KP 1361, KP 1362, KP 1363, KP 1364, KP 1365, dio KP 1367, KP 1375 i KP 1376, KP 1377, KP 1432, KP 1434, KP 1435, KP 1436, KP 1459, KP 1460, KP 1461 i dio KP 1462 KO Mojdež.

30. Ruševine manastira Potplanine, Ratiševina

Lokacija, mjesto, opština: Mojdež, Herceg Novi / KO Ratiševina, KP 185

GPS koordinate: 42°28'47.50"N 18°29'56.00"E

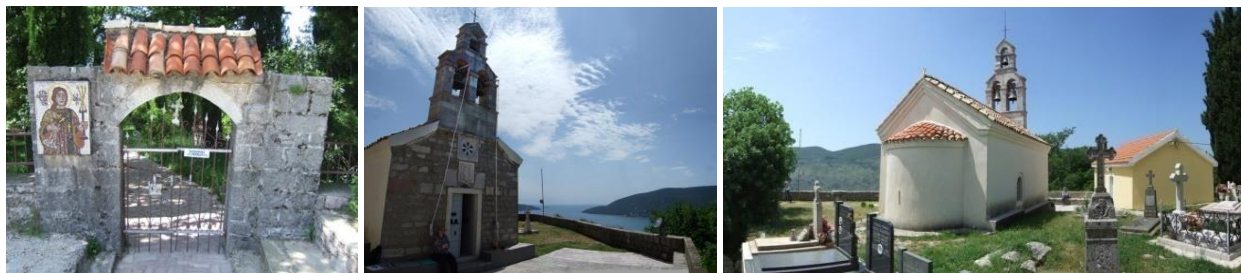
Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1144/1-57 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Ruševina manastira Potplanina nalazi se u Ratiševini, 80 m sjeverno od crkve Sv. Trojice, u neposrednoj blizini kuće Jovana Andrića. Po spisima iz mletačkog arhiva, a čije kopije posjeduje arhiv u Herceg Novom, crkva Sv. Trojice se naziva manastirom. Manastir Potplanine je bio za vrijeme mletačke uprave Herceg Novim u mojdeškom domenu. Od polovine XVIII vijeka nalazio se u selu Ratiševina. Manastir je uništila ekspedicija francuske vojske 1806. godine. Na lokaciji se danas može naći veoma malo materijalnih dokaza o nekadašnjem manastiru. Vidljive su konture ostataka nekoliko prostorija, zidanih u krupnim kamenim blokovima. U okruženju se nalazi ostatak kamenog mliniskog točka. Ovi ostaci su vjerovatno dio disperzno koncipiranog manastira sa privrednim i stambenim objektima. Starija crkva koja je porušena bila je posvećena Roždestvu Presvete Bogorodice.

Stanje očuvanosti: Ostaci objekata su u ruševnom stanju do nivou neprepoznatljivosti, lokacija je zapuštena i obrasla vegetacijom.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 185 KO Ratiševina. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata katastarske parcele: KP 185, KP 186, KP 187/2, KP 202, KP 381/1, KP 382, KP 383, KP 1419, KP 1420, KP 1429, KP 1430, KP 1431, KP 1442, KP 1444/1, KP 1444/2, KP 1445, KP 1446.

31. Crkva Sv. Stefana, Sušćepan

Lokacija: Sušćepan, Herceg Novi / KP 802, 831 I dio 829 KO Trebesin

GPS koordinate: 42°28'1.30"N 18°30'39.00"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1129/1-57 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Crkva Sv. Stefana nalazi se na stjenovitom uzvišenju ogrankom mojdežkog puta ka selu Sušćepan. Današnji izgled dobila je krajem XIX vijeka, tačnije 1898. godine, kada je sagrađena nova preslica i postavljen novi ikonostas. Porta crkve se proteže u pravcu sjever jug, a unutar nje se nalazi crkva, parohijski dom i groblje. Ulazna kapija (novijeg datuma) je u sjevernoj zoni, izvedena u kamenu, sa likom sv. Stefana rađenog u mozaiku. Crkva je jednobrodna građevina pravougaone osnove, sa polukružnom apsidom i portalom iznad kojeg je zvonik na preslicu sa tri okna. Iznad portala nalazi se mala trapezasta niša, a iznad mermerna ploča sa isklesanom figurom sv. Stefana i natpisom u ćirilčnom pismu sa podacima o darovaocu Lesu Antunoviću. Iznad mermerne ploče je rozeta i horizontalni kameni ispust i manja kamena ploča koja svjedoči o obnovi zvonika iz 1898. godine. Zvonik se po tipu kamena i načinu obrade razlikuje od ostatka pročelja od kojeg je odvojen rondovanim ispustom, koji se nastavlja na krovni vijenac. Na apsidi crkve nalazi se uski izduženi pravougaoni otvor, a na bočnim stranama crkve po jedna monofora. U unutrašnjosti, ugrađene spolije u zidovima naosa (stare parapetne ploče sa grifonima) i oltara primjerci su kamene plastike preromaničkog perioda, te ukazuju na postojanje crkve na ovoj lokaciji još u X -XI vijeku. Crkveni dom se nalazi sa sjeverne strane i predstavlja potpunu rekonstrukciju starijeg nešto manjeg doma.

Stanje očuvanosti: Zona kulturnog dobra se redovno održava, objekat je konstruktivno stabilan i u dobrom je stanju očuvanosti, u unutrašnjosti crkve vidan je uticaj vlage, novi objekat crkvenog doma arhitektonskim tretmanom i materijalizacijom narušava sklad ambijentalne cjeline, koji je postojao prije rekonstrukcije, nova staza posjeduje kameni slog i obradu koja se ne uklapa u cjelinu.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata katastarske parcele: KP 800, KP 801, KP 827, KP 828, dio KP 829, KP 830, KP 832, KP 833, KP 834, KP 835, KP 836, KP 837, KP 838, KP 839, KP 840, KP 841, KP 842, KP 843, KP 844, KP 845, KP 846, KP 847/1, KP 847/2, KP 847/3, KP 848, KP 849, KP 850, KP 851, KP 852, KP 853, KP 959, KP 966, KP 967, KP 968, KP 969/1, KP 969/2, KP 972, KP 973/1, KP 973/2 KO Trebesin.

32. Kompleks crkve Sv. Tome, Trebesin

Lokacija: Trebesin, Herceg Novi, KO Trebesin / KP 116

GPS koordinate: 42°28'20.55"N 18°31'22.75"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1148/1-57 od 25. 12. 1957. (Oltar u dvorištu crkve Sv. Tome), te Rješenjem broj 01-1368/1-61, 30. 09. 1961. (Oltar u dvorištu crkve Sv. Tome), i Rješenjem broj 218/98 od 14.12.1998. (kompleks crkve Sv. Tome) ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Arhitektonski ostaci crkve Sv. Petra i Pavla sa crkvom Sv. Tome i njenom portom nalaze se u selu Trebesin. Crkva Sv. Tome je jednobrodna, zasvedena bačvastim svodom, sa polukružnom apsidom na istoku, te portalom, rozetom i preslicom sa tri okna na istoku. Iznad portala se nalazi ploča sa natpisom o gradnji/rekonstrukciji crkve. Crkva je zidana od fino tesanih kamenih kvadera i pravilnim redovima, ima dvovodni krov pokriven kanalicom. Od arhitektonskih djelova crkve Sv. apostola Petra i Pavla na površini je sačuvan južni dio istočnog zida sa plitkom, polukružnom apsidom i časna trpeza. Apsida i zid su rađeni od pritesanih pravougaonih kvadera. Časna trpeza je napravljena od dva kamena bloka primitivne obrade. Postojanje crkve Sv. Tome u ovoj porti potvrđeno je 1690. godine što govori o tome da ona de fakto postoji prije kraja XVII vijeka. Ploča iznad portal navodi 1778. godinu kao godinu obnove/rekonstrukcije. Crkva Sv. apostola Petra i Pavla je sagrađena na ruševinama veće srednjovjekovne crkve. Do danas nisu utvrđeni tačni podaci o period rušenja veće crkve, zidanja crkve Sv. Petra i Pavla kao i o period kad je srušena. Početkom XX vijeka, vjerovatno 1901. godine, kada je urađena kapija na porti, u suvomeđi je izvedena kružna građevina manjih dimenzija nadovezana na arhitektonske ostatke kako bi ih zaštitila. Prije nekoliko godina ta građevina je srušena, a od nje je ostao jedan red kamena. Zbog potrebe da se dio porte poploča, 2007. godine je urađeno zaštitno arheološko iskopavanje ruševina crkve Sv. Petra i Pavla.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u dobrom stanju očuvanosti.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro *Kompleks crkve Sv. Tome* nalazi se na KP 116 KO Trebesin, u svojini crkve Sv. Tome. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata u dijelu katastarsku parcelu KP 110, 114, 115, 117, 148, 149, 268, 269, 270, 271, 326, 334 i dio KP 1150 KO Trebesin.

33. Crkva Svete Ane, Savina

Lokacija: Savina, Herceg Novi / KO Topla, KP 2237

GPS koordinate: 42° 27'8.99"N 18°32'40.97"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1126 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Crkva Svete Ane se nalazi na Savini, na prirodnom uzvišenju sa kojeg se pruža pogled na ulaz u Bokokotorski zaliv. Do crkve-kapele vodi kameno stepenište sa čijih se podesta pružaju kamene terase sa grobljem. Crkva Sv. Ane je manja jednobrodna građevina zasvedena polubačvastim svodom, sa polukružnom apsidom i zvonikom na preslicu. Krov je dvovodne geometrije, pokriven kanalicom. Zidana je pritesanim kamenom u pravilnom slogu. Iznad portala je rozeta, a na južnom i sjevernom zidu po jedan manji otvor.

Prema predanju, crkva Sv. Ane je obnovljena je 1538. godine. Tokom postojanja u više navrata je rušena i obnavljana. Crkva je od strane venecijanske uprave dodjeljena porodici Nikićjević, čija je zadužbina (po predanju od Gonzaga o čemu nema pouzdano sačuvanih podataka). O obnovi iz 1710. godine koju su izveli Nikićjevići svjedoči kamena spomen-ploča iznad rozete na zapadnom pročelju. Narodno predanje ali i pojedini istorijski izvori tvrde da je crkva prvobitno bila pravoslavna, posvećena svetoj Petki. U sredini crkve se nalazi porodična grobnica. Crkva je u

velikoj mjeri stradala u zemljotresu 1979. godine, a na njoj su sprovedene neadekvatne konzervatorske mjere zasnovane na potpunoj rekonstrukciji koja je izvedena uz potpuno rušenje i prežidavanje čime je izgubljena izvorna struktura zidova i tehnika zidanja.

Stanje očuvanosti: Crkva Sv. Ane je u dobrom stanju očuvanosti.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro crkva Svete Ane na Savini nalazi se na katastarskoj parceli KP 2237, KO Topla. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata u cjelosti KP 2237.

34. Crkva Sv. Srđa i Vakha, Podi

Lokacija: Podi, Herceg Novi / KP 1897, 1898, 1899, 1900, 1901, 1902 KO Podi

GPS koordinate: 42°27'41.7N 18°32'50.00"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1149/1-57 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

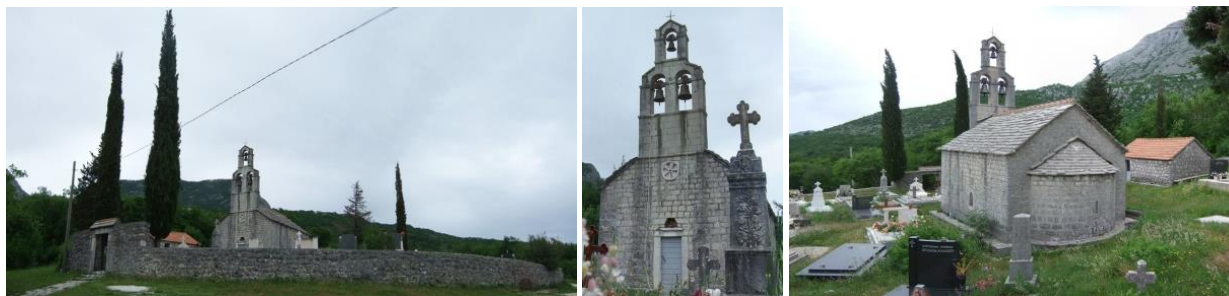
Opis: Crkva Sv. Sergija i Vakha, okružena grobljem, smještena je na južnoj strani iznad puta Podi-Kameno. Prilaz crkvi flankira aleja visokih čempresa koji se od pristupnog puta, preko porte nastavljaju do samog ulaza u crkvu. Crkva je građevina sa plitkim transeptima i kupolom, osnovom u obliku slobodnog jednakokrakog krsta, polukružnom apsidom na istočnoj i portalom i zvonikom na preslicu na zapadnoj strani. Zidana je kamenim kvaderima u pravilnom slogu. Nad portalom se nalazi luneta sa prelomljenim lukom u čijem dnu je na plavoj pozadini klesani ravnokraki krst. Bočni prozori su specifično struktuirani i po opusu odgovaraju oblikovanju arhitravnih prozora gotičkog perioda. Današnja crkva potiče iz perioda prve četvrtine XV vijeka i vezuje se za ktitorstvo Jelene Lazarević-Hrebeljanović Balšić Kosača (ćerke kneza Lazara i kneginje Milice) i Sandalja Hranića za koga je bila udata. Zidana je na temeljima manje, starije crkve. Preslica crkve je mlađa, posjeduje stilske karakteristike baroka, zidana drugačijim tipom kamena od ostatka crkve, a na njoj se nalazi uklesana 1760. godina u kojoj je preslica obnovljena. Na portalu je uklesan mlađi natpis "760" koji predstavlja pogresan prepis godine izgradnje, i često je pogrešno tumačen, a može se tumačiti pogrešnim prepisom sa preslice. Ovo je jedina sačuvana istorijska kupolna crkva zidana prije XVIII vijeka, a njen značaj u velikoj mjeri prevazilazi današnju percepciju ovog kulturnog dobra u kontekstu graditeljskog naslijeđa

Herceg Novog Boke Kotorske i Crne Gore. Kulturno dobro se ne može posmatrati samo kao dobro od lokalnog značaja kako je trenutno valorizovano.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u dobrom stanju očuvanosti. Potrebno je preispitati izvorni krovni pokrivač (material) na cjelokupnoj krovnoj površini i kupoli, iako je veći broj autentičnih konzervatorskih podataka vjerovatno stradao intervencijom sprovedenom nakon zemljotresa.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 1899, zatim KP 1897, 1898, 1900, 1901, 1902 KO Podi. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata katastarske parcele KP 937, KP 941, KP 942, KP 944, KP 946, KP 947, KP 948, KP 949, KP 950, KP 951, KP 952, KP 953, KP 954, KP 955/1, KP 955/2, KP 956, KP 957, KP 958, KP 959, KP 960, KP 961, KP 962, KP 963, KP 1016/1, KP 1016/2, KP 1016/3, KP 1017, KP 1018, KP 1722/1, KP 1722/2, KP 1728/2, KP 1728/3, KP 1728/4, KP 1728/5, KP 1729/2, KP 1729/3, dio KP 1734, KP 1839, KP 1840, KP 1841, KP 1842, KP 1843, KP 1844, KP 1845 KO Podi.

35. Crkva Sv. Nikole, Kameno

Lokacija: Kameno, Herceg Novi / KO Kameno, KP 763

GPS koordinate: 42°29'14.60"N 18°31'54.00"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1152/1-57 od 25.11.1957.godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Crkva, zajedno sa omanjim crkvenim domom i grobljem nalazi se u porti omeđenoj kamenim zidom, smještenoj na blago zakošenoj zaravni u zaseoku Mandići, pored puta Podi–Kamen. Obnovljena je u XVII vijeku. Crkva je manjih dimenzija i ima pravougaonu osnovu sa apsidom na istočnoj i portalom na zapadnoj strani. Nad portalom koji je građen od tri masivne kamene šembrane nalazi se uža kamena okapnik, pogrešno ugrađen, potom trapezasta niša, i slijepa kamena rozeta, klesana iz jednog kamenog bloka. Crkva je zidana klesanim kvaderima kamena, složenih u pravilnom slogu. Zvonik je na preslicu, ima tri okna i zidan je finije tesanim kamenim blokovima. Krov crkve je dvovodan i pokriven kamenim pločama. Bočne strane crkve, sjeverna i južna, imaju po jednu lučno zasvedenu monoforu, dok je na apsidi jedan uzan i izdužen otvor.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u dobrom stanju očuvanosti, porta crkve je održavana i u dobrom je stanju, prijetni su konzervatorski nedopustivi propusti u pogledu materijalizacije ulaznih vrata, harmoničan odnos porte, pejzaža i okolnih zaselaka je bitno narušen izgradnjom hangara neposredno uz južnu stranu crkvene porte što je praksa koja se u budućnosti ne smije dopustiti a loši primjeri kao ovaj ambijentalno sanirati.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata katastarske parcele: KP 669, KP 673, KP 674, KP 675, KP 676, KP 677, KP 702/1, KP 702/2, KP 703, KP 704, KP 705, KP 725, KP 726, KP 727, KP 761, KP 762, KP 763, KP 767, KP 768, KP 769, KP 770, KP 774, KP 778, KP 779, KP 780, KP 781, KP 782, KP 783, KP 784 KO Kameno.

36. Crkva Sv. Krsta, Mokrine

GPS koordinate: 42°29'23.00"N 18°31'07.50"E

Lokacija, mjesto, opština: Mokrine, Herceg Novi / KP 2232 KO Mokrine

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1145/1-57 od 28.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Crkva Sv. Krsta smještena je na platou uz glavni put, na granici između sela Mokrine i Kameno. Crkva Sv. Krsta se u katastarskom popisu pominje 1726. godine. Do nje se dolazi jednim dijelom asfaltnim putem, koji se nastavlja na usku stazu. U prostranoj crkvenoj porti, koja je sa sjeverne strane omeđena kamenim zidom a sa južne niskim pižulom i šumom, nalazi se staro seosko groblje i mali crkveni dom. Crkva je jednobrodna, sa polukružnom apsidom na istočnoj i portalom na zapadnoj strani, nad kojim je zvonik na preslicu sa tri zvona. Zvonik koji je zidan od krupnijih kamenih kvadera nema uobičajenu proporciju, već je primjetno veći u odnosu na crkvu. Crkva je pokrivena dvovodnim krovom sa pokrivačem od kamenih ploča. Ikonostas je djelo grčkog slikara Nikole Aspiotija i potiče iz 1875. godine. Nakon zemljotresa 1979. godine, crkva je sanirana a tom prilikom su sa zidova i svoda crkve uklonjeni kreč i malter.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u dobrom stanju očuvanosti, u unutrašnjosti su u pojedinim zonama vidljivi uticaji vlage, na sljemenu krova je upotrijebljen mediteran crijep umjesto kamenih ploča, objekat crkvenog doma recentnom rekonstrukcijom devalvira kulturnu vrijednost dobra.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 2232 KO Mokrine. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata katastarske parcele, KP 2199, KP 2200, KP 2201, KP 22102, KP 2203, KP 2204, KP 2205, KP 2232, KP 2233, KP 2234, KP 2235, KP 2236, KP 2237, KP 2238, KP 2239, KP 2240, KP 2241, KP 2242, KP 2243, KP 2249, KP 2250 KO Mokrine.

37. Crkva Sv. Ilije, Mokrine

GPS koordinate: 42°29'15.50"N 18°30'17.60"E

Lokacija, mjesto, opština: Mokrine, Herceg Novi / KP 1917 KO Mokrine,

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1145/1-57 od 28.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Crkva Svetog Ilije nalazi se na dominantnom položaju istoimenog brda u Mokrinama. Malih je dimenzija, jednobrodna, pravougaone osnove sa polukružnom apsidom na istočnoj i zvonikom na preslicu sa jednim zvonom nad portalom na zapadnoj strani. Građena je pravilnim fino tesanim kamenim kvaderima. Do portala vode dva stepenika, iznad kojeg se nalazi polukružna niša nadvišena malim okulusom. Pod je od kamenih ploča. Crkva ima dvovodni krov pokriven kamenim pločama u pravilnim redovima. Svod crkve je poluobljčast i blago prelomljen. Istorijski podaci potvrđuju postojanje crkve tokom 1690 i 1704 godine. Tačna godina gradnje nije poznata, iako specifičan svod može ukazivati na period XIV-XV vijeka. Usljed čestih atmosferskih pražnjenja, udara groma, preslica

crkve je bila oštećena, a crkva zbog nepogoda dug vremenski period nije bila u funkciji. Restauracija preslice, izvedena je 2011. godine, kada joj je vraćen autentičan izgled. Tom prilikom crkva je živopisana i ponovo osveštana.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u dobrom stanju očuvanosti, dio krovnog pokrivača je nestabilan i u lošem stanju, evidentna su oštećenja u unutrašnjosti prouzrokovana prodorom vlage.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na parceli KP 1917 KO Mokrine. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata KP 1906, 1907, 1908, 1909, 1914, 1915, 1916/1, 1918, 1919, 1920, 1921 KO Mokrine i KP 3 i dio KP 1 KO Rstiševina.

38. Crkva Sv. Trojice, Kuti

Lokacija: Kuti, Herceg Novi / KP 3393 i 3394 KO Kuti

GPS koordinate: 42°27'24.00"N 18°34'52.00"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem o stavljanju pod zaštitu br.1157/1-57 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Istorijska geneza:

Opis: Crkva Sv. Trojice dominira na uzvišenju iznad sela Kuti. Postojeća crkva sagrađena je u periodu od 1812-1836. godine, na temeljima manje iz VIII vijeka. Crkva i parohijski dom su oštećeni u zemljotresu 1979. godine, i sanirani u periodu od 1985-1986 godine. Zidana je kao nova parohijalna crkva Kuta čime je zamjenila dotadašnju parohijsku crkvu Sv. Andrije u koja se nalazi u zaseoku Ožegovići.

Crkvena porta je ograđena kamenim zidom, unutar koje se nalazi seosko groblje. Pripada tipu građevina upisanog krsta sa kupolom na osmostranom tamburu, završena polukružnom apsidom na istoku i zvonikom na zapadu. Crkva je zidana od fino klesanih kvadera. Krov naosa je dvovodan i nadvišen segmentom četvorovodnog krova kubičnog postolja nad kojim je tambur sa piramidalnim krovom. Pročeljem dominira zvonik-kula. Na prvom spratu ima kamenu rozetu, a na drugom spratu, dok je treći sprat otvoren sa sve četiri strane sa po dva polukružno zasvedena otvora. Krstasti svod trijema, nad kojim je zvonik, djelimično pokriva kamenu plastiku portal. Crkveni dom je pravougaona građevina od fino klesanog kamena pokrivena četvorovodnim krovom, otvori na fasadama su pravougaoni sa kamenim šembranama i drvenom stolarijom.

Stanje: Kulturno dobro je fizički u dobrom stanju očuvanosti, na fasadi se uočavaju nestručne intervencije, prisutno je nekoliko sitnijih i krupnijih dogradnji u sklopu porte (oparohijski dom) koje umanjuju kulturne vrijednosti dobra, u

unutrošnjosti se uočava prisustvo vlage, primjetna je zamjena starih nadgrobnih spomenika novim čime se umanjuje kulturno-istorijska vrijednost ovog kulturnog dobra.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Zona zaštite na kojoj se nalazi kulturno dobro obuhvata KP 3393 I 3394 KO Kut. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata katastarske parcele KP 259, KP 260, KP 261, KP 262, KP 263, KP 264, KP 265, KP 266, KP 267/1, KP 267/2, KP 308, KP 309, KP 310, KP 312/1, KP 313, KP 314, KP 315, KP 316, KP 317, KP 318, KP 319, KP 320, KP 321, KP 322, KP 323, KP 324, KP 325, KP 326, KP 327, KP 328, KP 329, KP 330, KP 3371, KP 3372, KP 3373, KP 3374, KP 3379, KP 3380, KP 3381, KP 3382, KP 3383, KP 3384, KP 3386, KP 3387, KP 3388, KP 3389, KP 3390, KP 3391, KP 3392, KP 3395, KP 3396, KP 3397, KP 3398, KP 3399, KP 3400, KP 3401, KP 3402, KP 3403, KP 3404, KP 3405, KP 3406, KP 3407, KP 3408, KP 3409, KP 3410, KP 3411, KP 3412, KP 3413, KP 3414, KP 3418, KP 3419, KP 3420, KP 3421, KO Kut.

39. Crkva Sv. Gospođe, Kut

GPS koordinate: 42° 27'33.50"N 18°34'55.60"E

Lokacija, mjesto, opština: Kut, Herceg Novi / KP 68 KO Kut

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1154/1-57 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Crkva Sv. Gospođe smještena je na padini u neposrednoj blizini crkve Sv. Trojice. U okruženju crkve je porta sa grobljem. Pripada tipu jednobrodnih građevina skromnih dimenzija, pravougaone osnove sa apsidom na istoku, i zvonikom na preslicu na zapadu. Zidana od nepravilnih kamenih blokova. Sa južne strane se nalaze dvije monofore, od kojih je mlađa izuzetno uska i obrađena u cementnom malteru. Na sjevernoj fasadi i na apsidi nema prozorskih otvora. U unutrašnjosti pod je rađen od starih kamenih ploča većih dimenzija (nadgrobnih ploče), ispod kojeg su smještene tri grobnice.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u solidnom stanju očuvanosti, na fasadi se uočavaju nestručne i neadekvatne intervencije, u unutrašnjosti je evidentirano prisustvo vlage. Istorijski izvori ukazuju da današnji izgled crkve potiče iz 1698. godine i da je sagrađena na ostacima starije crkve iz VII vijeka (u vrijeme Saracena). Crkva je obnovljena 1920. godine, kada joj je svod izdignut na veću kotu i dozidana preslica. Iste godine dobila je novi ikonostas. Nakon zemljotresa 1979. godine spoljni zidovi crkve su omalterisani. Nakon recentnog uklanjanja maltera uočavaju se dvije faze gradnje.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Zona zaštite, na kojoj se nalazi kulturno dobro obuhvata KP 68 KO Kut. Zaštićena okolina obuhvata KP 53, 54, 55, 56, 57, 58, 66, 67, 68, 70, 71, 74/1, 74/2, 75, 76, 3385 KO Kut.

40. Crkva Sv. Đorđa, staro groblje i gomila kraj nje, Kut

Lokacija, mjesto, opština: Kut, Herceg Novi, KP 3600 i dio 1879 KO Kut

GPS koordinate: 42°27'30.42"N 18°35'44.11"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1154/57 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Istorijski izvori ukazuju da je postojeća crkva sagrađena oko 1550. godine, dok je gomila oko nje vjerovatno iz ilirskog ili ranohrišćanskog perioda. Ikonostas je iz 1893. godine. Nakon oštećenja u zemljotresu iz 1979. godine, radovi na sanaciji crkve završeni su 1986. godine. Crkva je sanirana postavljanjem čeličnih zatega i armirano-betonske ploče debljine 8cm preko postojećeg svoda na koji je položena nova kanalica. Crkva je smještena ispod Obalice, na brežuljku iznad sela Kuti, u blizini zaselaka Pestorići i Glogovik. Uz crkvu se nalazi groblje sa grobnim mjestima žitelja Pestorića, Glogovika, Obalice i Rujeva. Stara grobna mjesta kao i stećci iz perioda ranog srednjeg vijeka (foto 5.6.8.37.1). Crkva je jednobrodna građevina sa apsidom polukružne osnove sa istočne i portalom sa zvonikom na preslicu sa jednim oknom za zvono, sa zapadne strane (foto 5.6.8.37.2). Građena je pravilno klesanim kamenom, složenim u redove različitih visina. Lijevo i desno od portala nalazi se prislonjen kameni pižul. U pravcu pižula u temeljnoj zoni primjećuju se tragovi starijeg ogradnog zida. Nad portalom je nadvratna greda sa hrišćanskim simbolima i natpisima od kojih se najjasnije uočava krst iz 1801. godina, godina obnove crkve (foto 5.6.8.37.3). Nad gredom se nalazi luneta sa likom Sv. Đorđa u plitkoj kamenoj plastici, koja potiče iz 2010. godine (foto 5.6.8.37.4). Na apsidalnoj, potom južnoj i sjevernoj fasadi crkve nalazi se po jednodjelni prozor.

Stanje: Okruženje kulturnog dobra je očuvano, u njemu nema tragova devastacije, drvena stolarija na prozorima zamijenjena je PVC bravarijom koju je potrebno zamjeniti drvenim prozorima po uzoru na izvorne.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 3600 i dijelu 1879 Ko Kuti. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata KP 1879, 1890, 1881, 1882, 3202, 3203, 3204, 3205, 3589, 3590, 3591, 3592, 3593, 3594, 3595, 3596, 3597, 3598, 3599, 3601, 3602, 3603, 3604, 3605, 3606, 3607, 3608, 3609 KO Kuti.

41. Crkva Sv. Andrije, Kuti

Lokacija, mjesto, opština: Ožegovići, Kuti, Herceg Novi / KP 2347 KO Kuti

GPS koordinate: 42°27'55.50"N 18°35'09.70"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1158/57 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Do crkve Sv. Andrije dolazi se putem koji vodi od Zelenike do zaseoka Ožegovići. Crkva je jednobrodna građevina, izdužene pravougaone osnove sa polukružnom apsidom na istoku, portalom i zvonikom na preslicu sa jednim oknom za zvono, na zapadnoj strani. Nadvišena je dvovodnim krovom sa pokrivačem od kanalice. Zidana je tesanicima kamena u pravilnom slogu. Uz južni zid crkve je grob popa Sava Nakićenovića. Nema pisanih podataka o vremenu izgradnje crkve, ali postoje navodi da je produžena 1799. godine, materijalom preostalim od ranije džamije. Do XIX vijeka imala je ulogu parohijske crkve, što potvrđuju pisani izvori popa Sava Nakićenovića, čiji se grob nalazi nadomak južnog zida crkve. U sjevernom dijelu porte, nalazi se jednospratna kamena zgrada, koja je bila

parohijski dom, a od prve polovine XIX vijeka pa do 1908. godine, zgrada prve osnovne škole u Kutima. Zgrada je spaljena u II svjetskom ratu.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u solidnom stanju očuvanosti, porta, nadgrobni spomenici, parohijski dom i škola su zapušteni, oronuli, urušeni, zarasli u vegetaciju, u neposrednoj blizini kulturnog dobra nalazi se nekoliko novih objekata koji u velikoj mjeri devalviraju kulturnu vrijednost dobra. Neophodno je izvršiti temeljnu konzervatorsku sanaciju stare škole budući da posjeduje izuzetan istorijski značaj.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Zona zaštite na kojoj se nalazi kulturno dobro obuhvata KP 2347 KO Kut. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata katastarske parcele: KP 1489, KP 1494, KP 1495, KP 1496, KP 1497, KP 2331, KP 2332, KP 2333, KP 2334, KP 2335, KP 2336, KP 2337, KP 2338, KP 2339, KP 2340, KP 2341, KP 2342, KP 2343, KP 2344, KP 2345, KP 2346, KP 2347, KP 2348, KP 2349, KP 2350, KP 2351, KP 2352, KP 2353, KP 2354, KP 2355, KP 2356, KP 2357 KO Kut.

42. Crkva Sv. Jovana, Kut

Lokacija, mjesto, opština: Kut, Herceg Novi / 1428 i 1429 KO Kut

GPS koordinate: 42°28'04.00"N 18°34'41.00"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1153/1-57 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Istorijska geneza: Na osnovu istorijskih izvora aktivnost crkve Sv. Jovana vezuje se za period od XII -XV vijek i za vladavinu Nemanjića. Smatra se da je crkva bila dio ženskog manastira, a poznata je i kao zadužbina Hercega Stefana. Crkva je razrušena od strane Turaka u XVII vijeku.

Opis: Ruševine crkve Sv. Jovana, nalaze se na dijelovima današnjeg imanja Seferovića, Čukvasa i Nakićenovića, na terasastom platou okruženom šumom stoljetnih hrastova, u okviru zaseoka Milišića u Kutima. Na osnovu sačuvanih arhitektonskih ostataka pripadala je tipu jednobrodnih građevina sa prslonjenim nišama i polukružnom apsidom. Podužni zidovi su sa unutrašnje strane ojačani sa po dva para pilastara. Po sačuvanom perimetru crkve ne mogu se uočiti tragovi prozorskih otvora. U pojedinim zonama naosa sačuvani su fragmenti poda. U unutrašnjosti crkve

nalaze se tragovi maltera, a na sjevernom zidu sačuvane su niše na koje su bile oslonjene drvene grede koje su nosile ikonostas.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u lošem stanju očuvanosti, kruništa nisu konzervirana, te postoji opasnost od potpune dezintegracije, šira lokacija kulturnog dobra je zapuštena, obrasla u zelenilo, sa vidnim ostacima manjih profanih objekata, konstatuje se stihijska izgradnja u neposrednom okruženju koja može trajno devastirati kulturne vrijednosti ovog značajnog dobra. Ostaci crkve nijesu arheološki istraženi niti konzervatorski tretirani, kao ni prostor u njenom neposrednom okruženju.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na 1428 i 1429 KO Kut. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata katastarske parcele: KP 1365, KP 1366, dijelovi KP 1424, KP 1425, KP 1426, zatim u cijelosti KP 1430, KP 1431, KP 1432, KP 1433, KP 1438, KP 2549, KP 2550.

43. Crkva Sv. Tome, Kut

Lokacija: Kočetani, Kut, Herceg Novi / KO Kut, KP 1300

GPS koordinate: 42°28'11.50"N 18°34'24.30"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1156/1-57 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Istorijska geneza: Preciznih podataka o vremenu gradnje crkve Sv. Ilije nema, ali se na osnovu arhitektonskih karakteristika datuje u XI vijek.

Opis: Ostaci crkve posvećene svetom apostolu Tomi nalaze se na visoravni zaseoka Kočetani u Kutima. U dijelu parcele između kolovozne serpentine mogu se uočiti tragovi kaldrmisane staze sa stepenicima, koji su vodili do crkve. Crkva je jednobrodna, pravougaone osnove, sa apsidom na istočnoj i portalom na zapadnoj strani. Apsida je spolja pravougaona, a iznutra polukružna. Uočavaju se dvije faze gradnje: starija, kojoj pripadaju sjeverni dio i dio apside, zidan od sitnog, lomljenog kamena slično crkvi sv. Mihajla u Stonu, i mlađa kojoj pripada južni zid od pravilnih, većih kvadera. Ostaci sjevernog zida i pročelja su vidljivi dok se ostaci preostalih zidova mogu uočiti u nivou temelja. Sjeverni fasadni zid je raščlanjen lezenama, a na njemu se mogu uočiti dva manja kamena otvora. Pretpostavlja se da su sa južne strane bili veći prozorski otvori. O izgledu pročelja nema dovoljno sačuvanih podataka. U neposrednoj blizini ostataka crkve, sa istočne strane, nalaze se odlomljeni dijelovi apside.

Stanje očuvanosti: Ostaci crkve su u izuzetno lošem stanju i prijeti im dalja razgradnja do potpunog uništenja, nekada očuvani dio sjevernog zida danas je dleimično urušen.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Zona zaštite na kojoj se nalazi kulturno dobro obuhvata KP 1300 KO Kut. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata katastarske parcele KP 1290, KP 1291, KP 1292, KP 1293, KP 1294, KP 1295, KP 1298, KP 1299, KP 2652, KP 2656, KP 2657, KP 2659, KP 2660 KO Kut.

44. Crkva Sv. Ilije, Presjeka (Lastva)

Lokacija: Presjeka (Lastva), Kuti, Herceg Novi / KP 1049 KO Kuti

GPS koordinate: 42°27'33.50"N 18°34'55.60"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1155/1-57 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Crkva Sv. Ilije se nalazi na litici iznad zaseoka Presjeka u selu Kuti. Krstoobrazne je osnove sa plitkim bočnim transeptima i kupolom na osmougaonom tamburu, koji počiva na kvadratnom postolju i pandantifima. Na zapadnoj strani se nalazi portal naglašen plitkim rizalitom koji se završava zvonikom na preslicu sa tri okna za zvona. Iznad portala se nalazi plitka zasvedena niša sa likom sv. Ilije Gromovnika, iznad koje je rozeta. Sa istočne strane crkve se nalazi apsida sa jednim otvorom, dok se na bočnim stranama, u čelu transepta nalaze po dvije monofore. Na tamburu kupole su četiri otvora. Bočne strane i apsida zidane su pritesanim kamenom sa jasno uočljivim fugama. Crkva je sagrađena 1912. godine na temeljima znatno starije, manje crkve, o čemu svjedoči veliki broj nadgrobnih spomenika koje istorijski izvori vežu za period srednjeg vijeka. Zavještenjem Mitra L. Sušića, rođenog u kućanskoj Lastvi u Kutima, 1959. godine, na crkvi su izvršeni sanacioni radovi.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u dobrom stanju očuvanosti, na fasadi su uočljivi sitniji konzervatorski propusti (fugovanje), u unutrašnjosti su na nekoliko mjesta primjetni tragovi vlage, prozori na južnoj strani su u relativno lošem stanju.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Zona zaštite, na kojoj se nalazi kulturno dobro obuhvata KP 1049 KO Kuti. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata katastarske parcele: KP 1007, KP 1008, KP 1009, KP 1031/3, KP 1032, KP 1033, KP 1034, KP 1037, KP 1038, KP 1039, KP 1040, KP 1041, KP 1042, KP 1043, KP 1044/1, KP 1044/2, KP 1045, KP 1046, KP 1047, KP 1048, KP 1049, KP 1050, KP 1057, KP 1058, KP 1059, KP 1060, KP 1061, KP 1062, KP 1063, KP 1064, KP 1065, KP 1066, KP 1067, KP 1068 Ko Kuti.

45. Crkva Sv. Neđelje, Kumbor

Lokacija: Kumbor, Opština Herceg Novi / KP 674/2 KO Kumbor

GPS koordinate: 42°26'9.89"N 18°35'50.16" E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj UP/I 03-73/2013-12 od 24.09.2014. godine, ima status nepokretnog kulturnog dobra.

Opis: Crkva Sv. Neđelje se nalazi na prostoru nekadašnje kasarne u Kumboru. Nakon arheoloških istraživanja konstatovano je da su sjeverni zid crkve kao i apsida ozidani nad zidovima neke starije građevine. Crkva je jednobrodna, zasvedena blago prelomljenim svodom (nalik onom u crkvi Sv. Save u man. Savina), sa polukružnom apsidom na istoku i ulazom sa zvonikom na preslicu na zapadnoj strani. Zidana je kamenom, sa dvovodnim krovom pokrivenim kanalicom. Ispred crkve, uz njenu zapadnu stranu vide se tragovi zidanih pižula. Pravougaoni prostor

ispred crkve ograđen je i popločan kamenim pločama. Tu je postojalo nekoliko grobnica koje su sredinom XX vijeka izmještene na novu lokaciju. Unutrašnjost crkve je omalterisana i oslikana. Svod je prekrečen plavom bojom. Centralna kompozicija smještena je u konhi apside gdje je prikazan stojeći lik Sv. Neđelje koju krunišu anđeli. Trijumfalni luk je u vidu mermernog portala kroz koji se posmatra scena u apside. Na antependiju oltara simuliran je barokni mermerni oltar ukrašen intarzijama. U centralnom polju je krstoliki medaljon. Prvi pomen o crkvi nalazimo u knjizi P. Butorca *Kulturna povijest grada Perasta* kao mjesto gdje će se 1634. godine radi pregovora sastati dva dizdara i jedan paša iz Herceg Novog sa kapetanom Perasta Markom Raškovićem. Crkva je izvorno (u doba uprave Osmanskog carstva) bila pravoslavna (sačuvana proskomidija i đakonikon i pozicija ikonostasa), ali su je Mlečani u zajedno sa susjednim velikim posjedom dodjelili peraškoj porodici Bujović. Nakon udara groma u crkvu 2003, prilikom obilaska crkve, ustanovljeno je da se ispod postojeće dekoracije sa početka XX vijeka, nalaze fragmenti slikarstva koji se pripisuju Tripu Kokolji. Ovu pretpostavku potvrdila su sondažna istraživanja koja su se sproveda u ovoj crkvi u tri navrata iste godine. Konzervatorska i arheološka istraživanja, sprovodila su se u kontinuitetu 2014-2015. godine, a sanacija crkve je u toku. Zapadno od crkve u temeljnoj zoni sačuvan je gabarit barokne palate koja se na osnovu sačuvanog materijala može obnoviti metodom idealne istorijske rekonstrukcije.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u fazi sanacije kojom se pored sanacije structure planira i sanacija fresaka.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Zona nepokretnog kulturnog dobra Crkva Sv. Neđelje zahvata katastarsku parcelu 674/2, KO Kumbor. Granica zaštićene okoline nepokretnog dobra zahvata dio KP 674/1 KO Kumbor prema morskoj obali i mandračima sve do pozicije nekadašnje palate ka zapadu.

46. Crkva Sv. Stefana, Đenovići

GPS koordinate: 42°26'42.21"N 18°36'39.54"E

Lokacija: Đenovići, Herceg Novi / KP 722 KO Đenovići

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1161 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Istorijska geneza: Crkva Svetog Stefana datuje se u XVIII vijek.

Opis: Crkva Sv. Stefana nalazi se visoko u brdu iznad Đenovića, na kamenom ograđenom platou, koji je u najvećoj mjeri pokriven grobnim pločama (foto 5.6.8.20.1). Pripada tipu jednobrodnih građevina, zasvedena poluoblíčastim svodom, sa glavnim ulazom na zapadnoj i polukružnom apsidom na istočnoj strani. Iznad glavnog ulaza je zvonik na preslicu sa otvorom za dva zvona. Zidana je kamenom nepravilnog oblika. Portal je definisan kamenim blokovima većih dimenzija, iznad kojih je niša, a iznad nje manji otvor. Sa južne i istočne strane nalaze se manji otvori. Crkva je nadvišena dvovodnim krovom, pokrivenim ćeramidom. Pod crkve je od velikih kamenih ploča. U porti se nalazi još jedan manji objekat. Crkva je neistražena, njena priprata datira iz XVIII vijeka, prije zidanja

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u lošem stanju očuvanosti, prijeti mu urušavanje, prilaz crkvi sa zapada je održavan, a onaj sa istoka sa terenom koji je teško prohodan.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Zona zaštite na kojoj se nalazi kulturno dobro obuhvata KP 722 KO Đenovići. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata parcelu KP 728 u radiusu od 80m oko crkvene porte.

47. Crkva Svetog Nikole sa starom Časnom trpezom, Baošići

Lokacija: Baošići, Herceg Novi / KO Baošići, KP 969

GPS koordinate: 42°26'54.61"N 18°37'29.79"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite - crkva: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1164/57 od 28.11.1957. godine, Crkva Sv. Nikole u Baošićima ima status nepokretno kulturno dobro;

Rješenje o uspostavljanju zaštite - časna trpeza: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1165/57. godine, Časna trpeza pored parohijskog doma crkve Sv. Nikole u Baošićima ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Crkva Sv. Nikole se nalazi na istaknutom položaju, iznad naselja Baošići. Ne postoje pisani izvori koji pominju period izgradnje crkve. Potvrda o postojanju crkve bilježi se u katastrima iz 1690. godine. Na ploči iznad glavnog ulaza uklesan je natpis o obnovi iz 1802. godine. Crkva je jednobrodna zasvedena polubačvastim svodom sa polukružnom apsidom na istoku. Iznad ulaza, na zapadnoj strani, nalazi se zvonik na preslicu sa oknima za tri zvona. Zidana je od pritesanog kamena sлагanog u pravilnim horizontalnim redovima, sa dvovodnim krovom pokrivenim kanalicom. Na zapadnoj strani se nalazi glavni ulaz iznad kojeg su luneta i rozeta. Pored glavnog, crkva ima i bočni ulaz sa južne strane i prozorske otvore na južnoj i sjevernoj strani, kao i na apsidi. Puni kameni profili korišćeni su za obradu svih otvora, vijenaca i zvonik. Na prozorima se nalaze rešetke od kovanog gvožđa. Crkva je zasvedena poluoblíčastim kamenim svodom ojačanim sa dva plitka luka. Pod je izveden od fino obrađenih kvadratnih kamenih ploča, u dvije boje, složenih u pravilne redove. Zidovi sa unutrašnje strane su omalterisani i prekrećeni. Porta crkve je u velikoj mjeri popločana kamenom, sa većim brojem starih srednjevjekovnih grobnica, sa zapadne strane je stariji ulaz sa parohijskim domom ispred koga se nalazi stara Časna trpeza (pojedinačno kulturno dobro). Časna trpeza je datovana u XVI vijek i smatra se da potiče iz prvobitne crkve, posvećene Sv. Nikoli (ploča 126 x 106 cm, debljina 12 cm; postamen 60 x 20 cm, visine 53 cm). Istočno od apside se nalazi sećija sa bistjernom integrisane u ogradni zid porte.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u dobrom stanju očuvanosti, u unutrašnjosti crkve na spoju svoda i fasade vldjivio je prisustvo vlage, uočavaju se pojedine intervencije koje ne odgovaraju konzervatorskim standardima (PVC prozori na crkvi) koji degradiraju kulturnu vrijednost dobra, časna trpeza posjeduje oštećenja.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro *Crkva Svetog Nikole u Baošićima* nalazi se na katastarskoj parceli KP 969, KO Baošići, u svojini Mitropolije cnogorsko-primorske. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata u cjelini KP 826, 827, 828, 829, 830, 831, 968, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 994, 995, 996, 997, 998, 1000 i dio KP 844 KO Baošići.

48. Ostaci manastira Svetog Petra, Bijela

Lokacija: Bijela, Herceg Novi / KO Bijela, KP 895

GPS koordinate: 42°27'1.38"N 18°38'56.12"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1139 od 25. 11. 1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Crkva Sv. Petra okružena je školom, školskim dvorištem i porodičnim stambenim objektima. Postojeća crkva je sagrađena početkom XIX vijeka. U njoj su inkorporirani djelovi kamene plastike sa starog benediktinskog manastira Sv. Petra koji potiče iz perioda od IX do XI vijeka srušenog 1242. godine. Jednobrodna je građevina manjih dimenzija, pravougaone osnove, sa polukružnom apsidom na istoku. Zidana je kamenim blokovima i spolijama u pravilnom slogu. Portal je smješten na zapadnoj fasadi i iznad njega se nalazi rozeta. Spolije su kvaderi sa motivima tročanih prepleta, tordiranog užeta, i ulomaka natpisa. Na bočnim stranama naosa postoji po jedan uzan otvor. Pod u crkvi je od kamenih ploča pravilnog oblika.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u solidnom stanju očuvanosti, zapuštena je, u unutrašnjosti je primjetno prisustvo vlage.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro *Manastir Svetog Petra u Bijeloj* nalazi se na katastarskoj parceli KP 895, KO Bijela, u svojini Kotorskog biskupskog ordinarijata. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata KP 890, 891, 893, 896 i dio KP 887 i 898 KO Bijela.

49. Crkva Svete Gospođe i staro groblje, Bijela

Lokacija: Bijela, Herceg Novi / KP 1933 KO Bijela

GPS koordinate: 42°27'40.37"N 18°39'18.13"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1137 od 25.11. 1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Istorijska geneza: Ne postoje pisani izvori koji pominju period izgradnje crkve Sv. Gospođe.

Opis: Na ograđenom platou padine Velje Brdo, sjeveroistočno od Bijele nalazi se crkva Sv. Gospođe sa grobljem i crkvenom kućom u ograđenoj porti, koja je jednim dijelom popločana. Dostupni podaci potvrđuju postojanje crkve

krajem XVII vijeka, i nisu vezani za njenu gradnju, što znači da je riječ o starijem sakralnom objektu. Crkva je jednobrodna, izdužene pravougaone osnove, sa polukružnom apsidom na istočnoj i glavnim ulazom na zapadnoj strani. Unutrašnjost karakteriše stariji naos i priprata (potrebno je utvrditi da li je riječ o mlađoj priprati budući da je tehnika gradnje i obrada kamena gotovo identična). Iznad glavnog portala je zvonik na preslicu sa jednim oknom. Zidovi su od pritesanog kamena u strukturi horizontalnih redova, sa krovom na dvije vode pokriveni kanalicom. Pored glavnog ulaza, crkva još ima i prozorske otvore na južnoj i sjevernoj strani, kao i na apsidi. Puni kameni profili korišćeni su za obradu svih otvora i zvonika. Groblje oko crkve ima veći broj nadgrobnih spomenika koji se mogu smjestiti u period srednjeg vijeka. U sjevernom dijelu porte se nalazi očuvan mali parohijski dom.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u dobrom stanju očuvanosti, primjetan je veliki broj novih nadgrobnih spomenika koji neadekvatnim izborom materijala i oblika narušavaju kulturu vrijednost dobra.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro *Crkva Svete Gospođe i staro groblje* nalaze se na KP 1933 KO Bijela u svojini Mitropolije cnogorsko-primorske. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata u cijelosti KP 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1935, 1971 il dio KP 1934 u zahvatu radiusa od 70m sa centrom u krajnjem sjeveroistočnom uglu parcele 1933.

50. Crkva Riza Bogorodice, Bijela

Lokacija, mjesto, opština: Bijela, Herceg Novi / KO Bijela, KP 2211

GPS koordinate: 42°27'47.91"N 18°38'42.83"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1140 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Crkveni kompleks je na kaskadno oblikovanom terenu, gdje se gornjem platou nalazi crkva Sv. Kozme i Damjana (Sv. Vrači) sa starim grobljem, a na nižem crkva Rize Bogorodice sa portom i starom školom. Crkva Rize

Bogorodice je jednobrodna, zasvedena poluoblíčastim svodom, sa kupolom na osmougaonom tamburu oslonjenom na kvadratni bazis, dvostrukom apsidom na istočnoj strani te glavnim ulazom na zapadnoj i sporednim na južnoj strani. Iznad ulaza na zapadnoj strani dozidana je kula zvonika sa tri zvona. Na istočnoj strani crkva je završena sa dvije apside, starijom, koja je manja i omalterisana i novija, veća, kamena apside. Crkva je zidana tesanicima kamena u pravilnom slogu sa spojnicama od maltera. Na južnoj strani se nalaze bočna vrata oivičena kamenim profilisanim elementima, kao i dva prozora na kom se nalaze rešetke. Na sjevernoj strani se nalaze dva prozora sa gvozdenim rešetkama. Uočava se nekoliko različitih opusa obrade prozorskih šembrana, što govori o viševjekovim rekonstrukcijama i dogradnjama. Nastanak crkve vezuje se za XII vijek i period rane romanike, o čemu svjedoči apside i temelji crkve koji se nalaze u podu novosagrađene crkve. U apsidi sačuvan je i živopis koji ukazuje na razvoj vizantijskog slikarstva na ovim prostorima. U konhi naslikana je Bogorodica sa Hristom, a u donjoj zoni je Poklonjenje arhijereja. U polukružnoj niši iznad episkopskog sjedišta je prikazan episkop Danilo. Velika apside na koju se naslanja manja iz XII vijeka inkorporirana je u mlađu crkvu podignutu 1824. godine. Prema natpisu iznad glavnog portala, zvonik koji se nalazi uz zapadnu fasadu dozidan je 1836. godine.

Stanje očuvanosti: Kompleks je u dobrom stanju očuvanosti, na fasadi crkve Riza Bogorodice uočava se veliki broj nestručno i konzervatorski neprihvatljivo izvedenih intervencija (fuge, bojenje kamenih portala, Elok sir, PVC, neadekvatna oprema naosa), dijelovi apside iz XII vijeka zatjeva nov konzervatorski tretman jer su freske potklobučene i sklone otpadaju dok spoljašnje arhitektonsko rješenje ne predstavlja adekvatan odgovor na potreban visok konzervatorski standard zasnovan na značaju ovog kulturnog dobra.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro Crkva Rize Bogorodice u Bijeloj nalazi se na KP 2211, KO Bijela, opština Herceg Novi. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata u cjelosti KP 1761, 1763, 1764, 1765, 1766/2, 1769, 1789, 1790, 1791, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2212/1, 2212/2, 2213, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295 i dio KP 2181 i 2321 KO Bijela.

51. Crkva Svete Neđelje, Jošica

Lokacija: Jošica, Kamenari, Herceg Novi / KP 291 KO Jošica

GPS koordinate: 42°27'36.26"N 18°40'27.74"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1167 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Parohijska crkva Sv. Neđelje u Jošici, dijelu naselja Kamenari, nalazi se na jednom od vizuelno najdominantnijih brežuljaka u ovom dijelu Bokotorskog zaliva. Crkva Sv. Neđelje u Kamenarima sagrađena je 1867. godine, na temeljima starije crkve iz 1675. godine. Zvonik je izgrađen nakon Prvog svjetskog rata. Kulturno dobro čini porta ograđena kamenim zidom, crkva Sv. Neđelje, groblje i parohijski dom. Porta je jednim dijelom popločana kamenim

pločama, a samo dvorište crkve je pokriveno travnatom površinom. Crkva Sv. Neđelje je jednobrodna građevina, podijeljena na tri traveja, završena polukružnom apsidom na istoku, a na zapadu kulom zvonika. Nadvišena je dvovodnim krovom, nad kojim se izdiže plitka kupola na kružni tambur i kvadratnoj bazi. Zvonik, također je specifičan, sa izduženim poligonalnim tamburom i malom kupolom. Crkva je omalterisana, a zvonik je od fino tesanih kamenih kvadera, a nad portalom je bogata rozeta. Sa istočne strane se nalazi reprezentativan prilaz crkvi koji se nastavlja na kamenu rampiranu stazu koja povezuje crkvu sa obalom.

Stanje očuvanosti: Objekat je u dobrom stanju očuvanosti.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro *Crkva Svete Neđelje u Kamenarima*, nalazi se na katastarskoj parceli KP291, KO Jošica. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata u cjelosti katastarske parcele 249, 250, 251, 261, 262, 263/1, 263/2, 264, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277/1, 277/2, 277/3, 277/4, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298/1, 300/1 KO Jošica.

52. Crkva Svetog Nikole, Đurići

GPS koordinate: 42°28'34.28"N 18°40'41.34"E

Lokacija: Đurići, Herceg Novi / KP 418 KO Đurići

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1170 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Crkva Svetog Nikole se na brdu iznad Veriga. Na osnovu arhitektonskih karakteristika crkva Sv. Nikole datuje se u period od XVII do XVIII vijeka. Porta sa travnatim terenom je u blagom padu u pravcu od sjevera prema jugu. Crkva je jednobrodna, zasvedena, sa polukružnom apsidom okrenutom prema istoku i glavnim portalom na zapadnoj strani. U osnovi crkva je 4 x 3 m, krov je dvovodni sa pokrivačem od kanalice, a apside sa kamenim pločama. Na južnoj strani se nalazi jedan uzani prozorski otvor. Zidana je od grubo klesanog kamena. U unutrašnjosti apside se nalazi zidano postolje oltara sa ikonom.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u dobrom stanju očuvanosti, prilaz crkvi je zapušten i zarastao u korov i šiblje.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro *Crkva Svetog Nikole u Kamenarima* nalazi se na katastarskoj parceli KP418, KO Đurići, u svojini Biskupiskog ordinarijata u Kotoru. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata radius od 25 metara oko ogradnog zida porte.

53. Crkva Svetog Jovana, Kalimoži

Lokacija: Kalimoži, Bjelske Kruševice, Herceg Novi / KP 367 KO Bjelske Kruševice

GPS koordinate: 42°28'20.20"N 18°37'50.79"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1168 od 25. 11. 1957.godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Istorijska geneza: Nastanak crkve Sv. Jovana nije poznat, ali na osnovu arhitektonskih karakteristika datuje se u XIV vijek.

Opis: Crkva Sv. Jovana se nalazi na istaknutom položaju, zapadno od sela Bijelske Kruševice, u zaseoku Kalimoži. Zauzima centralni položaj u porti ograđenoj u suvoziđu fino klesanim blokovima. Pripada tipu jednobrodnih građevina sa polukružnom apsidom na istoku i glavnim ulazom na zapadnoj strani. Crkva je obnovljena 1854. godine

kada je rekonstruisana preslica. Zidana je kamenim blokovima u pravilnim redovima, sa dvovodnim krovom i pokrivačem od kamenih ploča slaganih u pravilne redove. Na zapadnoj strani se nalazi glavni ulaz sa lunetom.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u solidnom stanju očuvanosti, u naosu je evidentirano prisustvo vlage, prilaz objektu je zapušten.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro *Crkva Svetog Jovana* nalazi se na katastarskoj parceli KP 367 KO Bjelske Kruševice. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata u cjelosti katastarske parcele KP 367, KP 368, KP 369, KP 370, KP 371 i KP 372 i dijelovi KP 285, 363, 364 i 365 KO Bijelske Kruševice.

54. Crkva Svete Gospođe, Ubli

Lokacija: Ubli, Herceg Novi / KP 1166 KO Ubli

GPS koordinate: 42°30'45.17"N 18°37'57.52"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1184 od 25. XI 1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Istorijska geneza: Najstariji dostupni pisani izvori crkvu Sv. Gospođe pominju kao aktivnu 1690 godine, što govori o tome da crkva postoji i prije tog vremena, naročito ako se u obzir uzme podatak da je riječ o crkvi sa prelomljenim svodom i prislonjenim lucima koji su karakteristika pravoslavnog graditeljstva ovog podneblja tokom XV-XVI (rjeđe XVII) vijeka, a koji se analogno nalaze i u ruševinama crkve Sv. Nikole u selu Malta u Sutorini i ruševinama crkve (manastira) Sv. Jovana u Kutima.

Opis: Crkva se nalazi na južnoj strani ubaljskog polja u mjestu zvanom Bušine. Pripada tipu jednobrodnih crkava sa polukružnom apsidom na istočnoj i ulazom na zapadnoj strani. Iznad ulaza je zvonik na preslicu sa jednim zvonom. Zasvedena je poluoblíčastim svodom prelomljenim u tjemenu, a nadvišena je dvovodnim krovom pokrivenim kanalicom (izvorno kamenim pločama). Zidana je tesanicima kamena u pravilnom slogu. Duž zapadne, južne i sjeverne fasade prislonjeni su pižuli.

Stanje očuvanosti: Crkva je u dobrom stanju očuvanosti, neistražena je, primjetan je konzervatorski neadekvatan tretman fuga i stolarije koja je zamjenjena PVC prozorima kako na crkvi tako i na parohijskom domu.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro *Crkva Svete Gospođe na Ublima* nalazi se na niskim kamenim zidom ograšenom dijelu KP 1166, KO Ubli u svojini Mitropolije crnogorsko-primorske. Zaštićena okolina kulturnog dora obuhvata u cjelosti KP 1166 KO Ubli.

55. Crkva Sv. Andrije, Zabrdje

Lokacija: Zabrdje, Luštica, Herceg Novi / KP 479 KO Zabrdje

GPS koordinate: 42°25'09.00"N 18°36'13.00"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenje broj 1179/1-57 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Crkva Sv. Andrije nalazi se na platou, u suvozdnom omeđenoj porti, u selu Zabrdje. Ne postoje tačni podaci kada je crkva sagrađena, ali na metalnoj zastavici na krstu upisana je 1851. godina, kada je crkva vjerovatno obnovljena. Krajem XX vijeka zabilježeno je da su u oltarskom prostoru postojale freske. Crkva je jednobrodna, sa polukružnom apsidom na istočnoj i zvonikom na preslicu sa jednim zvonom na zapadnoj strani. Zidana je od kamena u pravilnim redovima, naknadno malterisana i okrečena u bijelo. Preslica nije malterisana te se na njoj jasno uočavaju pravilni kameni kvaderi. Na južnoj i sjevernoj strani nalazi se po jedan prozorski otvor od kamena. Krov je dvovodni, pokriven kanalicom. Pod crkve nije autentičan, iz novijeg je perioda, popločan pravougaonim kamenim pločama.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je sa spoljašnje strane dobrom stanju očuvanosti, freske uništene.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro nalazi se na KP 479 KO Zabrdje. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata parcele u cjelosti KP 229, 230, 231, 232, 480, 481, 483 I dio KP 986 KO Zabrdje.

56. Crkva Sv. Trifuna, Klinci

Lokacija, mjesto, opština: Klinci, Luštica, Herceg Novi / KP 425 KO Rose

GPS koordinate: 42°25'24.00"N 18°34'01.00"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 07-954/1 od 01.03.1973. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Crkve sa portom i grobljem nalazi se unutar očuvanog zelenog pojasa makije na zaravni iznad sela Klinci smještenoj na prevoju između južnog i sjevernog basena poluostrva Luštica. Crkva je mala jednobrodna građevina, pravougaone osnove sa polukružnom apsidom sa istočne i zvonikom na preslicu sa jednim oknom za zvono sa zapadne strane. Portal je definisan kamenim dovratnicima. Na sjevernoj strani crkve i na apsidi nalazi se po jedan lučni prozorski otvor. Sa južne strane crkva nema prozorske otvore. Crkva je zidana pritesanim kamenom nepravilnog oblika, dok je preslica zidana pravougaonim kamenim kvaderima u pravilnom slogu. Krov nad naosom je

dvovodan, a nad apsidom polukonusan i u potpunosti je pokriven starom kanalicom. Fragmenti fresko-slikarstva koji potiču sa kraja XVI ili početka XVII vijeka vidljivi su na zidnim površinama naosa i apside, dok na svodu nijesu sačuvane. Postojeći ikonostas u crkvi je iz XX vijeka. U zemljotresu od 1979. godine oštećeni su zvonik i krov crkve, nakon čega su tokom 1985. godine sanirani.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u solidnom stanju očuvanosti, u unutrašnjosti evidentna su oštećenja prouzrokovana vlagom, sačuvani fragmenti fresaka na južnom zidu u donjem pojasu, u visini od 40 cm od poda, nisu adekvatno tretirane, uslijed loše izvedene hidroizolacije.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 425 KO Rose. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata KP 232, 234, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 425, 426, 427 i dio 219 i 226 KO Rose.

57. Crkva Sv. Arhandžela Mihaila, Klinci

Lokacija: Klinci, Luštica, Herceg Novi / KP 397 KO Rose

GPS koordinate: 42°25'20.00"N 18°34'12.00"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1174/1-57 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Unutar očuvane ruralne cjeline Klinci, na platou ograđenom kamenim potpornim zidom, nalazi se crkva Sv. Arhandžela Mihaila. Kameno stepenište vodi do visokog kamenog zida sa portalom kroz koji se stupa u crkvenu portu. Crkva je jednobrodna sa apsidom polukružne osnove na istočnoj i zvonikom na preslicu sa jednim oknom za zvono na zapadnoj fasadi. Zidana fino tesanim kamenim kvaderima u pravilnom slogu. Na pročelju se nalazi portal sa raskošno profilisanim šembranama sa neobaroknim motivima. Portal se završava rondovanom profilisanom nadvratnom gredom, iznad koje je rasteretni luk u kamenu u čijem dnu je niša sa ferijadom od kovanog gvožđa i datumom posljednje obnove. Iznad rasteretnog luka, nalazi se starija kamena rozeta, sa lijeve i desne strane rozete,

nalazi se po jedna puškarnica, dok su na sjevernoj i južnoj stani crkve, po dva prozorska otvora, izvedena u opusu neogotike sa ferijadom. Sagrađena je 1670. godine. Postojeća porta je građena 1874. godine, a zamjena portala i prozora crkve izvršena je 1898. godine. Crkva je djelimično sanirana 1930. i 1978. godine.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u dobrom stanju očuvanosti, u naosu se uočava prisustvo vlage, obrada unutrašnjosti ne odgovara konzervatorskim načelima te je potrebno izvršiti sanaciju.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro nalazi se na katastarskoj parceli br. 397, KO Rose. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata u cjelosti parcele KP 391, 392, 393, 396, 398, 400, 401, 402, 693, 695, 696, 697, 698, 720, 721, 722, 723 dio KP 380, 399 i 432 KO Rose.

58. Crkva Sv. Petke, Mrkovi

GPS koordinate: 42°24'40.00"N 18°34'18.00"E KO Mrkovi, KP 600

Lokacija: Mrkovi, Luštica, Herceg Novi

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1176/1-57 od 25.11.1957.godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Crkva Sv. Petke sagrađena je u okruženju ruralne cjeline Mrkovi na Luštici. Smatra se da je sagrađena 1596. godine, nekoliko puta je dograđivana. Prvi put se u pisanim dokumentima pominje 1605. godine, u jednom spisu iz kotorskog arhiva (Farlati), iz koga se saznaje da je crkva tada bila živopisana. Iznova je živopisana 1704. godine izuzetno vrijednim freskama Dimitrija Daskala. Crkva je jednobrodna, izdužene pravougaone osnove, koju čini naos sa apsidom i prizidana priprata koja je nešto šira. Iznad portala je polukružna niša u kojoj je mozaik sa likom Svete Petke. Na nadvratnoj gredi, u plitkom reljefu, nalaze se motivi krsta koji flankiraju lik muškarca sa bradom i brkovima stilizovanom u krugu. Priprata je nekad imala ulaz sa sjeverne strane, koji je zazidan i čiji se tragovi danas mogu identifikovati. Pretpostavlja se da je kota vijenca priprate prvobitno bila niža. Na sjevernoj i južnoj strani crkve, kao i na apsidi nalaze se pravougani prozorski otvori skromnih dimenzija. Pod priprate je novijeg datuma od pravogaonih sitno-štokovanih kamenih ploča u pravilnom slogu, dok je pod starijem dijelu crkve izvoran i čine ga pravougaone ploče grubo obrađenog kamena u nepravilnom slogu.

Stanje očuvanosti: Crkva je u solidnom stanju očuvanosti, konzervatorski neadekvatne intervencije su primjetne na južnoj fasadi, dok se u naosu uočava prisustvo vlage.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro nalazi se na KP 600, KO Mrkovi, u svojini Mitropolije crnogorsko primorske. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata parcele u cjelosti KP 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 196, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 215, 116, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 514, 561, 562, 563, 565, 566, 567, 568, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 595, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 627, 634, 638, 639, 640, 641, 642, dio KP 208, 646, 651, 652/10, 652/9, 653 KO Mrkovi.

59. Crkva Sv. Đorđa, Radovanići

GPS koordinate: 42°23'54.00"N 18°36'03.00"E

Lokacija, mjesto, opština: Radovanići, Luštica, Herceg Novi / KP 979 KO Radovanići

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 07-945/1 od 01.03.1973. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Crkva sv. Đorđa nalazi se na ograđenom posjedu na istočnom ulasku u zaseok Marovići, sa desne strane puta koji prolazi kroz obrađene njive. U okviru denivelisane porte nalaze se tri objekta; crkva na donjem platou, ruševina stare kamene škole na srednjem, kao i nova montažna škola na gornjem ulaznom platou. Crkva je mala jednobrodna građevina, zasvedena poluoblčastim svodom, sa apsidom polukružne osnove na istočnoj strani i portalom sa zvonikom na preslicu sa jednim oknom za zvono, na zapadnoj strani. Vidljiva je razlika u kamenom slogu crkve i zvonika. Nad portalom se nalazi okulus. Lijevo i desno od ulaza u crkvu nalazi se prizidani kameni pižul. Crkva ima dva mala otvora, jedan sa južne strane i jedna na apsidi. Zidana je pritesanim kamenim kvadrima većih dimenzija. Dvovodni krov je prekriven kanalicom. Pod crkve izveden je od đuričkog kamena u dva tona u dijagonalnom slogu (šah polje). Istorijski podaci ukazuju da je crkva obnovljena 1781. godine, za vrijeme perioda mletačke uprave. Smatra se da je crkva znatno starija. Ikonostas potiče je iz 1751. godine, a ikonopisao ga je Rafailo Dimitrijević. Sanacioni radovi na crkvi izvedeni su 1985. godine, po projektnoj dokumentaciji odobrenoj od strane tada nadležnih institucija.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u dobrom stanju očuvanosti, evidentne su nestručne intervencije na dijelu ogradnog zida porte, kao i neadekvatna kapija, u unutrašnjosti prisutna su manja oštećenja prouzrokovana vlagom, stara škola je u izuzetno lošem stanju.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro nalazi se na katastarskoj parceli br. 979, KO Radovanići. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata parcele u cjelosti KP 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897/1, 897/2, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992 KO Radovanići.

60. Crkva Sv. Vavedenja, Žanjice

GPS koordinate: 42°23'37.00"N 18°34'19.00"E KP 3228 KO Radovanići

Lokacija, mjesto, opština: Žanjice, Luštica, Herceg Novi

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1181/1-57 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Manastirski kompleks smješten je na ostrvu sa istočne strane ulaza u Bokokotorski zaliv, u neposrednoj blizini južnog basena poluostrva Luštica. U neposrednoj blizini kompleksa nalazi se uvala Mirišta i Žanjice, rt Mirišta sa tvrđavom Arza i ostrvo Lastavica sa tvrđavom Mamula. Crkva je kao najstariji dio manastirskog kompleksa po predanju nastala u XI ili XII vijeku. U istorijskim izvorima manastirski kompleks prvi put se pominje 1508. godine, a

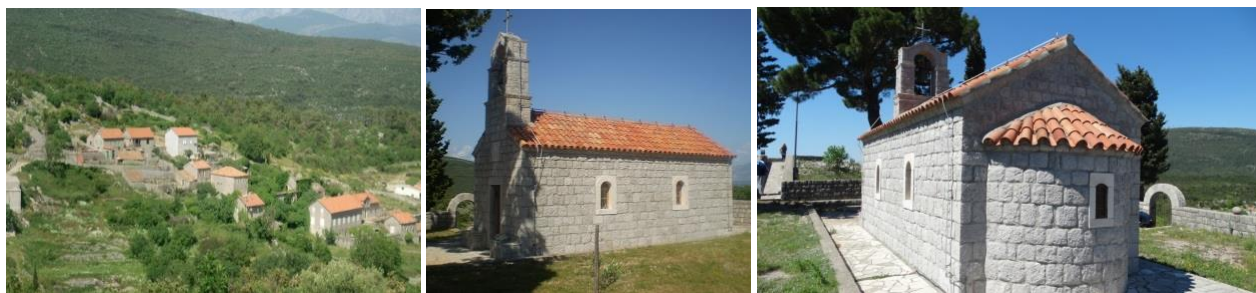
crkva Sv. Vavedenja pod nazivom Sveta Marija „de Sagnic“. Manastirski kompleks saniran je tokom 2001. godine. Manastir je opasan zidinama koje formiraju nepravilan poligonalan perimetar sa kružnom kulom-pirgom, na zapadnoj strani. Na zidinama se nalaze dva ulaza pored kojih su priložnički bronzani odlivci pronađeni u moru u neposrednoj blizini manastira. U okviru bedema nalazi se zvonik na preslicu sa tri okna. Na zapadnom dijelu manastirskog kompleksa nalazi se kula-pirg kružne osnove. Centralnu poziciju u manastirskom kompleksu zauzima crkva Vavedenje Presvete Bogorodice. Crkva je skromnih dimenzija, jednobrodna, pravougaone osnove, sa apsidom na istočnoj, zvonikom na preslicu na zapadnoj, te prizidanim pižulom na južnoj fasadi. Zvonik na preslicu se odlikuje izrazito izduženim i prelomljenim oknom za zvono i na preslici sa sjeverne strane postoje kameni ispusti, konzole za zastavu. Crkva nema prozore, građena je u kombinaciji pritesanog i lomljenog kamena, pravilnog sloga.

Stanje: Kulturno dobro je u dobrom stanju očuvanosti, na fasadama crkve i u okviru kompleksa uočljive su naknadne nestručne intervencije koje u velikoj mjeri devalviraju kulturne vrijednosti dobra.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 3228 KO Radovanići. Zaštićena okolina obuhvata akvatorijum 50m sjeverno od ostrva te trasom projekcije te tačke ka istoku do obale uključujući KP 1846/1, 1846/2, 1846/3, 1846/4, 1847/1, 1847/2, 1849, 1850, 1851, 1852, 1853, 1854, 1855, 1856, 1857, 1858, 1859, 1860, 1861, 1862, 1863 KO Radovanići.

61. Crkva Sv. Petra sa gomilama, Brguli

GPS koordinate: 42°23'22.80"N 18°36'54.00"E

Lokacija, mjesto, opština: Brguli, Luštica, Herceg Novi / KP 343, 325, 329/1 KO Brguli

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1183/1-57 od 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Crkva zajedno sa gomilama, portom, omanjim crkvenim domom i vidikovcem smještena je na uzvišenju iznad sela Brguli. U okviru porte omeđene kamenim pižulom, nalaze se visoki čempresi i borovi. Sa zapadne strane porte kamena staza vodi prema vidikovcu. Crkva je jednobrodna građevina pravougaone osnove, sa apsidom na istočnoj i portalom na zapadnoj strani. Nad portalom je rozeta u plitkom reljefu, a nad njom zvonik na preslicu sa jednim oknom za zvono. Na južnoj i sjevernoj strani nalaze se po dva, a na apsidi jedan prozor. Krov crkve je dvovodan, pokriven kanalicom. U zidanju je iskorišćen materijal sa srušene crkve sa dobro inkorporiranim spolijama (portal,

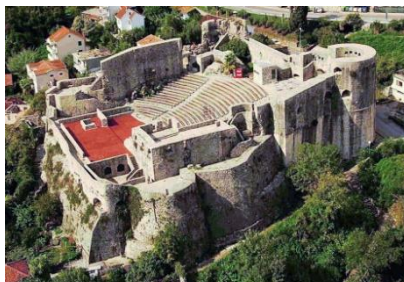
zvonik, kamene ploče). Umjesto stare rozete koja je stradala u zemljotresu (korčulanski kamen) postavljena je slijepa rozeta u plitkom reljefu. Smatra se da je crkva Sv. Petra sa gomilama sagrađena u XIV-XV vijeku. U zemljotresu 1979. godine, crkva je u velikoj mjeri oštećena, a na njenim temeljima je 2002. godine sagrađena nova. Zvono sa prvobitne crkve, koje je porodica Setenčić poklonila crkvi Sv. Petra i Pavla 1924. godine, sačuvano je i postavljeno na preslicu nove crkve.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u dobrom stanju očuvanosti, ikonostas je nov, dok je jedini preostali dio starog ikonostasa drveni krst, nad zapadnom gomilom sagrađen je vidikovac, uočavaju se krupni graševinski procesi na potpunom preoblikovanju morfologije terena na brdu na kome se nalazi ovo kulturno dobro koje prijete da trajno devastiraju kulturne vrijednosti dobra i njegovog istorijskog okruženja.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro nalazi se na katastarskoj parceli br. 343, 325 I dijelu 329/1 KO Brguli. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata KP 108, 109, 116, 119, 120, 121, 315, 316, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329/1, 329/2, 329/3, 329/4, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 377, 378/1, 378/2 KO Brguli.

III Kulturno-istorijski objekti: FORTIFIKACIONI OBJEKTI

62. Tvrđava “Kanli kula”, Stari grad Herceg Novi

Lokacija: Stari grad Herceg Novi / KP 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244 KO Herceg Novi

GPS koordinate: N 42°27'8.41" E 18° 32' 17.04"

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1117/1, 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

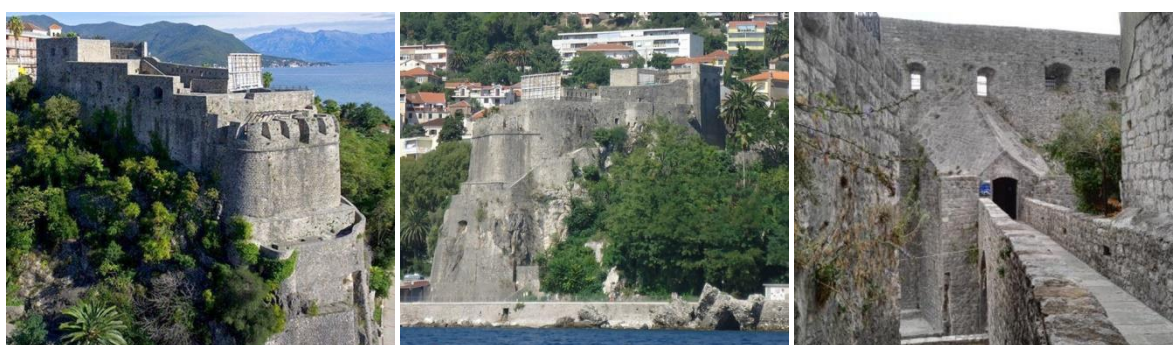
Opis: Tvrđava Kanli kula se nalazi na sjevernoj strani utvrđenog Herceg Novog i predstavlja njegovu najznačajniju i najveću tvrđavu. Njen današnji izgled sublimat je više istorijskih arhitektonskih faza nastalih u različitim vremenskim periodima od XV-XX vijeka prilagođavajući napretku u razvoju oružja i tehnika ratovanja. Smatra se da su najstariji dijelovi ove tvrđave na njenom sjeverozapadnom dijelu. Kanli kula u osnovi ima oblik približan jednakokraničnom trapezu, naglašen starijom sjeverozapadnom i mlađom sjeveroistočnom kulom. Kule na jugozapadnom i jugoistočnom uglu su niže i uklopljene u masu južnog perimetra. Glavni, autentični ulaz u tvrđavu je sa južne strane iz pravca utvrđenog grada. Do njega vodi stepenište od trga Hercega Stefana. Ulaz u tvrđavu je štitila jugozapadna kula. Sa sjeverne strane je tokom rekonstrukcije iz 1984. godine formiran novi ulaz koji se koristi za potrebe gledališta ljetnje pozornice. U zapadnom, starijem dijelu tvrđave nalazi se podzemna prostorija koja je služila kao tamnica. Kompleksom tvrđave dominira sjeveroistočna kula kružne osnove sa većim brojem topovskih otvora. Sklopu nje i njenom neposrednom okruženju nalaze se sada zatvorene prostorije magacina i stare bisterne. Duž istočnog i jugoistočnog perimetra nalaze se ostaci objekata koji se danas koriste kao pomoćne prostorije. U drugoj polovini XIX vijeka tvrđava gubi odbrambenu ulogu. Tokom 60ih godina XX vijeka tvrđava se aktivira za potrebe ljetnje scene. Važno je naglasiti da je tokom sanacionih radova iz 1984. godine zadržana i konzervirana pukotina

koja se nalazi sa istočne strane, čija je uloga dilatacija između dvije strukturne mase kako bi se lakše kontrolisao eventualni rad klizišta i u budućnosti lakše sanirale njegove eventualne posljedice.

Stanje očuvanosti: Objekat je u dobrom stanju očuvanosti, premda postoji stalna opasnost od značajnije aktivacije istorijskog klizišta koje nije adekvatno sanirano.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro *Kanli kula* se nalazi na KP 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244 KO Herceg Novi. Zaštićena okolina ovog kulturnog dobra poklapa se sa zaštićenom okolinom kulturnog dobra (Kulturno-istorijska cjelina) Urbana cjelina Stari grad Herceg Novi.

63. Tvrđava „Forte Mare“

Lokacija: Stari grad Herceg Novi / KP 350, 351, 352, 353, 354, 641 KO Herceg Novi

GPS kordinate: N 42°27'15"E 18°32'08.20"

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednost, Rješenjem broj 1119/ 1, 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Tvrđava Forte Mare se nalazi na jugozapadnoj strain utvrđenog Herceg Novog i predstavlja drugu po veličini tvrđavu u sklopu gradskih zidina. Izgrađena je na dominantnoj stijeni koja se okomito spušta do obale. Utvrđenje iako relativno malog volumena, koristeći prirodni kontekst visoke stjene u potpunosti dominira širim kontekstom Starog grada i ambijentom luke Škver. Njen današnji izgled sublimat je više istorijskih arhitektonskih faza nastalih u različitim vremenskim periodima od XV-XX vijeka prilagođavajući napretku u razvoju oružja i tehnika ratovanja. Smatra se da su najstariji djelovi ove tvrđave na njenom jugoistočnom, jugozapadnom i sjeveroistočnom dijelu i mogu se vezati za period srednjeg vijeka prije osvajanja grada od strane Osmanske imperije. Najveći dio strukture današnje tvrđave koji se zasniva na osnovnom volumenu, organizacionoj shemi sa podzemnom ulicom kao i stilski izraz potiču iz perioda stabilne dvjestogodišnje Osmanske uprave gradom. Uprava Mletačke republike je nakon ratova tvrđavu konsolidovala i sanirala posljedice rata, ali su zadržani svi osnovni atributi i osobenosti nastali u doba osmanlija. U osnovi tvrđava ima oblik pravougaonika orijentisanog u pravcu jugozapad-sjeveroistok. U pogledu forme karakterišu je tri kaskade, odnosno tri platoa koji prate nagib terena spuštajući se ka moru. Na sjevernom dijelu se nalaze dvije srasle kule, na južnom specifično oblikovan barbikan sa masivnim grudobranima za jake topovske baterije koje su predstavljale glavnu odbranu grada sa mora, dok centralni prostor tvrđave zauzima plato sa podzemnim zasvedenim prostorijama. Centralni plato se koristi kao ljetnji bioskop sa platnom koje je projektovano kao pokretno. Kroz tvrđavu prolaze djelimično očuvana Morska vrata koja su spajala utvrđeni dio grada sa lukom. Sa unutrašnje sjeverne portal nalazi se kameni blok (često pogrešno nazivan stečkom), sa elementima takozvanih srednjejeikovnih grafita u kojima su urezani hrišćanski simboli. Morska vrata su sa Škverom povezana autentičnom komunikacionom trasom koja je bila djelimično utvrđena. Djelovi utvrđenja ove trase su sačuvani. Nakon probijanja puta kroz Stari grad, dio zapadnih zidina koji je sa sjeverne strane vezivao tvrđavu Forte Mare za ostatak odbrambenog perimetra je ukonjen, a na njegovom mjestu sagrađen vijadukt preko koga se ulazi u tvrđavu. Nad ulaznim vratima postoji kamena ploča sa natpisom „restauriert 1833 (1898?)“. Sa jugoistočne strane sa

nalazi mali morski ulaz koji specifično strmim kamenim stepeništem vezuje prostor tvrđave sa obalom, vezovima za brodove i izvorom vode koji se nalazi sa jugozapadne strane tvrđave neposredno uz samu obalu.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je fizički u dobrom stanju očuvanosti premda je u konzervatorskom smislu izgubio jedan dio autentičnih karakteristika izvornog sklopa i volumena.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro *Kanli kula* se nalazi na KP 350, 351, 352, 353, 354, 641 KO Herceg Novi. Zaštićena okolina ovog kulturnog dobra poklapa se sa zaštićenom okolinom kulturnog dobra (Kulturno-istorijska cjelina) Urbana cjelina Stari grad Herceg Novi.

64. Tvrđava „Španjola“ (tvrđava “Gornji grad”, tvrđava “Karlo V”)

Lokacija: Srbina-Bajer, Herceg Novi / KP 1719, 1720, KO Topla

GPS koordinate: 42°27'23.23"N 18° 32'2.06"E (grafički prikaz broj: 5.6.2.1.6.)

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1116 od 25. 11. 1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Tvrđava *Španjola* se nalazi na uzvišenju čijim se padinama visoravan na kojoj su Podi i Čela spuštaju ka moru. Zapadne padine ovog uzvišenja se nazivaju Bajer a istočne Srbina. Njen današnji izgled sublimat je više istorijskih arhitektonskih faza nastalih u različitim vremenskim periodima od XV-XX vijeka prilagođavajući napretku u razvoju oružja i tehnika ratovanja. Starije, pretpostavlja se skromnije utvrđenje koje može poticati iz perioda srednjeg vijeka ili pak prve osmanske uprave, nakon ratova sa španskim osvajačima u potpunosti su rekonstruisali turci 1548 godine kada tvrđava u najvećoj mjeri dobija današnji izgled, dok istočni dio tvrđave posjeduje odlike karakteristične za austrougarsku fortifikacionu arhitekturu. Ova struktura je posjedovala vojnu namjenu do početka XX vijeka, tokom II svjetskog rata je služila kao zatvor, a danas je napuštena. Tvrđava u osnovi im oblik kvadrata koji je naglašen sa četiri jake kružne kule visinom iste kao ostatak perimetra. Sa južne strane, na prostoru između dvije kružne kule nalazi se poligonalni ulazni barbikan sa ulaznom kapijom koja je putem bila vezana za utvrdjeni Herceg Novi. Sa istočne strane se nalazi austrougarsko proširenje tvrđave nepravilnog oblika u kome je u XIX vijeku bio smješten tada savremeni artiljerijski odbrambeni sistem kao glavna odbrana grada i ulaza u zaliv. U sklopu tvrđave se nalazi veći broj objekata od kojih su nazajčajniji: kasarna, komanda, arsenal, skladište hrane, sakralni objekat (*džamija pa kasnije Svetog Josipa*), dva objekta za skladište oruđa i municije, straža, oficir straže, zatvor, bunker. Sa zapadne strane, u sklopu zidina nalazi se stari zazidani portal sa svodom prelomljenog luka koji najvjerovatnije predstavlja najstariji sačuvani dio ovog fortifikacionog kompleksa. U sjeveroistočnoj kuli je u doba austrougarske uprave otvorena nova kapija kako bi se ostvarila veza sa istočnim proširenjem tvrđavskog perimetra.

Stanje očuvanosti: Tvrđava je u lošem je stanju očuvanosti, pojedini objekti su u ruševnom stanju, bez adekvatnog sadržaja, povremeno se odvijaju akcije čišćenja i alternativne kulturne scene.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro *Tvrđava Španjola* u Herceg Novom, nalazi se na katastarskoj parceli KP 1719, 1720, KO Topla, u svojini Opštine Herceg Novi. Zaštićena okolina ovog kulturnog dobra započinje obodom parcela 1850, 1847/1, 1848, 1846, 1845, 1947/9, zatim ulicom Srbina do ukrštanja sa neimenovanom ulicom koja se u nju uključuje sa zapadne strane obodom parcele 1825/1, zatim trasom poemnute ulice, potom obodom parcele

1724, dijelom oboda parcele 1722, zatim obodom parcela 1743/1, 1743/2, 1743/3, 1737, dijelom oboda parcele 1736, 1735, zatim presjeca neimenovanu ulicu, i nastavlja trasom pješačke staze obodom parcela 1489, 1488, 1492, 1493, 1496, 1497, 1527, 1526, zatim ulicom Bajkovića ka istoku te jugoistocnim obodom parcela 1669, 1671/2, 1671/1 i juznim obodom parcela 1683, 1682, 1679 i nazad južnim obodom parcele 1850. Jedan dio južne granice zaštićene okoline poklapa se sa granicom zaštićene okoline Starog grada sa istočnim i zapadnim podgrađem.

65. Tvrđava „Mamula“

Lokacija: Luštica, Herceg Novi / KO Radovanići KP 3438

GPS koordinate: 42° 23' 43.34" N 18° 33' 28.95"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 12. XII 1962.godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Istorijska geneza: Tvrđava je sagrađena 1853. godine od strane austrougarske vojne uprave kao dio fortifikacionog kompleksa "Boka Kotorska" i čini prostorno-graditeljsku cjelinu sa tvrđavama "Arza" na Luštici i tvrđavom "Oštro" na prevlaci (RH). Ime Mamula dobila je po austrijskom generalu Lazaru Mamuli. U oba svjetska rata se koristila kao koncentracioni logor. Tvrđava Mamula je sagrađena na ostrvu Lastavica koje se nalazi na ulazu u Bokokotorski zaliv. (foto 5.6.2.4.2). Tvrđava je pozicionirana na najvišoj tački ostrva i dominira okruženjem. Tvrđava u osnovi ima oblik kružnog isječka prečnika oko 200 metara koji je naglašen jednom kružnom kulom smještenom na sjeverozapadnom dijelu. Zidana je od fino tesanih kamenih blokova sa bunjasto naglašenim otvorima i portalima, opusom karakterističnim za austougarsku fortifikacionu arhitekturu jadranskog basena prve polovine XIX vijeka. Opasana je dubokim rovom. Do glavnog ulaza koji se nalazi sa sjeveroistočne strane vodi pokretni drveni most. Kružna kula ima dva nivoa, atrium i ravan krov dok ostatak tvrđave ima jedan nivo. Dvorište tvrđave je u dva nivoa. Širu i užu okolinu karakteriše očuvani prirodni ambijent poluostrva Luštica i akvatorijuma Bokokotorskog zaliva sa očuvanim vizuelnim vezama sa ostalim dijelovima fortifikacionog kompleksa "Boka Kotorska" koji su u cjelosti sačuvali autentičnost.

Stanje očuvanosti: Objekat je sačuvan u svojim prvobitnim horizontalnim i vertikalnim gabaritima, vidna su brojna oštećenja arhitektonskih i konstruktivnih elemenata, te stanje sveopšte zapuštenosti uslijed čega je objekat u lošem stanju očuvanosti. Objekat se nalazi u dugoročnom zakupu, planira se njegova rekonstrukcija u luksuzni hotel.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na katastarskoj parceli 3438, KO Radovanići. Zaštićena okolina kulturnog dobra podrazumjeva akvatorijum oko ostrva u radius od 120 metara.

III Kulturno-istorijski objekti: INFRASTRUKTURNI OBJEKTI

66. Izvor vode "Karača", Stari grad Herceg Novi

Lokacija: Stari Grad, Herceg Novi / KP ?? KO Herceg Novi

GPS kordinate: 42°27'6.35"N 18°32'18.24"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1118, 25.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturnog dobra.

Opis: Izvor vode "Karača" arhitektonski je uobličen kroz parapetni zid u kome se nalazi kamena lula kroz koju konstantno teče voda u omanju vodenu kaptažu. Nivo izvora je cca 50 cm ispod nivelete okolnog platoa. Prilazni plato je kaldrmisan oblucima. Do samog izvora se spušta sa dva stepenika.

Postojanje izvora pitke vode bio je jedan od važnih razloga za osnivanje grada na ovoj lokaciji, prepoznato od strane srednjevjekovnih vladara i Hercega Stefana Vukčića Kosače koji je u velikoj mjeri unaprijedio gradski život na prostoru današnjeg istorijskog Herceg Novog. Ime ovog izvora potiče iz perioda osmanske uprave i govori o njegovoj specifičnoj čudi jer "Karača" znači crna voda. Osmanska uprava gradi vodovodni sistem kroz grad koji se zasniva na izdašnosti ovog izvora. Nakon ratova sa Špancima i nekoliko destruktivnih zemljotresa vodovodni system se obnavlja tako da se aktivno koristi kroz Mletačku i Austrougarsku upravu. Danas se u sklopu ovog izvora nalazi privremeni objekat prislonjen na mletački bedem i austrougarski bastion Sv. Sebastiana, istorijska niveleta prostora nije prezentovana.

Stanje očuvanosti: Sam izvor vode Karača je u dobrom stanju očuvanosti, a njegovo neposredno okruženje devastira kulturne vrijednosti dobra.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Broj katastarske parcele na kojoj se nalazi ovo kulturno dobro nije dostupan. Nalazi se u sjevero-istocnom djelu kulturnog dobra Stari Grad, sa južne strane granica je ulica Stijepa Šarenca u dužini od 22 m, istocna granica je kosarkaski teren "Karača" dužine 24 m, a zapadnu i sjevernu granicu čine zidovi Kanli Kule, dio mletačkog perimetra i austrougarskog bastion Sv. Sebastijana u kupne dužine 40m. Kako se kulturno dobro nalazi u zoni kulturnog dobra Urbana cjelina Stari Grad Herceg Novi, zaštićenu okolinu predmetnog dobra nije potrebno definisati.

III Kulturno-istorijski objekti: MEMORIJALNI OBJEKTI

Spomen-biste:

67. Spomen-bista Nikoli Đurkoviću, Vratnice

Lokacija: Vratnice, Herceg Novi / KO Herceg Novi KP 408

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-88/1 od 1.03.1973.godine ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Spomen-bista se nalazi u gradskom parku pored samostana Sv. Antuna. Autor biste je vajar Luka Tomanović. Spomenik se sastoji od postamenta rađenog od bijelog kamena, dimenzija: 62 x 40 x 1234 cm, i brojne biste - poprsja visine: 70 cm. Na prednjoj strani postamenta nalazi se ćirilčni natpis: *"NARODNI HEROJ NIKOLA ĐURKOVIĆ 1908 – 1943"*.

Stanje očuvanosti: Kameni postament je prekriven debelim slojem patine, na bronzanoj bisti je evidentno prisustvo sloja prljavštine organskog i neorganskog porijekla.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KO Herceg Novi KP 408. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

68. Spomen-bista Dašu Pavičiću, Topla

Lokacija: JU Osnovna škola „Dašo Pavičić“, Topla, Herceg Novi / KO Topla, KP 1300

GPS koordinate: 42°27'26.44"N 18°31'33.71"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-89/1 od 1.03. 1973. godine, ima status nepokretno kulturno dobro

Opis: Spomen - bista je podignuta u dvorištu osnovne škole „Dašo Pavičić“ na Toploj, sa lijeve strane glavnog ulaza. Na platou dimenzija 254 x 254 cm postavljena je spomen bista koja se sastoji od postamenta rađenog u betonu i obloženog bijelim mermernim pločama, dimenzija: 49 x 37 x 160 cm, i bronzane biste, visine 65 cm. Na postamentu je ćirilčni natpis, sadržine: *PRVOBORAC DAŠO PAVIČIĆ 1919 – 1943*. Autor biste je vajar Đorđe Angelovski.

Stanje očuvanosti: Spomen-bista je prekrivena slojem patine, na slovima nedostaje bojeni sloj.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 1300 KO Topla. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

69. Spomen-bista Milanu Vukoviću, Savina

Lokacija: Osnovna škola „Milan Vuković, Savina, Herceg Novi / KO Topla KP 2456/2

GPS koordinate: 42°27'4.66"N 18°33'5.67"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-107/1 od 1.03.1973. godine, ima status nepokretno kulturno dobro

Opis: Spomen-bista Milanu Vukoviću autora Luke Tomanovića akademskog vajara nalazi se u holu osnovne škole koja nosi ime ovog prvoborca. Spomen-bista se sastoji od postamenta rađenog od bijelog kamena, dimenzija 42 x 30 x 125cm, i bronzanog poprsja visine 75 cm. Na prednjoj strani je uklesan i crno bojen ćirilčni natpis sadržine: *"MILAN VUKOVIĆ, 1920-1945"*.

Stanje očuvanosti: Spomen-bista je u dobrom stanju.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 2456/2 KO Topla. Zaštićena okolina obuhvata radius od 5m oko kulturnog dobra.

70. Spomen-bista Iliji Kišiću, Zelenika

Lokacija: Zelenika, Herceg Novi / KO Kut, KP 768

GPS koordinate: 42°26'54.98"N 18°34'30.44"E

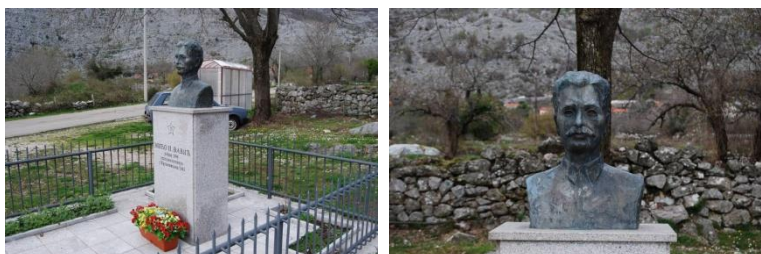
Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenje broj 08-103/1, od 1.03.1973. godine ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Spomen-bista se nalazi u parkovski uređenom dvorištu Osnovne škole „Ilija Kišić“, naspram ulaza u školu. Spomen-bistu čini trapezoidni kameni postament na kojem je bronzana bista visine 75 cm. Na postamentu je ispisan ćirilčni natpis. Autor biste je Anton Lukateli, skadarski slikar.

Stanje očuvanosti: Bojeni sloj natpisa je izbledio.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KO Kut, KP 768. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

71. Spomen-bista Miću Vaviću, Kruševica

Lokacija: Kruševica, Herceg Novi / KO Kruševica KP 1936/1

GPS koordinate: 42°31'57.66"N 18°29'36.75"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-94/1 od 1.03. 1973. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Spomen-bista se nalazi u Kruševicama, 200 metara južno od seoske crkve, na izdvojenom prostoru neposredno pored puta. Popločan prostor u kome se nalazi bista je ograđen ogradom od vertikalnih prečki kovanog gvožđa. U centralnom dijelu je spomen-bista, a sa bočnih strana su plitke žardinjere za cvijeće. Spomen-bista se sastoji od betonskog postamenta obloženog mermerom i bronzanog poprsja. Na prednjoj strani postamenta, iznad natpisa, uklesana je petokraka sa srpom i čekićem, a ispod nje je ćirilčni natpis.

Stanje očuvanosti: Na natpisu nedostaje bojeni sloj.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KO Kruševica KP 1936/1. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

Monumentalna spomen-obilježja:

72. Spomenik strijeljanim Bokeljima iz I svjetskog rata, Savina

Lokacija: Savina, Herceg Novi / KO Topla, KP 2514

GPS koordinate: 42°27'6.51"N 18°33'13.50"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 317 od 23. 04. 1960. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Spomenik, do danas nepoznatog autora se nalazi u donjoj porti manastira Savina. Spomenik čini pravougaoni basis oivičen sa 8 stubića međusobno povezanih lancem, trostepeni kameni postament, profilisani postamen obeliska i obelisk. Svi djelovi spomenika su od bijelog kamena. Ukupna visina spomenika je 811 cm.

Na postamentu obeliska, u uklesanoj edikuli, na prednjoj strani je ćirilčni natpis sadržine: *“LUČA ĆE SE VJEČNO PRIZIVATI NA GROBNICU VAŠU OSVJEŠTANU, NJEGOŠ”*.

Na poleđini spomenika u edikuli je ćirilčni natpis, sadržine: *NARODNIM MUČENICIMA ZAHVALNI BOKELJI 1914 – 1924*”. Na desnoj bočnoj strani je ćirilčni natpis, sadržine: *“SLAVA JUNACIMA”*.

Na obelisku, na prednjoj strani je uklesan krst naglašen zlatnom bojom. Ispod njega je uklesan ćirilčni natpis, sadržine: *“STRIJELJANI ZA VRIJEME SVJETSKOG RATA U BOKI KOTORSKOJ 1914.-1915.-1916. NIKOLA RADOVIĆ IZ GRBLJA FILIP HADŽIJA „ OREBIĆA MILAN SRZENTIĆ „ BUDVE IVO POPOVIĆ „ ŠPIČA PETAR RADOVIĆ „ NEVESINJA VASO MILIŠIĆ „ DUBROVNIKA JOVAN LAZIĆ „ KNINA NIKOLA PEJOVIĆ „ CUCA MARKO RADANOVIĆ „ GRBLJA IVO POPOVIĆ „ „ SAVO ANĐUS „ PAŠTROVIĆA LAZAR SRZENTIĆ „ „ ĐURO ZENOVIĆ „ „ KRSTO VUKOVIĆ „ „ MARKO KALOŠTOR „ „ STIJEPO ZEC „ ŠPIČA NIKOLA PAVLOVIĆ „ PAŠTROVIĆA MILO MITROVIĆ „ „ JOVO VUKŠIĆ „ GRBLJA”*.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u dobrom stanju očuvanosti

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 2514, KO Topla. Zaštićena okolina obuhvata cijelu parcelu KP 2514, KO Topla.

73. Spomenik sa kosturnicom posvećen palim borcima i žrtvama fašizma 1941-45, Dubrava

Lokacija: Dubrava, Savina, Herceg Novi / KO Topla KP 2233, 2234, 2235, 2236

GPS koordinate: 42°27'9.55"N 18°32'35.73"E (grafički prikaz broj: 5.6.6.11.7.)

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-304/1 od 24.III 1963. godine, ima status nepokretno kulturno dobro

Opis: Spomenički kompleks sagrađen je na samom početku Savinske dubrave. Autor su arhitekta Nikola Dobrović i vajar Luka Tomanović. Glavni ulaz predstavlja spomen-kosturnicu usječenu u padinu, do koje se dolazi preko pet kamenih stepenika. Po sredini stepeništa nalazi se, mermernim pločama obloženi, kubus na kojem je postavljena bronzana skulptura žene. Na kraju kubusa je zidana, pravougaona žardinjera obložena oblucima. Bočne strane kosturnice obložene su nepravilno obrađenim crvenim kamenom, dok je na južnoj, frontalnoj strani, u betonu izliven spomenik sa stilizovanom kapom, obložen bijelim mermernim pločama vertikalno žlijebljenim. Na bočnim stranama kosturnice nalaze se spomen-ploče. Na istočnoj podzidi je polje sastavljeno od 6 mermernih ploča, dok se na zapadnoj podzidi nalaze dva natpisna polja. Na bronzanoj ploči izliven je reljefni ćirilični tekst. Na zapadnoj strani visokog postamenta uklesan je ćirilični natpis.

Stanje očuvanosti: Pojedini elementi kulturnog dobra su oronuli i zahtjevaju sanaciju.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 2234, 2235, 2236 KO Topla. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata najveći dio KP 2233 KO Topla.

74. Spomenik borcima palim u NOR-u i žrtvama fašističkog terora, Igalo

Lokacija: Igalo, Herceg Novi / KO Topla KP 650

GPS koordinate: 42°27'33.72"N 18°31'2.26"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-90/1 od 1.03.1973. godine, ima status nepokretno kulturno dobro

Opis: Autor spomenika otkrivenog 1970. godine je arhitekta Milorad Petijević. Nalazi se u parku Igalo. Centralno mjesto zauzima cvijet runolista sa pet krakova izveden u bijelom betonu. Sa prilazne strane, centralno mjesto, zauzima petougona ploča rađena od crvenog mermersa sa stranama dužine 45 cm. Na ploči je uklesan ćirilični natpis. Sa lijeve i desne strane ove ploče sa pomenom, u luku su postavljene još po tri petougona ploče, nešto manjih dimenzija na kojima su ispisani podaci palih boraca i žrtava fašističkog terora. Sve petougona ploče su recentne, nisu autentične. Izvorna materijalizacija je bila ista kao od cvijeta runolista.

Stanje očuvanosti: Na mermernim pločama, sa imenima palih boraca, mjestimično nedostaje bojeni sloj.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 650 KO TOPLA. Zaštićena okolina kulturnog dobra obuhvata u cjelosti KP 650 KO TOPLA.

75. Spomen-česma u Đenovićima posvećena palim borcima iz toga kraja, Đenovići

Lokacija, mjesto, opština: Đenovići, Herceg Novi, KO Đenovići, KP 347

GPS koordinate: 42°26'19.08"N 18°36'52.52"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 08/317/1 od 27. III 1963. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Spomen-česma je podignuta na sjeverozapadnom uglu porte crkve Sv. Spiridona.

Česmu čini simetrična raščlanjena zidna kompozicija sa naglašenom centralnom zonom flankirana ogradnim zidom i parapetima sa rukohvatom. Ploča na česmi je od kamena. Sa uklesanom petokrakom i godinama "1941–1954" na ploči je ćirilčni natpis.

Stanje očuvanosti Spomen-kompleks sa česmom je u dobrom stanju, bojeni sloj na natpisu je potrebno obnoviti, aplicirana boja ne zadovoljava konzervatorsko načelo autentičnosti.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 347 KO Đenovići. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

76. Spomen-česma posvećena palim borcima i žrtvama fašističkog terora, Baošići

Lokacija: Baošići, Herceg Novi / KO Baošići KP 541, 540

GPS koordinate: 42°26'24.67"N 18°37'34.60"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-316/1 od 27. III 1963. godine, ima status nepokretno kulturno dobro

Opis: Spomen-česma je postavljena na prilaznom stepeništu platoa Doma kulture u Baošićima. Česma je sastavljena od lučno zidanog postamenta, rađenog od crvenog kamena, spojenog malterom. Na prednjoj strani, u betonu je izliveno lučno korito česme. Na desnoj strani ozidan je postament trapezoidnog oblika, na kojem je spomen-ploča. Ploča je od bijelog mermersa sa ćirilčnim natpisom.

Stanje očuvanosti Spomen-ploča je u dobrom stanju očuvanosti.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 541 KO Baošići. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

77. Spomen-grobnica posvećena strijeljanim rodoljubima, Kameno

Lokacija, mjesto, opština: Kameno, Herceg Novi / KO Kameno, KP 1413

GPS koordinate: 42°28'37.29"N 18°31'50.36"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenje broj 08-767/61 od 12. VI 1962. godine, ima status nepretrnog kulturnog dobra

Opis: Grobnica podignuta na mjestu strijeljanja rodoljuba nalazi se na trasi starog puta koji vodi u Kameno, na lokaciji zvanoj *Tajni klanac*. Na romboidnom platou nalaze se tri pravougaona betonska stepena, a na pretposljednem postavljeno je šest kamenih stubića u kojima su umetnuti nosači masivnog gvozdеног lanca. Na zapadnoj strani uz stijenu je fiksiran kameni postament sa spomen-pločom. Spomen-ploča je od bijelog kamena, a u profilisanoj edikuli u gornjem središnjem dijelu uklesana je petokraka u krugu. Ispod nje je uklesan ćirilčni natpis sadržine: "VAŠ ĆE PRIMJER UČITI PJEVAČA KAKO TREBA S BESMRTNOŠĆU ZBORIT" ZBRATIMLJENIM U BORBI ZA ČAST I SLOBODU OTADŽBINE, BOKELJIMA, HERCEGOVCIMA I DALMATINCIMA, KOJI SU U OVOM MJESTU STRIJELJANI 1941-44 GODINE OD FAŠISTIČKOG OKUPATORA NAROD SREZA HERCEGNOVSKOG".

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u lošem stanju.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 1413, KO Kameno. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra

78. Spomenik sa spomen-pločom, Ratiševina

Lokacija: Ratiševina, Herceg Novi / KO Ratiševina, KP 393

GPS koordinate: -

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-92/1 od 01. 03. 1973. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Na raskršću dva seoska puta nalazi se spomenik sa spomen-pločom. Spomenik je rašen od kamenih kvadera bunjaste obrade, sa betonskom žardinjerom na desnoj strani, i vertikalnim elementom od bunjastog kamenog kvadera sa lijeve strane na kome je ploča od bijelog mermera sa ćirilčnim natpisom i uklesanom petokrakom sa srpom i čekićem. U gornjem središnjem dijelu.

Stanje očuvanosti: Spomenik je u dobrom stanju očuvanosti. Boja na natpisu je izbledjela.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 393 KO Ratiševina. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

79. Spomenik sa spomen-pločom, Kameno

Lokacija: Kameno, Herceg Novi / KO Kameno, KP 562

GPS koordinate: 42°28'36.22"N 18°30'1.29"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-93/1 od 1.03. 1973. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Spomenik je podignut u centru sela, na raskrsnici puteva gdje je izdvojena manja hortikulturno uređena površina. Od gvozdene kapije do spomenika, vodi staza od sitnijih oblutaka ulivenih u betonsku podlogu. Spomenik je od kamena, podignut na kvadratnom. Sastoji se iz tri dijela: obeliska zidanog od pravilno obrađenih kamenih blokova slaganih u pravilne horizontalne redove, kamene klupe na lijevoj strani i žardinjere na desnoj strani obeliska. Na desnoj strani obeliska je bijela mermerna spomen-ploča. Na ploči je uklesan tekst ćirilicom.

Stanje očuvanosti : Spomenik je u dobrom stanju očuvanosti.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 562, KO Kameno. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

80. Spomenik sa spomen-grobnicom posvećen palim borcima, Baošići

Lokacija: Baošići, Herceg Novi / KO Baošići, KP 228

GPS koordinate: 42°26'40.49"N 18°37'54.18"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-311/1 od 24. III 1963. godine, ima status nepokretno kulturno dobro

Opis: Spomenik sa spomen-grobnicom strijeljanim borcima nalazi se u Baošićima u mjestu Dupci, 150 m sa lijeve strane magistralnog puta od Herceg Novog prema Kotoru i do njega vodi lokalni asfaltni put (foto 5.6.6.13.1). U sjevernom dijelu ograđenog prostora nalazi se memorijalni kompleks sastavljen od postamenta u vidu grobnice i asimetričnog spomenika postavljenog na njoj. Na obelisk, u gornjem grubo obrađenom polju, uklesana je petokraka. Na središnjem, pravilno obrađenom polju je uklesan ćirilčni natpis.

Stanje očuvanosti: Spomen-kompleks sa spomen-pločom je u dobrom stanju.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KO Baošići KP 228. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

81. Spomen-ploča palim borcima, Kruševice

Lokacija: Kruševice, Herceg Novi / KO Kruševice KP 1632

GPS koordinate: 42°32'2.76"N 18°29'40.31"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-312/1 od 27. III 1963. godine, ima status nepokretno kulturno dobro

Opis: Spomenik se nalazi u mjestu Kruševice, u blizini seoske crkve i groblja. U centralnom dijelu, gotovo uz sam zid manastirske porte, sagrađen je kružni plato na kojem su postavljena dva betonska nosača na kojima je pričvršćena spomen-ploča. Ploča je rađena od crvenog mermera. U gornjem središnjem dijelu uklesana je petokraka, a ispod nje ćirilčni tekst.

Stanje očuvanosti: Spomen-kompleks sa spomen-pločom je u dobrom stanju.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Zona nepokretnog kulturnog dobra nalazi se na KO Kruševice KP 1632. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

82. Spomenik sa kosturnicom posvećen žrtvama fašističkog terora od 1942–43, Prevlaka

Lokacija: Prevlaka, Republika Hrvatska

GPS koordinate:-

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja Rješenjem broj 08-310/1 od

24.3.1963. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Spomen-kosturnica žrtvama fašističkog terora građena od pravilnih kamenih blokova slaganih u pravilne horizontalne redove. Do platforme vodi stepenište kojim se dolazi do obeliska koji se nalazi na lijevoj strani spomen kosturnice. Na kosturnici, je postavljena spomen-ploča, rađena od bijelog mermera, sa uklesanim ćirilničnim tekstom sadržaja: *"SPOMEN KOSTURNICU PEDESETČETVORICI RODOLJUBA. POMRLIM OD GLADI U FAŠISTIČKOM LOGORU NA PREVLACI 1942 I 1943.GOD. PODIŽU 4.VII. 1958 VOJNICI I STARJEŠINE PREVLAKA VP. 7318"*

Spomen-ploče na objektima i u prirodnom ambijentu:

83. Spomen-ploča na zgradi u kojoj je Njegoš pohađao osnovnu školu, Topla

Lokacija: Topla, Herceg Novi / KO Topla KP 1292

GPS koordinate: 42°27'20.01"N 18°31'38.57"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-87/1 od 1.03. 1973. godine, ima status nepokretno kulturno dobro

Istorijska geneza: Spomen-ploča nepoznatog autora, postavljena je u znak sjećanja na Petra II Petrovića Njegoša, koji je pohađao osnovnu školu kod učitelja Tropovića u Herceg Novom .

Opis: Kuća sa spomen-pločom se nalazi u blizini crkve Svetog Đorđa u Njegoševoj ulici. Ovo kulturno dobro je pozicionirano na jugoistočnom ulazu u upravno-sakralni kompleks Topaljske komunitadi, odnosno parhohijskog doma crkve Sv. Đorđa i Sv. Spasa Spomen-ploča je od bijelog mermera, dimenzija: 45 x 55 cm. sa ćirilničnim natpisom sadržine: *"U OVOJ KUĆI NJEGOŠ JE UČIO OSNOVNO ŠKOLOVANJE OD 1825 – 1827 GOD"*.

Stanje očuvanosti: Spomen-ploča je u dobrom stanju očuvanosti.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 1292 KO Topla. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

84. Spomen-ploča u znak sjećanja na oslobođenje grada, Stari grad

Lokacija: Urbana cjelina Stari grad, Herceg Novi / KO Herceg Novi KP 47

GPS koordinate: 42°27'6.19"N 18°32'13.79"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-318/1, od 27.03.193. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Spomen-ploča je postavljena na zapadnom pročelju Sat-kule u Herceg Novom, sa lijeve strane. Postavljena je na visinu od 185 cm u odnosu na kotu tla. Ploča je od bijelog mermera, dimenzija: 55 x 80 x 3,5 cm, sa uklesanom petokrakom u krugu i ćirilničnim tekstom.

Stanje očuvanosti: Spomen-ploča je u dobrom stanju očuvanosti.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 47 KO Herceg Novi. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra i prilazno stepenište koje se pruža do Njegoševe ulice.

85. Spomen-ploča u znak sjećanja na uništenje italijanskog reflektora od strane pripadnika Orjenskog bataljona, Bajer - Srbina

Lokacija: Tvrđava „Španjola“, Bajer-Srbina Herceg Novi / KO Topla, KP 1719

GPS koordinate: 42°27'23.60"N 18°32'4.01"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenje broj 08-105/1 od 1.03.1973.godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Spomen-ploča je postavljena na sjeveroistočnom ulazu u tvrđavu *Španjola*, desnoj strani glavnog ulaza u tvrđavu, na visini od 250cm. Ploča je od bijelog mermera, u gornjem središnjem dijelu uklesana je petokraka a ispod nje ćirilčni natpis sadržine: *“U NOĆI IZMEĐU 13 I 14 FEBRUARA 1942 GODINE PARTIZANSKA TROJKA ORIJENSKOG BATALJONA UNIŠTI NA OVOJ TVRĐAVI REFLEKTOR ITALIJANSKOG OKUPATORA OPŠTINSKI ODBOR SAVEZA BORACA NOR 14.02.1972. G. HERCEG-NOVI”*.

Stanje očuvanosti: Spomen-ploča je u dobrom stanju očuvanosti

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 1719, KO Topla. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

86. Spomen-ploča strijeljanim pomorskim oficirima od strane Austrije, Bajer - Srbina

Lokacija: Tvrđava „Španjola“, Bajer-Srbina Herceg Novi / KO Topla, KP 1719

GPS koordinate: 42°27'23.60"N 18°32'4.01"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenje broj 08-106/1 od 1.03.1973.godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Spomen-ploča je postavljena na sjeveroistočnom ulazu u tvrđavu *Španjola*, desnoj strani glavnog ulaza u

tvrđavu, na visini od 250cm. Ploča je od bijelog mermera, u gornjem središnjem dijelu uklesana je petokraka a ispod nje ćirilčni natpis posvećen pomorskim oficirima streljanim od strane austrijskih vlasti.

Stanje očuvanosti: Spomen-ploča je u dobrom stanju očuvanosti

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 1719, KO Topla. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

87. Spomen-ploča na mjestu pogibije nar.her. Nikole Đurkovića, Podi

Lokacija: Tušupi, Podi, Herceg Novi / KO Podi, KP 1278

GPS koordinate: 42°27'38.47"N 18°32'9.62"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 86 od 31.I.1952.godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Spomen kompleks sa spomen pločom na mjestu pogibije Nikole Đurkovića se nalazi u zaseoku Tušupi na Podima. Ploča se nalazi na malom objektu, od bijelog je mermera sa uklesanim crno bojenim ćirilčnim natpisom sadržine: *"NOŠENI PLAMENOM LJUBAVJU ZA SLOBODU I ČAST DOMOVINE, OVDE PADOŠE HRABROM SMRĆU 21.I.1943 G. PRVOBORCI NARODNOG USTANKA OVOGA KRAJA NARODNI HEROJ: NIKOLA ĐURKOVIĆ I DRUGOVI PRVOBORCI: DANILO PAVIČIĆ SAVO ILIĆ STJEPAN ŠARENAC ZAHVALAN NAROD SREZA HERCEGNOVSKOG."* Pored objekta sa spomen pločom nalazi se stepenište koje vodi do spomen kompleksa koji se sastoji od okruglog kamenog platoa i kamenih klupa. Na ulazu, lijevo od uzdignutog podijuma, postavljena je nova spomen-ploča, rađena od crvenog mermera na kojoj je uklesan tekst posvećen istim borcima kao na zaštićenoj spomen-ploči, ali drugačije sadržine.

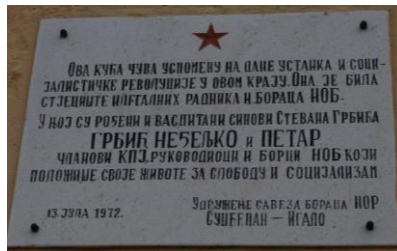
Stanje očuvanosti: Spomen ploča je u zapuštenom stanju

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 1278 KO Podi. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

88. Spomen-ploča na kući J.Grbića, u znak sjećanja na održavanje ileg. sastanaka, Sušćeapan

Lokacija: Sušćeapan, Herceg Novi / KO Trebjesin, KP 471/1

GPS koordinate: 42°28'22.99"N 18°30'35.26"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-97/1 od 1.03. 1973. godine, ima status nepokretno kulturno dobro

Opis: Kuća Jovana Grbić nalazi se u selu Sušćepan, ima prizemlje i sprat, građena je u kamenu, a danas je grubo malterisana i okrečena narandžastom bojom, dok je kamena oplata prozora i vrata prefarbana bijelom. Spomen-ploča, postavljena na spratu, je od bijelog mermera sa uklesanom petokrakom ispod koje je ćirilični tekst.

Stanje očuvanosti: Spomen-ploča je u dobrom stanju očuvanosti, a kuća na kojoj se nalazi spomen-ploča pretrpjela je izmjene u obradi fasade kojom je narušena autentičnost.

Zona zaštite i zaštićena okolina:

Kulturno dobro se nalazi na KP 471/1, KO Trebjesin. Zaštićena okolina obuhvata KP 471/1, 471/2, 471/3, 471/4 KO Trebjesin.

89. Spomen-ploča trojici strijeljanih rodoljuba, Sutorina

Lokacija: Sutorina, Herceg Novi / KO Sutorina, KP 4570

GPS koordinate: 42°28'39.53"N 18°28'58.20"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-100/1 od 1.03. 1973. godine, ima status nepokretno kulturno dobro

Opis: Spomen-ploča se nalazi u mjestu Mojdež. Postolje spomen-ploče je zidano od kamenih gromada nejednakih veličina. Na betonskom postamentu postavljene su dvije veće amorfnе stijene, međusobno povezane sitnijim kamenom. Između dvije stijene urađeno je betonsko postolje na kojem je fiksirana spomen-ploča od tamnosivog mermera. Na ploči je uklesan natpis, sadržine: "NA OVOM MJESTU 12 JULA 1944 G. MUČKI POG-INUŠE OD DOMAĆIH IZDA-JNIKA MILAN B. BRAJEVIĆ I TODOR I. RADUNČIĆ U ZNAK SJEĆANJA SPOMEN PLOČU PODIGOŠE PORODICE BRAJEVIĆ I RADUNČIĆ 12. JULA 1966 G."

Stanje očuvanosti: Spomen-ploča je u dobrom stanju očuvanosti

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 4570, KO Sutorina. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

90. Spomen-ploča na mjestu strijeljanja rodoljuba, Kameno

Lokacija: Kameno, Herceg Novi / KO Kameno, KP 575

GPS koordinate: 42°28'56.76"N 18°31'44.81"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 85/52 od 31.1.1952. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Ova spomen ploča se danas nalazi na obodu fabričkog kruga firme *Element*. Spomen-ploča je od bijelog mermerskog materijala u čijem vrhu je crni krug a na njemu bijela uklesana petokraka. Ispod petokrake uklesan je i crno bojen ćirilski tekst sadržine: "OVDJE SU 10.11.1941 GOD. PALE PRVE ŽRTVE FAŠIZMA U BOKI KOTORSKOJ: AJČEVIĆ DANILO BRONZIĆ BRANKO MANDIĆ TODOR SUBNOR 29.11.1970."

Očuvanost: Spomen ploča je u dobrom stanju očuvanosti

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 575 KO Kameno. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

91. Spomen-ploča u Mokrinama posvećena palim borcima, Mokrine

Lokacija, mjesto, opština: Mokrine, Herceg Novi / KO Mokrine KP 1383

GPS koordinate: 42°30'7.20"N 18°29'48.86"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-313/1 od 27. III 1963. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Spomen-ploča se nalazi na zgradi Osnovne škole u Mokrinama smještene 150 m jugoistočno od seoske crkve i groblja. Na dvorišnoj fasadi kamenog objekta nalazi se reljef sa podacima o osnovnoj školi „Sveti Sava“. U pojasu između prizemlja i sprata sa lijeve strane pročelja fasadnog zida postavljena je spomen-ploča od bijelog mermerskog materijala sa profilisanim ramom i ćirilskim natpisom.

Stanje očuvanosti: Spomen-ploča je u dobrom stanju očuvanosti

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 1383 KO Mokrine. Zaštićena okolina obuhvata cjelokupnu na KP 1383 KO Mokrine.

92. Spomen-ploča na mjestu pobjede iz 1942. godine, Kulina, Mokrine

Lokacija: Kulina, Mokrine, Herceg Novi / KO Mokrine KP 2197, 2198

GPS koordinate: 42°29'17.36"N 18°31'0.54"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 207 od 21.01.1952. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Spomen-ploča se nalazi sa desne strane puta Herceg Novi–Trebinje na udaljenosti 2 m od kolovoza. Spomen-ploča je od crnog mermera dimenzija je 90 x 67 cm, za stijenu je pričvršćena sa četiri rosvajna šrafa sa ukrasnom glavom. U gornjem dijelu ploče uklesana je petokraka, a ispod ćirilni tekst, sadržine: *“NA SEKTORU KULINA-ILINICA HRABRI BORCI ORJENSKOG PARTIZANSKOG BATALJONA U STALNIM BORBAMA 1942 GODINE ZADRŽAŠE PET MJESECI NAJEZDU FAŠISTIČKIH HORDI SRESKI ODBOR SAVEZA BORACA NARODNO OSLOBORILAČKOG RATA HERCEG NOVI 13.08.1951.”* Ova ploča je zamjenila originalnu, ali je različitog materijala od prvobitne.

Stanje očuvanosti: Spomen-ploča je u dobrom stanju.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na dijelu KP 2197 i KP 2198 KO Mokrine. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

93. Spomen-ploča na kući u kojoj se nalazila bolnica Orjenskog bataljona 1941-1942, Vrbanj

GPS koordinate: 42°33'24.40"N 18°30'43.15"E (grafički prikaz broj: 5.6.6.20.4.)

Lokacija, mjesto, opština: Vrbanj, Herceg Novi / KO Kruševica KP 829

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-319/1 od 27. III 1963. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Spomen-ploča se nalazi na objektu stare austrougarske kasarne u kojem je u toku NOB-a bila smještena bolnica Orjenskog bataljona. Objekat je sada u vlasništvu slovenačkog planinarskog društva. Na zidu stare kasarne koji je danas zid dvorišta kuće, sa desne strane lučnog ulaza, na visini od 230 cm, postavljena je spomen-ploča od bijelog mermera. Na ploči je uklesan ćirilni natpis, sadržine: *“U OVOJ ZGRADI BILA JE SMJEŠTENNA BOLNICA ORJENSKOG PARTIZANSKOG BATALJONA OD DECEMBRA 1941 DO KRAJA MAJA 1942 GODINE. ORGANIZACIJA SAVEZA BORACA NOR-A OPŠTINE HERCEG NOVI 13.JUL 1959 GODINE”.*

Stanje očuvanosti: Na spomen ploči je potrebno je obnoviti boju na natpisu.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KO Kruševce KP 829. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

94. Spomen-ploča u mjestu formiranja Orjenskog odreda 1941.godine, Vrbanj

Lokacija: Vrbanj, Herceg Novi / KO Kruševce KP 716

GPS koordinate: 42°33'25.40"N 18°30'42.12"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 262 od 1.III 1952. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Spomen-česma se nalazi u mjestu Vrbanj, pored nekadašnje austrougarske kasarne. Česma je izvedena u kamenu i malteru, sa dvije mesingane slavine i dva polukružna korita. Iza česme izgrađen je veliki rezervoar za vodu, a sjeverno i istočno se pruža betonirani plato za sakupljanje kišnice. Na prednjoj strani česme, na visini od 175cm, postavljena je spomen-ploča. Ploča je rađena od bijelog mermera sa ćirilčnim natpisom sadržine: *"U BORBI PROTIV FAŠISTIČKIH OKUPATORA POD RUKOVODSTVOM K.P.J. NA OVOM TERENU FORMIRAN JE ORJENSKI PARTIZANSKI BATALJON U NOVEMBRU 1941 GODINE."*

Stanje očuvanosti: Spomen-ploča je u dobrom stanju očuvanosti.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 716 KO Kruševce. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

95a. Pećina, Sušćepan

Lokacija: Sušćepan, Herceg Novi / KP 829, 831 i 847/8 KO Trebesin

GPS koordinate: 42°28'1.30"N 18°30'39.00"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 1130 od 25. XI 1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Pećina se nalazi sa južne strane crkve Sv. Stefana u Sušćepanu. Sastoji se od sistema prolaza u vidu usjeka, klanaca i niša. Pristupa joj se sa više strana, i to sa juga, zapada i sjevera preko crkvene porte. Savremeni put je presjekao ovu ostru stjenovitu strukturu tako da postoji mogućnost da se sa južne strane puta ova geomorfološka

formacija nastavlja, te da posjeduje slične pećinolike strukture. Uslijed stanja na terenu pristup lokalitetu nije moguć. Podaci iz *“Boka – Antropogeografska studija”* od Save Nakoćenovića govore da su se u ovoj pećini sakrivali stanovnici Suščepana prilikom najezde Francuza 1806. godine (Napoleonova uprava).

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je neprohodno i zapušteno.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 829, 831 i 847/8 KO Trebesin. Zaštićena okolina obuhvata radius od 30m oko kulturnog dobra.

95b. Podzemna građevina-pećina, Mojdež (Rješenjem 1957. god. naveden lokalitet Suščepan)

Lokacija: Mojdež, Herceg Novi / KO Mojdež KP 1346/1

GPS koordinate: 42°28'33.20"N 18°29'31.94"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 1131 od 25. XI 1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Uslijed pucanja krečnjačkog bloka iznad ulaza pristup pećini nije moguć. Mještani su pećinu upotrijebljavali kao sklonište za djecu, žene i starce tokom Napoleonove najezde 1806. godine. Tokom II svjetskog rata u pećini u Mojdežu je ubijena Sofija Bijelić, borac NOR-a (podatak naveden u Studiji KD za potrebe PPPNOP).

Napomena1: Rješenje o zaštiti iz 1957. godine zasnovano je na podacima iz djela *“Boka-anthropogeografska studija”* autora Save Nakićenovića u kojoj se navodi: “U Suščepanu se nalaze neke podzemne građevine, sa velikim svodovima, za koje se priča da su bile turske tamnice u kojima su svoje roblje zatvarali. Zovu ih *Gradišta*.”

Napomena2: Podaci o lokaciji predmetnog kulturnog dobra preuzeti su iz *Revalorizacije 2013. godine*, kada je ono identifikovano u Mojdežu, iako izvorni podaci i literature navode Suščepan kao stvarni lokalitet.

Napomena3: Prilikom istraživanja za potrebe predmetne studije (SKD OHN), *In situ* u Mojdežu i Ratiševini, utvrđeno je postojanje 5-6 sličnih pećina koje su se koristile na sličan način kao skloništa tokom ratnih zbivanja, od kojih najveća u blizini zaseoka Kovači (pećina u kojoj se skrivalo bratstvo Radulovića, ulaz slabo uočljiv u blizini odronjene komile kamenja – podatak iz: “Mojdež – prilozi za hroniku sela i rodoslove” autora Zorana Šabovića).

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je neprohodno.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 1346/1 KO Mojdež. Zaštićena okolina obuhvata radius od 30m oko kulturnog dobra.

96. Spomen-ploča posvećena palim borcima na Domu kulture u Đenovićima, Đenovići

Lokacija: Đenovići, Herceg Novi / KO Đenovići, KP 655

GPS koordinate: 42°26'6.21"N 18°36'33.49"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-102/1, od 1.03.1973. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Objekat na kome se nalazi spomen-ploča nalazi se na obali mora, rađen je od kamena, posjeduje prizemlje i sprat. Spomen-ploča se nalazi na istočnoj strani u visini prozora sprata. Urađena je od bijelog mermera.

Stanje očuvanosti: Spomen-ploča je u dobrom stanju očuvanosti, dislocirana je.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 655 KO Đenovići. Zaštićena okolina obuhvata u cijelosti KP 655 KO Đenovići.

97. Spomen-ploča u znak sjećanja na boravak francuskog pisca Pjera Lotija, Baošići

Lokacija: Baošići, Herceg Novi / KO Baošići KP 405, 413

GPS koordinate: 42°26'27.86"N 18°37'53.39"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-108/1 od 1.III. 1973. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Spomen-ploča nalazi se desno od zasvedenog ulaza u graditeljski kompleks, na visini od 210 cm u odnosu na prilazni trotoar, od bijelog mermera. Natpis na ploči je na francuskom jeziku, slova naglašeni crnom bojom, sadržine: "EN SOUVENIR DE PIERRE LOTI ECRIVAIN FRANCAIS QUI A SE JOURNE AU PASS DE PASQUALA DUV AU XXXI OCTOBRE MDCCCLXXX OKTOBRA 1934."

Stanje očuvanosti: Spomen-ploča je u dobrom stanju očuvanosti

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 405 i 413 KO Baošići. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

98. Spomen-ploča u znak sjećanja na sjedište komiteta, Baošići

Lokacija, mjesto, opština: Baošići, Herceg Novi / KO Baošići, KP 540, 541

GPS koordinate: 42°26'25.62"N 18°37'35.12"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-101/1 od 1. III 1973. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Spomen-ploča se nalazi na Domu kulture „Nedeljko Kamilić“, ispod natkrivenog trijema, između dva prozora, na visini od 210 cm u odnosu na popločani trijem. Ploča je od bjeličastog kamena šestougaonog oblika. U gornjem, centralnom dijelu, uklesana je petokraka sa srpom i čekićem ispod koje je uklesan ćirilčni natpis, sadržine: *“U SLOBODARSKIM BAOŠIĆIMA BILO JE SJEDIŠTE SRESKOG KOMITETA K. P. J. ZA HERCEG-NOVI OD NOVEMBRA 1943. DO OKTOBRA 1944. GODINE 13. JULA 1971 GODINE OPŠTINSKA KONFERENCIJA SAVEZA KOMUNISTA HERCEG – NOVI”*.

Stanje očuvanosti: Spomen ploča je u dobrom stanju očuvanosti, bojeni sloj je oštećen.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 540, KO Baošići. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

99. Spomen-ploča na Radničkom domu u Bijeloj posvećena palim borcima iz tog kraja, Bijela

Lokacija: Bijela, Herceg Novi / KO Bijela KP 928

GPS koordinate: 42°27'2.59"N 18°39'2.19"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-315/1 od 27. III 1963. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Spomen-ploča se nalazi u Domu kulture u Bijeloj. U holu objekta, na visini od 62 cm, postavljena je spomen-ploča od bijelog mermera, na kojoj je u gornjem središnjem dijelu uklesana petokraka, sa godinama 1941 lijevo i 1945 desno. Na ploči je uklesan ćirilčni tekst u zlatnoj boji.

Stanje očuvanosti: Spomen-ploča je u dobrom stanju očuvanosti.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 928 KO Bijela. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

100. Spomen-ploča na mjestu pobjede u 1942. Godini, Bjelske Kruševice

Lokacija: Bjelske Kruševice, Herceg Novi / KO Bjelske Kruševice KP 1, 12

GPS koordinate: 42°28'26.53"N 18°39'16.78"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 208/52 od 21.2.1952. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Spomen-ploča je postavljena na brdu Jeremija pored crkve Svetog Jeremije. Ploča je rađena od bijelog kamena a na njoj je uklesan ćirilčni natpis (foto5.6.4.3), sadržine: *“NA OVOM MJESTU 28.II. 1942. GOD. SEDAM BORACA ORIJENSKOG PARTIZANSKOG BATALJONA ODBIJE NAPAD ITALIJANSKIH FAŠISTA I UZ POMOĆ UBAJSKOG I MORINJSKOG VODA UNIŠTIŠE 250 NEPRIJATELJSKIH VOJNIKA SRESKI ODBOR SAVEZ BORACA N.O. RATA HERCEG NOVI 13. JUL 1951.”* Prvobitna ploča je polomljena, demontirana i postavljena na kruništu ogradnog dijela crkve, neposredno iznad novopostavljene ploče.

Stanje očuvanosti: Spomenik se nalazi u veoma lošem stanju.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 1 i 12 KO Bijelske Kruševce. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

101. Spomen-ploča na rodnoj kući člana AVNOJ-a dr Sima Miloševića, Kamenari

Lokacija: Kamenari, Herceg Novi / KO Jošica, KP 18, 25, 32

GPS koordinate: -

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenje broj 08-102/1, od 1.03.1973. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Kuća na kojoj se nalazi spomen-ploča je od kamena, sa prizemljem, spratom i belvederom, građena od fino tesanih kamenih kvadera u pravilne horizontalne redove, sa barokno stilizovanim kamenim grbom na pročelju. Na pročelju, neposredno iznad centralnog lučnog ulaza, na visini od 270cm, postavljena je bijela mermerna spomen-ploča. Na ploči je ćirilčni natpis.

Stanje očuvanosti: Spomen ploča je u dobrom stanju očuvanosti.

Kulturno dobro se nalazi na KP 18, 25, 32 KO JOŠICA. Zaštićena okolina obuhvata objekat na KP 18, 25, 32 KO JOŠICA, i radius od 10m oko kulturnog dobra.

102. Spomen-ploča, Rose

Lokacija: Rose, Luštica, Herceg Novi / KO Rose, KP 30

GPS koordinate: 42°25'41.12"N 18°33'23.98"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-98/1 od 1.03.1973. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Spomen-ploča posvećena kapetanu Gligoru Sretenčiću je postavljena na kući u luci Rose. Kuća zidana od kamenih kvadera, sa prizemljem i dva sprata od kojih je drugi sa balkonom duž cijele fasade naknadno dozidan u drugoj polovini XX vijeka, nalazi se na obali, orijentisana ka zapadu. Ploča od bijelog mermera postavljena je na južnom uglu zgrade na visini od 365 cm u odnosu na pločnik. Ploča je sa četiri aknera pričvršćena za fasadu. Na ploči je ćirilčni natpis.

Stanje očuvanosti: Zgrada na kojoj je spomen-ploča je rekonstruisana i adaptirana za potrebe turističkih usluga, a spomen-ploča je u dobrom stanju očuvanosti.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 30, KO Rose. Zaštićena okolina obuhvata radius od 10m oko kulturnog dobra.

103. Spomen-ploča, Donji Klinci

Lokacija: Donji Klinci, Luštica, Herceg Novi / KO Luštica, KP 817

GPS koordinate: 42°25'13.41"N 18°34'2.55"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-99/1 od 1.03.1973. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Kulturno dobro se nalazi na renoviranoj zgradi nekadašnjeg Doma kulture u selu Donji Klinci. Ploča je u obliku crvene petokrake postavljena na petougaoj bijeloj ploči sa zaobljenim tjemena i radijalnim zracima. Na petokraki je kamena knjiga sa uklesanim ćirilčnim natpisom. Ploča je postavljena na visini od 416cm u odnosu na kotu tla.

Stanje očuvanosti: Spomen-ploča je u dobrom stanju očuvanosti

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 817, KO Luštica. Zaštićena okolina u cijelosti obuhvata KP 817, KO Luštica.

104. Spomen-ploča, Mamula

Lokacija: Mamula, Luštica, Herceg Novi / KO Radovanići KP 3438

GPS koordinate: 42° 23' 43.34" N 18° 33' 28.95"E

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-98/1 od 1.03.1973. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Kulturno dobro se nalazi sa lijeve strane ulaza u tvrđavu Mamula na ostrvu Lastavica.

Stanje očuvanosti: Spomen-ploča je u dobrom stanju očuvanosti

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na katastarskoj parceli 3438, KO Radovanići. Zaštićena okolina kulturnog dobra poklapa se sa površinom katastarske parcele 3438, KO Radovanići.

105. Ploča sa natpisom na crkvi Sv. Spasa, Mojdež

Lokacija: Mojdež, Herceg Novi / KP 762 KO Mojdež

GPS koordinate: -

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 303 od 23. IV 1960. godine, ima status nepokretno kulturno dobro, i uvedeno u registar Rješenjem 01-1473/61.

Opis: Kulturno dobro se nalazi iznad portal crkve Sv. Spasa u Mojdežu. Natpis na kamenoj ploči ispisan je starom ćirilicom (sa nekoliko grešaka sličnih onim na ploči u Mokrinama) koji u savremenoj transkripciji pisma glasi: "ПРОИЗВОЛЈЕНЕМ ОЦА И ДЕЙСТВОМ СИНА ИПОСПЕШЕНІЕМ ВАСЕ С`ТАГО Д`ХА ОБНОВІСЕ ИСАГРАДИ ЦРКВА С`ТОЕ ВАНЕСЕНІЕ Х`РТОВЪ 7252) АШМД (1744)". Podatak govori da je na temelju starije, crkva u cjelosti obnovljena 1744. godine.

Stanje očuvanosti: Spomen-ploča je u dobrom stanju očuvanosti.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 762 KO Mojdež. Zaštićena okolina kulturnog dobra poklapa se sa površinom KP 762 KO Mojdež.

106. Spomen-ploča na kući u ulici Marka Vojnovića 32, Stari grad

Lokacija: Stari grad, Herceg Novi

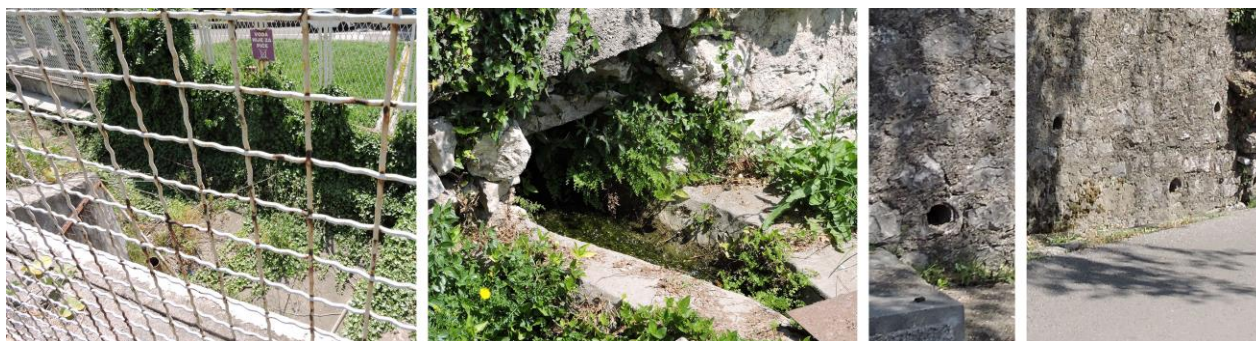
Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 02-1108/1 od 2. XII 1965. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Opština Herceg Novi je 28. X 1964. godine, na zgradi u Ulici Marka Vojnovića 32 postavila spomen-ploču na zgradi u kojoj je 1939. godine osnovan URSS-ov dom. Spomen-ploča nije evidentirana na izvornoj lokaciji. Kulturno se danas nalazi u ulaznom holu galerije "Josip Bepo Benković", lijevo od ulaznih vrata, naspram portirnice. Na tabli od bijelog mermera uklesan je ćirilčni tekst sadržine: "U OVOJ ZGRADI JE OSNOVAN, POD RUKOVODSTVOM PARTIJE MJESECA SEPTEMBRA 1939. GODINE URSS-ov RADNIČKI DOM KOJI JE NASILNO ZATVORILA POLICIJA MAJA 1940. GOD. OKUPIVŠI SKORO SVU RADNIČKU OMLADINU HERCEG - NOVOGA, DOM JE BIO ŠKOLA IZ KOJE SU PROIZAŠLI MNOGI MLADI REVOLUCIONARI, ORGANIZATORI USTANKA I BORCI U NAŠOJ REVOLUCIJI. U ZNAK SJEĆANJA I POŠTOVANJA NA POŽRTVOVANI RAD NJIHOVIH ČLANOVA, OVU PLOČU POSTAVLJA GRAD HERCEG-NOVI".

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u dobrom stanju očuvanosti.

Zaštićena kulturna dobra bez prethodne identifikacije tokom revalorizacije 2004 i 2013.

107. Manastirska česma, Savina

Lokacija: Savina, Herceg Novi / KP 2252 KO Topla

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 379 od 24. IV 1960. godine, ima status nepokretno kulturno dobro, i uvedeno u registar Rješenjem 01-1446/1 od 02. X 1961. godine.

Opis: Manastirska česma se nalazi južno od manastirskog kompleksa i sa njime je činila jedinstvenu cjelinu do prolaska savremenog puta. Danas se ostatak starijeg, većeg kompleksa manastirske česme nalazi sa južne strane savremenog puta u sklopu zemljišta bolnice "Meljine". Voda sa ovog izdašnog izvora je od strane kaluđera manastira Savina početkom XVIII vijeka sprovedena u manastirski mlin koji se nalazio u blizini morske obale, dok je dio vode

sistemom novog mletačkog vodovoda od kamenih cijevi sproveden do Novog Lazareta. Prilikom gradnje bolničkog kompleksa porušen je i mlin i mletački vodovod, a kamene vodovodne cijevi se danas mogu pronaći uzidane kao spolije u potpornim zidovima bolničkog kompleksa.

Stanje očuvanosti: Ostatak kompleksa manastirske česme je u izuzetno lošem stanju, izvor je izdašan ali van upotrebe, kulturno dobro zahtjeva temeljnu restauraciju i vezivanje za trotoar uz savremenu kolsku ulicu koja ga tangira sa sjeverne strane, dio vode je tokom austrougarske uprave sproveden u donju fontanu.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na katastarskoj parceli KP 2252 KO Topla. Zaštićena okolina kulturnog dobra poklapa se zaštićenom okolinom graditeljske cjeline Manastira Savna.

108. Turska kula, Igalo

Lokacija: Igalo, Herceg Novi / KP 429/1 i dio KP 430 i 431 KO Topla

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 311 od 23.04.1960. godine, ima status nepokretno kulturno dobro, i uvedeno u registar Rješenjem 01-1445/1 od 11.X 1961. godine.

Opis: Turska kula (kula Jankovića) je u formi razvalina bila očuvana do početka 80ih godina XX vijeka, kada se na njejoj parceli, sjeverozapadno od razvaline podiže dvojna stambena kuća. Na ostatku velike parcele koja se protezala do mora danas se nalazi centralni stambeni kompleks Igala sa soliterima. Kula je imala suteran i sprat. U prizemlju nije bilo otvora, dok su se na spratu, sa jugozapadne strane, nalazila tri otvora. Manji prozori su postojali na spratu na jugoistoku i sjeverozapadu. Prozori su bili opremljeni konzolama i menzolama. Jugozapadno od kule nalazio se jedan pomoćni objekat. Kulturno dobro danas postoji kao arheološki lokalitet, a na osnovu sačuvanog materijala moguće je obnoviti ga metodom idealne istorijske rekonstrukcije.

Stanje očuvanosti: Kulturnom dobru je izmijenjeno svojstvo i danas predstavlja neuređen arheološki lokalitet u sklopu privatnog posjeda.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 429/1 i dijelu KP 430 i 431 KO Topla. Zaštićena okolina se poklapa sa navedenim parcelama.

109. Turske kule-čardaci, Srbina

Lokacija: Srbina, Herceg Novi / KP 1563, 1561/1, 1512, 1513, 1514, 1516, 1517, 1521, 1523, 1682, 1681/1, 1687, 1688 i 1689 KO Topla

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1120 od 25. XI 1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro, i uvedeno u registar Rješenjem 01/1343/1 od 28. IX 1961. godine.

Opis: O kompleksu turskih stambenih kula i čardaka pisao je pop Sava Nakićenović u "Antropogeografskoj studiji Boka". Današnja Srbina je prije dolaksa Mlečana bila razvijana kao podgrađe tvrđave Španjola i sjeverozapadno predgrađe utvrđenog Herceg Novog. Nakon zemljotresa 1979. godine propuštena je prilika da se Srbina kao istorijski

značajno i arhitektonsko-urbanistički autentično očuvano podgrađe i predgrađe zaštititi na sličan način kao što su zaštićeni Istočno i Zapadno podgrađe. Budući da istorijski, arhitektonski i urbanistički značaj ove lokacije nije bio prepoznat kroz planske dokumente, veliki broj do skoro očuvanih kula danas je transformisan (rekonstrukcije, malterisanje, balkoni) i spolja odaje utisak stamenog objekta iz druge polovine XX vijeka. Na osnovu sklopova, dispozicije, debljine zidova može se uočiti da im je istorijska materija u potpunosti očuvana, dok su dva u potpunosti očuvana. Postojeće ulice zadržale su svoje trase koje su definisane još u period Osmanske uprave tokom XVI vijeka, međutim postoji mogućnost da su ove trase znatno starije. Pojedine trase ulica (staza) zadržale su svoju izvornu materijalizaciju u kaldrimi.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u lošem stanju očuvanosti, kako ovo kulturno dobro predstavlja izuzetno važan resurs budući da se nalazi nadomak centra grada a na trasi pješačke veze ka tvrđavi Španjola, potrebne su hitne sanacione mjere uslijed ugroženog istorijskog integriteta, te prezentacija istorijskog tkiva kamufiranog savremenim slojevima obrade fasada.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro je disperzno, nalazi se na KP 1563, 1561/1, 1512, 1513, 1514, 1516, 1517, 1521, 1523, 1682, 1681/1, 1687, 1688 i 1689 KO Topla. Zaštićena okolina se poklapa sa zaštićenom okolinom kulturnog dobra Tvrđave Španjola i Zapadnim podgrađem.

110. Nekropola kod Sv. Tekle, Bijelske Kruševice

Lokacija: Bijelske Kruševice, Herceg Novi / KP 942 KO Bijelske Kruševice

GPS koordinate: -

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj (1169/1-57) 01-1438/1-61, 11. X 1961. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Nekropola sa starim grobljem nalazi se u istočno od crkve Sv. Tekle i zapadno od gomile, te predstavlja dokaz o kontinuiranom naseljavanju ovog područja i transformaciji religijske svijesti ka hrišćanstvu.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u lošem stanju očuvanosti.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro je disperzno, nalazi se na KP 1563, 1561/1, 1512, 1513, 1514, 1516, 1521, 1523, 1682, 1681/1, 1687, 1688 i 1689 KO Topla. Zaštićena okolina se poklapa sa zaštićenom okolinom kulturnog dobra Tumuli kod Sv. Tekle.

111. Mogile - staro groblje, Šabovići-Mojdež

Lokacija: Šabovići-Mojdež, Herceg Novi / KP 314, 316, i dio KP 315 KO Mojdež

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1142 od 25. XI 1957. god.

ima status nepokretno kulturno dobro, i uvedeno u registar Rješenjem 01-1381/1 od 30. IX 1961. godine.

Opis: Kulturno dobro se nalazi istočno od zaseoka Šabovići u Mojdežu u blizini put ka Porobićima, a na staroj trasi puta Gornja Ratiševina - Porobići. Mogile se sastoje od dvije gomile od kojih je zapadna znatno veća sa očuvanom eliptičnom kalotom.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u lošem stanju očuvanosti.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro je disperzno, nalazi se na KP 314, 316, i dio KP 315 KO Mojdež. Zaštićena okolina nalazi se na dijelovima KP 315, 324, 325 il 326 KO Mojdež.

112. Tvrđava Vrbanj, Kumbor

Lokacija: Kumbor, Herceg Novi / KP 674 KO Kumbor

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1163 od 25. XI 1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro, u registru Rješenjem 01/1315/1 od 25. IX 1961. godine.

Opis: Kulturno dobro Tvrdava Vrbanj nalazila se na širokom zaravnatom pojasu uz Kumborski tjesnac. Kao fizički očuvano kulturno dobro ona danas ne postoji, te je svojstvo/tip kulturnog dobra izmjenjeno u arheološki lokalitet. Tokom radova na izgradnji turističkog kompleksa "Porto Novi" potrebno je arheološki istražiti cjelokupni prostor naznačen na mapi. Na osnovu starih mapa i gravira smatra se da se utvrđenje nalazilo u istočnom dijelu parcele 674 KO Kumbor.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro nije identifikovano u vidljivim nadzemnim ostacima, te je naročito u ZAPADNOM sektoru potrebno hitno reagovati dok radovi još uvijek nisu započeli.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 674 KO Kumbor. Zaštićena okolina se poklapa sa zonom kulturnog dobra.

113. Crkva (crkvište) Sv. Ilije, Đenovići (greškom upisana kao Sv. Ivan)

Lokacija: Kumbor, Herceg Novi / KP 725 KO Đenovići

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1160 od 25.XI 1957. godine. godine, ima status nepokretno kulturno dobro, i uvedeno u registar Rješenjem 01-1448/1.od 11. X 1961. godine.

Opis: Kulturno dobro crkva (crkvište) Sv. Ilije nalazi se na vrhu brda iznad crkave Sv. Stefana u Đenovićima. Kulturnom dobru se može prići iz pravca zaseoka Obalice u Kutima i iz pravca Đenovića. Crkva je očuvana samo u formi ožidrine. U knjizi "Boka-antropogeografska studija" Save Nakićenovića ona se navodi pod imenom Sv. Ivan koja se nalazi na vrhu Ivan-stana, lokaliteta koji se na svim istorijskim mapama ali i danas živućim toponimima naziva Ilij-stan ili Ilijino brdo. Predanje govori da je crkva tu još od doba Nemanjića i obnovljena u doba Hercega Stefana, te da je razrušena u Mletačko-Turskim ratovima.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro je u izuzetno lošem stanju, prepoznaje se dio temeljne zone - crkvina.

Zona zaštite i zaštićena okolina: Kulturno dobro se nalazi na KP 725 KO Đenovići. Zaštićena okolina se poklapa sa zonom kulturnog dobra.

IV ZAŠTIĆENA KULTURNA DOBRA KOJA NISU IDENTIFIKOVANA NA TERENU

114. Turska stražarnica Lučići, Sutorina (iznad Sv. Gospodje u Prijevoru, nije identifikovano)

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 1134/1-57, od 28.11.1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro, i uvedeno u registar Rješenjem 01-1462/1-61 od 12.10.1961. godine.

Opis: Na osnovu informacije iz Antropogeografske studije popa Save Nakićenovića, u blizini crkve sv. Gospe u Prijevoru, nalaze se razvale turske karaule (stražarnice) koja je motila na Sutorinu, Kruševce i ulaz u Bokokotorski zaliv. Na osnovu literature saznaje se, da je ova kula nakon turskog povlačenja služila Vukaloviću kao motrilja, te da ju je zapalio austrijski general Rodić. Lokalitet bi trebalo tražiti u zoni Čenića (prim aut.).

115. Manastir Lučići /Sv.Srđa/, Lučići (arheološki lokalitet, greškom upisano Sušćepan)

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 1132. od 25. XI 1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro, i uvedeno u registar Rješenjem 01-1340/1 od 28. IX 1961. godine.

Opis: Na osnovu rekognosciranja terena koje je izveo Ilija Pušić i koje je objavljeno u sveskama Zavičajnog muzeja u Herceg Novom, postoji hipoteza da se zapadno od sela Lučići nalazio manastir posvećen Sv. Srđu. Njegovi ostaci nisu identifikovani na terenu budući da je čitav pojas zarastao u gustu divlju vegetaciju. Ovaj manastir se ne može pronaći u dostupnoj istorijskoj katastarskoj dokumentaciji koja pokriva period od 1690. godine.

116. Hasanov grob, Mokrine (nije identifikovano, moguće "stećak" uz put Lazarevići-Vidov vrh)

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 1146 od 25. XI 1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro, i uvedeno u registar Rješenjem 01-1344/1 od 28. IX 1961. godine. Jedini podatak o Hasanovom grobu nalazi se u knjizi "Boka-antropogeografska stidja" Save Nakićenovića u kojoj se navodi: "Ima mjesto *Asanov grob*. Na tom mjestu 1908. trebalo je put proširiti, te zato tu razvale jednu među, i u temelju njezinu nađoše potpune kosti i na njima 32 komada srebrnog novca dubrovačke republike. Tokom rekognosciranja terena za potrebe ove studije utvrđena je velika vjerovatnoća da je ovo kulturno dobro smješteno sa sjeverne strane puta Čazarevići-Vidov vrh prije izvora vode Tvorada.

117. Zidovi Balšinog dvora i bunar, Baošići (nije identifikovano)

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 1166 od 25. II 1957. godine, ima status nepokretno kulturno dobro, i uvedeno u registar Rješenjem 08-39/1-62. Jedini podatak o ovom kulturnom dobru, imenovanom bez identifikacije *in situ* nalazi se u knjizi "Boka-antropogeografska stidja" Save Nakićenovića u kojoj se navodi: "...a u Baošićima vide se zidovi, gdje, vele, da su bili Balšini dvori i Balšin bunar."

118. Spomen ploča Branku Orlandiću, Podi (nije identifikovano)

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-769/1 od 12. VI 1962. godine, ima status nepokretno kulturno dobro. Nisu pronađeni podaci o ovoj istorijskoj личности.

119. Zgrada sa spomen pločom, (lokacija nije navedena, nedovoljno informacija).

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 02-1108/1 od 2.XII 1965. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

V KULTURNA DOBRA KOJA SU PORUŠENA U PERIODU OD 1980-1990

120. Hotel Boka, Vratnice (na prostoru parka Boke)

Lokacija: Vratnice, Herceg Novi

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 114 od 13. II 1951. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Kulturno dobro Hotel Boka porušen je početkom 80ih godina XX vijeka nakon oštećenja u zemljotresu, na osnovu opštinske odluke. Nakon brojnih analiza preovladava mišljenje da su oštećenja nastala u zemljotresu mogla sanirati i da nije bilo razloga za rušenje hotela.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro nije evidentirano na terenu (porušeno).

121. Burovina, Vratnice (u sklopu KD Samostana Sv. Antuna sa grobljem i ostacima Burovine)

Lokacija: Vratnice, Herceg Novi

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 08-1148/1, 28.10.1969. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Dio kulturnog dobra (Burovina) porušen je početkom 80ih godina XX vijeka nakon neznatnih oštećenja u zemljotresu a za potrebe zidanja Dvorane park, na osnovu opštinske odluke.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro nije evidentirano na terenu (porušeno).

122. Turska kula, razvalina, Savina

Lokacija: Savina, Herceg Novi

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1127 od 25. XI 1957. godine ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Kulturno dobro razvaline turske kule nalazilo se na današnjoj KP2465/4 KO Topla i zajedno sa okolnom zemljom koja se protezala ka vrhu Savinske Dubrav pripadala je Manastiru Savina do nacionalizacije izvršene nakon Drugog svjetskog rata. Ostaci ovog kulturnog dobra srušeni su tokom 90ih godina XX vijeka.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro nije evidentirano na terenu (porušeno).

123. Mogile Igalo, Gomila

Lokacija: Gomila-Igalo, Herceg Novi

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 1128/1-57 ima status nepokretno kulturno dobro, i uvedeno u registar Rješenjem 01-1378/1-61, 30. IX 1961. godine.

Opis: Kulturno dobro Mogile Igalo (ilirsko ili staro slovensko groblje) nije identifikovano na prostoru Opštine Herceg Novi, prestalo je da postoji nakon izgradnje naselja Gomila.

Stanje očuvanosti: Kulturno dobro nije evidentirano na terenu (porušeno).

VI KULTURNA DOBRA POGREŠNO IDENTIFIKOVANA NA PODRUČJU OPŠTINE HERCEG NOVI

Mogile Nedajno (nije na području Herceg Novog)

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj (1239/1-57) 01-1437/1-61, 11. X 1961. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Opis: Kulturno dobro Mogile Nedajno (ilirsko ili staro slovensko groblje) nije identifikovano u postupku Revalorizacije kulturnih dobara 2013. Godine. U postupku izrade ove studije, utvrđeno je da ovaj toponim nije poznat na teritoriji opštine Herceg Novi. Lokalitet Nedajno (sa starim grobljem) postoji u blizini Plužina.

Spomen-ploča na mjestu pobjede 1941. godine, (pogrešna identifikacija - KD je u Kotoru)

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 08-763/1 od 12.VI. 1962. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Spomen-ploča na mjestu pogibije Vukadina Samardžića i dr., (pogrešna identifikacija - KD je u Kotoru)

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja memorijalnog i istorijskog značaja, Rješenjem broj 211/52 od 21.2.1952. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Spomen ploča, Rulino (pogrešna identifikacija)

Rješenje o uspostavljanju zaštite: Zbog posjedovanja kulturnih vrijednosti, Rješenjem broj 08-96/1 od 1. III 1973. godine, ima status nepokretno kulturno dobro.

Kulturno dobro: Manastir Savina sa malom i velikom crkvom Uspenja Presvete Bogorodice

5. EVIDENTIRANA DOBRA SA POTENCIJALNIM KULTURNIM VRIJEDNOSTIMA I PREPOZNATI ELEMENTI KULTURNOG PEJZAŽA

Evidentirana dobra sa potencijalnim kulturnim vrijednostima razvrstana su prema tipologiji definisanoj Zakonom o zaštiti kulturnih dobara Crne Gore i prostornoj dispoziciji unutar Opštine Herceg Novi, od zapada ka istoku, a potom ka jugu (Luštica). Sva potencijalna kulturna dobra označena su na mapi br. 9 (Identifikacija kulturnih i potencijalnih kulturnih dobara), i prikazana su sa svojim pripadajućim parcelama i predloženim zaštićenim okolinama. Numeracija na ovom spisku prati numeraciju na mapi.

Režim i mjere: Do utvrđivanja kulturne vrijednosti potencijalnog kulturnog dobra (koju sprovodi Uprava za zaštitu kulturnih dobara), ova područja, prostore, komplekse i objekte neophodno je tretirati savjesno i odgovorno, u skladu sa zakonom. Za dobra za čiju je valorizaciju inicijativa prihvaćena intervencije sprovoditi uz direktnu saradnju sa Upravom za zaštitu kulturnih dobara, što se odnosi na dobra pod brojem 74, 76, 77, 84, 105.

PREPOZNATI ELEMENTI KULTURNOG PEJZAŽA

01. **Sutorinska sela 1** (Prijevor, Malta, Konjevići)
02. **Sutorinska sela 2** (Lučići-Šćepoševići)
03. **Čenići**
04. **Žvinje-Špulje**
05. **Mojdež** (Andrići, Šabovići, Porobići, Kovači, Brajevići)
06. **Ratiševina** (Gornja i Donja)
07. **Sušćepan** (Sušćepan, Grbići, Župkovići)
08. **Trebesin**
09. **Topla** (Sjenokoš, Tatarbašta, Čela i izolovane ruralne cjeline)
10. **Podi** (Matkovići, Misinezovići, Musići, Tušupi, Kvekići, Gopčevići, Bajkovina)
11. **Kameno** (tri cjeline)
12. **Mokrinska sela** (klaster sela i zaselaka)
13. **Kruševice**
14. **Sasovići** (Gornji Sasovići, Donji Sasovići, Dragomir)
15. **Kutska sela** (Lastva, Presjeka, Kočetani, Nakićenovići, Ožegovići, Marići, Morovići, Pestorići, Rujevo i Obalica)
16. **Miočevići** (dvije cjeline)
17. **Đenovići**
18. **Baošići**
19. **Bijelska sela** (Vala, Zlokovići, Balabušići, Malovići, Želalići)
20. **Jošica**
21. **Đurići**
- 22a. **Bjelske Kruševice** (B. Kruševice, Kalimoži, Repaji)
- 22b. **Žlijebi**

23. **Luštica sela** (Zabrđe sa Špiljicama i Malim pristanom, Rose, Klinci, Mrkovi, Eraci, Tići, Radovanići, Zambelići, Žanjice, Babunci, Brguli, Merdari)

POTENCIJALNA KULTURNA DOBRA:

ARHEOLOŠKI LOKALITETI

- 24. **Tumul/gomila Malta (1)**, Malta
- 25. **Tumul Gradac-Šipak (1)**, Ratiševina
- 26. **Klaster tumula /gomila na Podima (2)**, Podi
- 27. **Gomila na Kuku (1)**, Sasovići
- 28. **Klaster tumula /gomila Djevojačke grede (3)**, Kameno
- 29. **Tumul/gomila Goli brijeg (1)**, Kameno
- 30. **Petrova Gomila (1)**, Kameno
- 31. **Klaster tumula Žlijebi (5)**, Žlijebi
- 32. **Klaster tumula/gomila Brdo (2)**, Bijelske Kruševce
- 33. **Klasteri tumula /gomila Obosnik (8)**, Babunci, Zabrđe, Klinci, Disan
- 34. **Gomila Dobroč (1)**, Rose-Klinci
- 35. **Gomila Staništa (1)**, Mrkovi
- 36. **Klaster tumula/gomila Eraci (2)**, Eraci, Radovanići
- 37. **Gomila Gradište (1)**, Radovanići
- 38. **Klaster gomila/tumula Podzambelići (2)**, Zambelići, Radovanići
- 39. **Klaster gomila Klaster tumula/gomila Kosmač (2)**, Radovanići
- 40. **Gomila Gomiljar (1)**, Begovići, Radovanići
- 41. **Klaster tumula/gomila Brguli (5)**, Brguli, Alaj
- 42. **Gomila Gomilica-Rovanac (1)**, Brguli
- 43. **Gomila Dubravice (1)**, Merdari, Brguli
- 44. **Lokalitet Rustovo** (potencijalni antički i srednjovjekovni lokalitet), Sutorina
- 45. **Lokalitet Čenići** (potencijalni antički i srednjovjekovni lokalitet), Sutorina
- 46. **Lokalitet Ribarska** (potencijalni antički i srednjovjekovni lokalitet), Igalo
- 47. **Solila Sv. Stefana** (Srednjovjekovna Solana kralja Tvrtka I, potencijalni antički i srednjovjekovni lok.), Igalo
- 48a. **Lokalitet Stari grad-istok**, Stari grad (srednjovjekovni lokalitet)
- 48b. **Lokalitet Španjola-akvadukt** (srednjovjekovni lokalitet)
- 49. **Lokalitet Vojničke banje** (srednjovjekovni i potencijalni antički lokalitet)
- 50. **Lokalitet Podi vila rustika- gomila**, Podi (potencijalni antički lokalitet)
- 51. **Lokalitet Crkvina**, Rose
- 52. **Arheološki lokalitet podmorja Male i velike Rose**, Rose
- 53a. **Arheološki lokalitet podmorja Galijun** (Galeon), Kabala-Luštica
- 53b. **Arheološki lokalitet Ribarice**, Njivice-Kobila
- 54. **Arheološki lokalitet podmorja Gospa-Mirište**, Mirište-Luštica
- 55. **Arheološki lokalitet podmorja Zlatna luka**, Luštica
- 56. **Pečina Vranjaj**, Žlijebi

KULTURNO-ISTORIJSKE CJELINE

57. **Stara Topla** (graditeljska cjelina od pet klastera raspoređenih duž Njegoševe ulice)
58. **Staro Igalo** (graditeljska cjelina od šest klastera duž ul. O. N. Kovačevića, J. Vavića Buturova i j-z. Zirina)
59. **Stare Meljine** (graditeljska cjelina)
60. **Stari Kamenari i Jošica** (graditeljska cjelina od četiri klastera raspoređenih duž magistrale)
61. **Staro Rose** (graditeljska cjelina)
62. **Stara Zelenika i Sasovići** (graditeljska cjelina od dva disperzno komponovana klastera)
63. **Stari Kumbor** (graditeljska cjelina od tri disperzno komponovana klastera duž obalnog puta)
64. **Stari Đenovići** (graditeljska cjelina od više klastera duž obalnog puta)
65. **Stari Baošići** (graditeljska cjelina od više klastera duž obalnog puta)
66. **Stara Bijela** (graditeljska cjelina od više klastera duž obalnog puta)
67. **Stari Đurići** (graditeljska cjelina od dvije grupacije duž obalnog puta)
68. **Stara Srbina** (graditeljska cjelina podgrađe Španjole, Ulica Srbina i Bajer)
69. **Mlinovi Mojdeža** (22)
70. **Mlinovi Mojdež-Sutorina** (2)
71. **Mlinovi Poda** (7)
72. **Mlinovi Sasovića i Kuta** (8)
73. **Savinske vile kraja XIX i početka XX vijeka** (klaster od 8 vila: Spalatin-Pašić, Berberović, Matković, Čaušić, Mikulić, Sekulović, Čorović, Katuriće)
74. **Upravno-administrativni kompleks Herceg-Novog** (graditeljska cjelina arhitekta Nikole Dobrovića - Trg Maršala Tita, Pošta, Opština sa dva aneksa, Stambena zgrada Arena) - **PRIHVAĆENA INICIJATIVA ZA VALORIZACIJU, U PROCEDURI**

KULTURNO-ISTORIJSKI OBJEKTI

_Profani objekti

75. **Vjetreni mlin**, Kruševica
76. **Vila Galeb** (Titova vila), Igalo - **PRIHVAĆENA INICIJATIVA ZA VALORIZACIJU, U PROCEDURI**
77. **Dječje odjeljenje banje**, Igalo - **PRIHVAĆENA INICIJATIVA ZA VALORIZACIJU, U PROCEDURI**
78. **Kuća Iva Andrića**, Topla
79. **Vila Anteljević**, Topla
80. **Stambena zgrada Lazaret**, Topla
81. **Stari Lazaret**, Topla
82. **Kuća Bošković**, Vratnice
83. **Dvorana Park**, Vratnice
84. **Kuća Tapavica**, Vratnice - - **PRIHVAĆENA INICIJATIVA ZA VALORIZACIJU, U PROCEDURI**
85. **Sokolski dom** (Gradska kafana), Vratnice
86. **Palacin Nikićjević**, Podgrađe
87. **Eksport Bilje**, Podgrađe
88. **Zdanje Brčanović-Popović**, Bajer

89. **Zadužbina Bošković-Đurović-Laketić**, Srbina
90. **Kuća Barčeli-Rusović**, Srbina
91. **Kuća Burović na imanju Kosovina**, Srbina-Jokmegdan
92. **Kuća Cvjetović**, Srbina-Jokmegdan
93. **Glavna gradska kapija i toranj gradskog sata - Tora (Sat kula)**, Stari grad
94. **Palacin**, Stari grad
95. **Zadužbina Musić** (Manastira Savina), Stari grad
96. **Stara zgrada opštine** (Arhiv), Stari grad
97. **Palata** (galerija JBB), Stari grad
98. **Zdanje providurata i kotara** (Sud), Stari grad
99. **Objekat nekadašnje Mletačke bolnice i Austrougarske kasarne sa lođom i mostom**, Stari grad
100. **Palata Korner** (Stara pošta), Stari grad
101. **Palata Bronza-Milašinović**, Marina-Škver
102. **Vila Vranković**, Marina-Škver
103. **Vila Rivijera**, Marina-Škver
104. **Motel Dubrava**, Savina
- 104a. **Čardak u Trebesinu**, Trebesin
105. **Hotel Plaža**, Sasovići-Zelenika - - **PRIHVAĆENA INICIJATIVA ZA VALORIZACIJU, U PROCEDURI**
106. **Žandarmerijski dom kraljevine Jugoslavije**, Meljine
107. **Bratsko gazdinstvo Mustur**, Đenovići
108. **Palata Smekja**, Baošići
109. **Palata Smekja-Rašković**, Baošići

_Sakralni objekti

110. **Crkva Sv. Nikole**, Malta
111. **Crkva Sv. Gospođe**, Prijedor
112. **Crkva Sv. Stefana**, Šćepoševići
113. **Crkva Sv. Nikole**, Lučiči
114. **Crkva Sv. Đorđa**, Čenići
115. **Crkva Sv. Đorđa**, Žvinje
116. **Crkva Sv. Preobraženja Hristovog**, Sutorina
117. **Crkva Sv. Gospođe**, Mojdež
118. **Crkva Sv. Vaznesenja Hristovog** (Sv. Spasa), Mojdež
119. **Crkva Sv. Trojstva**, Ratiševina
120. **Crkva Sv. Kozme i Damjana** (Sv. Vračići), Ratiševina
121. **Crkva Sv. Arhandela Mihaila**, Stari grad
122. **Crkva Sv. Jeronima**, Stari grad
123. **Crkva Sv. Leopolda sa samostanskim objektima**, Stari grad
124. **Crkva Sv. Arhandela Mihaila**, Brajkovina -Podi
125. **Crkva Sv. Nikole**, Kruševica
126. **Crkva Sv. Petke**, Petijevići-Mokrine

127. **Crkva Sv. Varvare**, Mokrine
128. **Crkva Sv. Đorđa**, Lazarevići-Mokrine
129. **Crkva Sv. Vasilija Ostroškog**, Svrčuge-Mokrine
130. **Crkva Sv. Stefana**, Kameno
131. **Crkva Sv. Jovana**, Bronzići-Kameno
132. **Crkva Sv. Nikole**, Žlijebi
133. **Crkva Sv. Ilije**, Ubli
134. **Crkva Sv. Đorđa**, Ubli
135. **Crkva Sv. Stefana**, Sasovići
136. **Crkva Pokrova Presvete Bogorodice**, Kumbor
137. **Crkva Sv. Vasilija Ostroškog**, Kumbor
138. **Crkva Sv. Simeona**, Đenovići
139. **Crkva Sv. Spiridona**, Đenovići
140. **Crkva Sv. Nikole**, Đenovići
141. **Crkva Sv. Petra**, Klin-Bijela
142. **Crkva Sv. Kozme i Damjana (Sv. Vrači)**, Bijela
143. **Crkva Sv. Gospe od Rozarija**, Jošica
144. **Crkva Sv. Ane**, Đurići donji
145. **Crkva Sv. Ane**, Đurići gornji
146. **Crkva Sv. Arhandela Mihaila**, Bijelske Kruševice
147. **Crkva Sv. Tekle**, Bijelske Kruševice
148. **Crkva Sv. Jeremije**, Bijelske Kruševice
149. **Crkva Sv. Nikole**, Repaji - Bijelske Kruševice
150. **Crkva Sv. Gospođe**, Zabrdje
151. **Crkva Sv. Nedjelje**, Mendegaji-Zabrdje
152. **Crkva Sv. Haritona**, Klinci
153. **Crkva Sv. Save**, Klinci
154. **Crkva Sv. Pantelejmona**, Klinci
155. **Crkva Sv. Gospe od Karmena**, Rose
156. **Crkva Sv. Trojice**, Rose
157. **Crkva Sv. Tripuna**, Mrkovi
158. **Crkva Sv. Lazara**, Mrkovi
159. **Crkva Sv. Gospođe**, Radovanići
160. **Crkva Sv. Nikole**, Radovanići
161. **Crkva Sv. Jovana**, Žanjice
162. **Crkva Sv. Vartolomeja**, Merdari

_Fortifikacioni objekti (i vojni stacionari)

- 163. **Tvrđava Arza**, Radovanići
- 164. **Kompleks austrougarskih utvrđenja Luštica** (Kabala for, stražarsko utvrđenje Kabala, Oskoruša for, 166. stražarsko utvrđenje, kružna utvrda, Klinci for), Rose-Klinci
- 165. **Potkop Rose**, Rose
- 166. **Tvrđava Rose**, Rose
- 167. **Kompleks potkopa VJ** (Pristan i Špiljice), Luštica
- 167a. **Napušten baterijski položaj "Gomilice"**, Dobra luka, Luštica
- 168. **Vojni kompleks Zmijice** (Stara kasarna, nova kasarna, vojno mulo), Kumbor
- 169. **Stražarska karaula**, Sutorina
- 170. **Stražarsko utvrđenje Košare**, Njivice
- 171. **Kompleks austrougarskih utvrđenja Kobila** (Ulazni punkt, Gornja Kobila for, Donja Kobila for, Kasarna, Torpedna baterija na obali, Bočna baterija, Putevi I staze), Njivice
- 172. **Stražarska karaula "Orjenska lokva"**
- 173. **Vojni kompleks Vrbanj**, Vrbanj

_Infrastrukturni objekti

- 174. **Sistem izvorišta žive vode sa istorijskom arhitektonskom obradom** (16), opština Herceg Novi
- 175. **Sistem bunarskih (podzemnih) izvora vode**(7), Ubli i Luštica
- 176. **Izvorište mineralne vode Sutorina**, Sutorina
- 177. **Istorijski mostovi Herceg Novog** (23), opština Herceg Novi
 - m01 - Most Debeli brijeg, Sutorina
 - m02 - Prijevorski most, Sutorina
 - m03 - Most na Raškom potoku, Mojdež (donji)
 - m04 - Most na Presjeki, Mojdež
 - m05 - Most na Presjeki, Porobići-Mojdež (Mokrinski put)
 - m06 - Most na Sutorini, Solila
 - m07 - Most u Drenoviku, Drenovik (stari mojdeški put)
 - m08 - Most na Trtoru, Šipak (stari mojdeški put)
 - m09 - Most na Trtoru, Ratiševina
 - m10 - Most na potoku Lukovica (Babin potok), Igalo
 - m11 - Most Kosjerevac na potoku Lukovica (Babin potok), Topla (put za Sušćepan i Ratiševinu)
 - m12 - Most na potoku Lukovica (Babin potok), Trebesin
 - m13 - Vladikin most na Ljutom potoku, Topla
 - m14 - Most Torac na Ljutom potoku, Topla - Čepnići
 - m15 - Matkovića Most, Podi-Matkovići
 - m16 - Most Košarice, Kameno

m17 - Most na Nemili, Podi

m18 - Most Podgomilu (Mali most), Podi (Sv. Srđ i Vakh)

m19 - Kutski most (recentno porušen, dokumentovan izgled), Kuti

m20 - Sasovički most, Sasovići

m21 - Most Lug, Baošići

m22 - Most Vala na potoku Pijavica, Bijela

m23 - Most Vodice na Jošičkom potoku, Bijelske Kruševce

178. **Austrougarska željeznička trasa Debeli brijeg-Sutorina**, Sutorina

179. **Sistem željezničkih mostova i vijadukta (4)**, Sutorina, Meljine i Zelenika

180. **Sistem željezničkih tunela (2)**, Topla i Lalovina

181. **Kompleks željezničkih stanica sa pripadajućim objektima (8)**, Sutorina, Igalo, Marina-Škver i Zelenika

182. **Kompleks austrougarskih magacina (19)**, Zelenika

183. **Trasa istorijskog privrednog puta Šipak-Mojdež** (kao očuvani dio puta Herceg Novi-Mojdež)

184. **Trasa istorijskog puta Topla-Sušćepan-Ratiševina**

185. **Trasa istorijskog puta Podi-Matkovići-Kameno**

186. **Trasa srednjevjekovnog puta Malta-Prijevor-Lučići**

187. **Trasa istorijskog puta Sasovići Žlijebi**

188. **Austrougarski vojni put Vrbanj-Krivošije**

189. **Trasa starog puta Djevojačke grede -Tajno brdo**

190. **Trasa starog puta Sutorina-Debeli brijeg**

191. **Gradsko mulo sa svetionikom, Marina-Škver**

192. **Stara benzinska pumpa**, Tatarbašta, Topla

_Memorijalni objekti

193. **Spomen-ploča vojvodi Savi Anđeliću**, Tajno brdo

194. **Spomen-kompleks Josip Broz Tito**, Kobilica

195. **Spomen-ploča podignuta povodom 600 godina osnivanja Herceg Novog**, Sat kula-Stari grad

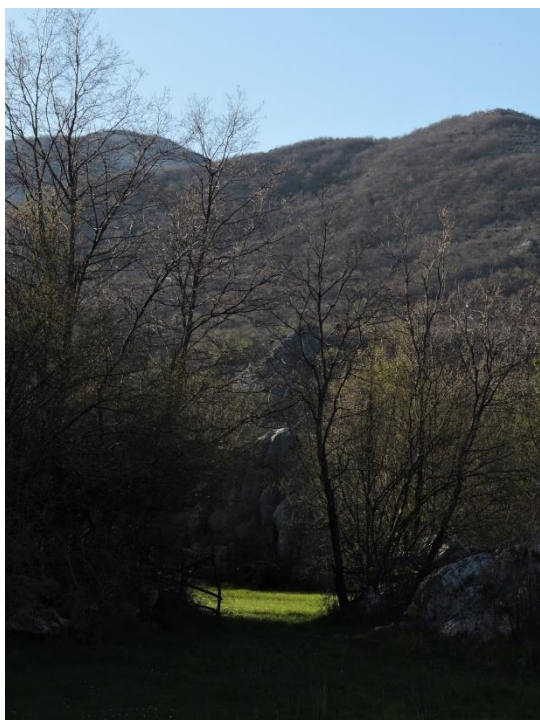
kulturni pejzaž Mokrinske visoravni | zaselak Petijevići sa crkvom Sv. Petke

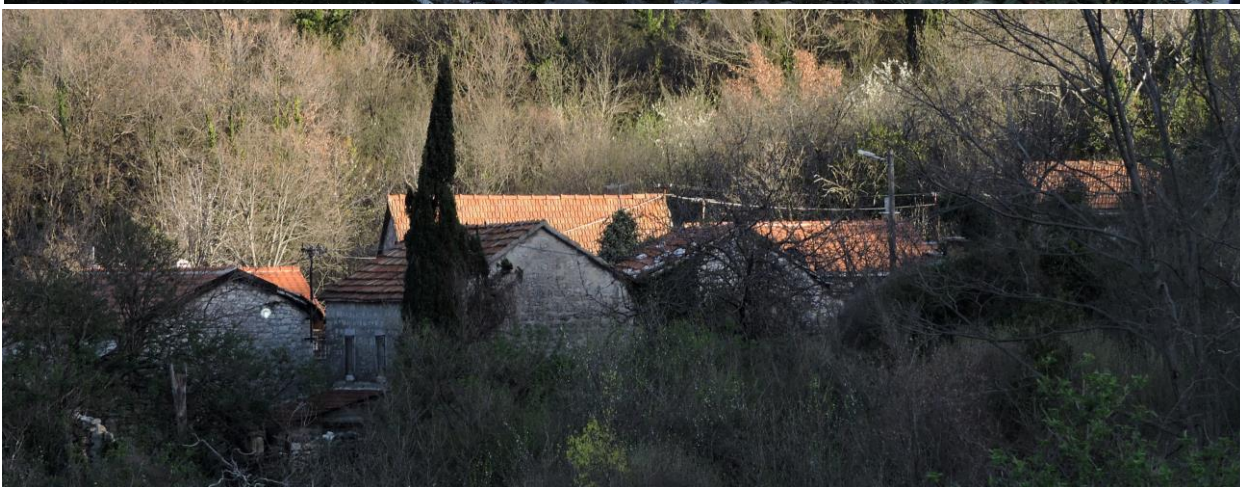
kulturni pejzaž Mokrinske visoravni | crkva Sv. Varvare

kulturni pejzaž Mokrinske visoravni | Svrčuge i jedan od zaselaka Gojkovića

kulturni pejzaž Mokrinske visoravni | dolac, izvor Tvojađa, zaselak Lepetići

kulturni pejzaž Mokrinske visoravni | Lazarevići i Manojlovići

kulturni pejzaž Mokrinske visoravni | Manojlovići

kulturni pejzaž Mokrinske visoravni | Manojlovići

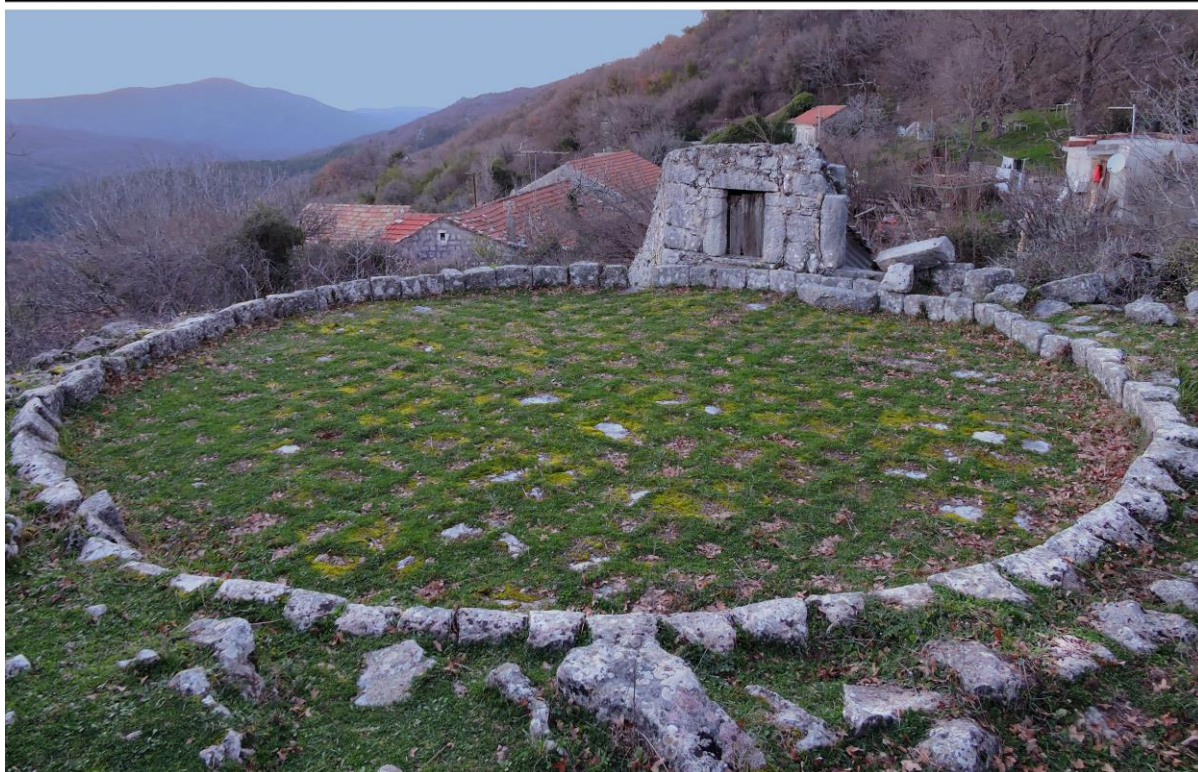
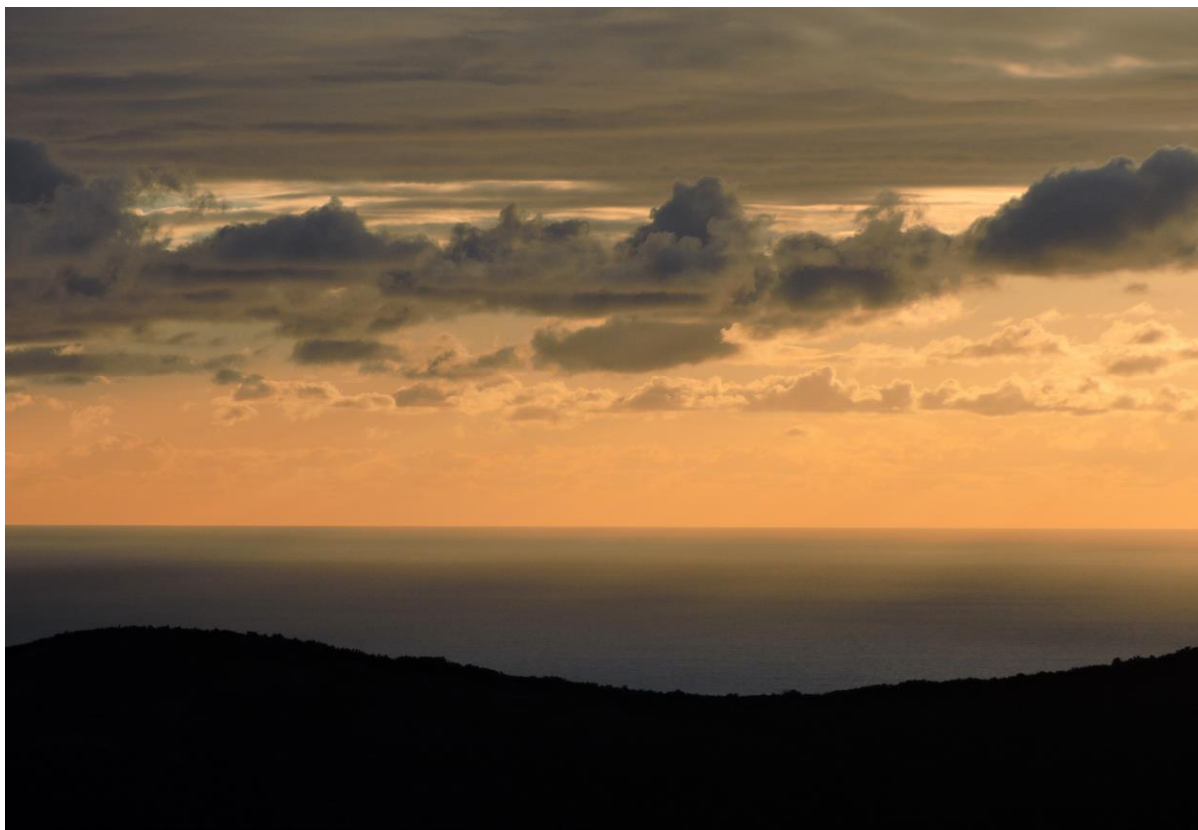
kulturni pejzaž Sutorine | zaselak Ščeпошевићи

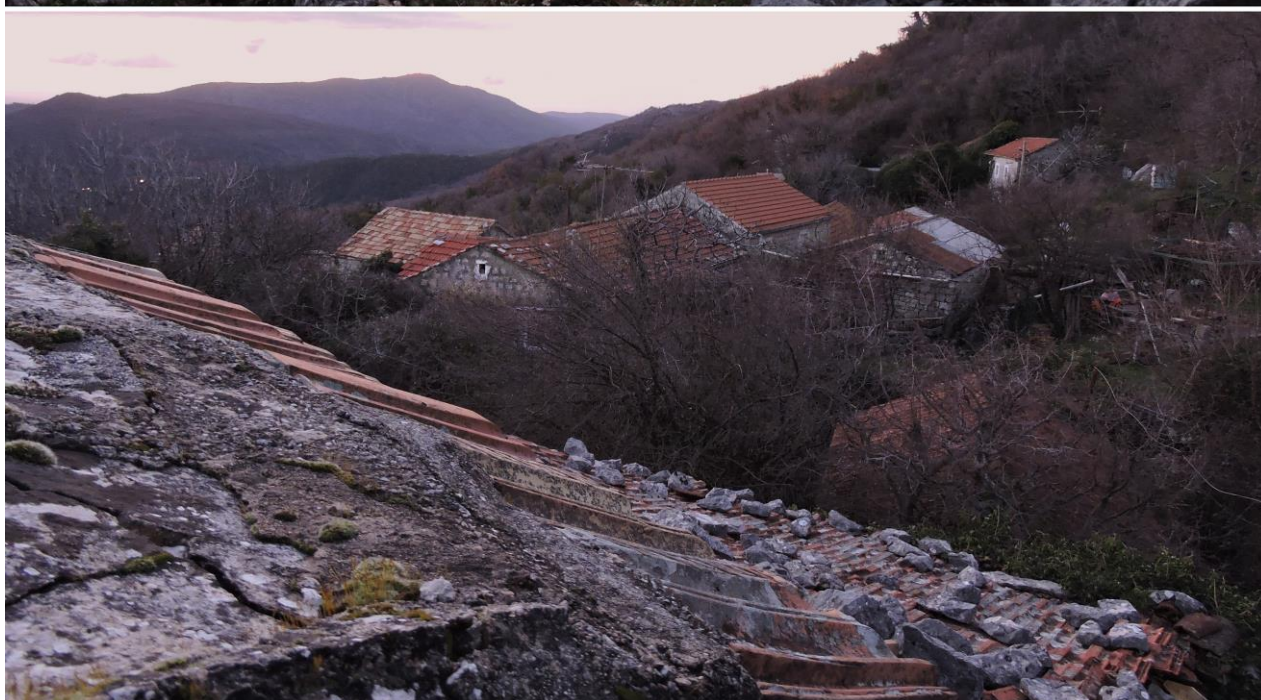
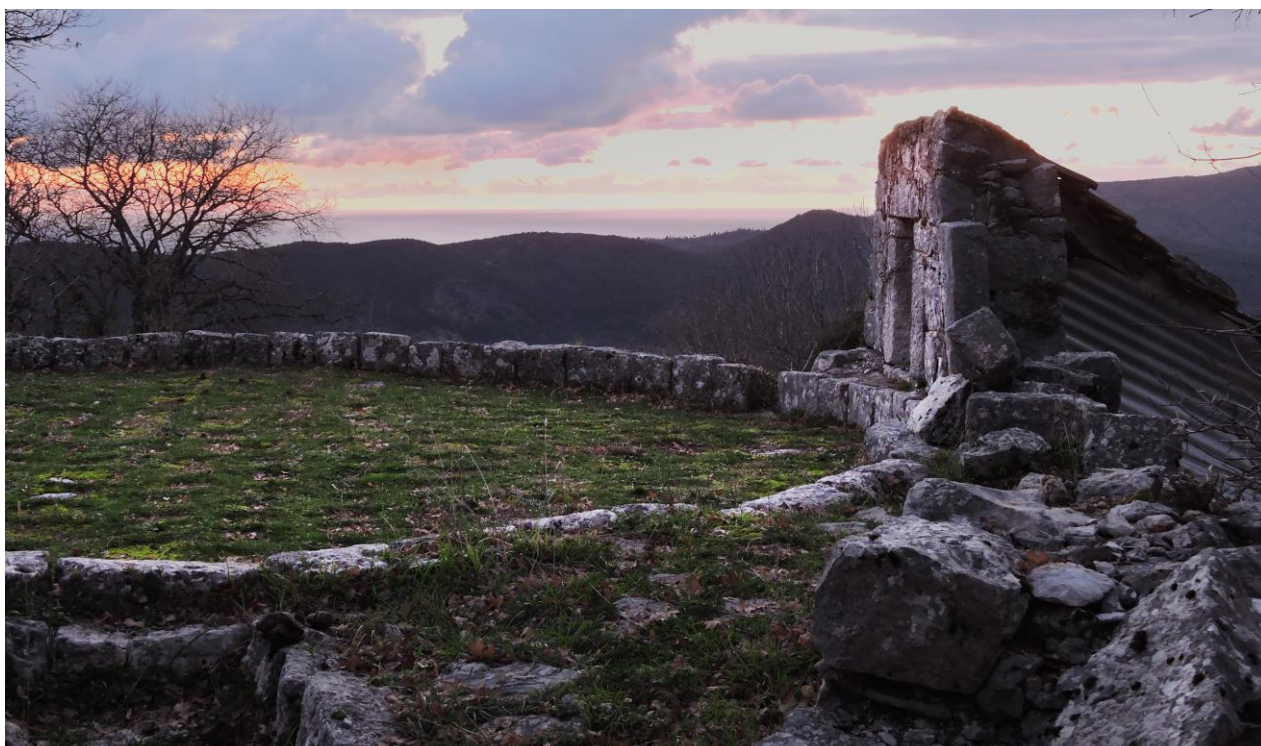
kulturni pejzaž Sutorine | zaselak Malta i Prijedor

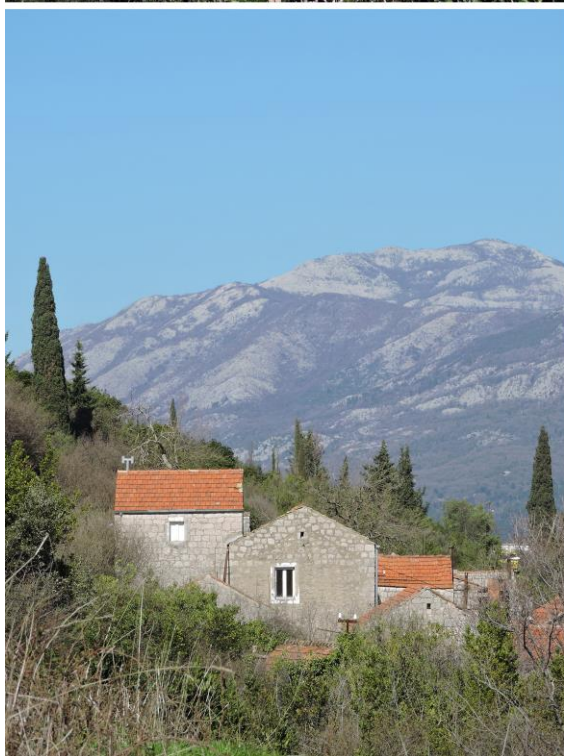
kulturni pejzaž Sutorine | selo Konjevići

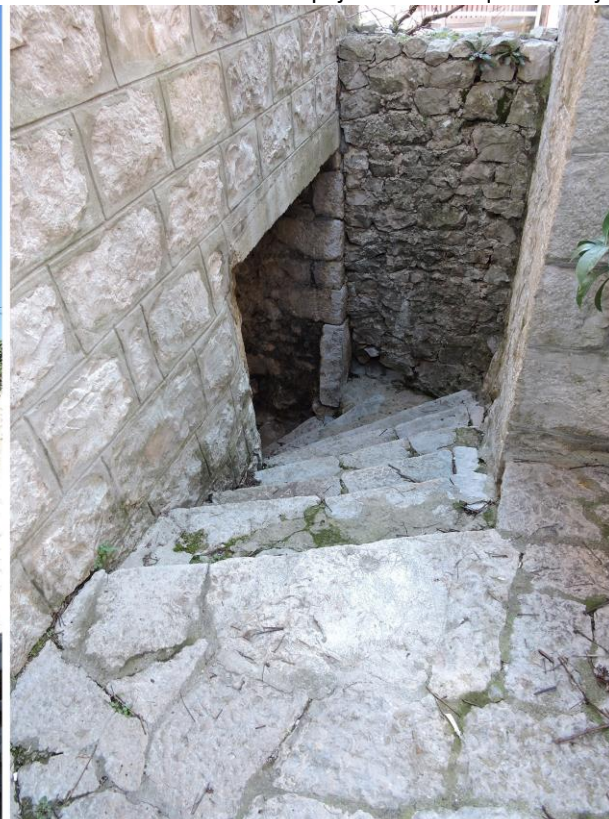
kulturni pejzaž Sutorine | pogled na more iz sela Konjevići, graditeljska cjelina sa gumnom

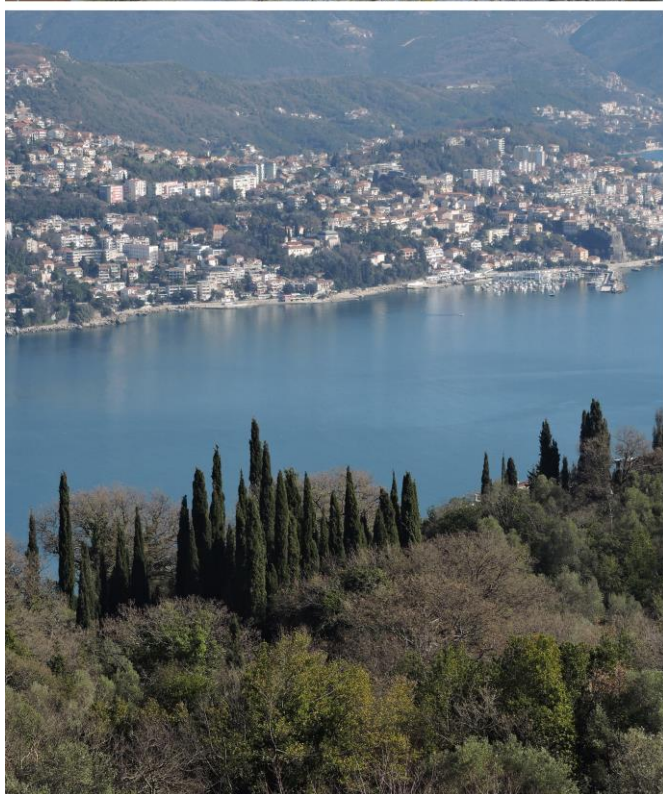
kulturni pejzaž Sutorine | ambijent sela Konjevići

kulturni pejzaž Sutorine | selo Žvinje

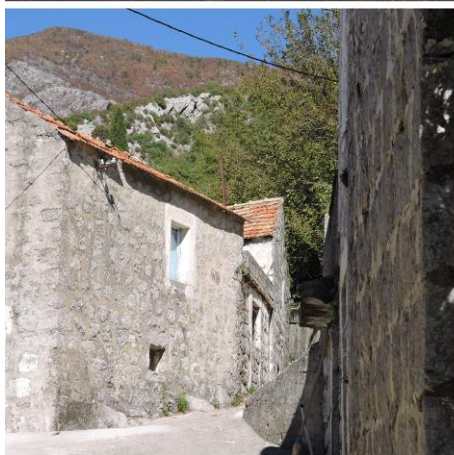
kulturni pejzaž Sutorine | selo Žvinje

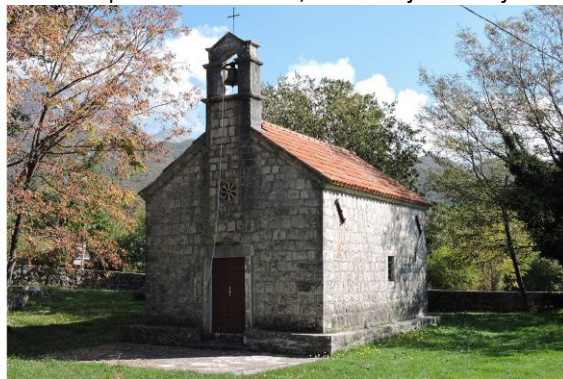
kulturni pejzaž Sutorine | selo Špulje

kulturni pejzaž Sutorine | kolonija čempresa u Prijevoru, crkva Sv. Gospođe, Sv. Stefana i Sv. Đorđa

kulturni pejzaž Sutorine | dolci u Čenićima, ruralna cjelina Prijedora

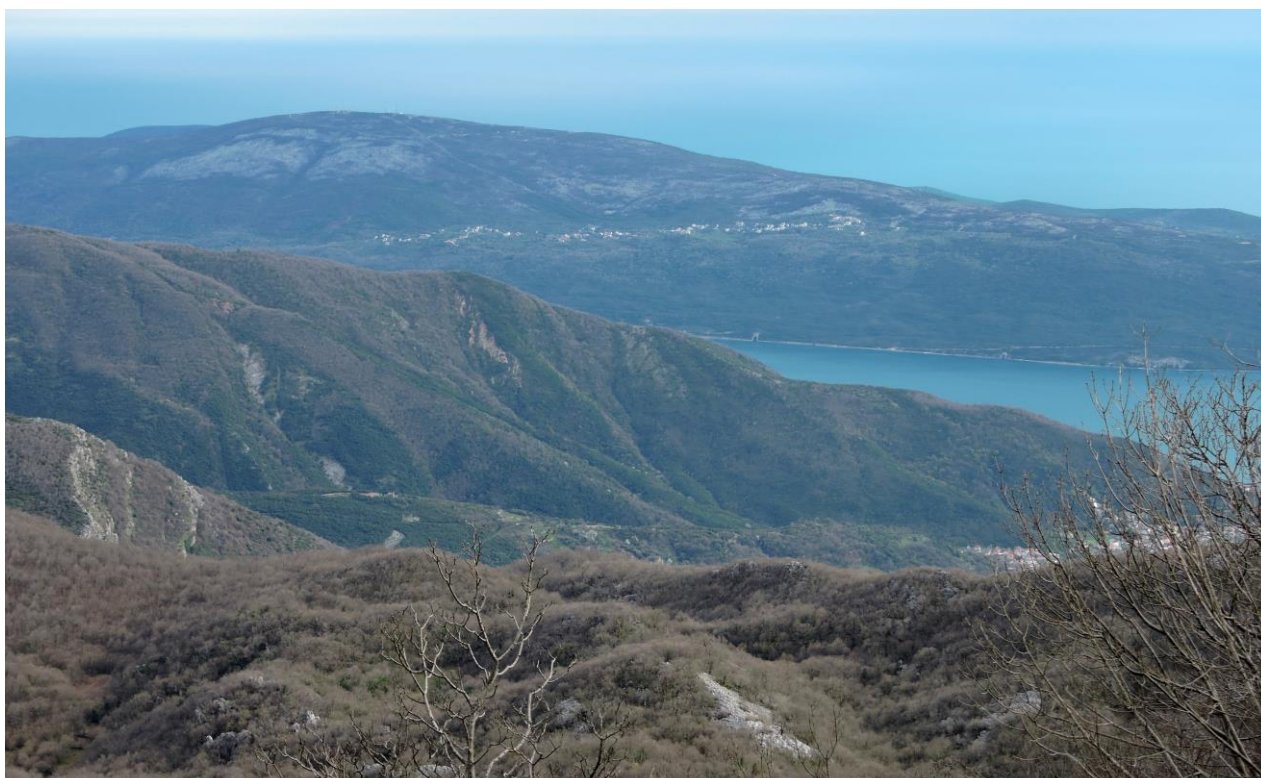
kulturni pejzaž Kamenog | zaselak Bronzići i crkva Sv. Stefana

kulturni pejzaž Kamenog | ruralna cjelina Mandići i izvor vode Dizdarica

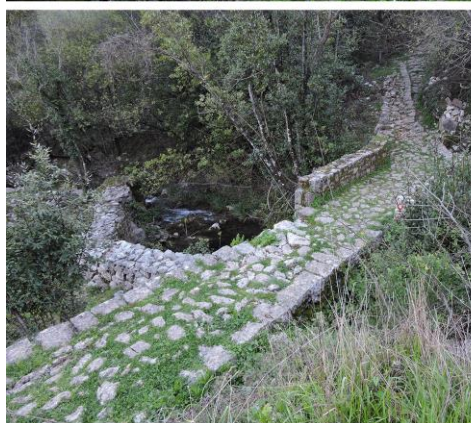
kulturni pejzaž Kamenog | Borići i Ljuti krš

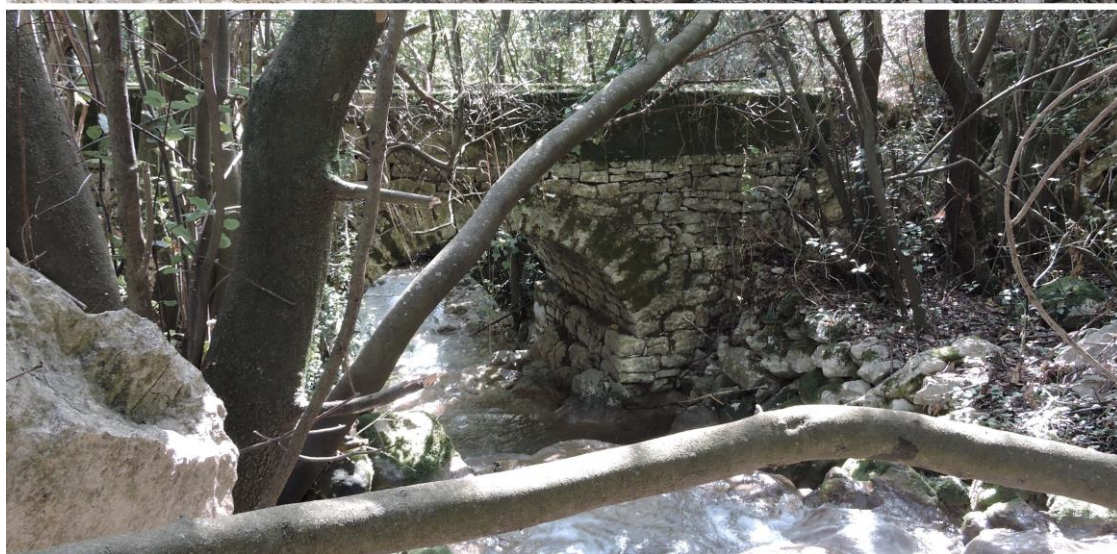
kulturni pejzaž Žlijeba | Žlijebi sa pogledom na Kute i Lušticu, crkva Sv. Nikole na Žlijebima

kulturni pejzaž Žlijeba | ruralna cjelina Žlijebi

kulturni pejzaž Tople | maslinjaci, stari put Topla-Sušćepan-Ratiševina, most na Babinom (Lukavica) potoku

kulturni pejzaž Trebesina | ruralna cjelina, most na Babinom (Lukavica) potoku

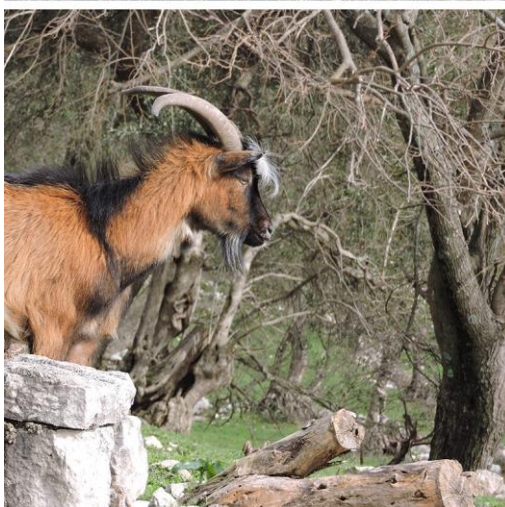
kulturni pejzaž Trebesina | ruralna cjelina, dolci sa maslinjacima i začetkom devastacije, čardak, Sv. Toma

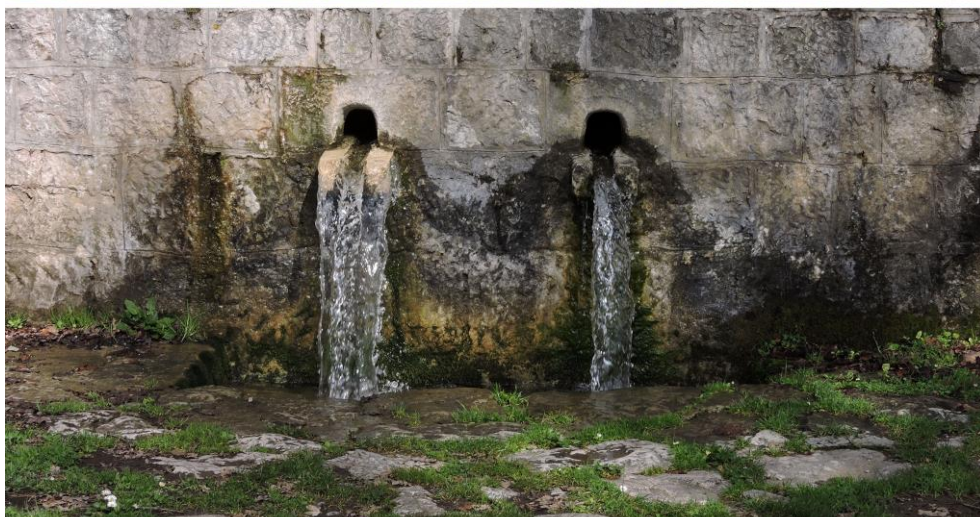
kulturni pejzaž Sušćepana | ruralna cjelina, dolci sa maslinjacima

kulturni pejzaž Sušćepana | ruralna cjelina zaseoka Grbići

kulturni pejzaž Sušćepana | grupacije kuća u Sušćepanu, očuvana stočarska privreda

kulturni pejzaž Sušćepana | ruralna cjelina, izvor vode Bostanj

kulturni pejzaž Sušćepana | crkva Sv. Stefana sa ostacima kamenog ikonostasa starije crkve

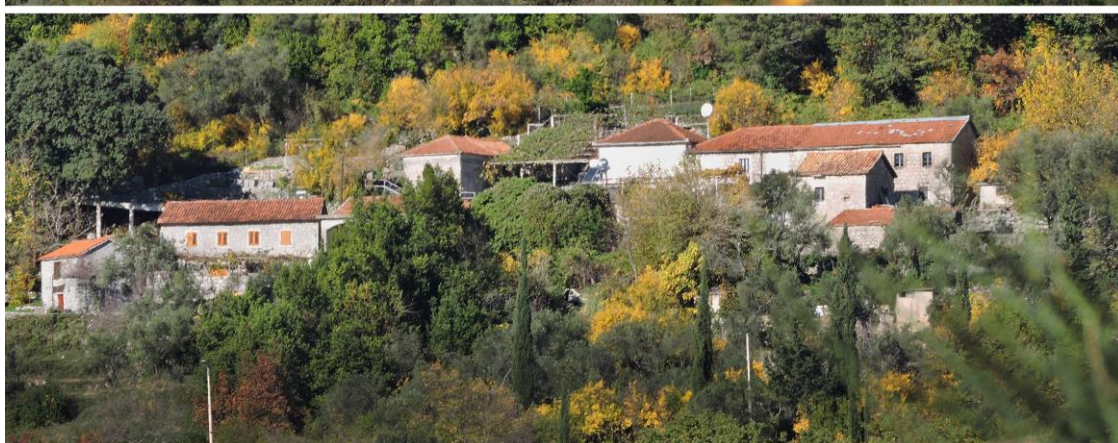
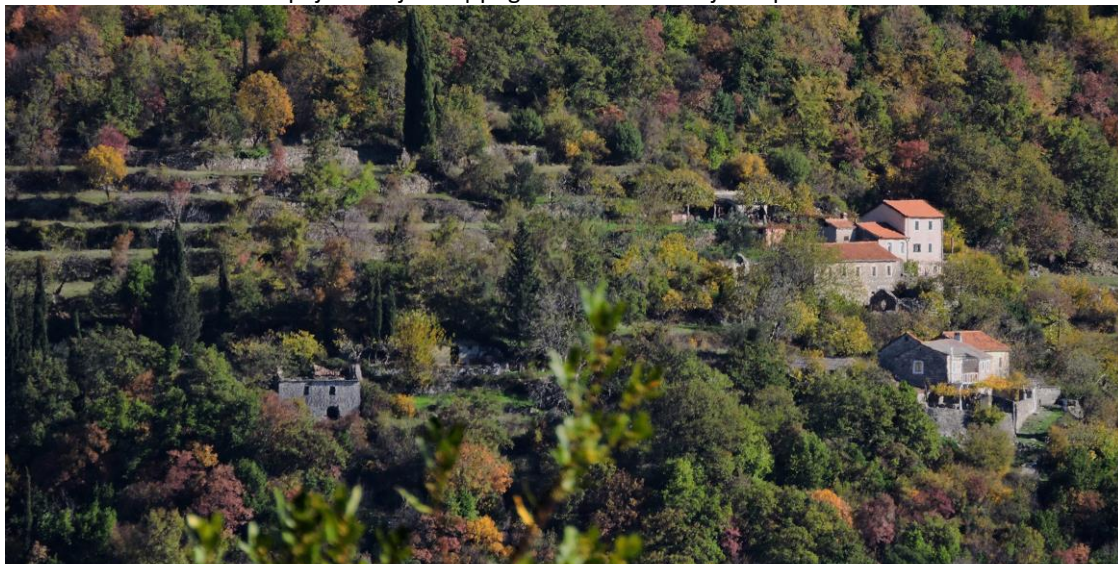
kulturni pejzaž Ratiševine | crkva Sv. Kozme i Damjana i očuvana ruralna cjelina

kulturni pejzaž Ratiševine | tri očuvana kamena mosta na putu Šipak-Mojdež

kulturni pejzaž Mojdeža | pogled iz zaseoka Brajevići prema Mokrinama i ulazu u zaliv

kulturni pejzaž Mojdeža | zaseoci Porobići i Kovači

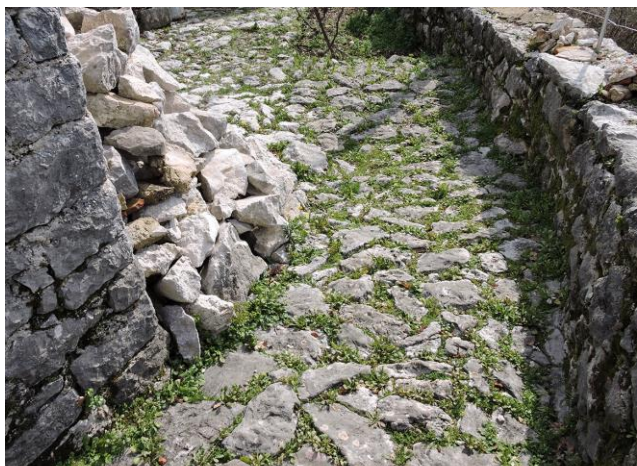
kulturni pejzaž Mojdeža | pogled iz zaseoka Brajevići, dolci sa maslinjacima

kulturni pejzaž Mojdeža | graditeljske cjeline ruralnog područja

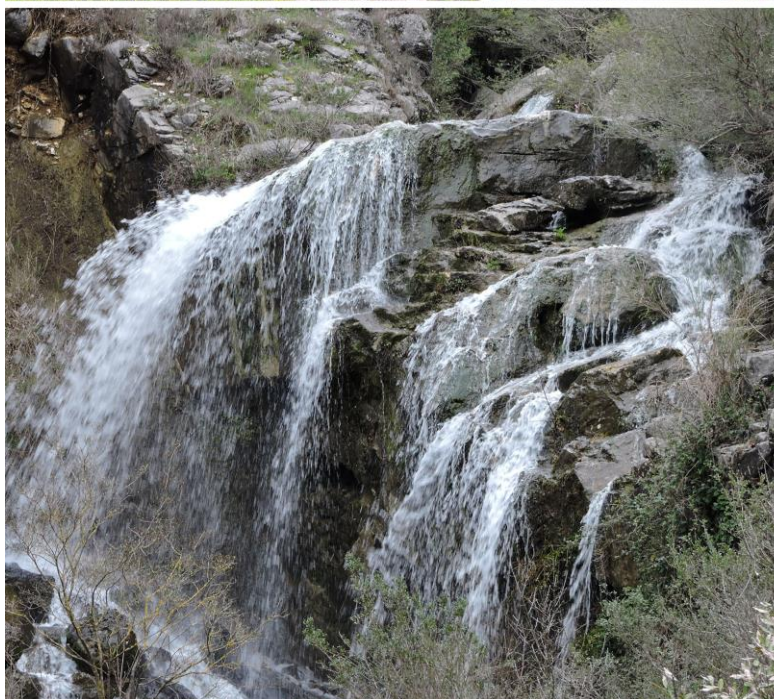
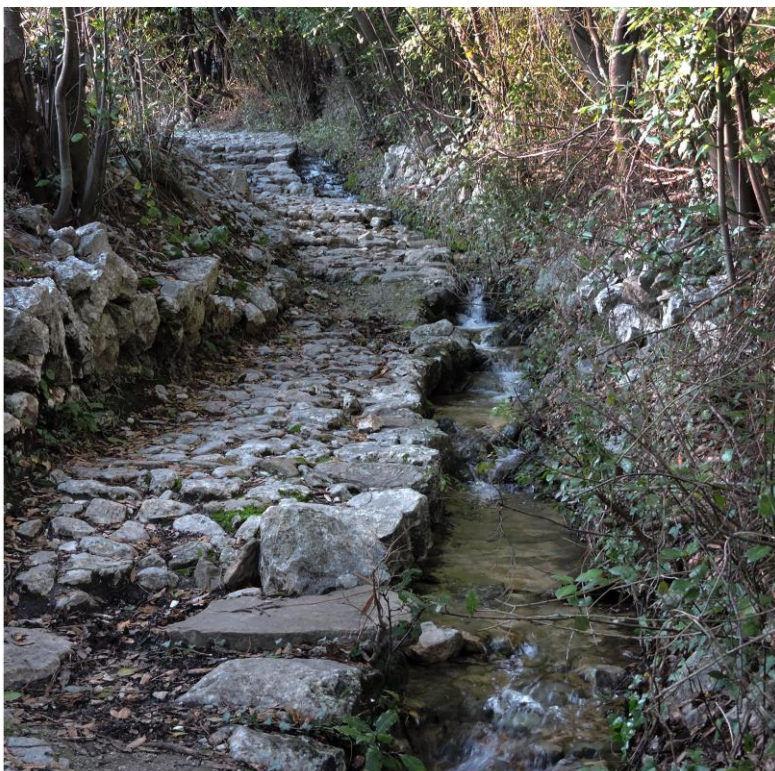
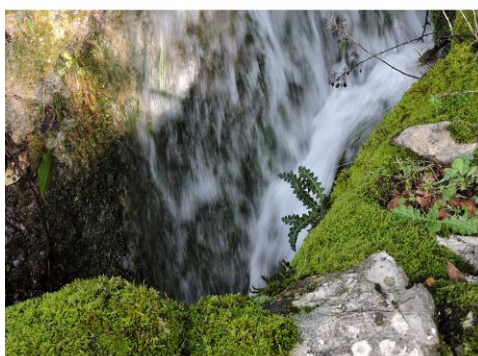
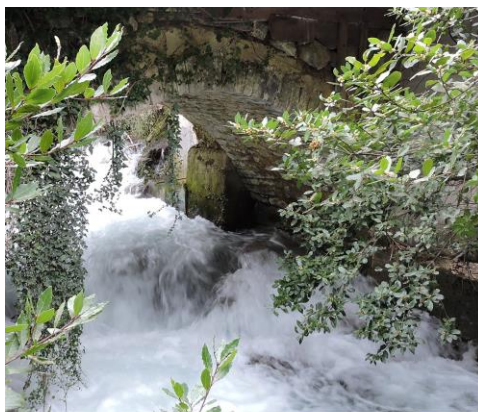
kulturni pejzaž Mojdeža | graditeljske cjeline u Porobićima

kulturni pejzaž Mojdeža | arhitektonske I urbanističke osobenosti zaseoka Porobići

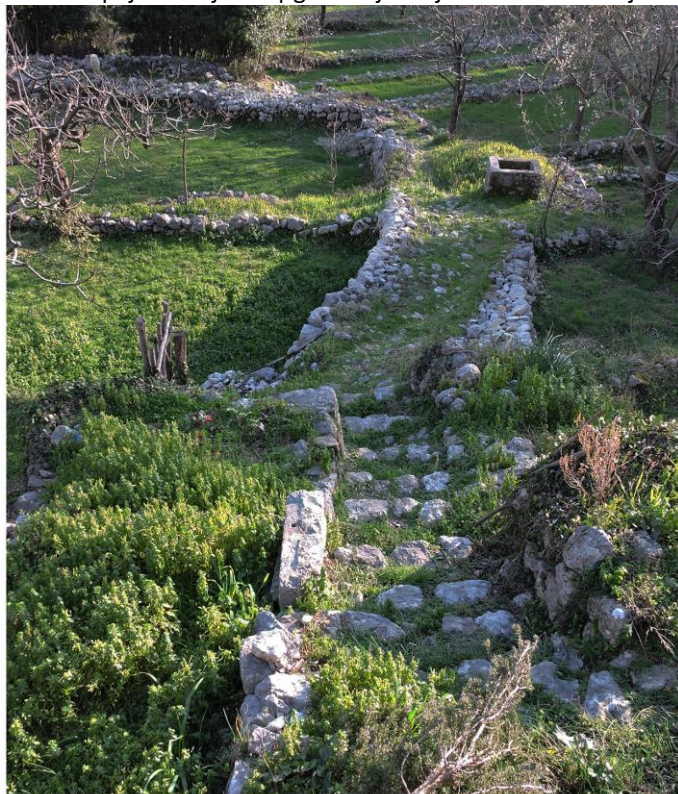
kulturni pejzaž Mojdeža | kameni most u Porobićima, pogled na zaselak Kovači

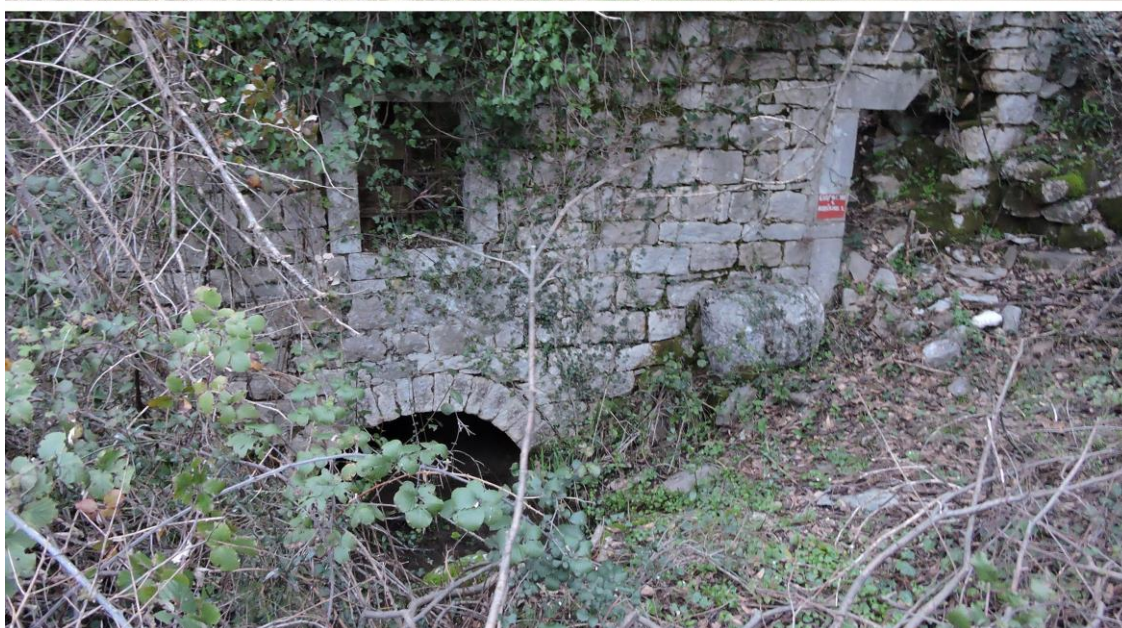
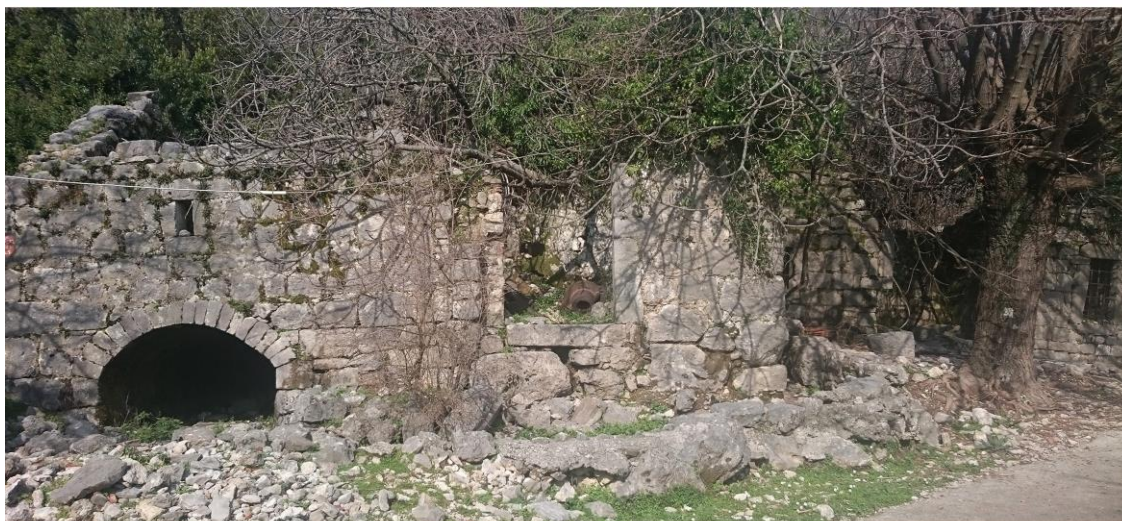
kulturni pejzaž Mojdeža | kameni most donjeg Mojdeža, očuvan istorijski put, vode Mojdeža i Ratiševine

kulturni pejzaž Mojdeža | graditeljska cjelina zaseoka Brajevići

kulturni pejzaž Mojdeža | zaselak Popovići

kulturni pejzaž Mojdeža | tri od 22 mojdeška mlina

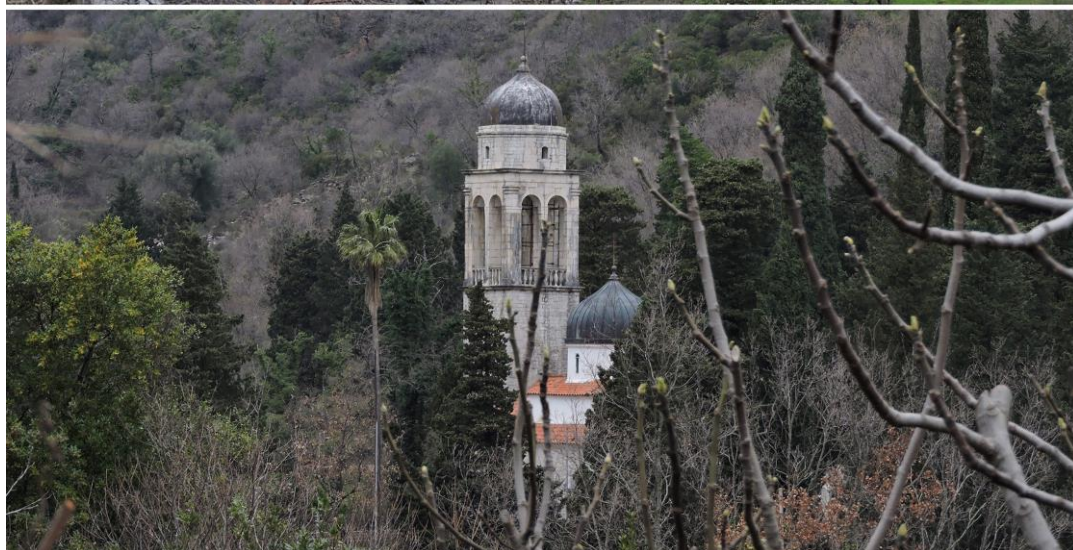
kulturni pejzaž Mojdeža | pogled na Dobrašticu i Porobiće

kulturni pejzaž Bijele | zaselak Malovići i Želalići

kulturni pejzaž Bijele | zaselak Vala, crkve Sv. Riza Bogorodice i Sv. Kozme i Damjana

kulturni pejzaž Bijele | graditeljske cjeline zaselka Vala

kulturni pejzaž Kumbor-Đenovići-Baošići | ruralne cjeline Kumbora i Đenovića

kulturni pejzaž Kumbor-Đenovići-Baošići | maslinjaci na nekadašnjim feudima

kulturni pejzaž Kumbor-Đenovići-Baošići | ruralne cjeline u Kumboru i Baošićima

kulturni pejzaž Kumbor-Đenovići-Baošići | ruralne cjeline sa maslinjacima

kulturni pejzaž Kumbor-Đenovići-Baošići | maslinjaci i povrtnjaci na očuvanim dolcima

kulturni pejzaž Kumbor-Đenovići-Baošići | aleja na putu za zaseok Lug i Gornje Baošiće

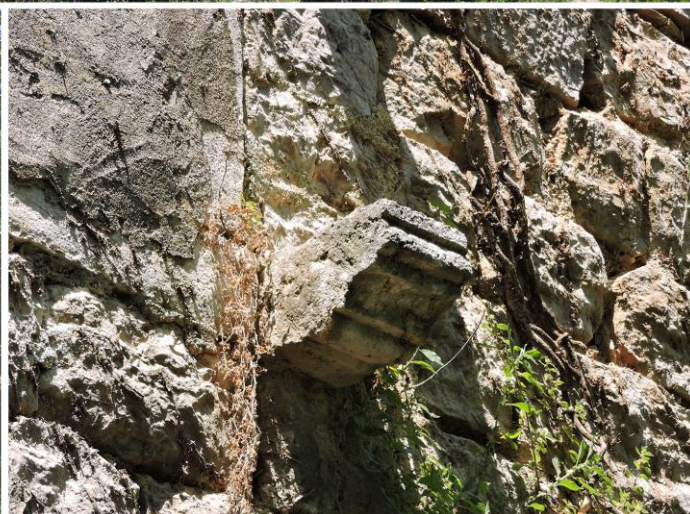
kulturni pejzaž Kumbor-Đenovići-Baošići | porta Sv. Nikole u Gornjim Baošićima

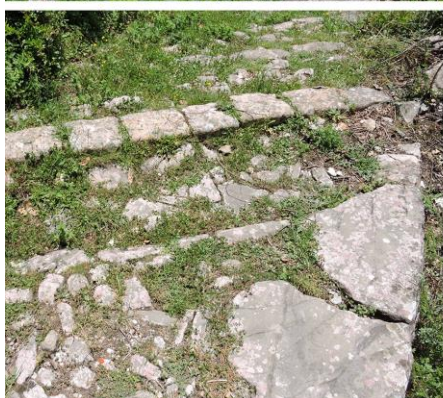
kulturni pejzaž Bijelskih Kruševica | ruralna cjelina I crkva Sv. Arh. Mihaila

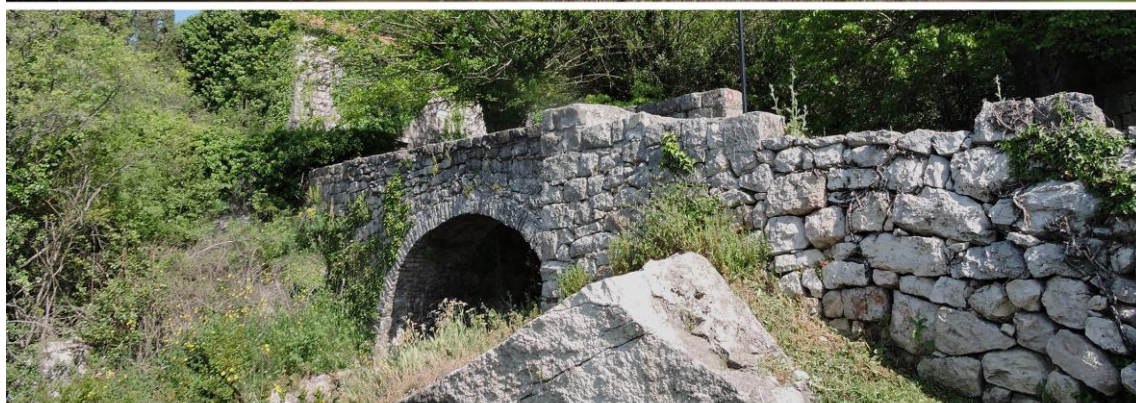
kulturni pejzaž | crkva Sv. Tekle u B. Kruševicama, Sv. Ane u Đurićima i spolije na crkvi Sv. Petra u Bijeloj

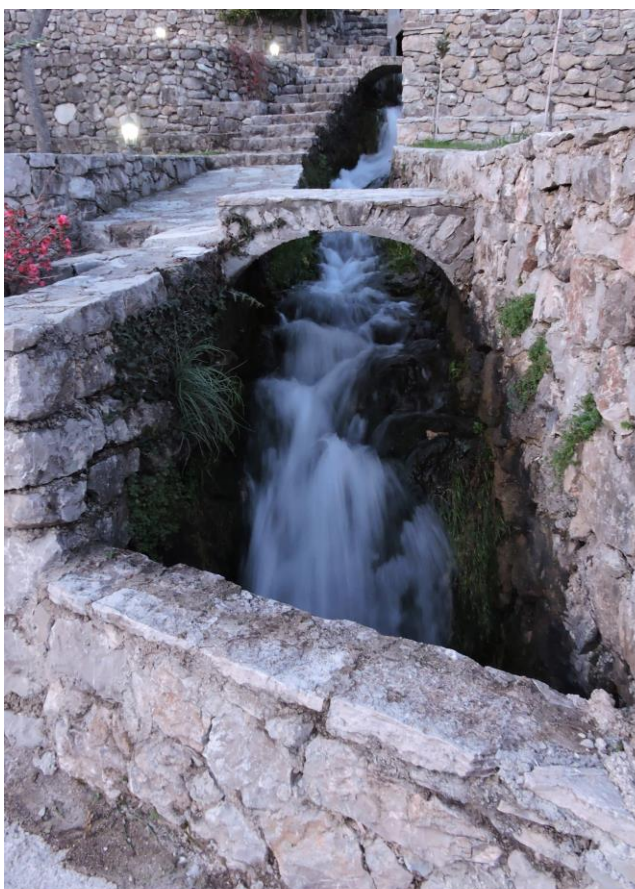
kulturni pejzaž Poda | čardaci i ruralne cjeline sa ostacima feuda

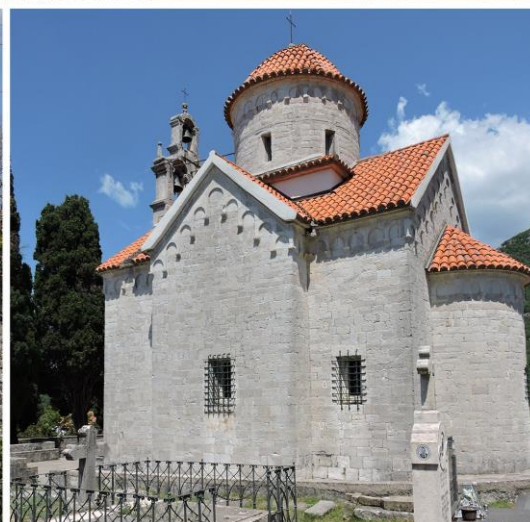
kulturni pejzaž Poda | crkva Sv. Srđa I Vakha, stari put ka Matkovićima

kulturni pejzaž Poda | feud, Matkovića most, maslinjaci u Gornjim Musićima

kulturni pejzaž Poda | mlini Misinezovića, Most na kanjonu Nemile, očuvane ruralne djelatnosti

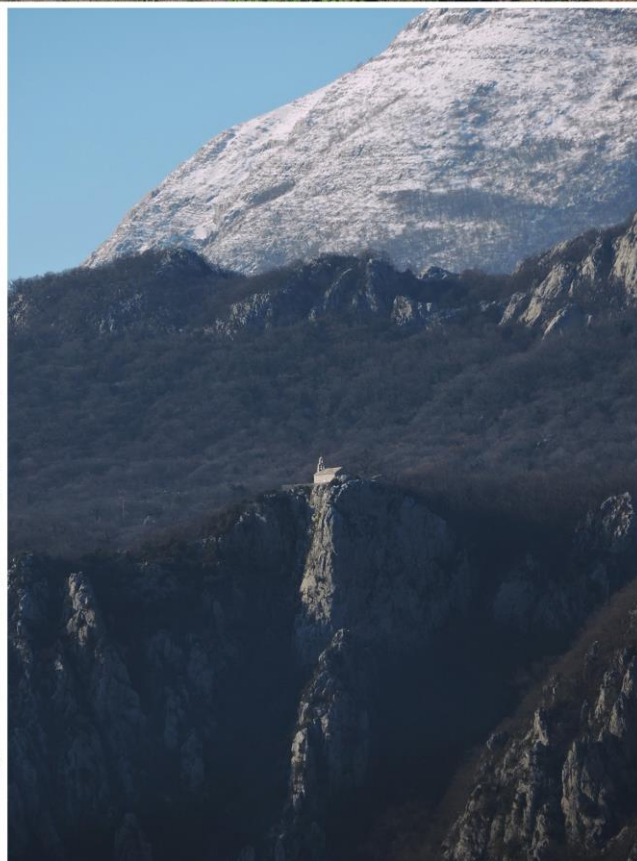
kulturni pejzaž Poda | mlinovi Misinezovića i Musića, Gornji Musići, crkva Sv. Srđa i Vakha

kulturni pejzaž Poda | očuvai zastor ulice u Tušupima, ambijent Gornjih Musića

kulturni pejzaž Gornjih Kuta | graditeljska cjelina sela Rujevo sa Dobrašticom i Radoštakom

kulturni pejzaž Gornjih Kuta | graditeljska cjelina sela Rujevo sa dolcima, pogled na Žlijebe iz Rujeva

kulturni pejzaž Gornjih Kuta | Obalica i Rujevo

kulturni pejzaž Donjih Kuta | crkva Sv. Trojstva sa dolcima

kulturni pejzaž Donjih Kuta | zaselak Marići

kulturni pejzaž Donjih Kuta | zaselak Marići i Nakićenovići

kulturni pejzaž Donjih Kuta

kulturni pejzaž Donjih Kuta | graditeljska cjelina zaselka Pestorić il Morović

kulturni pejzaž Gornjih Kuta | crkva Sv. Đorđa, pogled nadomak porte crkve Sv. Ilije

kulturni pejzaž Kuti-Sasovići | Dragomir, pogled iz Dragomira na selo Presjeku

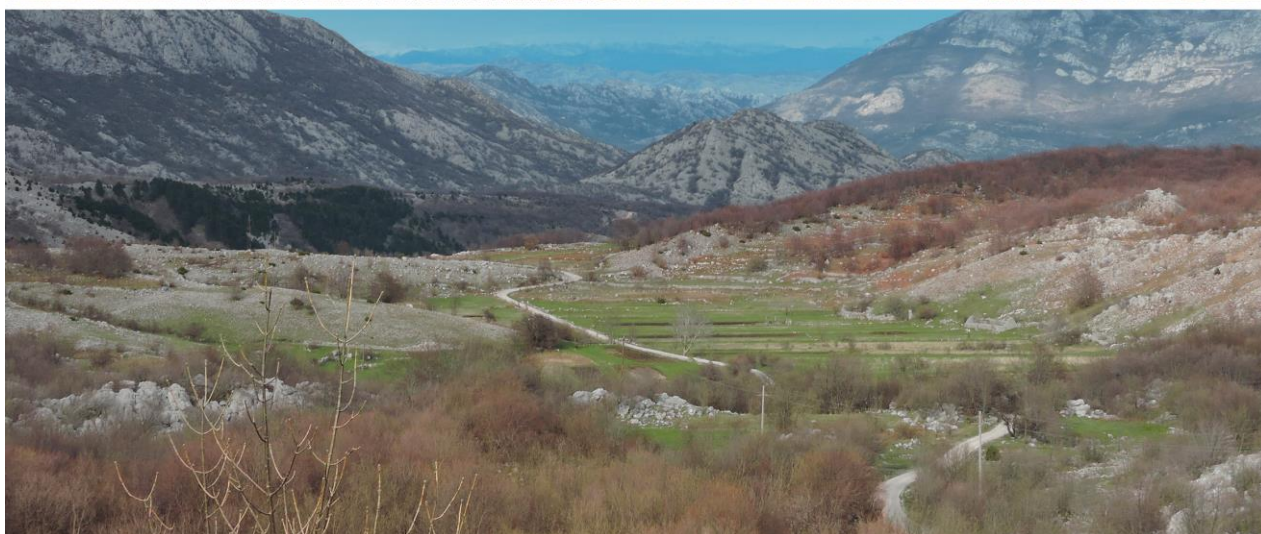
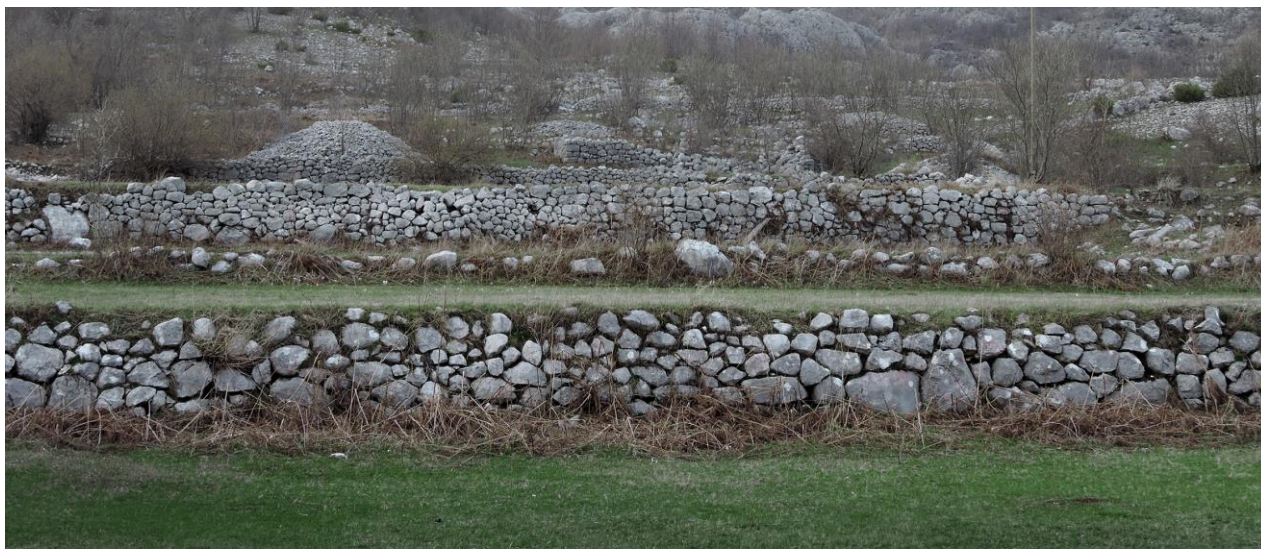
kulturni pejzaž Kuti-Sasovići | graditeljske cjeline u Presjeki i Šimracima

kulturni pejzaž Sasovića | graditeljska cjelina Šimraci

kulturni pejzaž Kut-Sasovići | stari most za Sasoviće i potez mlinova u Sasovićima

kulturni pejzaž Ubala | dolci i gomile, Stefan do, Dugunja

kulturni pejzaž Ubala | stari put za Uble i Krivošije, ruralne cjeline na Ublima

kulturni pejzaž Ubala | bunari-ubli na vodenoj poljani, ruralne cjeline na Ublima

kulturni pejzaž Luštice | crkva Sv. Nedjelje i crkva Sv. Andrije sa zaseokom Mitrovići

kulturni pejzaž Luštice | ruralne graditeljske cjeline Zabrđa

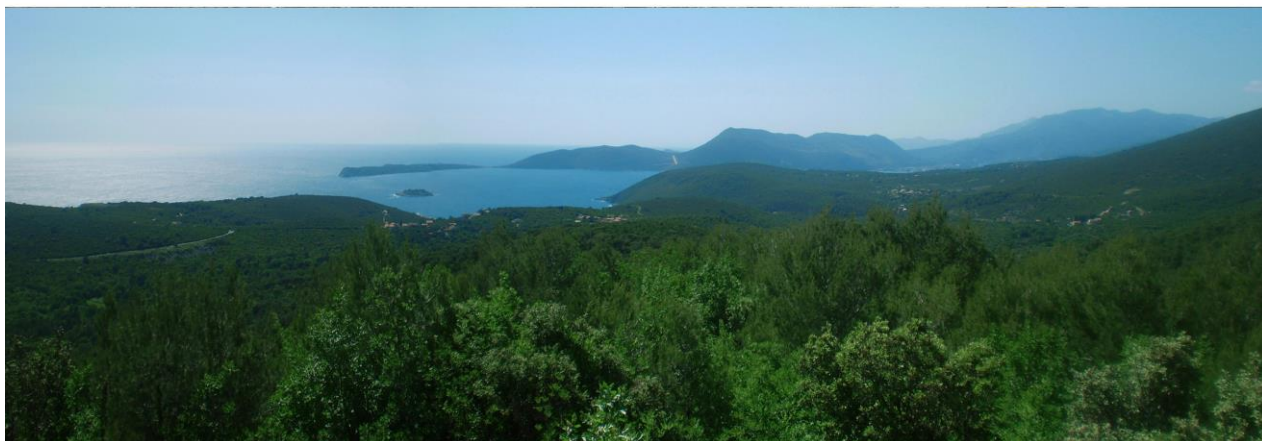
kulturni pejzaž Luštice | tvrđave, graditeljska cjelina Rose, prilaz Sv. Pantelejmonu, Sv. Tripun u Mrkovima

kulturni pejzaž Luštice | kolonije pinija, crkve unutar graditeljske cjeline Rosa

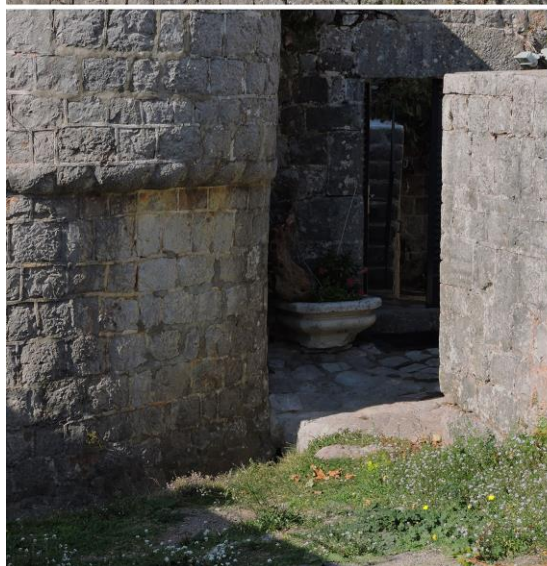
kulturni pejzaž Luštice | selo Klinci, crkva Sv. Arhanđela Mihaila

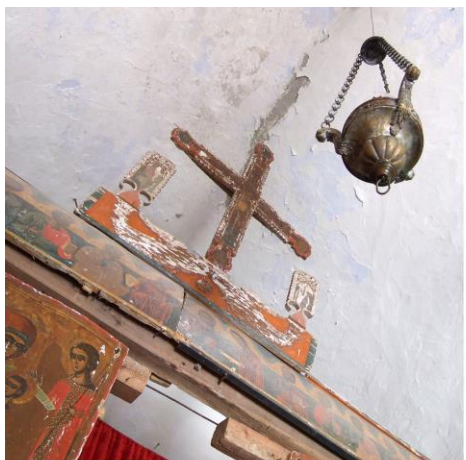
kulturni pejzaž Luštica | graditeljska cjelina Klinci, pogled na Lušticu iz porte crkve Sv. Petra

kulturni pejzaž Luštice | freske u crkvi Sv. Petke u Mrkovima

kulturni pejzaž Luštice | ruralna graditeljska cjelina Mrkovi

kulturni pejzaž Luštica | ruralna graditeljska cjelina Radovanići

kulturni pejzaž Luštice | zaselak Marovići i Žanjice

kulturni pejzaž Luštice | manastir Sv. Vavedenja Presvete Bogorodice i Mamula

kulturni pejzaž Luštice | detalj graditeljske cjeline u Zabrđu, zaselak Begovići

6. ZAŠTITA KULTURNIH DOBARA U KONTEKSTU PLANIRANJA PROSTORA

6.1. UNIVERZALNI PROBLEMI, STANJE I POSLJEDICE PLANIRANJA *(opšti zaključci definisani na regionalnom nivou, u cjelosti preuzeti iz usvojene Studije kulturnih dobara Opštine Kotor)*

Sagledavanjem planskih dokumenata, posebno u odnosu na problem implementacije principa zaštite kulturnih dobara i ukupnog prostora koji je kao takav postao dio Svjetske baštine ili ima karakteristike i vrijednosti kulturnog pejzaža, utvrđeno je da se iskustva konzervatorske prakse u različitim sredinama u našoj zemlji ali i okruženju poklapaju. Ova iskustva ukazuju na gotovo identične ili pak veoma slične probleme, u kojima su prepoznata stanja i posljedice tih stanja. Ona ukazuju na problem arhaičnosti u razumjevanju suštine zaštite kulturnih dobara i kulturno-istorijskih vrijednosti, na formalan i deklarativan pristup zaštiti koji se ne primjenjuje u praksi, izostanak implementacije inovacija i trendova na polju diskursa zaštite kulturnih dobara na nacionalnom nivou. U Studiji kulturnih dobara Opštine Kotor izvršena je dobro postavljena analiza koja će u osnovnim obrisima kroz „stanje“ i „posljedice“ biti navedena u nastavku, uz ukazivanje na specifične primjere konteksta Herceg Novog.

Slaba saradnja između različitih aktera na izradi planova

Stanje. Planski dokumenti se izrađuju bez saradnje sa Službom zaštite i usvajaju bez saglasnosti Uprave (ne postoji saradnja nego se traži ocjena/mišljenje). Mišljenje Uprave nije obavezujuće i najčešće se traži iz formalnih razloga. Rokovi ostavljeni za davanje mišljenja su nerealni, suviše kratki.

Posljedica. Planski dokumenti se puštaju u proceduru iako je Uprava dala negativno mišljenje, po tome mišljenju se ne postupa i planovi se usvajaju uprkos negativnom stavu službe zaštite. Nepoštovanje (prekratkih) rokova ostavljenih za davanje mišljenja se najčešće navodi kao razlog za nepostupanje po njihovim odredbama.

Preveliki obuhvati planskih dokumenata

Stanje. Obuhvat detaljnih urbanističkih planova je nepotrebno prevelik što otvara veliki prostor za gradnju; granice planskih dokumenata ne proističu iz realnih razvojnih potreba grada i/ili naselja nego su u pravilu prilagođene i pogoduju nekretninskom biznisu. Planski dokumenti se nadovezuju jedan na drugi što stvara plansku pretpostavku za kontinuirano spajanje naselja (Zelenika, Kumbor, Đenovići, Baošići, Bijela, Jošica, Đurići).

Posljedica. Nepotrebna i nedopuštena devastacija kulturnog pejzaža, njegove trajne promjene i gubitak njegovih vrednosti prepoznatih u izjavi UNESCO komiteta o kulturnom dobru na listi svjetske baštine i njegovoj zaštićenoj okolini, kao i studiji HIA Boka Kotorska, te vizuelna devastacija pojedinačnih kulturnih dobara ali i komunalna neopremljenost i neuređenost postojećih i novonastajućih naselja.

Nepravovaljana interpretacija pojma kulturno dobro

Stanje. U planskim dokumentima se pojam kulturno dobro primjenjuje na pojedinačne objekte upisane u centralni Registar, a ne na cjelokupni prostor, pejzaž, koji je dio Svjetske prirodne i kulturne baštine.

Posljedica. Budući da se prostor ne sagledava kao kulturno dobro/kulturni pejzaž kako je utvrđeno Izjavom o izuzetnoj univerzalnoj vrednosti, onda se ukupni obuhvat planova tretira kao građevinsko zemljište pa se izgradnja planira na svim praznim prostorima. Ne sagledava se značaj cezura u prostoru i pejzažne vrijednosti neizgrađenih površina. Kulturni pejzaž koji je vjekovima kultivisan i koji je upravo stvorio vrijednosti (kaskadni dolci sa maslinjacima i zapuštenim voćnjacima i vinogradima) tretira se kao potencijalno građevinsko zemljište. Na taj način se planskim rješenjem omogućava transformacija pejzaža i gube se one odlike zbog kojih je proglašen kulturnim dobrom ili pak one univerzalne vrijednosti zbog kojih se dijelovi teritorije Opštine Herceg Novi nalaze upisani na Listu svjetske baštine.

Zoniranje prostora

Stanje. Planiranje, odnosno planerska rješenja nisu nijansirana u odnosu na pejzažne vrednosti i prirodne odlike prostora (vizuelno i topografski izloženi tereni velike ranjivosti) kao i u odnosu na prisustvo i karakteristike

pojedinačnih kulturnih dobara. Nedostaje zoniranje koje bi valorizovalo pogodnost terena za urbanizaciju (izgradnju) čije bi kategorije bile u hijerarhiji: **dozvoljena je gradnja, moguća je gradnja pod određenim uslovima, nije dozvoljena gradnja**. Najčešći kriterijum za stvaranje urbanističke parcele je da između postojećih izgrađenih površina postoji prazan prostor, te težnja ka vizuelnom objedinjavanju disperzno izgrađenih zona u jedinstvenu kompaktnu površinu na mapi bez realnog sagledavanja posljedica u prostoru.

Posljedice. Formiranje desetak kilometara neprekinute izgrađene zone, definisanje zone igradnje koja ima tendenciju da objedini sve istorijske disperzne naseobine, izgradnja u tim novim zonama se realizuje na mjestima i u vrijeme kada se pojavi investitora što stvara haotičnu sliku u prostoru u kojem nastaju nepovezane manje grupacije ili pojedinačni objekti u pejzažu, pejzaž polako gubi autentičnost i integritet odnosno odlike koje su ga kvalifikovale za upis na Listu svjetsku baštine (kulturno dobro i njegova zaštićena okolina).

Pojedinačna kulturna dobra i njihove zone zaštite

Stanje. Često i tada kada se pojedinačni objekti u planu registruju kao kulturno dobro, planska zaštita se odnosi isključivo na objekat ali ne i na njegovu okolinu pa se okolina pretvara u građevinsko zemljište na kojem se planira izgradnja.

Posljedice. Iako je pojedinačni objekat odnosno kulturno dobro planski zaštićen, ta zaštita se svodi na njegovo fizičko stanje; nova gradnja u neposrednoj okolini kulturnog dobra ga u vizuelnom smislu u potpunosti zaklanja, čini vizuelno nedostupnim ili ga u potpunosti guta (npr tvrđava Španjola, Upravno-sakralni kompleks Topaljske komunitadi sa crkvama Sv. Spasa i Sv. Đorđa, Manastir Savina sa južne i zapadne strane, crkva Sv. Nikole na Kamenom). Na ovaj način kulturna dobra, fizički očuvana gube na vrednosti, bivaju vizuelno devastirana (crkva Sv. Srđa i Vaka, Park i kuća Olge Komnenović, crkva Sv. Andrije Ožegovići)

Urbanističko tehnički uslovi

Stanje. UTU odnosno parametri gradnje za postojeće objekte pa i one koji imaju odlike ili već jesu upisani u registar kulturnih dobara, isti su kao i za prazne parcele što znači da se svi objekti potencijalno mogu dograđivati i nadograđivati do ispunjenja planiranih koeficijenata (npr. vile u Istočnom podgrađu i Savini, Ruralne cjeline na Podima). Dodatak UTU da Uprava treba prethodno dati konzervatorske uslove je u koliziji sa pravnim normama koje su na strani važećeg planskog dokumenta.

Neiznijansirana forma i volumeni/veličina novih objekata u odnosu na okruženje. Novi objekti su po pravilu znatno većeg volumena od onih postojećih koji ga okružuju što stvara haotičnu sliku prostora i utisak da je prostor građen bez planskog dokumenta, te da je u prostoru sve dozvoljeno.

Opšte fraze kao što su “ambinetalna uklopljenost” i “poštovanje tradicionalnih formi i materijalizacije” i “savremena interpretacija” nisu dovoljan instrument dat u smjernicama budući da se projektovanjem bave arhitekti koji su različitih kapaciteta da shvate i interpretiraju pomenute opšte smjernice. Arhitektura objekata je detaljima, materijalizacijom, bojom i neujednačena i ne odražava duh podneblja.

Posljedice. Stara naselja se transformišu, gube karakteristične arhitektonske odlike i prethodno prepoznat sklad formi i volumena;

Iako imaju pravo na svoj razvoji i evoluciju, stara naselja se ne razvijaju tako da dobijaju na kompozicionoj, ambijentalnoj i estetskoj vrijednosti;

Nova naselja su grupacije objekata neujednačenog neprilagođenog volumena i arhitektonskog izraza;

Pejzaž gubi autentičnost i gube se pejzažne vrijednosti.

(Ne) poštovanje prirodne topografije terena

Stanje. Objekti se ne projektuju u odnosu na topografske karakteristike lokacije/terena nego se teren koriguje (poravnavajući, iskopavaju, usijecajući...) za potrebe gradnje.

Posljedica. Trajne promjene morfoloških odlika pejzaža.

Linija obale

Stanje. Planski dokumenti za priobalna naselja uvijek obuhvataju područje izvan granica morskoga dobra, obalni pojas koji je u zoni morskog dobra predmet je PPPNPMD što ima za posledicu parcijalno sagledavanje prostora i svako odsustvo integralnog planiranja i holističkog pristupa u definisanju budućeg izgleda prostora. Odvojeno planiranje prostora morskog dobra i prostora u njegovom zaleđu bez sagledavanja njihove

međuzavisnosti; velika izgradnja u zaleđu uzrokuje potrebu za odgovarajućim plažnim površinama zbog čega se mijenja namjena ponti i mandrača i javlja potreba za izgradnjom velikog broja novih plaza te je tako vrijednost šetališta u Herceg Novom zasnovana na direktnom kontaktu sa morem skoro u potpunosti izgubljena.

Posljedica. Transformacija naslijeđenih izgrađenih djelova obale koje imaju izraženu ambijentalnu i pejzažnu vrednost; gubitak prirodnih djelova obale što ima negativne ambijentalne i ekološke posljedice.

Prekomjerna gradnja

Stanje. U većini planskih dokumenata pretežna namjena je stanovanje a preovlađuje stanovanje male gustine, Ovako velika planiranja stanogradnja nije proizašla iz sociološko ekonomskih pokazatelja koji bi pretpostavljali potrebu za stanovima zbog zapošljavanja ljudi u nekoj od razvojnih grana pa se može postaviti pitanje njene opravdanosti. Takođe, porast broja stanovnika nije zabilježen, već potpuno suprotno, uočava se trend smanjenja populacije. Stanovanje male gustine je najskuplji i najluksuzniji vid stanovanja sa kojim se troši i najviše prostora.

Druga preovlađujuća namjena je turizam pri čemu preovlađuje odnosno u pravilu se podrazumijeva izgradnja turističkih naselja, vila i apartmana što je također jedan vid stanovanja, stanovanje koje zauzima veliki prostor a ne zapošljava ljude, nije racionalano i ima veliki negativni uticaj na prostor.

Posljedica. Ubrzana prekomjerna gradnja i urbanizam diktiran vlasništvom nad zemljištem već je u velikoj mjeri umanjio vrijednosti kulturnog pejzaža zapisane u Izjavi iz izvanrednoj univerzalnoj vrednosti WHS; budući da se urbanizacija događa na osnovu važećih planskih dokumenata, stiče se privid kontrolisanog procesa iako je on u svojoj suštini suprotan održivom razvoju i urbanizmu utemeljenom na potrebama razvoja. Nastavak realizacije ovakvih planskih dokumenata, prijeti da uništi vrijednosti pejzaža zbog kojih je upisan na listu Svjetske baštine.

ZAKLJUČAK

Prema podacima iz Popisa 2003. godine, na teritoriji Opštine Herceg Novi živjelo je 30.864 stanovnika a postojalo je 24.287 stanova od kojih je samo 7381 bilo stalno nastanjeno, ostalo su bili sezonski ili povremeno nastanjeni stanovi (1,27 stanovnika/stan). Projekcija rasta broja stanovnika do 2030. godine (u narednih 12 godina) iznosi 20% što iznosi 36.783 stanovnika.

Novija istraživanja nisu rađena, ali se prostom percepcijom kretanjem kroz naselja uočava veliki broj obavještenja o stanovima na prodaju koje se nalaze na većini novogradnji. Izuzetno velik broj stanova nije prodat. Dok se svim važećim planskim dokumentima planira veliki broj novih stanova bilo u kolektivnim ili individualnim stambenim objektima, ni u jednom tu gradnju ne prati planiranje objekata javnoga standarda (škole, domovi zdravlja, objekti kulturnog sadržaja i sl) što govori o podatku da je riječ o stanovima koji su isključivo sezonskog karaktera što ne može biti dugoročni interes razvoja turizma na prostoru Opštine Herceg Novi.

Veliko širenje postojećih naselja i otvaranje prostora za gradnju novih, u praksi ne prati odgovarajuće komunalno opremanje urbanizovanih područja, uređenje ulica, trgova, zelenih javnih površina.

U cilju spriječavanja daljnje i potpune devastacije kulturnog pejzaža zaštićene okoline Područja Svjetske baštine, te njegovog očuvanja i unaprijeđenja postojećih istorijskih i novih naselja, potrebno je:

U nova planska dokumenta i dokumenta koja su u izradi inkorporirati smjernice Studije HIA Boka Kotorska studije i smjernica UNESCO-a.

Ustanoviti odgovarajuću poresku i zemljišnu politiku koja će biti stimulativna za vlasnike zemljišta u zaštićenom području na kojem se ne planira izgradnja,

Stimulisati prenamjenu praznih stanova i stambenih objekata u (organizovane) turističke kapacitete.

Stimulisati izgradnju većih gustina u zonama postojećih gradskih zona kako bi se spriječilo invazivno osvajanje postojećeg složenog Kulturnog pejzaža koji u postojećim okolnostima površnih analiza nije adekvatno valorizovan, a predstavlja neprocjenljiv dugoročni resurs u smislu turističkog razvoja cjelokupne teritorije Opštine Herceg Novi.

6.2. POSTOJEĆI I PLANIRANI SAOBRAĆAJ – SAGLEDAVANJE PROBLEMA IZ RAKURSA ZAŠTITE KULTURNOG PEJZAŽA BOKE KOTORSKE

Budući da saobraćajna infrastruktura svojim karakterom predstavlja ključni izvor devastacije prirodnog i kulturnog pejzaža, od izuzetne je važnosti posvetiti strategijama razvoja u ovom domenu, kritički ga sagledati i dati konzervatorski rakurs sagledavanja ovog problema.

Prostornim planom Crne Gore planirana je izgradnja Jadransko - jonskog autoputa koji će povezati Albaniju, Crnu Goru (preko Grahova) i Bosnu i Hercegovinu i izgradnja Brze Jadranske saobraćajnice koja povezuje Dubrovnik, Herceg Novi, Tivat, Budvu i nastavlja se obalom ka Albaniji. Cilj brze saobraćajnice je rasterećenje lokalnog priobalnog puta od tranzitnog saobraćaja. Put Lipci Grahovo koji je već izgrađen treba da poveže ova dva koridora i održi kontakt sa lokalnom putnom mrežom Boke Kotorske.

Prostornim planom Crne Gore trasa Brze Jadranske saobraćajnice ulazi na prostor Crne Gore u zoni Debelog brijega, trasa dalje nastavlja ka selu Lučići odakle se penje prema gornjoj Ratiševini i presjeca zaleđe Herceg Novog preko Kamenog, Gornjih Kuta, Repaja, Vale izlazi na rt. Sv. Neđelje, a potom preko tjesnaca Verige (zapadno od crkve sv. Neđelje) na most a zatim se njena trasa nastavlja padinama na zapadnoj strani brda Vrmac prema Gornjem Grblju čiji niz sela presjeca nakon čega se, počev od Lastve Grbaljske, spušta ka postojećoj magistrali.

Na prostoru iznad Sasovića planiran je ogranak brze saobraćajnice koji je povezuje sa putem Lipci-Grahovo-Nikšić.

U okviru poslova na planiranoj rekonstrukciji Jadranske magistrale predviđena je gradnja zaobilaznice oko Herceg Novog. Trasa zaobilaznice predviđena je sredinom Sutorinskog polja prema Sušćepanu, presjecajući Zirine, Trebesin, Pode, spuštajući se sjevernom padinom Dragomira na Zeleniku.

Planskom dokumentacijom izrađenom u novije vrijeme predviđena je gradnja nove saobraćajnice iznad naselja Kumbor, Đenovići, Baošići Bijele, Jošice i Kamenara. Njena trasa je približno paralelna sa Jadranskom magistralom. Na prostoru zaleđa Herceg Novog planirana je još jedna dodatna saobraćajnica na koti ispod zaobilaznice koja se proteže od prostora uslužno-trgovačke zone na istočnom obodu Sutorinskog polja, Sušćepana, Zirina, Gornje Tople do Poda.

[PRELAZ PREKO VERIGA]

Tema prelaza mosta preko Veriga na prostoru Bokokotorskog zaliva kompilativno je obrađena i u Studiji Kulturnih dobara Opštine Kotor usvojene krajem 2017. godine od strane Uprave za zaštitu kulturnih dobara, i kroz taksativnu rekapitulaciju istražnih aktivnosti vezanih za potencijalnu izgradnju mosta. Kako je riječ o istim činjenicama koje se tiču i područja Opštine Herceg Novi, ona se ovdje iznosi u cijelosti:

“Pitanje prelaza Brze priobalne saobraćajnice preko tjesnaca Verige već je bilo tema više stručnih debata ali i odluka Komiteta za svjetsko nasljeđe UNESCO-a koji je naložio ispitivanje vizuelnog uticaja usvojenog rješenja mosta na izuzetnu univerzalnu vrijednost Područja Kotora što je i urađeno 2009. godine u Studiji o vizuelnom uticaju predloženog mosta Verige na izuzetnu univerzalnu vrijednost Područja Kotora. Studija je izrađena od strane Instituta za urbanizam i regionalno planiranje Univerziteta u Ahen-u a njen naručilac je Ministarstvo prostornog planiranja i zaštite životne sredine Crne Gore.

Most Verige kao i priključni saobraćajni objekti u Tjesnacu Verige, planirani su na udaljenosti od ca. 2,5 kilometra od Područja Kotora koje predstavlja Svjetsko nasljeđe na Listi UNESCO-a. Metodološki pristup Studije vizuelnog uticaja mosta Verige zasnivao se na proučavanju istorijskog konteksta prostora u okviru kojeg je planiran most između rta Sv. Neđelje na sjevernoj strani tjesnaca Verige i rta Opatovo na njegovoj južnoj strani. Zaključci proučavanja su nedvosmisleno pokazali da potez na kome je planiran most (visine 53 m sa dva oslonca visine 170 m) predstavlja samo jedan segment Bokokotorske regije koju karakterišu ista geografska, istorijska kulturna i

Nekoliko alternativnih koncepata rješenja brze saobraćajnice (bijelo i žuto) u zoni Boke Kotorske (čvorište na Podima i u Zelenici, sa putničkim terminalom za brodove u Zelenici i tunelom Zelenika-Luštica sa trasom brze saobraćajnice preko sjevernog dijela Luštice; opcija zaobilaznice oko Boke Kotorske)

vizuelna svojstva. Proučavanja vizuelnih veza su pokazala da bi planirani most izazvao presjecanje vizuelnih osa koje povezuju četiri zaliva u okviru Boke Kotorske što bi uticalo na izuzetnu univerzalnu vrijednost svjetske baštine Kotora. Unošenjem novih elemenata (put i most) bio bi u vrelikoj mjeri narušen vizuelni identitet prostora odnosno integritet kulturnog dobra i njegove neposredne okoline, neodvojive od prostora Svjetske baštine u pejzažnom, likovnom i vizuelnom smislu.

Osim sveobuhvatnog pristupa analizi pejzažnih odlika prostora Boke Kotorske kao cjeline, Studija vizuelnog uticaja mosta Verige pokazuje da opažanja i vizuelni doživljaji pejzaža predstavljaju istorijsku "dimenziju" prostora koji u slučaju svjetske baštine Kotora predstavlja civilizacijsku tekovinu koja zahtijeva očuvanje, unaprijeđenje i prenošenje budućim generacijama bez nepovratnih ili drastičnih promjena.

Studija sadrži analizu planiranog mosta sa aspekta razmjera između nove strukture i postojećih naselja, građevina i puteva. Analize se zasnivaju na ocjeni vizuelnog uticaja planiranog mosta posmatrannog iz niza tačaka sa kojih se most sagledava istovremeno i zajedno sa međusobno povezanim ključnim tačkama pejzaža. Studijski postupak uzima u obzir fiksna mjesta (vidikovce) u više visinskih zona kao i poteze u okviru kojih se most sagledava tokom kretanja ljudi pješačenjem, vožnjom motornim vozilima ili brodom. Egzaktnim metodama, korišćenjem savremene tehnologije koja omogućava simulaciju kretanja i vizuelizaciju prostora u kome je smješten most u svojoj realnoj razmjeri, studija omogućava identifikaciju problema koji bi nastali unošenjem mosta u planirani prostor.

U zaključnim razmatranjima Studija ocjenjuje negativne efekte koje bi most proizveo narušavajući integritet i vizuelni identitet kulturnog pejzaža Boke Kotorske kao cjeline. Osim zaključaka koji pokazuju uticaj mosta na tjesnac Verige i njegove kontaktne zone Studija se bavi i setom mjera kojima se daju mogućnosti za razrješenja pitanja neusklađenosti ovog infrastrukturnog objekta sa kvalitetima i odlikama kulturnog pejzaža Boke Kotorske.

Problemom prelaza Verige bavila se i Misija ICOMOS-a, marta 2013. godine (Todor Krstev i Žak Ruse) koja je ocijenila da je prelaz preko Veriga potreban jer će Brza obalna saobraćajnica rasteretiti lokalni saobraćaj.

Misija preporučuje da se, uporedo sa radom na projeku tunela, za prelaz preko Veriga istraže i druge alternative koje nemaju negativan uticaj na vizuelne karakteristike i integritet zaštićenog područja, a koje bi rasteretile vezu između zaliva i poboljšale opštu saobraćajnu mrežu Boke Kotorske, u skladu sa odlukama Komiteta za svjetsku baštinu: poboljšavanje službe trajekta, razvoj javnog saobraćaja, nedrumske i alternativnog; poboljšanje zaobilaznih puteva u Kotorskom zalivu, prema preporukama u izvještaju misije. Svi predloženi projekti treba da imaju studije uticaja na baštinu i okolinu koje će procijeniti Centar za svjetsku baštinu i ICOMOS prije donošenja odluke o sprovođenju.

Misija preporučuje da se tokom izrade studije i projekata angažuje multidisciplinarni tim i da se uzme u obzir zaštita osobina koje definišu Izuzetnu univerzalnu vrijednost zaštićenog područja i njegov integritet kao i kontekst, posebno vidici i vizuelna osa Perast-Verige-Tivatski zaliv – more kao i zaštita okoline kao osnovni parametar. Imajući u vidu karakteristike kulturnog pejzaža, mjesto za primjenu alternativnog rješenja se mora najbrižljivije ispitati."

Pored pomenutog važno je pomenuti da trasa brze saobraćajnice zadire u integritet nekoliko kulturnih dobara prijeteci njihovom fizičkom opstanku i to prvenstveno crkva (6 pravoslavnih) Sv. Nikole u Lučićima, Sv. Kozme i Damjana u Ratiševini, Sv. Ilije u Lastvi, Sv. Riza Bogorodice u Bijeloj, Sv. Rođenja Bogorodice u Bijeloj, Sv. Neđelje u Jošici, zatim kulturnom dobru Tajno brdo - Kotobilj (kulturnoistorijsko područje), klasteru tumula i gomila na Djevojačkim gredama, kao i većem broju potencijalnih kulturnih dobara od kojih je najviše ugrožen kulturni pejzaž Gornje Ratiševine sa pripadajućim ruralnim graditeljskim cjelinama.

Uzimajući u obzir izrečene preporuke, prilikom izrade PPPNOP, predložena je i alternativna trasa mosta na poziciji Kumbora. Ova trasa predlaže alternativno rješenje kojim se trasa brze saobraćajnice zaledem Herceg

Novog iz pravca Kuta spušta ka Kumboru, a alternativno od Vale u Bijeloj zaleđem Baošića i Đenovića do Kumbora odakle mostom prelazi na Lušticu i njenom sjevernom stranom nastavlja ka Grblju.

Uzevši u obzir polazišta i vrijednosti izrečenih u Studiji o vizuelnom uticaju predloženog mosta Verige na izuzetnu univerzalnu vrijednost, u svjetlu činjenica o odluci Komiteta za svjetsku baštinu kojom je definisana Zaštićena okolina kulturnog dobra na Listi svjetske baštine (Prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotora) koja je donesena 3 godine nakon izrade ove studije, čini se da problem nije suštinski riješen, već je samo izmješten na drugu lokaciju koja sa sobom nosi nove probleme koji se tiču zaštite i percepcije ovog područja koje posjeduje izuzetne univerzalne vrijednosti (OUV, UNESCO).

Naime, prostorne sekvence koje utiču na doživljaj spektakularnosti pejzažne kompozicije Bokokotorskog zaliva zasnivaju se na setu od četiri skucesivno lociranih tjesnaca (Boka, Kabala, Kumborski i Verige) koji jedan za drugim otvaraju nove, potpuno različite pejzažne ambijente i basene. Ose koje povezuju ove basene su izuzetno važne, a kako je Bokokotorski zaliv jedna jedinstvena pejzažna cjelina, treba ih posmatrati ravnopravno.

Ovom studijom uočena je izuzetna važnost ose Stagi grad Herceg Novi - Kumborski tjesnac -Lovćen koja se doživljava sa morske obale, sa Tvrdava Forte mare, Kanli kula i Španjola. Potrebno je napomenuti da je Herceg Novi jedini grad u širem okruženju iz čijeg se centra otvara direktan pogled na vrhove Lovćena sa mauzolejom Petra II Petrovića Njegoša. Takođe, uočena je izuzetna važnost ose Stari grad Herceg Novi - Tjesnac Kabala - otvoreno more koji opredjeljuje utisak o izuzetnosti lokacije Herceg Novog o kojoj su brojni osvajači ovog grada ostavili pisane tragove (od Osmanske, preko Španske, Mletačke do Austro-ugarske uprave).

Zaključak koji se nameće je da se vrijednost Bokokotorskog zaliva zasniva na podjednakom značaju svih prostornih cjelina koje ga čine, budući da svaka od njih igra svoju specifičnu ulogu u doživljaju izuzetnosti ove specifične pejzažne geomorfološke strukture. Iz tog razloga prostor Boke Kotorske se mora posmatrati holistički, kao integralna cjelina, a problem unutar nje, pa tako i saobraćajni problem, moraju se rješavati uz uvažavanje svih njenih činilaca.

[ZAOBILAZNICA OKO HERCEG NOVOG]

Razmatrajući trasu zaobilaznice oko Herceg Novog koja se predviđa sredinom Sutorinskog polja prema Sušćepanu, presjecajući Zirine, Trebesin, Pode, spuštajući se sjevernom padinom Dragomira na Zeleniku, uočava se nekoliko značajnih problema koji utiču na stanje kulturnih dobara. **U opasnost se dovodi opstanak kulturnog pejzaža Sušćepana, Trebesina, Poda, i Zirina (kao prostora izuzetnih prirodnih vrijednosti), presjecaju se važni očuvani istorijski putevi sa istorijskim mostovima, presjeca se i vodena regija čije je oštećenje u zoni Ratiševine i Mojdeža uslovalo pojavu klizišta koja su do današnjih dana neuspešno sanirana.**

Prilikom razmatranja sličnih problema misija ICOMOS-a je u martu 2013. godine analizirala probleme planirane zaobilaznice oko Kotora. Misija smatra da nedostatak direktne veze na Verigama čini da tranzit ide preko priobalnih puteva. Nasuprot tome, ako se napravi direktna veza preko Veriga, proibalni putevi će služiti samo za lokalni saobraćaj. Prema tome, projekat zaobilaznice treba posmatrati kao dio lokalnog saobraćaja a ne kao dio tranzitnog puta. U tom slučaju, ona će rasterećivati lokalni saobraćaj u kotorskom dijelu zaliva, posebno u sadašnjoj situaciji nerazvijenog javnog i alternativnog saobraćaja. Utoliko, ona se ne može posmatrati kao nezaobilazno rješenje sa stanovišta opšte saobraćajne mreže. Posebno treba imati u vidu da će ona imati nesumnjivo negativnu ulogu u ubrzanju urbanizacije na teritoriji Dobrota-Ljuta. O tome svjedoči dosadašnji razvoj na tom terenu.

Slično zaključcima ICOMOS-a iz Kotora, tako i u Herceg Novom, projekat zaobilaznice kao novog infrastrukturnog kapaciteta podstakao bi prenamjenu istorijskog poljoprivrednog u građevinsko zemljište. To bi potencijalno dovelo do formiranja velikog kontinuiranog pojas izgrađivanja cijele teritorije zaleđa između Sutorine i Kuta. Na ovaj način postoji opasnost da se trajno izgube dijelovi pejzaža prepoznati kao elementi izuzetne univerzalne vrijednosti koji postoje i u dijelu hercegnovskog zaliva uslijed čega je ova teritorija uvrštena u Zaštićenu okolinu kulturnog dobra na Listi svjetske baštine. Umjereno širenje zona potencijalne gradnje sa druge strane ne predstavlja opasnost po opstanak izuzetne univerzalne vrijednosti (OUV).

Na osnovu izvještaja ICOMOS-a može se utvrditi da treba preispitati paralelnu potrebu za autoputem (sjeverno od Boke Kotorske) koji planira da preuzme tranzitni saobraćaj, brzo saobraćajnicom koja takođe treba da preuzme tranzitni saobraćaj sa istih trasa i zaobilaznicama oko gradova čija je uloga takođe ubrzano kretanje po magistralnom putu koji bi svakako već bio značajno rasterećen, te da se, kako navode, brza saobraćajnica može superponirati sa rješenjem zaobilaznica, u svjetlu činjenice da je frekvencija saobraćaja pojačana samo tokom tri mjeseca (ljetno), te da ostala rješenja nisu održiva, a njihova implementacija prijeti očuvanju OUV UNESCO.

Na osnovu preporuka HIA Boka Kotorska studije prilikom razmatranja trase zaobilaznice oko Herceg Novog neophodno je zatražiti izradu studije vizuelnog uticaja.

[RAZVOJ POMORSKOG SAOBRAĆAJA]

Pomorski saobraćaj se odvija preko međunarodne luke u Zelenici i lukesa ograničenim kapacitetima u Herceg Novom. U Bijeloj se nalazi remontni zavod sa brodogradilištem koji je van funkcije, i predstavlja značajni razvojni resurs. Na području Opštine Herceg Novi nalazi se veći broj malih servisnih pristaništa od kojih su najznačajnija pristaništima u Rosama i pristanište u Kamenarima namijenjeno trajektnom saobraćaju.

Luka u Zelenici je savremena teretna luka namijenjena prometu robe, nalazi se naspram ulaza u Bokokotorski zaliv, 3km istočno od Herceg Novog.

Luka Škver u Herceg Novom je nautičko-turistička luka malog kapaciteta namijenjena za pristajanje lokalnih turističkih brodova i jahti, ograničenog kapaciteta i opsega usluga.

Na Teritoriji Opštine Herceg Novi ne postoji međunarodna putničko-turistička luka koja bi opsluživala linijski putnički saobraćaj i brodove na izletničkim i kružnim putovanjima. Potencijal za otvaranje pristana za međunarodni putnički saobraćaj nosi luka u Zelenici i prostor remontnog zavoda sa brodogradilištem u Bijeloj. Otvaranje novog pristaništa za međunarodni putnički saobraćaj rasteretio bi pritisak na unutrašnji dio Bokokotorskog zaliva koji predstavlja posebno kao odredište nautičkih turista, brodova i jahti na kružnim putovanjima.

U cilju bolje povezivanja Luštice sa teritorijom matične opštine, potrebno je razmotriti otvaranje jedne trajektne linije. Kapacitet za ovu funkciju na strani Luštice posjeduju Rose, Špiljice i Pristan, a sa strane matične teritorije Zelenika i Kumbor. Veza Zelenika-Rose ima dužu pomorsku putanju, dok veza Kumbor-Špiljice ili Kumbor-Pristan imaju dvostruko kraću pomorsku putanju. Međutim, Lokacije Špiljice i Pristan zahtjevale bi izgradnju adekvatne kopnene saobraćajne infrastrukture koja bi ih adekvatno povezala sa ostatkom Luštice, a lokacija Kumbor zahtjevala bi izgradnju novog pristana budući da je na prostoru nekadašnje kasarne i pristaništa danas u fazi konstrukcije turistički rizort Porto Novi.

Aktiviranjem kratkih pomorskih linija redovnog saobraćaja podigla bi se upotrebna vrijednost ovih malih servisnih pristaništa i umanjila saobraćajna gužva i problem parkinga, posebno u ljetnim mjesecima. Povezivanje lokaliteta na Području Herceg Novog od Njivica preko Starog grada, Rosa, Zelenike, Kumbora, Pristana, Đenovića, Baošića, Bijele, Jošice, ali i vezu sa Opštinom Kotor i Tivat, kroz afirmaciju lokalne plovidbe omogućila bi se integracija jedinstvenog turističkog proizvoda. To bi istovremeno značilo i oživljavanje i uključivanje zapostavljenih tradicionalnih resursa u turističku ponudu, kao i lokalnog stanovništva, koje mora biti nosilac razvoja turizma u destinaciji.

6.3. KONZERVATORSKA POLAZIŠTA ZA RJEŠAVANJE PITANJA RAZVOJA SAOBRAĆAJA

Imajući u vidu da najveću prijetnju izuzetnim univerzalnim vrijednostima Područja Kotora predstavlja prekomjerna i nekontrolisana urbanizacija, čini se neophodnim da u cilju sprječavanja rizika od dalje urbanizacije koju podrazumijeva izgradnja novog prstena saobraćajnica oko Hercegnovskog Kotorsko-risanskog i Tivatskog zaliva, buduće saobraćajno rješenje bude sagledano kroz izradu integralne studije saobraćaja na području Boke Kotorske u cjelini. Rezultati studije bi poslužili ispitivanju mogućnosti novih saobraćajnih koncepata, savremenih tehničko-tehnoloških rješenja kojima bi se moglo unaprijediti postojeće stanje saobraćaja i očuvati vrijednosti zaštićenog područja i njegove okoline.

Planirana brza saobraćajnica predstavlja potencijalnu prijetnju po opstanak izuzetnih univerzalnih vrijednosti (OUV UNESCO), te ne treba odbaciti alternativna rješenja koja savremenim konceptima uz upotrebu tehničko-tehnološki naprednih rješenja u takozvanoj nevidljivoj zoni (tuneli) i izboru trase (visoravan oko Boke Kotorske) odgovara značaju i stepenu zaštite koji Boka Kotorska uživa kao kulturno dobro na Listi svjetske baštine (UNESCO).

U kontekstu činjenice o prihvatanju smjernica izdatih od strane UNESCO-a i usvajanje studije HIA Boka Kotorska od strane Vlade Crne Gore, stekli su se uslovi za preispitivanje koncepta "panoramske brze saobraćajnice" budući da se ovim konceptom obezbjeđuje panoramski ugođaj korisnicima koji su u tranzitu kroz zemlju (od kojih je ekonomska dobit minimalna), dok onima koji su u njoj trajno naseljeni potencijalno devastira životni ambijent koji posjeduje izuzetne univerzalne vrijednosti (OUV UNESCO).

Usvojeni kriterijumi zaštite na osnovu Zakona o prirodnog i kulturno-istorijskog područja Kotora koji tretira i njegovu zaštićenu okolinu u koju spada veliki dio Opštine Herceg Novi, kao dijela Svjetske baštine pod patronatom UNESCO-a, nalažu očuvanje površina prirodnog okruženja, stjenovitih masiva, samonikle vegetacije i drugih svojstava pejzaža koji čine zaleđe istorijskih gradova i istorijskih priobalnih naselja u zaštićenom području i zaštićenoj okolini. Planirane trase novih saobraćajnica izazvale bi pored povreda terena i vegetacije, potencijalnu pojavu novogradnji čime bi se trajno poremetio istorijski kontekst koji posjeduje elemente izuzetne univerzalne vrijednosti (OUV UNESCO).

Neka razmišljanja o trasi (očuvanje prirodnih i kulturnih odlika pejzaža Boke Kotorske)

U ovom konceptijskom razmatranju preispituje se mogućnost ulaska trase brze saobraćajnice na granici između Crne Gore i Republike Hrvatske na prostoru južno od graničnog prelaza Sitnica (prema republici Srpskoj - BiH), o čemu je potrebno ostvariti dogovor sa Republikom Hrvatskom. Ovo pitanje postaje aktuelno u svjetlu činjenice da Opština Konavli odbija prolazak trase brze saobraćajnice kroz Konavaosko polje, uvažujući značaj ovog kulturnog pejzaža i ekonomski benefit koje on ima na razvoj ruralnog turizma u tom dijelu Republike Hrvatske. Predložena trasa bi se kroz RH kretala od Plata, zaleđem sela Gornjih Konavala ka Dubravki i Sitnici. Kroz Crnu Goru koristio bi se dio trase magistralnog puta Trebinje Herceg Novi, koji bi se u zoni Kamenog tunelom odvajao prema priključku za put Lipci-Grahovo, čiji bi ogranak u zoni iznad Ledenica mogao da se razvije u vezu ka putu Nikšić-Danilovgrad i zaobilaznicu Boke, sa priključkom na postojeću trasu brze saobraćajnice u blizini Budve. Na ovaj način ostvarili bi se priključci za Herceg Novi (prostojeći put Herceg Novi-Trebinje), za Kotor (Lipci).

Prva varijanta ovog rješenja podrazumjevala bi nastavak korišćenja trase magistralnog puta Herceg Novi-Trebinje do Poda, zatim trasom uz sjevernu padinu Dragomira do Zelenike odakle bi tunelom (podvodnim mostom kao npr. koncept u Zadru i rješenja iz Norveške) izašla na sjevernu obalu Luštice i dalje ka Grblju nastavljajući se na projektovanu trasu brze saobraćajnice.

Druga varijanta ovog koncepta podrazumjevala bi dio postojeće planirane trase od Debelog Brijega na granici sa RH koja bi se ka Herceg Novom nastavljala trasom planirane zaobilaznice (koja u biti i ima tranzitni karakter), preko Sušćepana zatim tunelom do Poda, te trasom uz sjevernu padinu Dragomira do Zelenike odakle bi tunelom (podvodnim mostom) izašla na sjevernu obalu Luštice i dalje ka Grblju nastavljajući se na projektovanu trasu brze saobraćajnice.

Treća varijanta je isključenje opcije o brznoj saobraćajnici uslijed nepostojanja kapaciteta da je prostor primi bez velike devastacije OUV, dok bi rješavanje saobraćajnih problema bilo usmjereno na unapređenje postojeće trase magistrale izgradnjom lokalnih zaobilaznica i sl.

Predložena koncept za rješavanje saobraćajnih pitanja nudi mogućnost uvezivanja kolske saobraćajne trase i potencijalnog putničko-turističkog lučkog punkta u Zelenici, čime bi ovaj saobraćajni sistem uz rješenje podvodnog mosta ka Luštici omogućio rješavanje višestrukih problema kroz savremena aktuelna tehnička rješenja. Ovaj koncept nema pretenziju da da rješenje saobraćajnog problema, već da otvori neke nove vidike na ovaj problem sa tačke gledišta zaštite kulturnog pejzaža.

Priprema prostornih i generalnih planova pruža šansu za uspostavljanje priobalne plovidbe u akvatorijumu Boke i uvođenje stalnih i sezonskih linija. Izradom sinhron plana na regionalnom nivou moglo bi se postići povezivanje turističkih itinerera radi upoznavanja Boke u njoj prirodnoj i kulturno-istorijskoj cjelovitosti.

7. MJERE I PREPORUKE ZAŠTITE KULTURNOG PEJZAŽA NA PODRUČJU OPŠTINE HERCEG NOVI KAO PROSTORA NA LISTI SVJETSKE BAŠTINE (PODRUČJE I BAFER ZONA)

Sveobuhvatno sagledavanje prirodne i kulturne baštine na području Opštine Herceg Novi sprovedeno tokom izrade Studije u cilju identifikacije i valorizacije vrijednosti kulturnih dobara, pokazalo je da cjelokupni prostor u obuhvatu granica Opštine Herceg Novi posjeduje odlike kulturnog pejzaža. Jedan dio teritorije Opštine Herceg Novi u zoni sela Ubli i Ubalske kotline čini područje, koje je zbog svoje izuzetne univerzalne vrijednosti, upisano na listu Svjetske baštine UNESCO-a, kao dio Prirodno i kulturno-istorijskog područja Kotora.

U okviru granica zaštićene okoline kulturnog dobra na Listi svjetske baštine, Opštini Herceg Novi pripadaju područja Orijenško-Kruševičkog basena, Mokrinško-Kamenska visoravan, Gradska zona Herceg Novog, Priobalna naselja od Meljina do Đurića, pojas Osoje-Kobila sa Sutorinskim basenom i Luštica. Dio Prijedora, Kruševica i Vrbanja nalaze se izvan granica zaštićene okoline područja Svjetske baštine. Uprkos tome, cjelokupno područje Opštine Herceg Novi posjeduje karakteristike koje ga čine jedinstvenim u geografskom i kulturno-istorijskom smislu, što se ogleda u vrstama, oblicima i rasprostranjenosti prirodnog i kulturnog naslijeđa. Smjernice za unapređenje stanja zaštite kulturnih dobara sastoje se iz Opštih preporuka i četiri grupe Posebnih mjera i preporuka, te jednog appendix-a sa preporukama:

- Posebne mjere za prostore u granicama svjetske baštine
- Posebne preporuke za istorijske gradove i naselja u zaštićenoj okolini Svjetske baštine
- Posebne preporuke za autentične ruralne cjeline i pripadajuća obradiva imanja u zaštićenoj okolini Svjetske baštine i preostalom prostoru kulturnog pejzaža Boke Kotorske
- Posebne preporuke (*pojedinačna dobra*)
- Appendix - preporuke (*rizort hoteli i nova gradnja u urbanoj i ruralnoj zoni*)

7.1. MJERE I PREPORUKE ZAŠTITE KULTURNOG DOBRA NA LISTI SVJETSKE BAŠTINE I NJEGOVE ZAŠTIĆENE OKOLINE ("Prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotora" - Opština Herceg Novi kao teritorija pod režimom zaštite i režimom zaštićene okoline UNESCO područja)

Imajući u vidu tretman očuvanja kulturnih dobara sa posebnim akcentom na očuvanje vrijednosti kulturnog pejzaža, odnosno Područja svjetske baštine i zaštićene okoline koja je definisana Izjavom o izuzetnoj univerzalnoj vrijednosti (Komitet, UNESCO, međunarodni), te setom zakona (Vlada CG, nacionalni), definisane su preporuke pod naslovom OPŠTE PREPORUKE, i dopunjene setom POSEBNIH PREPORUKA (I-XX) koje bliže definišu preporuke zasnovane na specifičnostima zona unutar teritorije Opštine Herceg Novi.

OPŠTE PREPORUKE (uz posebne mjere i preporuke I-XX)

Preporučuje se da sva buduća i planska dokumenta čija je izrada u toku (uključujući DSL i LSL) u granicama mogućeg budu usaglašena sa preporukama ove Studije.

U prostornim i drugim planskim dokumentima, tretman očuvanja i zaštite kulturnih dobara potrebno je sprovoditi u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara (konzervatorski uslovi, konzervatorski projekat, konzervatorski nadzorom, i dr.), Zakonom o prirodnom i kulturno-istorijskom području Kotora (u dijelu koji se odnosi na Opštinu Herceg Novi), Studije HIA Boka Kotorska, kao i smjernicama iz Odluka Komiteta za svjetsku baštinu (UNESCO) koje se odnose na kulturno dobro na listi Svjetske baštine i njegovu zaštićenu okolinu, gdje se posljednja tri dokumenta direktno odnose na teritoriju Opštine Herceg Novi.

U zoni kulturnog dobra koja posjeduju rješenje Uprave (kulturno-istorijsko područje, kulturno-istorijska cjelina, kulturno-istorijski objekat) i njegovoj zaštićenoj okolini dozvoljene su intervencije u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara koji podrazumjeva rekonstrukciju, restauraciju, anastilozu, sanaciju, konsolidaciju, adaptaciju na osnovu izdatih konzervatorskih uslova i odobrenih konzervatorskih projekata. Eventualna nova gradnja u ovim zonama takođe mora biti zasnovana na konzervatorskim uslovima i odobrenim konzervatorskim projektima.

Prilikom planiranja prostora u zaštićenoj okolini kulturnog dobra, koja uživa zakonsku zaštitu, sve intervencije planirati uz saradnju sa Upravom za zaštitu kulturnih dobara. U slučajevima kada se u zaštićenoj okolini kulturnog dobra već nalaze neadekvatne gradnje i funkcije, predlaže se izrada plan konzervatorsko-korektivne sanacije prostora i objekata kada se za to steknu uslovi.

Do utvrđivanja kulturne vrijednosti potencijalnog kulturnog dobra, ova područja, prostore, komplekse i objekte neophodno je tretirati savjesno i odgovorno, shodno principima očuvanja baštine.

Predlaže se generisanje dijela dohodka iz budžeta lokalne samouprave za sufinansiranje zaštite i poboljšanja ukupnog stanja očuvanosti graditeljske baštine.

Predlaže se implementacija državne strategije održivog planiranja, gdje se prednost daje pogošćavanju već izgrađenih područja prije nego proširenju granica planirane izgradnje objekata, a koja se suštinski poklapa sa trendovima u oblasti zaštite kulturno-istorijske baštine, odnosno kulturnog pejzaža.

Na osnovu Odluke komiteta za svjetsku baštinu (UNESCO) i studije HIA Boka Kotorska, predlaže se izrada Studije procjene uticaja na baštinu (HIA) za planska dokumenta i projekte koji se odnose na zaštićena područja i njihovu zaštićenu okolinu, a za koje Uprava procjeni da mogu uticati na izuzetnu univerzalnu vrijednost područja u zoni kulturnog dobra i u zoni zaštićene okoline kulturnog dobra na Listi svjetske baštine (UNESCO):

1. Za sve planove nižeg reda koji predviđaju nove urbane, ruralne ili graditeljske cjeline, zatim krupne infrastrukturne projekte, i bilo koje druge projekte koji bitno utiču na percepciju prirodnog okruženja, pejzaža i kulturnih dobara razmotriti izradu studije HIA (Heritage Impact Assessment).
2. Za sve objekte preko 3.000m² (BRGP) razmotriti izradu studija vizuelnog uticaja.

Na osnovu Odluke komiteta za svjetsku baštinu (UNESCO) i studije HIA Boka Kotorska, preporuka je da se područje Opštine Herceg Novi u strateškim i planskim dokumentima tretira kao dio cjeline zaliva Boke Kotorske sa statusom Područja svjetske baštine (UNESCO), te je iz tog razloga neophodno uspostaviti sistem integralnog planiranja cijelog prostora Boke Kotorske. Privredna pitanja uz oživljavanje tradicionalnih djelatnosti, infrastrukturna rješenja, ekološka pitanja, zaštita prirodne i kulturne baštine, treba rješavati integralno na nivou Boke Kotorske kao cjeline, koju karakteriše jedinstveni prostor, istorija, privreda, način života, tradicija i dr.

Na osnovu Odluke komiteta za svjetsku baštinu (UNESCO) i studije HIA Boka Kotorska, preporuka je da se u planskim dokumentima prostor zaštićene okoline kulturnog dobra na Listi svjetske baštine (UNESCO), posmatra kao cjeloviti prostor, te da se i prostor u zoni morskog dobra, kroz planska dokumenta tretira i planira kao integralni dio područja Svjetske baštine i njegove zaštićene okoline, za šta je potrebno obezbijediti pravni okvir.

Očuvati iskonski pejzaž koji čini prirodni okvir Bokokotorskog zaliva sa nizom naseljenih mjesta duž obale.

Očuvati horizontalnu strukturu pejzaža: naselja duž obale zaliva, njihovu morfologiju i imaginarne granice.

Očuvati vertikalnu strukturu pejzaža: očuvati siluetu i integritet zelenih padina ne prekidajući ih putnom infrastrukturom, ili drugim vidljivim strukturama.

Na osnovu Odluke komiteta za svjetsku baštinu (UNESCO) i studije HIA Boka Kotorska u odredbama koje se odnose na bafer zonu, preporuka je da se izbjegne formiranje neprekinutog izgrađenog pojasa naselja duž obale te da se maksimalno sačuvaju cezure koje čine zone netaknute i kultivisane prirode.

Na osnovu Odluke komiteta za svjetsku baštinu (UNESCO) i studije HIA Boka Kotorska u odredbama koje se odnose na bafer zonu, preporuka je da se očuvaju zone koje su od posebnog značaja za očuvanje izuzetne univerzalne vrijednosti kulturnog dobra na Listi svjetske baštine (UNESCO): Ubaljsku kotlinu, Orijski masiv, Ljuti krš sa Dizdaricom, potez Čakotin - Tajno Brdo - Kotobilj, Zapadnu obalu Luštice sa ulazom u Bokokotorski zaliv, Zonu Veriga koja obuhvata padine Jeremijinog brda, Jošičko brdo sa rtom Sv. Nedelje ali i teritoriju u granicama opština Kotor i Tivat, u čijoj zaštiti treba ostvariti saradnju sa susjednim opštinama (v. mapa 6).

Na osnovu Odluke komiteta za svjetsku baštinu (UNESCO) i studije HIA Boka Kotorska u odredbama koje se odnose na bafer zonu, preporuka je da se zbog značaja za očuvanje Izuzetne univerzalne vrijednosti kulturnog dobra na Listi svjetske baštine (UNESCO) i njegove zaštićene okoline (bafer zone), očuvaju prodori prirodnog zelenila do linije obale kao što su: prostor od granice sa Republikom Hrvatskom (Konfin) do Njivica, prostor od Njivica do ušća Sutorine, Lalovina sa Dragomirom, potez Zmijice između Zelenike i Kumbora, ostatke feuda sa alejom čempresa i dolcima u blizini zaseoka Lug u Baošićima, kao i na potezu Četković-Čuković u Baošićima, padine Grlice između Baošića i Bijele, padine Jošičkog brda između Bijele i Jošice, između Jošice i Kamenara, između Đurića i Turskog Rta i cjelokupnu obalu Luštice (v. mapa 6).

Na osnovu Odluke komiteta za svjetsku baštinu (UNESCO) i studije HIA Boka Kotorska u odredbama koje se odnose na bafer zonu, preporuka je da se uslijed negativnog uticaja na Izuzetnu univerzalnu vrijednost kulturnog dobra na Listi svjetske baštine (UNESCO) i njegove zaštićene okoline preispita opravdanost širenja gradnje na vizuelno eksponirane pejzažne formacije koje grade identitet i osobenost konteksta Opštine Herceg Novi (v. mapa 6).

Očuvati integritet glavne vizuelne ose koja povezuje četiri zaliva u jedinstveni prostor Boke (Perast-Luštica kroz Verige) kao i integritet vizuelnih osa zaliva: Herceg Novi-ulaz u zaliv-otvoreno more, Sutorina-Grbalj, Sutorina-Igalo-Rose(Obosnik), Herceg Novi-akvatorijum-Lovćen, kao i druge ose i funkcionalne veze (v. mapa 6).

Očuvati prirodne karakteristike obale u najvećoj mogućoj mjeri, a naročito prirodni okvir ostrva Mamule, ostrva Vavedenja Presvete Bogorodice, Poluostrva Arza i zapadne obale poluostrva Luštica sa kolonijama pinije. (v. 6).

Očuvati integritet prostora oko vizuelnih repera: Ostrva Mamule, ostrva sa manastirom Vavedenja Presvete Bogorodice, poluostrva Arza, ulaza u Bokokotorski zaliv sa potezom Kobilja-Kabala, Rose, Oštra stijena iznad Lučića, Vidov vrh, Potez Čakotin-Tajno brdo-Kotobilj, utvrđeni Herceg Novi, manastir Savina, crkva Sv. Trojstva u Kutima, crkva Sv. Nikole u Baošićima, Rt i poluostrvo sa crkvom Sv. Neđelja i dr. (v. mapa 6).

Očuvati graditeljsko nasljeđe Starog grada (Herceg Novi sa podgrađima i istorijskom Toplom, Srbinom, Igalom) i očuvane zone istorijskih naselja duž cjelokupne obale sa pripadajućim pontama i mandračima. (v. mapa 9).

Očuvati ruralno nasljeđe u gornjim zonama: naselja sa istorijskim kućama i pomoćnim objektima, istorijskim međama, terasastim imanjima, maslinjacima, vinogradima, regulisanim vodotokovima, putevima, i dr. (v. 6, 9).

Očuvati i obnoviti istorijsku infrastrukturu: stara utvrđenja, komunikacije fortifikacionih cjelina sa pomoćnim objektima, magacine, kasarne, puteve, bistijerne, bunare, arhitektonski obrađene izvore pijaće ili nekadašnje pijaće vode i predvidjeti mjere njihove zaštite i ozdravljenja. (v. mapa 8).

Očuvati i obnoviti sistem od 23 istorijska kamena mosta (moguća totalna istorijska rekonstrukcija). (v. mapa 8).

Očuvati i obnoviti unikatni prostor polja sa slatkovodnim bunarima - ublima na Ublima. (v. mapa 8).

Očuvati i obnoviti istorijski privredni prostor mlinova u Mojdežu, Podima i Sasovićima. (v. mapa 8).

Obnoviti stara pristaništa i brodski saobraćaj (istorijske tipove brodova i barki i savremena ekološki prihvatljiva plovila) koji predstavlja prirodni vid komunikacije u zalivu i jednu od najbitnijih istorijskih odrednica Boke.

Prilikom planiranja, preporuka je da se smjernice za gradnju koje će propisati maksimalne parametre i uslove za arhitektonsko oblikovanje objekata kroz planska dokumenta nižeg reda, definišu uvažavajući kulturno-istorijske vrijednosti, karakteristika pejzaža pojedinih zona, i prisustva zakonom zaštićenih kulturnih dobara, vodeći računa o njihovom vizuelnom i fizičkom integritetu, vizurama ka njima i iz njih, te prostornim osama.

Prilikom planiranja ozelenjavanja, predvidjeti sadnice karakteristične za lokalni kontekst i to prvenstveno primorski bor (pinija) koji doprinosi osnaženju lokalnih hortikulturnih specifičnosti i reprezentativnosti pejzaža.

Prilikom planiranja, preporuka je da se predvide mjere za ublažavanje povrede pejzaža nastale usljed rada kamenomolma u zoni Djevojačke grede, u zoni prema graničnom prelazu Sitnica, kao i deponije na Ublima.

Na osnovu Zakona o prirodnom i kulturni-istorijskom području Kotora i Studije HIA Boka Kotorska, predlaže se razmatranje izrade planova konzervatorsko-korektivne sanacije koji će sadržati smjernice za ublažavanje negativnih vizuelnih posljedica izgradnje u svim postojećim naseljima u kojima je recentna stihijska urbanizacija narušila vrijednosti Kulturnog pejzaža, (v. mapa 10, prvenstveno zona Sutorine, Ratiševine, Poda, Kuta, Žvinja, Bijele, Rosa i dr.), a koji se u budućnosti mogu finansirati iz pristupnih IPA ili drugih dostupnih fondova.

Plan konzervatorsko-korektivne sanacije predstavlja skup mjera kojima se vizuelno ublažavaju negativnosti nastale uslijed neadekvatne gradnje objekata i infrastrukture kao što su: u blažem obliku uklapanje u prirodni kontekst sadnjom vegetacije, kameni podzidi, promjena kolorita, a u drastičnijem obliku npr. promjena materijalizacije fasade, preoblikovanje krovova i otvora, uklanjanje i preoblikovanje objekata i sl.

Negativan uticaj na percepciju graditeljske baštine (istorijskog objekta ili graditeljske cjeline) imaju: arhitektonsko-urbanističke koncepcije koje negiraju naslijeđenu urbanu matricu i karakteristike gradnje, savremeni arhitektonski objekti koji volumenom negiraju volumetrijske karakteristike naslijeđenog istorijskog tkiva, savremena materijalizacija koja parira vizuelnoj cjelovitosti istorijske strukture, neprilagođen kolorit u koji spada upotreba jakih boja ili bilo kakvih boja koje u široj slici istorijskog urbanog pejzaža privlače pažnju (žuta, narandžasta, otvoreno crvena, plava, zelena, ljubičasta, boje opisane nazivom voća i sl.).

7.2. POSEBNE MJERE I PREPORUKE ZAŠTITE KULTURNIH DOBARA I KULTURNOG PEJZAŽA NA PODRUČJU OPŠTINE HERCEG NOVI

7.2.1. POSEBNE MJERE ZA PROSTORE U GRANICAMA SVJETSKE BAŠTINE

- MJERE I - AUTENTIČNE RURALNE CJELINE I OBRADIVA IMANJA SA OČUVANOM ISTORIJSKOM PARCELACIJOM
- MJERE II - PRIRODNI OČUVANI PEJZAŽ U GRANICAMA SVJETSKE BAŠTINE

7.2.2. POSEBNE PREPORUKE ZA ISTORIJSKE GRADOVE I NASELJA U ZAŠTIĆENOJ OKOLINI SVJETSKE BAŠTINE

- PREPORUKE III - ISTORIJSKI GRADOVI
- PREPORUKE IV - ISTORIJSKA NASELJA DUŽ OBALE UKLJUČUJUĆI I IZGRAĐENU OBALU
- PREPORUKE V - DJELOVI NASELJA SA SAVREMENOM URBANIZACIJOM
- PREPORUKE VI - KULTIVISANA OBRADIVA IMANJA U OKVIRU ISTORIJSKIH NASELJA
- PREPORUKE VII - PRIRODNI OČUVANI PEJZAŽ U ZONAMA ISTORIJSKIH PRIOBALNIH NASELJA

7.2.3. POSEBNE PREPORUKE ZA AUTENTIČNE RURALNE CJELINE I PRIPADAJUĆA OBRADIVA IMANJA U ZAŠTIĆENOJ OKOLINI SVJETSKE BAŠTINE I PREOSTALOM PROSTORU KULTURNOG PEJZAŽA BOKE KOTORSKE

- PREPORUKE VIII - AUTENTIČNE RURALNE CJELINE I OBRADIVA IMANJA SA OČUVANOM ISTORIJSKOM PARCELACIJOM U ZALEĐU HERCEG NOVOG
- PREPORUKE IX - AUTENTIČNE RURALNE CJELINE I OBRADIVA IMANJA SA OČUVANOM ISTORIJSKOM PARCELACIJOM NA LUŠTICI
- PREPORUKE X - ZONA IZUZETNIH PRIRODNIH VRIJEDNOSTI
- PREPORUKE XI - PRIRODNI PEJZAŽ
- PREPORUKE XII - SAVREMENA URBANIZACIJA RURALNIH CJELINA
- PREPORUKE XIII - PRIVREDNO-USLUŽNA ZONA
- PREPORUKE XIV - MAJDANI ZA EKSPLOATACIJU KAMENA

7.2.4. POSEBNE PREPORUKE I

- PREPORUKE XV - ARHEOLOŠKI LOKALITETI I OBJEKTI ARHEOLOŠKOG KARAKTERA

- PREPORUKE XVI - CRKVE I SAKRALNE GRADITELJSKE CJELINE
- PREPORUKE XVII - FORTIFIKACIONI OBJEKTI I FORTIFIKACIONE GRADITELJSKE CJELINE

7.2.5. APPENDIX

- PREPORUKE XVIII - PODRUČJA NOVE GRADNJE (RIZORT HOTELI)
- PREPORUKE XIX - KONCEPTI, OBLIKOVANJE I MATERIJALIZACIJA ZA PODRUČJA NOVE GRADNJE (URBANA ZONA)
- PREPORUKE XX - KONCEPTI, OBLIKOVANJE I MATERIJALIZACIJA ZA PODRUČJA NOVE GRADNJE (RURALNA ZONA)

7.2.1. POSEBNE MJERE ZA PROSTORE U GRANICAMA SVJETSKE BAŠTINE (UNESCO)

- MJERE I - AUTENTIČNE RURALNE CJELINE I OBRADIVA IMANJA SA OČUVANOM ISTORIJSKOM PARCELACIJOM
- MJERE II - PRIRODNI OČUVANI PEJZAŽ U GRANICAMA SVJETSKE BAŠTINE

MJERE I - AUTENTIČNE RURALNE CJELINE I OBRADIVA IMANJA SA OČUVANOM ISTORIJSKOM PARCELACIJOM (Ubli, v. mapa 6 i mapa 9)

Ubli se nalazi u sjeveroistočnom dijelu Opštine Herceg Novi, u Ubaljskoj kotlini koja se sa istočne strane usjekom diskretno otvara ka Risanskom zalivu. U dnu kotline nalazi se obradivo zemljište sa očuvanom istorijskom parcelacijom, međama u suhozidu i istorijskim stazama. Selo se sastoji od većeg broja graditeljskih cjelina raspoređenih po obodu kotline, neposredno uz stjenovit teren. Najgušće je izgrađen sjeverni obod kotline u kome je smještena grupacija zaselaka koji se protežu linijskom kompozicijom u pravcu istok-zapad. Sa južne strane se nalazi klaster od pet izolovanih zaselaka. Objekti su prizemni ili spratni, zidani od kamena, sa dvovodnim krovovima strmih ravni. Na markatnim uzvišenima u istočnom i zapadnom dijelu kotline nalaze se crkve Sv. Gospođe i Sv. Đorđa, svaka sa pripadajućim parohijskim domom i starim grobljem. U zapadnom dijelu kotline nalazi se složeni sistem podzemnih izvora pijaće vode - ubli, po kojima je selo dobilo ime. Zaštićenom području Ubala pripadaju i dvije manje kotline - veća Dugunja i manja Stefan do, smještene sa jugozapadne strane, na većoj nadmorskoj visini. Unutar njih očuvane su ruralne graditeljske cjeline katuna zidanih u kamenu sa specifičnim strmim dvovodnim krovovima. Na prostoru sela nalazi se veliki broj malih gomila i crkva Sv. Ilije.

Uslijed činjenice da se nalazi u obuhvatu kulturnog dobra na Listi svjetske baštine (UNESCO), razmotriti izradu Konzervatorske studije graditeljske baštine Ubala.

Očuvati i obnoviti autentične ruralne cjeline sa svim pripadajućim objektima, istorijske staze i puteve sa autentičnim zastorima i cjelokupni kulturni pejzaž.

Očuvati i obnoviti obradive površine, uključujući polja, terasasta obradiva imanja i dolce, podsticati obnovu i unaprijeđenje poljoprivrede, te na osnovu Odluka komiteta za svjetsku baštinu (UNESCO) i studije HIA Boka Kotorska u dijelu koji se odnosi kulturno dobro Svjetske baštine, ne planirati prenamjenu poljoprivrednog u građevinsko zemljište (zone Stefan do, Dugunja i poljana Ubaljske kotline).

Obnova autentičnih ruralnih cjelina može se vršiti u cjelosti, sistematski, uz prethodno odobrenu konzervatorsku studiju, ili parcijalno za pojedinačne izdvojene objekte i dijelove ruralnih cjelina na osnovu konzervatorskih uslova Uprave za zaštitu kulturnih dobara i odobrenog konzervatorskog projekta.

Obnavljanje objekata vršiti po principu integralne obnove uključujući i enterijere, koristeći tradicionalne materijale i tehnike.

Isključiti mogućnost totalne rekonstrukcije objekata koja podrazumjeva rušenje istorijskih objekata.

Izgradnja novih objekata moguća je kontrolisanim širenjem kroz pugušćavanje već izgrađenog tkiva istorijske ruralne cjeline, i to po obodu doline gde se nalazi koncentracija graditeljskih cjelina (v. PREPORUKE XX).

Pogušćavanje postojećih ruralnih cjelina u vidu interpolacije i novu gradnju planirati po uzoru na tradicionalnu arhitekturu Ubala, prvenstveno u pogledu odabira položaja, organizacije prostora, arhitektonskog sklopa i primjene tradicionalnih tehnika i materijala (isključivo pun kameni blok, v. PREPORUKE XX), a sve na osnovu konzervatorskih smjernica Uprave za zaštitu kulturnih dobara i odobrenog konzervatorskog projekta.

Usljed činjenice da se predmetno područje nalazi u sklopu kulturnog dobra na Listi svjetske baštine (UNESCO), novu gradnju ne treba planirati samo na osnovu opštih parametara i smjernica iz planova višeg reda.

Predlaže se da se na osnovu arheoloških istraživanja i konzervatorskog projekta rehabilituje unikatni prostor polja sa slatkovodnim bunarima - ublima na Ublima kao jedno od ključnih osobenosti ovog predjela, a koji predstavljaju potencijalnu turističku atrakciju.

U zoni pojedinačnih kulturnih i evidentiranih dobara sa potencijalnim kulturnim vrijednostima kao i njihovoj zaštićenoj okolini ne smiju se postavljati nadzemni infrastrukturni objekti (stubovi mobilne telefonije, električni stubovi, telekomunikacijske antene, i sl.). Ukoliko su ovakvi infrastrukturni objekti već izgrađeni predvidjeti njihovo izmještanje.

Predlaže se predviđanje konzervatorsko-korektivne sanacije u cilju ublažavanja povrede kulturnog pejzaža Ubala, kao što su ambijentalno neuklopljeni objekti, deponije i sl. (v. mapa 10 i 7.1. opšte preporuke).

Predlaže se podsticanje razvoja ruralnog turizma (razne poreske olakšice) na način da se smještajni kapaciteti planiraju u okviru obnovljenih tradicionalnih kuća, zatim razvoja poljoprivrednih, privrednih, gurmanskih turističkih ruta, kao i sportsko-rekreativnog i eko turizma koje ne zahtijevaju značajne građevinske radove.

Ohrabruje se prenamjena arhitektonskih objekata za savremene funkcije u duhu održive upotrebe kulturne baštine kao pokretača razvoja ovog područja, koje će biti u skladu sa njihovim karakteristikama i vrijednostima.

Predlaže se da se za razvoj turizma primarno koriste postojeći kapaciteti (napuštene ruralne cjeline, kasarne..).

Eventualnu gradnju novih turističkih kapaciteta planirati tek nakon stavljanja u funkciju svih raspoloživih resursa (napuštene ruralne cjeline, vojnih objekti i sl.) Gradnju novih turističkih kapaciteta planirati na lokacijama koje nisu vizuelno eksponirane, arhitektonsko-urbanistički uklopljene u prirodni i istorijski kontekst ruralnih cjelina, uz prethodnu izradu HIA studije, studije vizuelnog uticaja i smjernicama sadržanim u 7.1. Opšte preporuke.

Edukovati stanovništvo Ubala o značaju kulturnog pejzaža ovog predjela (radionice, NVO sektor), kako bi se spriječile narastajuće nelegalne građevinske intervencije koje su u rapidnom porastu i prijete da devastiraju ovo do danas izuzetno vrijedno, autentično i očuvano područje.

MJERE II - PRIRODNI OČUVANI PEJZAŽ U GRANICAMA SVJETSKE BAŠTINE – UNESCO (Ubaljska kotlina i njeno okruženje, v. mapa 6 i mapa 9)

Ovu zonu predstavlja prirodni pejzaž prvenstveno stjenovitog karaktera djelimično obrastao niskom vegetacijom, koji je u velikoj mjeri zadržao odlike netaknutog pejzaža sa neznatnim istorijskim antropogenim intervencijama. U ovoj zoni nalaze se ostaci katunskih kolonija, austro-ugarsko utvrđenje i karaula, arhitektonski obrađeni bunari - kišne bistjerne i stari kamenom podzidani put koji sa zapadne strane definiše granicu ovog UNESCO područja prema Ubaljskoj planini, kao i ostaci starih pješačkih puteva ka Morinju i Risnu i Žlijebima. Budući da se nalazi unutar kulturnog dobra na Listi svjetske baštine, očuvanje prirodnih vrijednosti ovog pejzaža je neophodno kako bi se u skladu sa Zakonom o prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotora zaštitila izuzetna univerzalna vrijednost zaštićenog područja (OUV UNESCO).

Cjeneći značaj ovog neizgrađenog područja koji se ogleda u njegovom status kao dio područja zaštićenog od strane UNESCO-a, očuvati izuzetne prirodne vrijednosti prostora (morfologiju, autentičnu samoniklu vegetaciju, i sl.), te prilikom planiranja izbjeći svaku novu gradnju objekata.

Cjeneći značaj ovog područja koji se ogleda u njegovom status kao dio područja zaštićenog od strane UNESCO-a, prilikom planiranja prostora spriječiti otvaranje majdana kamena, trasiranje novih tranzitnih saobraćajnica koje uslijed velikog poprečnog presjeka devastiraju karakteristike prirodnog pejzaža.

Moguća je modernizacija i planiranje proširenja trasa postojećih saobraćajnica u cilju povećanja kvaliteta saobraćajnog konfora uz izradu plana konzervatorsko-korektivnih sanacionih mjera, koje se prvenstveno odnose na materijalizaciju podzida u kamenu (npr. put od karaule Dugunja do Ubaljske kotline).

Prilikom planiranja, preporuka je da se budući modaliteti očuvanja i korištenja prostora zasnivaju na podsticaju i razvoju izletničkog, sportsko-rekreativnog turizma i eko-turizma, aplanizma, planinarenja, pješačenja, edukacije.

Prilikom planiranja, ohrabriti očuvanje, održavanje i obnavljanje postojeće istorijske infrastrukture u koju spadaju putevi sa kamenim podzidima, kamene staze (prvenstveno ka Lipcima, Morinju i Ubaljskoj planini), mostovi, bunari, arhitektonski obrađeni izvori vode, regulisani potoci, a održavanje i intervencije na njima planirati na osnovu konzervatorskih uslova, uz primjenu tradicionalnih starih tehnika zidanja u kamenu. Očuvanje istorijske infrastrukture je od velike važnosti budući da ona predstavlja potencijalni turistički atrakter.

Prilikom planiranja prostora obezbijediti opstanak: arheoloških lokaliteta i objekata sa arheološkim karakteristikama (gomile, tumuli, stećci i sl.), fortifikacionih objekata i fortifikacionih cjelina.

Sačuvati i obnoviti postojeće elemente graditeljskog nasljeđa u okviru ove zone (katunske kolonije i dr.) u skladu sa konzervatorskim uslovima.

Uređenje vidikovaca i mjesta za odmor vršiti uz minimalne intervencije u prostoru i sveden arhitektonski izraza.

Gazdovanje šumama sprovoditi u skladu sa odgovarajućim planovima upravljanja, zasnovanim na načelima održivog razvoja, očuvanja biološke raznovrsnosti, prirodnog sastava, strukture i funkcije šumskih ekosistema.

7.2.2. POSEBNE PREPORUKE ZA ISTORIJSKE GRADOVE I NASELJA U ZAŠTIĆENOJ OKOLINI SVJETSKJE BAŠTINE

- PREPORUKE III - ISTORIJSKI GRADOVI
- PREPORUKE IV - ISTORIJSKA NASELJA DUŽ OBALE UKLJUČUJUĆI I IZGRAĐENU OBALU
- PREPORUKE V - DJELOVI NASELJA SA SAVREMENOM URBANIZACIJOM
- PREPORUKE VI - KULTIVISANA OBRADIVA IMANJA U OKVIRU ISTORIJSKIH NASELJA
- PREPORUKE VII - PRIRODNI OČUVANI PEJZAŽ U ZONAMA ISTORIJSKIH PRIONALNIH NASELJA

PREPORUKE III - ISTORIJSKI GRADOVI (Stari grad Herceg Novi, Istočno i Zapadno podgrađe, Istorijška Topla i Istorijška Srbina, Istorijško Igalo, v. mapa 6 i mapa 9)

U proširenu zonu istorijskog grada pored utvrđenog Herceg Novog sa Istočnim i Zapadnim podgrađem spadaju i istorijska naselja koja se danas čine integralno područje gradske zone Herceg Novog, a koja se od sredine XVII vijeka (već više od 300 godina) razvijaju integralno sa utvrđenim gradom. U proširenu zonu istorijskog grada pored Starog grada Herceg Novi, Zapadnog i Istočnog podgrađa spadaju i Istorijška Srbina (Podgrađe Španjole), Istorijška Topla i Istorijško Igalo, te ih zbog brojnih istorijsko-funkcionalnih veza treba posmatrati u cjelini.

Za istorijske zone: Stari grad, Zapadno i Istočno podgrađe, Istorijška Topla, Istorijška Srbina i Istorijško Igalo uvažiti izuzetan značaj ovih istorijskih graditeljskih cjelina, te se konzervatorske tačke gledišta predlaže se izrada detaljne dokumentacije istorijskog graditeljskog fonda, te ispitati mogućnost izrade UP za zone očuvanog istorijskog graditeljskog tkiva (zone vidljive na mapi br 9) unutar navedenih zona.

Na prostoru istorijskog grada i njegove zaštićene okoline preporučuje se očuvanje i afirmisanje naslijeđene urbanističke matrice i graditeljskih karakteristika, te u tom duhu planirati sve dalje aktivnosti, preporučuje se da se novi objekti ne planiraju na mjestima gde su u setu prethodnih konzervatorskih mjera oni uklonjeni (kao npr. u cilju otvaranja pogleda sa zapada na tvrđavu Forte Mare nakon zemljotresa iz 1979. god.).

Na prostoru istorijskog grada i njegovoj zaštićenoj okolini predlaže se afirmacija istorijske karakteristike obale, dok svaka aktivnost na njenoj izmjeni mora biti zasnovana na zakonskim odredbama (HIA studija).

Predlaže se izbjegavanje “totalne” rekonstrukcije istorijskih objekata kao metode koja podrazumjeva rušenje postojećeg istorijskog objekata i ponovno zidanje replika, budući da se time uništava osnovno svojstvo predmetnog dobra.

Nova gradnja se posmatra kao urbana sanacija istorijskog grada, pod uslovom da se na taj način unaprijedi stanje integriteta istorijskog grada i njegovih postojećih vrijednosti, potom osnaže njegove jasno uočljive ili posustale osobenosti, te ostvari kontinuitet razvoja istorijske cjeline kroz vremenski period kome mi pripadamo ali na ambijentalno prihvatljiv način uvačavajući vrijednost cjeline.

Veliki broj objekata sa očuvanom istorijskom materijom danas je kamufliran naknadnim oblogama uslijed čega se na prvi pogled ne uočava njihovo svojstvo i istorijski karakter, te je u takvim slučajevima potrebno izvršiti konzervatorsku sanaciju, u cilju ozdravljenja očuvanog istorijskog ambijenta i povećanja njegove atraktivnosti.

Preporuka je da se u granicama mogućeg prilikom planiranja predvidi preoblikovanje i u krajnjoj liniji uklanjanje objekata koji devastiraju integritet kulturnog dobra i ostvaruju izrazito negativni vizuelni uticaj na baštinu.

Preporuka je da se u granicama mogućeg prilikom planiranja predvide konzervatorsko-korektivne sanacione mere uklapanja objekata koji svojim prisustvom ostvaruju negativni vizuelni uticaj na baštinu (v. mapa 10). Kada se za to stvore uslovi. Negativan uticaj na percepciju graditeljske baštine definisan je u sklopu poglavlja opštih preporuka u poglavlju 7.1.

Kritički preispitati odnos prema autohtonom, samoniklom i kultivisanom zelenilu unutar zaštićenih zona koje stvara vizuelno zagađenje kulturnog dobra, ili pak negativno utiče na njihov integritet i opstanak.

Preporučuje se da se prilikom planiranja i izvođenja projekata podzemne infrastrukture ostvari konsultacije sa Upravom za zaštitu kulturnih dobara, budući da su pojedine zone istorijskog grada prepoznate kao lokaliteti sa potencijalnim arheološkim značajem, te da posjeduju potencijalno vrijedne istorijske zastore javnih prostora (v. mapa 7).

Nadzemnu infrastrukturu treba planirati uz konzervatorske uslove kojima će se propisati mjere zaštite fasada, zastora ulica i trgova i drugih elemenata nasljeđa. Predvidjeti uklanjanje instalacionih ormarića (struja i vodovod) sa vidljivih dijelova fasada duž ulica, uz pronalaženje konzervatorski prihvatljivog rješenja.

Planovi i projekti postavljanja privremenih objekata, urbanog mobilijara i svakog vida turističke informatike moraju prethodno biti odobreni od strane Uprave za zaštitu kulturnih dobara.

Preporuke za Stari grad Herceg Novi:

- Osnovnu vrijednost urbane graditeljske cjeline Stari grad čini izgrađena gradska struktura koja se sastoji od pojedinačnih objekata sa pripadajućim avlijama i vrtovima zidanih od kamena u masivnom sistemu gradnje koji zajedno sa gradskim zidinama, kapijama i utvrđenjima formiraju homogenu i kompaktnu strukturu organski sraslu sa prirodnom kamenom liticom koja se uzdiže neposredno uz morsku obalu;
- Predlaže se izrada Konzervatorske studije urbane cjeline Stari grad;
- Očuvati i prezentovati iskonsku vezu izgrađene gradske strukture uključujući gradske zidine, utvrđenja i sve pojedinačne objekte sa kamenom liticom;
- Očuvati i osnažiti prezentaciju homogenosti strukture i urbanog sklada graditeljske cjeline unutar zidina, pospješiti stanje urbanog sklada i stanje njegove vizuelne izražajnosti kao primarni cilj;
- Opisana svojstva i vrijednosti danas nisu u dovoljnoj mjeri uočljiva rezultatom parcijalnog sagledavanja i brojnim intervencijama na pojedinačnim objektima u kojima oni nisu sagledavani kao integralni dio cjeline kojoj pripadaju (bespravna gradnja, planski zasađeno i samoniklo zelenilo, kolorit);
- Ohrabruju se intervencije koje osnažuju opisano svojstvo i vrijednost ovog kulturnog dobra i otklanjaju navedene ključne nedostatke;
- Ohrabruje se uklanjanje bespravno podignutih objekata (otkupiti parcele ili na drugi način obešteti vlasnike) ukoliko blokiraju pristup i sprječavaju vizure ka gradskim zidinama i tvrđavama;
- Ohrabruje se uklanjanje samoniklog i planski zasađenog zelenila (razmotriti moguće presađivanje na druge lokacije) u slučaju da se ono nalazi na gradskim zidinama i fortifikacijama ili u njihovoj

neposrednoj blizini, na taj način da ugrožava njihov fizički opstanak, vizuelni integritet, blokira pristup ili sprječava vizure ka njima;

- Lokacije na kojima se nalaze uginule palme koje su prethodno zasađene u sklopu bastion gradskih bedema izvaditi i ne planirati obnovu zasada zbog devastacione uloge palminog korjena po graditeljsku baštinu, a intervencije u ovim zonama usmjeriti na arheološka istraživanja il arhitektonsku prezentaciju nalaza;
- Kolorit malterisanih objekata ne može biti proizvoljan, mora biti u službi osnaženja slike o vizuelnoj cjelovitosti izgrađene strukture i pored konzervatorskog istraživanja koje će ukazati na izvorni ton boje, on se mora zasnivati i na kolotitu proisteklom iz boje kamena koja dominira ovom graditeljskom cjelinom, te provjerom uticaja boje na opštu sliku cjeline sa velike udaljenosti, što se prvenstveno odnosi na topografski i vizuelno izložene cjeline (bez intenzivnih, jakih tonova koji vrše vizuelno zagađenje, preporučuje se upotreba boja u tonu kamena/pijeska, tzv. venecijanska crvena/bordo).
- Snažno se zahtjeva Rehabilitacija integriteta gradskih zidina kao ključnog resursa koji dugoročno može obezbjediti njihov održiv opstanak uz rehabilitaciju cjelokupne šetne linije nekadašnjeg odbrambenog perimetra, te osnovati tijelo koje će se starati o gradskim bedemimam i njihovoj obnovi po uzoru na slične primjere iz okruženja (Dubrovnik, Kotor itd.);
- Tvrđave i bastioni su sastavni dio perimetra gradskih zidina i ne smiju se tretirati kao singularne strukture već u sklopu cjeline gradskih zidina;
- Snažno se zahtjeva restauracija/rekonstrukcija izvornog zastora svih ulica unutar Starog grada sa autentičnim materijalizacijom, te oblikovnim i infrastrukturnim rješenjima.
- Ohrabruje se intenziviranje arheoloških istraživanja u istočnom dijelu Starog grada, u pojasu istočno od ulice Marka Cara do Karače te stepeništem uz trasu istočnih gradskih zidina presjecajući ulicu Save Kovačevića i dalje stepeništem koje vodi do lokaliteta Vojničke Banje;
- Ohrabriti prenamjenu administrativnih objekata, prizemlja ali i viših etaža pojedinačnih objekata u starom gradu u namjene koje su službi propagiranja razvoja javnog života i kulturnog turizma (muzeji, galerije, kamerni auditorijumi, riznice sakralnih objekata, kafe-galerije, ambijentalni trgovački i ambijentalni ugostiteljski sadržaji, savremene fuzije namjena i sl.);
- Preporučuje se izrada Konzervatorskog projekta uklanjanja recentno postavljenog (betoniranog) parking prostora sa trase istočnih gradskih zidina i njegove sanacije, a za parkiranje pronaci adekvatnije rješenje koje ne devastira ovo kulturno dobro;
- Spriječiti apartmanizaciju starog grada (kapacitet poreske autonomije - olakšice i zatezne mjere).

Prporuke za Zapadno podgrađe:

- Zapadno podgrađe u istorijskom smislu predstavlja predgrađe utvrđenog Herceg Novog koje se razvilo na trasama puteva koji su vodili do gradskih kapija (Vrata od grada-Tora i Vrata od Mora), i sastoji se od nekoliko vrijednih istorijskih graditeljskih cjelina smještenih uglavnom na topografski naglašenim lokcijama sa karakteristikama gradnje različitih epoha (od srednjeg vijeka do XX vijeka);
- Imajući u vidu s jedne strane kompaktnost i zaokruženost pejzažne strukture koju sa istočne strane jasno zatvara utvrđeni Herceg Novi, te postojanje više pojedinačnih graditeljskih cjelina unutar Zapadnog podgrađa sa različitom genezom i stilskim karakteristikama, preporučuje se izrada detaljne dokumentacione baze (koja do sad nije izrađena), uzevši u obzir činjenicu da graditeljski fond unutar Zapadnog podgrađa nema podjednak značaj, a samim tim ni vrijednost;
- Prilikom planiranja očuvati vizure na Stari grad Zapadno podgrađe sa kopna i mora;
- Prilikom planiranja gradnje uvažiti i očuvati vizure ka starom gradu i moru sa karakterističnim naizmjeničnim prodorima sa južne strane Njegoševe ulice i direktnoj neprekinutoj vizuri sa južne strane Jadranske magistrale;
- Svaka planirana intervencija i nova gradnja treba biti pažljivo analizirana, uz očuvanje i afirmaciju integriteta i vizuelne čitljivosti zapadnog pročelja Starog grada što se prvenstveno odnosi na ograničenja za potencijalnu izgradnju u širim zonama oko vidikovaca i saobraćajnih (kolskih i pješačkih) pravaca sa kojih se pruža pogled ka Starom gradu (pojas južno od Jadranske magistrale, Autobuska stanica, Škver);
- Svaka planirana intervencija i eventualna nova gradnja mora osnažiti i afirmisati vrijednosti ove zone;
- Očuvati i osnažiti prezentaciju izvornih karakteristika, homogenosti strukture i urbanog sklada graditeljskih cjelina i ostvariti njihovo harmonično objedinjavanje (zona istorijske Njegoševe ulice sa zonom ka autobuskoj preko stepeništa kod bifea Beograd, zonom Škvera, zonom samostana Sv. Antuna i starog Lazareta, zonom ka graditeljskoj cjeline Stare Srbije);

- Posebnu pažnju posvetiti pješačkom saobraćaju i reaktivaciji istorijskih trasa ulica, stepeništa i vidikovaca, prezentaciji njihove izvorne očuvane ili restaurirane materijalizacije, u cilju pospješivanja ambijentalnog sklada, povećanja komunikacione i upotrebne vrijednosti cjeline;
- Dio zaštićene okoline Zapadnog podgrađa nalazi se na području Istorijske Tople (graditeljska cjelina upravno-administrativnog kompleksa Herceg Novog arh. Nikole Dobrovića, dio Istorijske Tople jugo-zapadno od Dobrovićevog kompleksa) i Istorijske Srbije (Španjola sa podgrađem) koji bi se planerski trebali obraditi okviru svojih matičnih istorijskih graditeljskih cjelina što treba uzeti u obzir prilikom definisanja granica UP;

Prporuke za Istočno podgrađe:

- Dominantna osobenost Istočnog podgrađa su ambijenti klastera vila sa pripadajućim uređenim dvorištima i bogatom vegetacijom nastali krajem XIX i početkom XX vijeka, zatim kvalitetni primjeri višeporodičnog stanovanja sa kraja 60ih i početka 70ih godina XX vijeka relativno dobro uklopljenih u ambijent u sjevernom dijelu ove cjeline, mali broj pojedinačnih očuvanih istorijskih graditeljskih cjelina starijih od XIX smještenih u neposrednoj blizini istočnih zidina od lokaliteta Belvedere do lokaliteta Vojničke banje, kao i tri veća turistička kompleksa (Motel Dubrava, Hotel Plaža i apartmani Savina) nastalih krajem XX vijeka na istočnom i sjevernom obodu kulturnog dobra i njegove zaštićene okoline;
- Imajući u vidu specifične pejzažne karakteristike konteksta i postojanje više pojedinačnih graditeljskih cjelina nastalih u različitim vremenskim periodima sa različitim stilskim karakteristikama i arhitektonskim konceptima, preporučuje se izrada detaljne Konzervatorske studije;
- Očuvati vizure sa kopna i mora na istočni dio Starog grada sa zidinama, tvrđavama i bastionima;
- Očuvati i prezenotovati istorijske graditeljske cjeline koje se nalaze na liniji Belvedere-Kanli kula-bastion Sv. Jeronima-Vojničke banje, ogoliti njihovu istoričnost i prezentovati ih kao integralni dio istorijskog Herceg Novog;
- Očuvati istorijski urbanistički kontekst i arhitektonske karakteristike starih vila sa pripadajućim dvorištima (đardinima) bez usitnjavanja parcela (v. mapa 9);
- Vezu sa istorijskih gradom ostvariti u horizontalnom planu aktivacijom istorijskih trasa ulica, stepeništa i vidikovaca sa prezentacijom izvorne očuvane ili restaurirane materijalizacije, u cilju povećanja komunikacione i upotrebne vrijednosti ambijenta;
- Očuvati vizure na istočni profil Starog grada sa bližih i daljih tačaka sa kojih se ostvaruju vizure kako bi se u budućnosti omogućilo sagledavanje restauriranih istočnih gradskih zidina, te u skladu sa tim planirati rekonstrukciju postojećeg graditeljskog fonda i prostore za eventualne nove gradnje;
- Prilikom budućih intervencija čuvati autentičnost izvornog rješenja Motela Dubrava sa platoom-vidikovcem i prezentaciju savremenog arhitektonskog rješenika pejzažno uklopljenog u zapadnu liticu Savinske dubrave;
- Prilikom budućih intervencija nije dozvoljeno mjenjanje arhitektonskih karakteristika hotela Plaža (rogljasti volumen u cjelosti završno materijalizovan tamnim staklom), uz moguće preispitivanje kolorita zidanih površina (ublažavanje "bjelila" slijedeći primjer "RVI" u Igalu) i nove zasade primorskog bora kako bi se omogućilo kvalitetnije integrisanje volumena u pejzaž i vizuru ka Starom gradu;
- U cilju unapređenja stanja kulturnog dobra, predlaže se konzervatorski projekat uklanjanja parkinga kod košarkaškog terena Karača podignutog na gradskim zidinama, stambene objekte i parking na južnom dijelu istočnih gradskih zidina u blizini bastiona Sv. Antonija;
- U cilju unapređenja stanja kulturnog dobra, predlaže se konzervatorski projekat za višeporodičnu zgradu u ulici Save Kovačevića iznad lokaliteta Vojničke Banje, kompleks kuća na potezu od Kanli Kule ka Motelu Dubrava, apartmane Savina.

Preporuke za Istorijsku Toplu:

- Dominantna osobenost jezgra Istorijske Tople su stambeni objekti i palacini zidani od kamena jednostavnih pravougaonih gabarita nastalih u periodu uprave Osmanske imperije, sukcesivno razvijani, nadograđivani i dograđivani tokom uprave Mletačke Republike i Austrougarske, oformljenih u nekoliko klastera na topografski izloženim lokacijama, kao i u okruženju Upravno-sakralnog kompleksa Topaljske Komunitadi (crkve Sv. Đorđa i Sv. Vaznesenja Hristovog), Mitropolitske rezidencije Ljubibratića, starog Vladičinog mosta i u blizini magistrale. Veliki broj istorijskih objekata danas je kamufliran naknadnim oblogama uslijed čega se na prvi pogled ne uočava njihovo svojstvo i istorijski karakter. Istorijskoj Toploj pripadaju i izdvojene cjeline Istorijske Srbije i istorijskog Igala koje su danas fizički međusobno odvojene kompleksima savremene izgradnje.

- Preporučuje se izrada Konzervatorske studije za graditeljsku cjelinu Istorijška Topla.
- Očuvati i prezenotovati istorijski urbanistički kontekst i izvorne arhitektonske karakteristike svake pojedinačne istorijske graditeljske cjeline i objekata koji ih čine (v. mapa 9);
- Posebnu pažnju posvetiti pješačkom saobraćaju i reaktivaciji istorijskih trasa ulica, stepeništa i vidikovaca sa prezentacijom očuvane ili restaurirane izvorne materijalizacije, u cilju povećanja komunikacione i upotrebne vrijednosti ambijenta;
- U cilju unapređenja stanja kulturnog dobra, predlaže se izrada plana Konzervatorskih sanacionih mjera za prostor oko Upravno-sakralnog kompleksa Topaljske Komunitadi (crkve Sv. Đorđa i Sv. Vaznesenja Hristovog) sa stambenim objektima sa južne i sjeverne strane Njegoševe ulice, prostor i objekte u okruženju Mitropolitske rezidencije Ljubibratića i starog Vladičinog mosta.

Preporuke za Istorijšku Srbinu (Španjola sa podgrađem):

- Jezgro istorijske Srbije čini tvrđava Španjola koja je sa svojim današnjim arhitektonskim karakteristikama nastala sredinom XVI vijeka i njeno podgrađe nastalo sa južne, jugozapadne i zapadne strane. Dominantna osobenost graditeljske cjeline Istorijške Srbije (Podgrađa Španjole) su stambeni objekti-čardaci nastali u period osmanske uprave, danas očuvani u mlađim fazama geneze, kao i stambeni objekti sa avlijama nastali tokom mletačke i austrougarske uprave, formirani ispod tvrđave Španjola duž dvije ulice od kojih jedna vodi do zidina utvrđenog Herceg Novog. Ova ulica predstavljala je nekadašnji glavni put koji je vodio ka srednjevjekovnim Podima i dalje preko Kotobilja za srednjevjekovno Kamenno. Veliki broj istorijskih objekata danas je porušen ili kamufliran naknadnim oblogama uslijed čega se na prvi pogled ne uočava njihovo svojstvo i istorijski karakter. Jedini autentično očuvan objekat u ruševnom stanju je na zapadnoj padini Bajera. Istorijška Srbina pripada Istorijškoj Toploj ali su ove dvije cjeline danas fizički odvojene kompleksima savremene izgradnje.
- Očuvati i prezenotovati istorijski urbanistički kontekst i izvorne arhitektonske karakteristike svake pojedinačne istorijske graditeljske cjeline i objekata koji ih čine unutar Istorijške Srbije (v. mapa 9);
- Posebnu pažnju posvetiti pješačkom saobraćaju i reaktivaciji istorijskih trasa ulica, stepeništa i vidikovaca sa prezentacijom očuvane ili restaurirane izvorne materijalizacije, u cilju povećanja komunikacione i upotrebne vrijednosti ambijenta i povezivanja sa Starim gradom i Istorijškom Toplom;
- Očuvati i unaprijediti stanje kolonije primorskih borova - pinija padini istočno od tvrđave Španjola prema rijeci Nemila, te dobro iskustvo sanacije pejzažnih oštećenja postignuto ovim zasadima implementirati i na drugim lokacijama na teritoriji opštine Herceg Novi.

Preporuke za Istorijško Igalo:

- Dominantna osobenost graditeljske cjeline Istorijškog Igala su stambeni objekti i palacini sa pripadajućim avlijama zidani od kamena jednostavnih pravougaonih gabarita nastalih prvenstveno tokom uprave Mletačke Republike, sukcesivno razvijani, dograđivani i nadograđivani tokom uprave Austrougarske, oformljenih u nekoliko klastera neposrednj uz morsku obalu, dok se manji broj čije starije faze vode porijeklo iz perioda uprave Osmanske imperije nalazi na padinama pod Zirinama u blizini izvora pitke vode. Veliki broj istorijskih objekata je kamufliran naknadnim oblogama uslijed čega se na prvi pogled ne uočava njihovo svojstvo i istorijski karakter. Istorijško Igalo pripada Istorijškoj Toploj ali su ove dvije graditeljske cjeline danas fizički odvojene kompleksima savremene izgradnje.
- Preporučuje se izrada Konzervatorske studije za graditeljsku cjelinu Istorijško Igalo.
- Preporučuje se izrada Konzervatorske studije za Solila (potencijalno Kulturno-istorijsko područje Solila Sv. Stefana - Srednjevjekovna Solana kralja Tvrtka).
- Očuvati i prezenotovati istorijski urbanistički kontekst i izvorne arhitektonske karakteristike svake pojedinačne istorijske graditeljske cjeline i objekata koji ih čine unutar Istorijškog Igala (v. mapa kulturnih i potencijalnih kulturnih dobara);
- Posebnu pažnju posvetiti pješačkom saobraćaju i reaktivaciji istorijskih trasa ulica, stepeništa i vidikovaca sa prezentacijom očuvane ili restaurirane izvorne materijalizacije, u cilju povećanja koherentnosti i homogenosti ove istorijske graditeljske cjeline, te povećanja komunikacione i upotrebne vrijednosti ambijenta i njegovog povezivanja sa matičnom Istorijškom Toplom;
- Prezentovati očuvan kameni most sa dva luka na početku Njegoševe ulice u neposrednoj blizini obale, preko koga danas prolazi savremeni asfaltni put.

PREPORUKE IV - ISTORIJSKA NASELJA DUŽ OBALE UKLJUČUJUĆI I IZGRAĐENU OBALU (Meljine, Zelenika, Kumbor, Đenovići, Baošići, Bijela, Jošica-Kamenari, Rose, Žanjice, Pristan, Špiljice, [v. mape 6 i 9](#))

Ovu zonu karakterišu linearna priobalna historijska naselja sa djelimično očuvanim urbanističkim, arhitektonskim i ambijentalnim vrijednostima. Uređenu obalu čine kamene ponte i mandračići. Prostori koji se prostiru uz padine brda, iza izgrađenih zona, vjekovima su bili uređeni kao terasasta obradiva imanja. Obala, ponte, mandračići i terasasta imanja, integralni su dio stambenih cjelina priobalnih naselja i u sinergiji sa prirodnim pejzažom čine kulturni pejzaž izuzetne vrijednosti. Ipak, vrijednosti ovih naselja, ugrožene su izgradnjom objekata nakon zemljotresa iz 1979. godine, a intenzivno u proteklih 10 godina, koji nisu uvažavali vrijednosti historijskog ambijenta. Uslijed nagiba terena i ambijentalne neuklopljenosti (urbanistička i arhitektonska akontekstualnost) ovi objekti su vidljivi naročito sa mora i suprotnih strana zaliva, te umanjuju a na pojedinim lokacijama devastiraju kulturno-historijsku vrijednost zaštićene okoline kulturnog dobra na listi Svjetske baštine. Na ovaj način, prirodni i kultivisani pejzaž, kao vizuelna pozadina historijskih naselja, zamijenjena je izgrađenom u kojoj se historijski objekti i graditeljske cjeline stapaju sa savremenim akontekstualnim građevinama umanjujući čitljivost izuzetne univerzalne vrijednosti ambijenta. Očuvanje historijskog konteksta i historijske pejzažne slike koju čine linija obale, autentična primorska naselja u kontekstu netaknute i kultivisane prirode je od izuzetnog značaja za očuvanje vrijednosti područja zaštićene okoline kulturnog dobra na Listi svjetske baštine (UNESCO). Iz tog razloga, nove intervencije moraju se kretati u pravcu koji će spriječiti nove greške u prostoru, a postojeće greške ublažiti ili u potpunosti sanirati.

Očuvati naslijeđenu urbanističku matricu i strukturu naselja, grupacije kuća, sakralne objekte, sakralne cjeline, vrtove i njihova originalna hortikulturna rješenja, kao i preostala terasasta imanja u gornjim zonama naselja.

Očuvati i prezenotovati historijski urbanistički kontekst i izvorne arhitektonske karakteristike svake pojedinačne historijske graditeljske cjeline sa pripadajućim objektima u okviru očuvanih historijskih naselja.

Za objekte u okviru historijskih naselja nisu dozvoljene totalne rekonstrukcije koje podrazumjevanju rušenje historijskog objekata i ponovno zidanje replika, budući da se time uništava osnovno svojstvo predmetnog dobra.

Veliki broj objekata sa očuvanom historijskom materijom danas je kamufliran naknadnim oblogama uslijed čega se na prvi pogled ne uočava njihovo svojstvo i historijski karakter, što u slučaju odluke o rušenju naizgled bezvrijednog objekta za posljedicu ima trajni gubitak kulturnih vrijednosti, te takvi objekti moraju biti sačuvani a budućim intervencijama potrebno je izvršiti konzervatorsku sanaciju, koja se mora prepoznati kroz planski dokument i adekvatno implementirati u cilju ozdravljenja očuvanog historijskog ambijenta.

Sačuvati vrijednosti i karakteristike originalnog uređenja obale sa karakterističnim sistemom ponti i mandračića, bez promjene naslijeđene linije obale i izgradnju novih objekata u sklopu nje.

Predlaže se očuvanje historijskih kultivisanih terasastih imanja sa reprezentativnim zeleilom (ovo se naročito odnosi na ostatke feuda sa jedinstvenom alejom čempresa i dolcima u blizini zaseoka Lug u Baošićima, kao i na potezu Četković-Čuković u Baošićima, dolce sa maslinjacima u Kumboru, Đenovićima, Baošićima, Bijeloj, Jošici, Đurićima), i pronaći adekvatne modalitete za njihovo korišćenje u datom kontekstu, shodno potrebama savremenog života.

Predlaže se formiranje zelenih tampon zona sa kolonijama pinija - primorskog bora na mjestima gdje je potrebno ostvariti konzervatorsko-korektivne mjere uslijed neadekvatne gradnje.

PREPORUKE V - DJELOVI ISTORIJSKIH NASELJA SA SAVREMENOM URBANIZACIJOM (Njivice, Igalo, Topla, Srbina, Savina, Meljine, Zelenika, Kumbor, Đenovići, Baošići, Bijela, Jošica-Kamenari, Rose, [mape 6 i 9](#))

U ovoj zoni se nalaze dijelovi naselja nastali uglavnom na nekadašnjim terasastim obradivim imanjima historijskih naselja. Odlikuje ih nedosljednost arhitektonskog izraza koji negira prisustvo vrijednog graditeljskog naseđa,

arhitektura koja nije nastala na iskustvu tradicije ili interpretacije tradicionalnih uzora, u najvećem broju slučajeva nepostojanje jasne i logične urbane matrice, neujednačeni volumeni i spratnost, proizvoljnost u obradi fasada i sl. Zbog istaknutog položaja, najčešće u podnožju ili na padinama brda, ova naselja i izgrađene strukture često vizuelno dominiraju u pejzažu područja zaštićene okoline područja Svjetske baštine. Ova gradnja iako je predstavljala nužnost u razvoju Opštine Herceg Novi, danas uslijed prevelike graditeljske ekspanzije i neadekvatne arhitektonsko-urbanističke prakse predstavlja prijetnju po opstanak vrijednosti definisanih izjavom o Izuzetnoj univerzalnoj vrijednosti (OUV UNESCO), a koje se odnose i na bafer zonu.

Na osnovu Odluka Komiteta za svjetsku baštinu (UNESCO) i Studije HIA Boka Kotorska koje se odnose na bafer zonu, predlaže se da se prilikom planiranja novih zona izgradnje ne vrši spajanje susjednih naselja u kompaktnu graditeljsku cjelinu te da se očuvaju neizgrađene cezure i prodori prirodnog pejzaža između njih.

Od izuzetne je važnosti težiti ka formiranju uobličениh graditeljskih cjelina, sa jasnim i oštrim granicama završetka urbanog područja prema neposrednom očuvanom prirodnom zaleđu, kako bi se ostvarila prihvatljiva slika sveobuhvatnog Kulturnog pejzaža. Dobar primjer se ogleda u nekadašnjem izgledu kontakta naselja Topla II sa kulturnim pejzažem istorijske Tople i Trebesina, dok je negativna situacija postepeno i tačkasto osipanje izgrađenog tkiva ka zaleđu u zoni Sutorine, Njivica, Zelenika-Kuti, Kumbora, Bijele, Rosa, (v. mapa 6, 9, 10).

Prilikom planiranja, u okolini kulturnih ili potencijalnih kulturnih dobara, važno je da spratnost novoplaniranih objekata ne ugrožava percepciju kulturnog ili potencijalnog kulturnog dobra iz pravca dominantnih vizura (vidikovci iz lokalnog konteksta, zaleđa, sa mora, glavnih kolski i pješačkih pravaca).

U cilju očuvanja ambijentalnih vrijednosti, izbjegavati akontekstualne urbanističke koncepte (grozdasti klasteri itd.) koji u očuvanom Kulturnom pejzažu Boke Kotorske i graditeljskim karakteristikama Opštine Herceg Novi nemaju uporište, i ugrožavaju opstanak Izuzetne univerzalne vrijednosti (OUV UNESCO).

Nove objekte prilagoditi topografiji i karakteristikama terena, arhitektonska rješenja zasnivati na tradicionalnim uzorima (oblikovanje i materijalizacija), ili savremenom arhitektonskom pristupu visokih estetskih i oblikovnih dometa, sa jednostavnim, purističkim i minimalističkim izrazom, bez ekspresivih formi i bez upotrebe jakih vizuelno nametljivih boja (žuta, narandžasta, otvoreno crvena, plava, zelena, ljubičasta, boje opisane nazivom voća i sl.). Kolorit zasnivati na neutralnim, zagasitim, tamnijim tonovima (boja kamena, siva, crna).

Posebnu pažnju posvetiti arhitektonskim stambenim ansamblima nastalim u period od 1950-1985 (Eksport biljel, Eksport bilje II, Stambeni Lazaret, Krš, zona od Kanli kule prema Crvenom krstu, Topla I, Topla II, Soliteri na Igalu itd.) koji su osmišljeni na principima i tekovinama moderne, kritičkog regionalizma i internacionalnog stila, te obnovu i sanaciju zasnivati na izvornim rješenjima i materijalizaciji, nalgašenoj upotrebi kamene bunje, boje slonove kosti i istorijske bordo (tzv. venecijanske crvene - na granici sa braon), bez naknadnih i proizvoljnih kolorističkih interpretacija koje negiraju izvornu arhitektonsku koncepciju isticanja volumena i površina.

Predlaže se izrada konzervatorsko-korekcionih sanacionih planova za grupacije objekata i objekte koji degradiraju percepciju zaštićenog područja (v. mapa 10 i opšte preporuke 7.1.), kada se za to steknu uslovi.

Predlaže se formiranje veće koncentracije visokog rastinja (kolonije pinija) za potrebe vizuelne sanacije.

PREPORUKE VI - KULTIVISANA OBRADIVA IMANJA U OKVIRU ISTORIJSKIH NASELJA (Sutorina-Igalo, Topla, Kumbor, Đenovići, Baošići, Bijela, Jošica-Kamenari, Đurići, v. mapa 6 i mapa 9)

U gornjim zonama naselja očuvani su dijelovi terasastih imanja koja su integralni dio istorijskih naselja, povezani sa istorijskim objektima ili savremenim objektima većih gabarita koji su vremenom zamijenili istorijske objekte. Očuvanje prirodnih vrijednosti ovog pejzaža neophodno je kako bi se zaštitila Izuzetna univerzalna vrijednost zaštićene okoline kulturnog dobra na Listi svjetske baštine.

Očuvati i obnoviti terasasta obradiva imanja, podsticati obnovu i unaprijeđenje poljoprivrede, te na osnovu Odluka Komiteta za svjetsku baštinu (UNESCO) i studije HIA Boka Kotorska u dijelu koji se odnose na bafer zonu, ispitati opravdanost prenamjene velikih zona istorijskog poljoprivrednog u građevinsko zemljište.

Očuvati i obnoviti elemente kulturnog pejzaža (međe, putevi, staze, mostovi, arhitektonski obrađeni izvori vode, regulacije vodo-tokova i sl.), i posmatrati ih kao resurs za razvoj kulturnog i rekreativnog turizma.

Postojeće elemente graditeljskog nasljeđa (kuće, pomoćne objekte, bunare) u okviru ove zone očuvati i obnoviti u skladu sa konzervatorskim principima.

Posebnu pažnju obratiti na tretman rubnih zona u kontaktu sa dijelovima naselja sa savremenom urbanizacijom gdje se predlaže oštra i jasna granica definisana pojasom kultivisanih zelenih površina sa visokim rastinjem (primorski bor, čempresi, visoko žbunasto zelenilo, makija).

Moguća je modernizacija i planiranje proširenja trasa postojećih saobraćajnica u cilju povećanja kvaliteta saobraćajnog konfora uz primjenu adekvatnih konzervatorsko-korektivnih mjera za sanaciju oštećenog pejzaža (tradicionalne tehnike gradnje podzida u kamenu i ozelenjavanje, opšte preporuke 7.1.).

Kod rješavanja novih saobraćajnica, trase birati pažljivo i odgovorno, uz maksimalno čuvanje prirodnog i kulturnog pejzaža, kao i istorijskih pješačkih staza, uz primjenu adekvatnih konzervatorsko-korektivnih mjera za sanaciju oštećenog pejzaža (tradicionalne tehnike gradnje podzida u kamenu i ozelenjavanje, opšte preporuke 7.1.).

PREPORUKE VII - PRIRODNI OČUVANI PEJZAŽ U ZONAMA ISTORIJSKIH PRIOBALNIH NASELJA (Njivice, Sutorina-Igalo, Topla, Srbina, Savina, Meljine, Zelenika, Kumbor, Đenovići, Baošići, Bijela, Jošica-Kamenari, Rose, [v. mapa 6 i mapa 9](#))

Najveći dio površine zaštićene okoline područja Svjetske baštine predstavljaju padine brda i planina koje okružuju zaliv i u zonama priobalnih naselja ostvaruju kontakt sa morskom obalom. Ova zona predstavlja ostatak prirodnog pejzaža raznolikog karaktera, uglavnom obrasla makijom i zelenilom srednje visine (Zirine, Rebra, brdo Sv. Ilije koje se u zaliscima spušta do morske obale na prstoru Kumbora, Đenovića Baošića i Bijele, Sv. Nedelje), do prostora pokrivenih šumskom vegetacijom (Savinska Dubrava) i izolovanih reprezentativnih kolonija primorskog bora (zapadni dio Rebara uz kanjon Nemile). Ovaj prostor je velikoj mjeri zadržao odlike izvornog pejzaža sa neznatnim antropogenim intervencijama, iako se nalazi u zoni gusto naseljenog područja. Budući da se nalazi unutar zone zaštićene okoline kulturnog dobra na Listi svjetske baštine, očuvanje prirodnih vrijednosti ovog pejzaža je neophodno je kako bi se zaštitila Izuzetna univerzalna vrijednost (OUV UNESCO).

Očuvati izuzetne prirodne vrijednosti prostora (morfologiju, autentičnu samoniklu vegetaciju, i sl.).

Postojeće elemente graditeljskog nasljeđa u okviru ove zone (puteve i staze, istorijske stambene objekte i dr.) očuvati i obnoviti u skladu sa konzervatorskim principima.

Ohrabruje se prenamjena istorijskih arhitektonskih objekata za savremene funkcije koje neće biti u konfliktu sa njihovim izvornim karakteristikama i vrijednostima.

Na osnovu Odluka Komiteta za svjetsku baštinu (UNESCO) i Studije HIA Boka Kotorska koje se odnose na bafer zonu, predlaže se da se u ovim zonama preispita opravdanost eventualne nove gradnje uslijed velikog stepena vizuelne izloženosti (vrhovi brda, strme padine, litice), čija bi izgradnja ugrozila prepoznatljivost identiteta i duha mjesta konteksta Opštine Herceg Novi, njene prirodne karakteristike, kolorit, oblike, formu i siluete što bi negativno uticalo na percepciju Izuzetne univerzalne vrijednosti (OUV UNESCO).

Preporuka je da se mogućnost nove gradnje na lokacijama za koje se iskaže naročit interes prethodno provjeri kroz HIA studiju, odnosno studiju vizuelnog uticaja, shodno [Opštim preporuke, poglavlje 7.1.](#)

Moguća je modernizacija i planiranje proširenja trasa postojećih saobraćajnica u cilju povećanja kvaliteta saobraćajnog konfora uz primjenu adekvatnih konzervatorsko-korektivnih mjera za sanaciju oštećenog pejzaža (tradicionalne tehnike gradnje podzida u kamenu i ozelenjavanje, [Opšte preporuke 7.1.](#)).

Kod rješavanja novih saobraćajnica, trase birati pažljivo i odgovorno, uz maksimalno čuvanje prirodnog i kulturnog pejzaža, kao i istorijskih pješačkih staza, uz primjenu adekvatnih konzervatorsko-korektivnih mjera za sanaciju oštećenog pejzaža (tradicionalne tehnike gradnje podzida u kamenu i ozelenjavanje, [Opšte preporuke 7.1.](#)).

Predlaže se preispitivanje koncepta i razmatranje raznih alternativnih rješenja “panoramske brze saobraćajnice” koja savremenim konceptima uz upotrebu tehničko-tehnološki naprednih rješenja u takozvanoj nevidljivoj zoni (tuneli) i izboru trase (visoravan oko Boke Kotorske) odgovaraju značaju i stepenu zaštite koji Boka Kotorska uživa kao kulturno dobro na Listi svjetske baštine (UNESCO).

7.2.3. POSEBNE PREPORUKE ZA AUTENTIČNE RURALNE CJELINE I PRIPADAJUĆA OBRADIVA IMANJA U ZAŠTIĆENOJ OKOLINI SVJETSKJE BAŠTINE I PREOSTALOM PROSTORU KULTURNOG PEJZAŽA BOKE KOTORSKE (v. mapa 6 i mapa 9)

Ovo područje posjeduje očuvane autentične odlike kulturnog pejzaža izuzetnih vrijednosti i prostire se na području: Sutorinskih sela Prijevor, Malta, Konjevići, Šćepoševići Čenići, Lučići, Žvinja i Špulja; Mojdeških sela Andrići, Šabovići, Porobići, Kovači, Brajevići; Ratiševine; Sušćepana sa zaseocima, Grbići i Župkovići; Trebesina; ruralne zone gornje Tople sa Sjenokošom, Tatarbaštom, Čelima i izolovane ruralne cjeline; Poda sa zaseocima Matkovići, Misinezovići, Musići, Tušupi, Kvekići, Gopčevići, Bajkovina; Kamenog; Mokrinskih sela; Kruševica; Sasovića sa zaseocima Gornji Sasovići, Donji Sasovići, Dragomir; Kutskih sela sa zaseocima Lastva, Presjeka, Kočetani, Nakićenovići, Ožegovići, Marići, Morovići, Pestorići, Rujevo i Obalica; Miočevića; Đenovića; Baošića; Bijelskih sela Vala, Zlokovići, Balabušići, Malovići, Želalići; Jošice; Đurića; Bjelskih Kruševica; Luštičkih sela Zabrđe sa Špiljicama i Malim pristanom, Rose, Klinci, Mrkovi, Eraci, Tići, Radovanići, Zambelići, Žanjice, Babunci, Brguli, Merdari.

- PREPORUKE VIII - AUTENTIČNE RURALNE CJELINE I OBRADIVA IMANJA SA OČUVANOM ISTORIJSKOM PARCELACIJOM U ZALEĐU HERCEG NOVOG
- PREPORUKE IX - AUTENTIČNE RURALNE CJELINE I OBRADIVA IMANJA SA OČUVANOM ISTORIJSKOM PARCELACIJOM NA LUŠTICI
- PREPORUKE X - ZONA IZUZETNIH PRIRODNIH VRIJEDNOSTI
- PREPORUKE XI - PRIRODNI PEJZAŽ
- PREPORUKE XII - SAVREMENA URBANIZACIJA RURALNIH CJELINA
- PREPORUKE XIII - PRIVREDNO-USLUŽNA ZONA
- PREPORUKE XIV- MAJDANI ZA EKSPLOATACIJU KAMENA

PREPORUKE VIII - AUTENTIČNE RURALNE CJELINE I OBRADIVA IMANJA SA OČUVANOM ISTORIJSKOM PARCELACIJOM U ZALEĐU HERCEG NOVOG (v. mapa identifikacije i valorizacije kulturne baštine i kulturnog pejzaža; v. mapa kulturnih i potencijalnih kulturnih dobara - Kulturni pejzaž: Sutorinskih sela Prijevor, Malta, Konjevići, Šćepoševići Čenići, Lučići, Žvinja i Špulja; Mojdeških sela Andrići, Šabovići, Porobići, Kovači, Brajevići; Ratiševine; Sušćepana sa zaseocima, Grbići i Župkovići; Trebesina; ruralne zone gornje Tople sa Sjenokošom, Tatarbaštom, Čelima i izolovane ruralne cjeline; Poda sa zaseocima Matkovići, Misinezovići, Musići, Tušupi, Kvekići, Gopčevići, Bajkovina; Kamenog; Mokrinskih sela; Kruševica; Sasovića sa zaseocima Gornji Sasovići, Donji Sasovići, Dragomir; Kutskih sela sa zaseocima Lastva, Presjeka, Kočetani, Nakićenovići, Ožegovići, Marići, Morovići, Pestorići, Rujevo i Obalica; Miočevića; Đenovića; Baošića; Bijelskih sela Vala, Zlokovići, Balabušići, Malovići, Želalići; Jošice; Đurića; Bjelskih Kruševica, v. mapa 6 i mapa 9)

Razmotriti izuzetan razvojni potencijala ovog područja, njegovo oživljavanje planirati kroz specifične savremene oblike ruralnog, eko i etno turizma, intenziviranje ekstenzivne poljoprivredne, stočarske djelatnosti i sl. utemeljene na održivom korišćenju graditeljske baštine.

Ohrabruje se održiva upotreba postojećeg istorijskog graditeljskog fonda (očuvanog, napuštenog ili urušenog) i sanacija napuštenih savremenih objekata (kasarne, industrijska postrojenja i sl.) kroz podsticanje razvoja ruralnog, eko i etno sportsko-rekreativnog turizma na način da se smještajni kapaciteti planiraju u obnovljenim tradicionalnim kućama, zatim razvoj poljoprivrednih, privrednih i gurmanskih turističkih ruta, kao i sportsko-rekreativnih aktivnosti koje ne zahtijevaju značajne građevinske radove i promjenu prirodnog stanja terena.

Predlaže se integralno sagledavanje velikog razvojnog potencijala istorijskih pješačkih puteva koji povezuju sela i zaseoke različitih basena, prvenstveno u svjetlu velikog broja raspoloživih sredstava kroz pristupne fordove EU,

opredjeljenih za obnovu historijskih pješačkih puteva, te se predlaže izbjegavanje njihove upotrebe za nove trase kolskih saobraćajnica, za koje se preporučuje da se planiraju u neposrednoj blizini (bez ugrožavanja historijskih). Očuvati naslijeđene karakteristike i vrijednosti prirodnog i kulturnog pejzaža: iskonski prirodni pejzaž, šume, vodotokove, pripadajuću kulturno-historijsku baštinu sa očuvanom matricom i strukturom historijskih ruralnih cjelina i pripadajućom historijskom infrastrukturom.

Očuvati postojeće i obnoviti napuštene autentične ruralne cjeline sa ansamblima tradicionalne arhitekture (stambene i pomoćne zgrade, originalni elementi uređenja dvorišta i vrtova, i sl.).

U sklopu izrade buduće planske dokumentacije nižeg reda, predvidjeti plan sanacije prostora (v. mapa 10) u zonama historijskih ruralnih cjelina u kojima je prisutna ambijentalno neadekvatna gradnja, shodno Opštim preporukama navedenim pod 7.1. kada se za to steknu uslovi.

Preporuka je da se obnova autentičnih ruralnih cjelina može vršiti u cjelosti, za dijelove ruralnih cjelina, za grupe građevina ili parcijalno za pojedinačne izdvojene objekte na osnovu konzervatorskih uslova Uprave za zaštitu kulturnih dobara i odobrenog konzervatorskog projekta.

Obnavljanje objekata vršiti principom integralne obnove uključujući enterijere (tradicionalni materijali i tehnike) Isključiti mogućnost totalne rekonstrukcije objekata koja podrazumjeva rušenje historijskih objekata.

Preporučuje se mogućnost nove gradnje objekata postupkom pugušćavanja već izgrađenog tkiva ruralne cjeline kroz interpolaciju, uz poštovanja tradicionalnih načina grupisanja objekata.

Preporučuje se da se nova izgradnja objekata u pogledu odabira položaja, odnosa ka terenu, gabarita, proporcije volumena, geometrije krova, arhitektonskog tretmana krovnog vijenca i otvora, materijalizacije i odnosa sa pomoćnim objektima, zasniva na tradicionalnim uzorima prisutnim u predmetnoj ruralnoj cjelini.

Očuvati i obnoviti terasasta obradiva imanja i dolce, podsticati obnovu i unaprijeđenje poljoprivrede, te preispitati opravdanost trenda prenamjene velikih površina historijskog poljoprivrednog u građevinsko zemljište.

Sačuvati i obnoviti historijsku infrastrukturu puteve, staze, mostove, bunare, arhitektonski obrađene izvore vode, historijske javne bunare i bistjerne, intervencije na njima planirati uz primjenu tradicionalnih materijala i tehnika gradnje u kamenu, i aktivirati ih kao turističke atraktere.

Prilikom planiranja prostora obezbijediti opstanak: arheoloških lokaliteta i objekata sa arheološkim karakteristikama (gomile, tumuli, stećci i sl.), fortifikacionih objekata i fortifikacionih cjelina.

Kod rješavanja novih saobraćajnica, trase birati pažljivo i odgovorno, uz maksimalno čuvanje prirodnog i kulturnog pejzaža, te historijskih pješačkih staza, uz primjenu adekvatnih konzervatorsko-korektivnih mjera za sanaciju oštećenog pejzaža (tradicionalne tehnike gradnje podzida u kamenu i ozelenjavanje, opšte preporuke 7.1.).

Preporuka je da se u zoni pojedinačnih kulturnih i potencijalnih dobara kao i njihovoj zaštićenoj okolini ne smiju postavljati nadzemni infrastrukturni objekti (stubovi mobilne telefonije, električni stubovi, antene, i sl.). Ukoliko su ovakvi infrastrukturni objekti već izgrađeni preporuka je da se predvidi njihovo izmještanje.

Preporuka je da se prilikom gradnje novih turističkih kapaciteta prednost daje raspoloživim resursa sadržanim u postojećim objektima napuštenih ruralnih cjelina, vojnih objekata, industrijskih objekata i sl.

Gradnju novih turističkih kapaciteta planirati na lokacijama koje nisu vizuelno eksponirane, arhitektonsko-urbanistički uklopljene u prirodni ambijent ili historijski kontekst ruralnih cjelina, uz prethodnu izradu HIA studije i studije vizuelnog uticaja, na osnovu Opštih preporuka navedenih pod 7.1.

PREPORUKE IX - AUTENTIČNE RURALNE CJELINE I OBRADIVA IMANJA SA OČUVANOM ISTORIJSKOM PARCELACIJOM NA LUŠTICI (v. *mapa identifikacije i valorizacije kulturne baštine i kulturnog pejzaža*; v. *mapa kulturnih i potencijalnih kulturnih dobara* - Kulturni pejzaž: Luštička sela Zabrdje sa Špiljicama i Malim pristanom, Rose, Klinci, Mrkovi, Eraci, Tići, Radovanići, Zambelići, Žanjice, Babunci, Brguli, Merdari, v. [mapa 6](#) i [mapa 9](#))

Prilikom planiranja razvoja na području Luštice, uvažiti izuzetnu vrijednost njenog kulturnog pejzaža, pristup planiranju mora biti holistički, važno je da se područje posmatra kao globalni resurs a ne skup pojedinačnih resursa.

Predlaže se da se razvojni koncepti Luštice zasnivaju na specifičnost ovog kulturnog pejzaža, odnosno autentičnom sadejstvu prirodne i kulturno-istorijske baštine, tradicionalnih djelatnosti koje pripadaju ovom kontekstu, estenzivne poljoprivrede i njihove održive upotrebe u razvoju specifičnih savremenih oblika turizma.

Na osnovu Odluke komiteta za svjetsku baštinu (UNESCO) i studije HIA Boka Kotorska preporučuje se da se od gradnje sačuva južna, jugo-zapadna, zapadna, sjevero-zapadna i sjeverna obala Luštice i jugozapadna, zapadna i sjevero-zapadna padina Obosnika kao prirodni pejzaž sa očuvanim istorijskim ruralnim cjelinama, prirodnom linijom obale i šumama primorskog bora, kao prostor izuzetne kulturno-istorijske i prirodne vrijednosti.

Na osnovu Odluke komiteta za svjetsku baštinu (UNESCO) i studije HIA Boka Kotorska preporučuje se da se od gradnje sačuva ulaz u Bokokotorski zaliv sa strane Kobile i Luštice kao prirodni pejzaž sa očuvanim istorijskim putevima i stazama sa fortifikacionim graditeljskim cjelinama i kolonijama primorskog bora, kao prostor izuzetne kulturno-istorijske i prirodne vrijednosti.

Ohrabruje se održiva upotreba postojećeg istorijskog graditeljskog fonda (očuvanog, napuštenog ili urušenog) i sanacija napuštenih savremenih objekata (kasarne, industrijska postrojenja i sl.) kroz podsticanje razvoja ruralnog, eko i etno sportsko-rekreativnog turizma na način da se smještajni kapaciteti planiraju u obnovljenim tradicionalnim kućama, zatim razvoj poljoprivrednih, privrednih i gurmanskih turističkih ruta, kao i sportsko-rekreativnih aktivnosti koje ne zahtijevaju značajne građevinske radove i promjenu prirodnog stanja terena.

Očuvati naslijeđene karakteristike i vrijednosti prirodnog i kulturnog pejzaža: iskonski prirodni pejzaž, šume, vodotokove, pripadajuću kulturno-istorijsku baštinu sa očuvanom matricom i strukturom istorijskih ruralnih cjelina i pripadajućom istorijskom infrastrukturom.

Očuvati postojeće i obnoviti napuštene autentične ruralne cjeline sa ansamblima tradicionalne arhitekture (stambene i pomoćne zgrade, originalni elementi uređenja dvorišta i vrtova, i sl.).

U sklopu izrade buduće planske dokumentacije nižeg reda, predvidjeti plan sanacije prostora (v. [mapa 10](#)) u zonama istorijskih ruralnih cjelina u kojima je prisutna ambijentalno neadekvatna gradnja shodno Opštim preporukama navedenim pod 7.1.

Preporuka je da se obnova autentičnih ruralnih cjelina može se vršiti u cjelosti, sistematski, uz prethodno odobrenu konzervatorsku studiju, ili parcijalno za pojedinačne izdvojene objekte i dijelove ruralnih cjelina na osnovu konzervatorskih uslova Uprave za zaštitu kulturnih dobara i odobrenog konzervatorskog projekta.

Obnavljanje objekata vršiti principom integralne obnove uključujući enterijere (tradicionalni materijali i tehnike)

Isključiti mogućnost totalne rekonstrukcije objekata koja podrazumjeva rušenje istorijskih objekata.

Preporučuje se mogućnost nove gradnje objekata postupkom pugušćavanja već izgrađenog tkiva ruralne cjeline kroz interpolaciju, uz poštovanja tradicionalnih načina grupisanja objekata.

Preporučuje se da se nova izgradnja objekata u pogledu odabira položaja, odnosa ka terenu, gabarita, proporcije volumena, geometrije krova, arhitektonskog tretmana krovnog vijenca i otvora, materijalizacije i odnosa sa pomoćnim objektima, zasniva na tradicionalnim uzorima prisutnim u predmetnoj ruralnoj cjelini.

Očuvati i obnoviti terasasta obradiva imanja i dolce, podsticati obnovu i unaprijeđenje poljoprivrede, te preispitati opravdanost trenda prenamjene velikih površina istorijskog poljoprivrednog u građevinsko zemljište.

Sačuvati i obnoviti istorijsku infrastrukturu puteve, staze, mostove, bunare, arhitektonski obrađene izvore vode, istorijske javne bunare i bistjerne, intervencije na njima planirati uz primjenu tradicionalnih materijala i tehnika gradnje u kamenu, i aktivirati ih kao turističke atraktere.

Prilikom planiranja prostora obezbjediti opstanak: arheoloških lokaliteta i objekata sa arheološkim karakteristikama (gomile, tumuli, stećci i sl.), fortifikacionih objekata i fortifikacionih cjelina.

Ohrabruje se prenamjena istorijskih fortifikacija i ostalih bivših vojnih objekata kao izuzetno značajnih razvojnih resursa u namjene primjerene svojstvu, arhitektonsko-urbanističkim osobenostima i prostornim kapacitetima koje ne devalviraju i devastiraju njihovu kulturnu vrijednost.

Kod rješavanja novih saobraćajnica, trase birati pažljivo i odgovorno, uz maksimalno čuvanje prirodnog i kulturnog pejzaža, kao i istorijskih pješačkih staza, uz primjenu adekvatnih konzervatorsko-korektivnih mjera za sanaciju oštećenog pejzaža (tradicionalne tehnike gradnje podzida u kamenu i ozelenjavanje, opšte preporuke 7.1.).

Preporuka je da se u zoni pojedinačnih kulturnih i potencijalnih dobara kao i njihovoj zaštićenoj okolini ne smiju postavljati nadzemni infrastrukturni objekti (stubovi mobilne telefonije, električni stubovi, antene, i sl.). Ukoliko su ovakvi infrastrukturni objekti već izgrađeni preporuka je da se predvidi njihovo izmještanje.

Preporuka je da se prilikom gradnje novih turističkih kapaciteta prednost daje raspoloživim resursa sadržanim u postojećim objektima napuštenih ruralnih cjelina, vojnih objekata, industrijskih objekata i sl.

Gradnju novih turističkih kapaciteta (7.2.5. APPENDIX preporuke XVIII) planirati kroz arhitektonsko-urbanističke koncepte uklopljene u prirodni ambijent ili istorijski kontekst ruralnih cjelina, na lokacijama koje nisu vizuelno eksponirane, budući da gradnja na vizuelno eksponiranim lokacijama negativno utiče na izuzetnu univerzalnu vrijednost (OUV UNESCO) i opstanak vrijednog i jedinstvenog kulturnog pejzaža Luštice, uz prethodnu izradu HIA studije i studije vizuelnog uticaja shodno Opštim preporukama navedenim pod 7.1.

Preporuka je da se prilikom planiranja sanacije pejzaža uslijed neadekvatne neplanske gradnje ili izgradnje novih kapaciteta, planiraju nove sadnice primorskih borova kao kontekstualnog tipa visokog rastinja koje posjeduje kapacitet da stvori dodatnu vrijednost ambijenta i sanira problem prisustva postojećih neadekvatnih oblika gradnje u pejzažnoj slici Luštice, te da se ne planira sadnja palmi kao tipa vegetacije koja nema uporište u njenom kulturnom pejzažu, a čije prisustvo može narušiti pejzažne i specifične hortikulturane vrijednosti.

PREPORUKE X - ZONA IZUZETNIH PRIRODNIH VRIJEDNOSTI (v. mapa 6)

Najveći dio površine zaštićene okoline područja Svjetske baštine predstavljaju padine brda i planina koji okružuju zaliv. Ova zona predstavlja prirodni pejzaž raznolikog karaktera, od sasvim stjenovitog (Ljuti krš, Dobraštica, Radošćak), preko brda pokrivenih niskom vegetacijom - makijom (Kobila, Oštra stijena, Luštica sa Obosnikom), do prostora pokrivenih šumskom vegetacijom (Prijevorska šuma, Vidov vrh, Kotobilje, Borići, Kolonija pinija na Luštici), do očuvane stjenovite obale sa specifičnim kraškim oblicima (Plava špilja) u višim zonama obrasli makijom (cjelokupna jugo-zapadna obala Luštice) i očuvanim prirodnim plažama (Dobreč, Dobra luka). Ovaj prostor je velikoj mjeri zadržao odlike izvornog pejzaža sa neznatnim antropogenim intervencijama. U ovoj zoni nalaze se ostaci istorijskih naselja (Vrbanj sa zaseocima i katunskim kolonijama), austro-ugarska utvrđenja u širem pojasu Orijena, Kobili, Luštici, i dr. Budući da se nalazi unutar zone zaštićene okoline kulturnog dobra na Listi svjetske baštine, očuvanje prirodnih vrijednosti ovog pejzaža neophodno je kako bi se zaštitila izuzetna univerzalna vrijednost zaštićenog područja (OUV UNESCO). Kako se dio ovog pejzaža do granice sa Hrvatskom i Republikom Srpskom (BiH) nalazi van predmetne zaštićene okoline a posjeduje identične odlike karakteristične za kulturni pejzaž Boke Kotorske, na njega se primjenjuju istovjetne mjere.

Očuvati izuzetne prirodne vrijednosti prostora (morfologiju, autentičnu samoniklu vegetaciju, i sl.).

Očuvati i obnoviti postojeću istorijsku infrastrukturu puteve, staze, mostove, bunare, arhitektonski obrađene izvore vode, istorijske javne bunare i bistjerne, sagledavati kao potencijalni turistički atrakter, intervencije na njima planirati uz poštovanje tradicionalnih materijala, tehnika gradnje i konzervatorskih principa.

Očuvati i obezbjediti opstanak: arheoloških lokaliteta i objekata sa arheološkim karakteristikama (gomile, tumuli, stećci i sl.), fortifikacionih objekata i fortifikacionih cjelina.

Očuvati i obnoviti postojeće elemente graditeljskog nasljeđa u okviru ove zone (fortifikacije, katunske kolonije i dr.) u skladu sa konzervatorskim principima i uslovima.

Ohrabruje se prenamjena istorijskih arhitektonskih objekata za savremene funkcije koje neće biti u konfliktu sa njihovim izvornim vrijednostima i fizičkim karakteristikama.

Prilikom planiranja, preporuka je da se budući modaliteti očuvanja i korištenja prostora zasnivaju na podsticaju i razvoju izletničkog, sportsko-rekreativnog turizma i eko-turizma, apinizma, planinarenja, pješačenja, edukacije.

Prilikom planiranja prostora, cjeneći značaj ovog područja kao područja izuzetnih prirodnih vrijednosti, preporučuje se njegovo potpuno očuvanje, a graditeljske intervencije fokusirati na obnovu već postojećih objekata ili ostatke istorijskih objekata (katunskih kolonija npr. Vrbanj, utvrđenja i kasarne na Kobili itd.).

Prilikom planiranja prostora, eventualnu gradnju novih turističkih kapaciteta, u koliko se iskaže interes, ispitati samo na lokacijama koje nisu vizuelno eksponirane, rješenjima koja su mimikrična u odnosu na prirodni kontekst, uz prethodnu izradu HIA studije, studije vizuelnog uticaja, na osnovu Opštih preporuka iz poglavlja 7.1.

Prilikom planiranja prostora, cjeneći značaj ovog područja kao područja izuzetnih prirodnih vrijednosti, ne planirati otvaranje majdana kamena.

Moguća je modernizacija i planiranje proširenja trasa postojećih saobraćajnica u cilju povećanja kvaliteta saobraćajnog konfora uz primjenu adekvatnih konzervatorsko-korektivnih mjera za sanaciju oštećenog pejzaža (tradicionalne tehnike gradnje podzida u kamenu i ozelenjavanje, opšte preporuke 7.1.).

Kod rješavanja novih saobraćajnica, trase birati pažljivo i odgovorno, uz maksimalno čuvanje prirodnog i kulturnog pejzaža, kao i istorijskih pješačkih staza, uz primjenu adekvatnih konzervatorsko-korektivnih mjera za sanaciju oštećenog pejzaža (tradicionalne tehnike gradnje podzida u kamenu i ozelenjavanje, opšte preporuke 7.1.).

Uređenje vidikovaca i mjesta za odmor vršiti uz minimalne intervencije u prostoru i sveden arhitektonski izraza.

Gazdovanje šumama sprovoditi u skladu sa odgovarajućim planovima upravljanja, zasnovanim na načelima održivog razvoja, očuvanja biološke raznovrsnosti, prirodnog sastava, strukture i funkcije šumskih ekosistema.

PREPORUKE XI - PRIRODNI PEJZAŽ (v. mapa 6)

Očuvati karakteristike prirodnog pejzaža (morfologiju, autentičnu samoniklu vegetaciju, i sl.)

Očuvati i obnoviti postojeću istorijsku infrastrukturu puteve, staze, mostove, bunare, arhitektonski obrađene izvore vode, istorijske javne bunare i bistjerne, kao i preostalu graditeljsku baštinu ili ostatke graditeljske baštine (katunske kolonije i dr.) koja se nalazi na ovom području, intervencije na njima planirati uz poštovanje tradicionalnih materijala, tehnika gradnje i konzervatorskih principa.

Ohrabruje se prenamjena istorijskih arhitektonskih objekata za savremene funkcije koje neće biti u konfliktu sa njihovim izvornim vrijednostima i fizičkim karakteristikama.

Prilikom planiranja prostora obezbjediti opstanak: arheoloških lokaliteta i objekata sa arheološkim karakteristikama (gomile, tumuli, stećci i sl.), fortifikacionih objekata i fortifikacionih cjelina.

Preporuka je da se budući modaliteti razvoja očuvanja i korištenja prostora planiraju kroz podsticanje i razvoj izletničkog, sportsko-rekreativnog turizma i eko-turizma, apinizma, planinarenja, pješačenja, edukacije i sl.

Uređenje vidikovaca i mjesta za odmor vršiti uz minimalne intervencije u prostoru i sveden arhitektonski izraza.

Preporuka je da se mogućnost nove gradnje na lokacijama za koje se iskaže interes prethodno provjere kroz studiju vizuelnog uticaja i HIA studiju, shodno Opštim preporukama navedenim pod 7.1., te da se nova gradnja izbjegava na vizuelno eksponiranim lokacijama (vrhovi brda, strme padine, litice) koje ugrožavaju percepciju očuvanog prirodnog konteksta, njegovog prirodnog kolorita, prepoznatljivih kontura, oblika, forme i silueta.

Moguća je modernizacija i planiranje proširenja trasa postojećih saobraćajnica u cilju povećanja kvaliteta saobraćajnog konfora uz primjenu adekvatnih konzervatorsko-korektivnih mjera za sanaciju oštećenog pejzaža (tradicionalne tehnike gradnje podzida u kamenu i ozelenjavanje, opšte preporuke 7.1.).

Kod rješavanja novih saobraćajnica, trase birati pažljivo i odgovorno, uz maksimalno čuvanje prirodnog i kulturnog pejzaža, te istorijskih pješačkih staza, uz primjenu adekvatnih konzervatorsko-korektivnih mjera za sanaciju oštećenog pejzaža (tradicionalne tehnike gradnje podzida u kamenu i ozelenjavanje, opšte preporuke 7.1.).

Predlaže se preispitivanje koncepta i razmatranje raznih alternativnih rješenja "panoramske brze saobraćajnice" koja savremenim konceptima uz upotrebu tehničko-tehnološki naprednih rješenja u takozvanoj nevidljivoj zoni (tuneli) i izboru trase (visoravan oko Boke Kotorske) odgovaraju značaju i stepenu zaštite koji Boka Kotorska uživa kao kulturno dobro na Listi svjetske baštine (UNESCO).

Predvidjeti mjere za ublažavanje povrede pejzaža nastale kao posljedica izgradnje infrastrukturnih pravaca i objekata i dr. shodno Opštim preporukama pod 7.1.

Gazdovanje šumama sprovoditi u skladu sa odgovarajućim planovima upravljanja, zasnovanim na načelima održivog razvoja, očuvanja biološke raznovrsnosti, prirodnog sastava, strukture i funkcije šumskih ekosistema.

PREPORUKE XII - SAVREMENA URBANIZACIJA RURALNIH CJELINA

(Sutorina, Žvinje, Ratiševina, Mojdež, Podi, Kuti, v. mapa 6 i mapa 10)

Predlaže se da se širenje naselja planira pažljivo, kontrolisano i racionalno, u kontekstu državne strategije održivog planiranja, urbanističko-arhitektonskim konceptima zasnovanim na tradicionalnoj matrici, izbjegavati širenje na vizuelno i topografski izložene lokacije budući da bi takve intervencije negativno uticale na Izuzetne univerzalne vrijednosti (OUV UNESCO) koje se odnose na kulturno dobro i zaštićenu okolinu (bafer zonu).

U cilju očuvanja ambijentalnih vrijednosti, izbjegavati akontekstualne urbanističke koncepte (grozdasti klasteri itd.) koji u očuvanom Kulturnom pejzažu Boke Kotorske i graditeljskim karakteristikama Opštine Herceg Novi nemaju uporište, i ugrožavaju opstanak Izuzetne univerzalne vrijednosti (OUV UNESCO).

Preporuka je da se planovima konzervatorsko-korektivnih sanacije predvidje mjere vizuelnog ublažavanja negativnosti nastalih ambijentalno neuklopljenom nekontrolisanom i haotičnom urbanizacijom shodno Opštim preporukama pod 7.1. u zonama koje se nalaze u zaštićenom okolini kulturnog dobra.

Kada se za to stvore uslovi, planovima konzervatorsko-korektivnih sanacije predvidjeti mjere, u cilju ostvarenja vizuelne sanacije zone kulturnih dobara i ambijenta očuvanih autentičnih istorijskih ruralnih cjelina koje su opstale unutar šireg pojasa savremene urbanizacije ruralnih cjelina (npr. Žvinje, Kvekići, Gopčevići, Musići, Tušupi, Matkovići na Podima, Gornja i Donja Ratiševina, Marići i Nakićenovići u Kutima itd), a tom prilikom obratiti pažnju na kadrove iz pravaca važnijih saobraćajnica. U Sklopu sanacionih mjera zone gustog niskog zelenila (makija, žbunasto rastinje srednjih visina) planirati na obodima dolaca i poljana, u kontaktu sa savremenom izgradnjom. Zone gustog zelenila (primorski bor-pinija) planirati neposredno uz ambijentalno neuklopljenu izgradnju kako bi se sanirala pejzažna slika horizonta iz pravca očuvanih ruralnih cjelina, zatim u zonama u kojima se sa kolskih ili pješačkih saobraćajnica otvara pogled ka očuvanim istorijskim ruralnim cjelinama, potom *in situ* u zonama savremene urbanizacije ruralnih cjelina na lokacijama koje su vizuelno eksponirane u širokim vizurama (dobar primjer sanacionog dejstva pinija u blizini kanjona Nemile/Španjola).

PREPORUKE XIII - PRIVREDNO-USLUŽNA ZONA U RURALNIM CJELINAMA (Sutorina-Igalo, Kameno)

Preporučuje se pažljivo planiranje, zoniranje, oblikovanje i materijalizacija privredno-uslužnih zona sa smjernicama koje će obezbijediti cjelishodna i pejzažno prihvatljiva rješenja u kontekstu potencijalnih opasnost da svojom neadekvatnom dispozicijom, oblikovanjem, materijalizacijom i koloritom ostvare negativan uticaj na percepciju prirodne i kulturno-istorijsku baštinu (vizuelna disciplina naspram haotične "Grbaljizacije").

Preporuka je da se već formirane i izgrađene privredne zone mogu dopuniti kontrolisanom izgradnjom novih objekata pogođavanjem već izgrađenog tkiva, sa horikulturnim tretmanom uz dominantne pravce kretanja.

Preporuka je da se arhitektonski izraz objekata privredno-uslužne zone zasniva na uklapanju pejzašnu sliku, težeći izgledu neizgrađenog prostora, sa tipiziranim minimalističkim izrazom, neutralnim koloritom (sivi tonovi, boja kamena, crna, tamno staklo), bez nametljivih ekspresivnih oblika i brendiranja jakim bojama, a u cilju održive i racionalne upotrebe zemljišta stacionarni saobraćaj (parking) predvidjeti u okviru gabarita objekta uz izbjegavanje otvorenih parking prostora (dobar primjeri Cavtat-Srebreno).

PREPORUKE XIV - MAJDANI ZA EKSPLOATACIJU KAMENA (Kameno-Kruševice)

Preporučuje se izrada planova adekvatnih konzervatorsko-korektivnih mjera za sanaciju oštećenog pejzaža kada se za to stvore uslovi (shodno Opštim mjerama iz poglavlja 7.1.). Ne planirati otvaranje novih majdana u zoni kulturnog dobra na Listi svjetske baštine (UNESCO), kao ni na vizuelno eksponiranim lokacijama vidljivih sa saobraćajnih pravaca i važnih tačaka sa kojih se ostvaruju vizure.

7.2.4. POSEBNE PREPORUKE

- PREPORUKE XV - ARHEOLOŠKI LOKALITETI I OBJEKTI ARHEOLOŠKOG KARAKTERA
- PREPORUKE XVI - CRKVE I SAKRALNE GRADITELJSKE CJELINE
- PREPORUKE XVII - FORTIFIKACIONI OBJEKTI I FORTIFIKACIONE GRADITELJSKE CJELINE

PREPORUKE XV - ARHEOLOŠKI LOKALITETI I OBJEKTI ARHEOLOŠKOG KARAKTERA (ostaci arhitektonskih djela, tumuli, gomile, stećci, v. mapa 6, mapa 7 i mapa 9)

Sve aktivnosti na arheološkim lokalitetima sprovoditi skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara, u saradnji sa nadležnim državnim i lokalnim institucijama, te pristupiti izraditi lokalne strategije zaštite i upravljanja arheološkim lokalitetima (menadžment plan).

Arheološkim lokalitetima je potrebno obezbijediti integralnu i kontinuiranu zaštitu, sa adekvatnom i održivom najmenom koja nije u konfliktu sa izvornim karakteristikama i vrijednostima predmetnih lokaliteta.

Prilikom planiranja, nije dozvoljeno ugrožavanje integriteta i vizuelnog identiteta arheoloških lokaliteta, te je potrebno obezbijediti njihovo očuvanje do sprovođenja arheoloških istraživanja. Nakon istraživanja, lokalitete zajedno sa pokretnim nalazima potrebno je prezentovati na osnovu konzervatorskog arhitektonskog projekta odobrenog od strane Uprave za zaštitu kulturnih dobara i uključiti u turističku ponudu grada.

PREPORUKE XVI – SAKRALNI OBJEKTI I SAKRALNE GRADITELJSKE CJELINE (v. mapa 9)

U prostornim i drugim planskim dokumentima, tretman očuvanja i zaštite kulturnih dobara (Sakralni objekti i sakralne graditeljske cjeline) potrebno je sprovoditi u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara (konzervatorski uslovi, konzervatorski projekat, konzervatorski nadzorom, i dr.)

U slučajevima kada se u zaštićenoj okolini kulturnog dobra već nalaze neadekvatne gradnje, predlaže se izrada plana konzervatorsko-korektivne sanacije prostora i objekata kako bi se ublažilo negativno dejstvo na percepciju predmetnog kulturnog dobra, kada se za to steknu uslovi (v. mapa 10).

Sakralni objekti i sakralne graditeljske cjeline sa liste potencijalnih kulturnih dobara obnavljati u saradnji sa Upravom za zaštitu kulturnih dobara.

Potrebno očuvati vrijedne spomeničke komplekse istorijskih nadgrobnih spomenika koji se nalaze u sklopu porti svih crkava u opštini Herceg Novi (izuzev crkve Sv. Arh. Mihaila, Sv. Jeronima, Sv. Leopolda u Starom gradu, kao i Sv. Spiridona u Đenovićima i Sv. Ane u Donjim Đurićima) kojima tekućom upotrebom prijeti potpuno uništenje, te propisati izradu studije uređenja istorijskih groblja kojom bi se definisala upotreba kamena kao jedinog mogućeg materijala za izradu nadgrobnih spomenika, kao i nekoliko mogućih oblika nadgrobnih spomenika zasnovanih na rješenima koja su uz manje izmjene više od tri vijeka u konstantnoj upotrebi. Ovaj set propisa je od izuzetnog značaja budući da je veliki broj groblja zaštićen kao kulturno dobro zajedno sa crkvama i pripadajućim portama a da držaoci toga nisu svjesni (npr. kompleks na Toploj, Manastir Savina, Sv. Ana i dr.).

PREPORUKE XVII - FORTIFIKACIONI OBJEKTI I FORTIFIKACIONE GRADITELJSKE CJELINE (v. map. 8 i 9)

U prostornim i drugim planskim dokumentima, tretman očuvanja i zaštite kulturnih dobara (Fortifikacioni objekti i fortifikacione graditeljske cjeline) potrebno je sprovoditi u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara (konzervatorski uslovi, konzervatorski projekat, konzervatorski nadzorom, i dr.)

Fortifikacioni objekti i fortifikacione graditeljske cjeline sa liste potencijalnih kulturnih dobara obnavljati u saradnji sa Upravom za zaštitu kulturnih dobara.

Ohrabruje se prenamjena i funkcionalna adaptacija za savremene potrebe koje neće biti u konfliktu sa njihovim izvornim karakteristikama i vrijednostima (muzeji, izložbeni prostori, multifunkcionalni prostori namijenjeni kulturnim sadržajima, konferencijski prostori, ateljei, eko centri, radionice za njegovanje starih zanata i slično, kao i jedinstvene hotelsko-ugostiteljske namjene).

Revitalizacija fortifikacija blagotvorno djeluje na iniciranje revitalizacije susjednih ruralnih cjelina koje mogu biti pretvorene u atraktivna etno sela.

Vizuelna dominantnost istorijske fizičke strukture u odnosu na prirodni pejzaž je ključno svojstvo i osobenost za fortifikacije iz perioda XIV-XIX vijeka koja se mora očuvati prilikom svake buduće intervencije.

Vizuelna mimikričnost istorijske fizičke strukture u odnosu na prirodni pejzaž je ključno svojstvo i osobenost za fortifikacije iz perioda kraja XIX i XX vijeka koja se mora očuvati prilikom svake buduće intervencije.

Ukoliko se planiraju nove fizičke strukture u okruženju istorijskih fortifikacionih struktura, one moraju biti predviđene u takozvanoj nevidljivoj zoni, uklopljene i mimikrične u odnosu na pejzaž, kao potpuno ukopane i suterenske etaže, bez mogućnosti da preuzmu vizuelnu dominaciju nad istorijskim objektima koji dominiraju pejzažom.

Očuvati izvornu saobraćajnu prvenstveno pješačku infrastrukturu unutar fortifikacionih kompleksa sa svojom autentičnom trasom i materijalizacijom.

Preporučuje se metod integralne zaštite sa adekvatnom novom namjenom koja je primjerena svojstvu, arhitektonsko-urbanističkim osobenostima i stvarnim kapacitetima fortifikacija i fortifikacionih graditeljskih cjelina, koja ne devalvira i ne devastira kulturne vrijednosti, i obezbjeđuje održivo korišćenje.

7.2.5. APPENDIX - PREPORUKE DOBRE PRAKSE ZA SAVREMENU GRADNJU NA PODRUČJIMA OČUVANE KULTURNE BAŠTINE I KULTURNOG PEJZAŽA

- PREPORUKE XVIII - PODRUČJA NOVE GRADNJE (RIZORT HOTELI)
- PREPORUKE XIX - KONCEPTI, OBLIKOVANJE I MATERIJALIZACIJA ZA PODRUČJA NOVE GRADNJE (URBANA ZONA)
- PREPORUKE XX - KONCEPTI, OBLIKOVANJE I MATERIJALIZACIJA ZA PODRUČJA NOVE GRADNJE (RURALNA ZONA)

PREPORUKE XVIII - PODRUČJA NOVE GRADNJE (RIZORT HOTELI, TURISTIČKI KOMPLEKSI) (Luštica, Zaleđe Herceg Novog)

Preporuka je da se novi rizort hoteli (turistički kompleksi) mogu planirati pažljivo uz ostvarenje prostornog balansa, kako bi se omogućio opstanak izuzetnih pejzažnih vrednosti (OUV UNESCO) na području kulturnog dobra na Listi svjetske baštine i njegove zaštićene okoline (bafer zone), te je u tom smislu neophodno prednost dati postojećim resursima koji se ogledaju u zapuštenom ili napuštenom istorijskom graditeljskom fondu (mapa 6 i 9), te se u tom smislu preporučuje izrada HIA studije i studije vizuelnog uticaja, shodno Opštim preporukama u poglavlju 7.1.

Preporuka je da se gradnja novih rizorta planira na mjestima gdje je već započet određen oblik gradnje kako bi se novim planskim rješenjima izvršilo ublažavanje negativnosti neplanski podignutih objekata i naselja.

Preporuka je da se postojeći rizort hoteli mogu dograđivati/nadograđivati u skladu sa parametrima za ovu vrstu objekata i kapacitetima lokacije, uz poštovanje izvornih arhitektonskih rješenja i karakteristika neposrednog konteksta (prirodne ili izgrađene sredine).

Predlaže se da se prilikom definisanja urbanističko-arhitektonskih koncepata novih rizort hotela van urbanog područja (na Luštici, u zaleđu Herceg Novog) razmotre dva konceptualna polazišta koja su u svjetskoj praksi u zonama u kojima su prepoznate izuzetne kulturno-istorijske vrijednosti dale dobre rezultate: 1) Mimikričnost u odnosu na graditeljsko naslijeđe; 2) Mimikričnost u odnosu na pejzaž.

Mimikričnost u odnosu na graditeljsko naslijeđe je zasnovano na inspiraciji koja se crpi iz primjera lokalne graditeljske tradicije (ruralne graditeljske cjeline), i teži ka formiranju eksplicitne i uočljive graditeljske cjeline koja daje novi identitet prostoru, arhitektonsko-urbanistički koncept mora proisteci iz analize sklopova ruralnih cjelina pripadajućeg kulturnog pejzaža, a planiran pejzažno vidljiv gabarit i volumen ne bi trebao prelaziti dimenziju prosječnog istorijskog sela.

Mimikričnost u odnosu na pejzaž se zasniva na konceptima koji svoju inspiraciju crpe iz pejzažnih karakteristika, i teže formiranju graditeljskih cjelina koje ostaju u "nevidljivoj" zoni uz minimalno ometanje pejzažne slike određenog područja.

Hotelsko-turističke kapacitete koji su po svom programu obimni i gabaritni planirati i zasnivati na konceptu "mimikričnost u odnosu na pejzaž" jednostavnim minimalističkim rješenjima, težeći da planirane strukture u cilju očuvanja izuzetnih univerzalnih vrijednosti (OUV) ostanu nevidljive u prirodnom ambijentu.

Preporuka je da se prilikom planiranja novih i rekonstrukcije postojećih rizort hotela planiraju nove sadnice primorskih borova - pinija koje posjeduju kapacitet da iz dalekih vizura vizuelno saniraju izgrađeni pejzaž, a u mikro ambijentu stvaraju reprezentativan vizuelni i ambijentalni utisak (primjer hotela Palmon Bay, hotela Park, zatim park u Igalu, kolonija na litici jugozapadno od parka Boke Boke, kolonija čempresa u blizini kanjona Nemile i sl).

Preporuka je da se prilikom planiranja novih rizort hotela na Luštici planiraju sadnice primorskih borova - pinija, kao izuzetno kontekstualnog tipa visokog rastinja koje se vezuje za ovo područje, te da se ne planira sadnja palmi koje bi narušile autentičnost vegetacije ovog područja.

PREPORUKE XIX - KONCEPTI, OBLIKOVANJE I MATERIJALIZACIJA ZA PODRUČJA NOVE GRADNJE (URBANA ZONA) - (Igalu, Topla, Srbina, Savina, Zelenika, Bijela)

Ukoliko se novi rizort hoteli planiraju u zonama priobalnih naselja, od izuzetne važnosti obezbjediti uravnotežen razvoj bez devastacije vrednosti prirodnog i kulturnog pejzaža neposrednog konteksta, posebnu pažnju posvetiti hortikulturnom uređenju gdje se prednost daje novim sadnicama primorskih borova - pinije koji posjeduju kapacitet da u manjim ili većim kolonijama na kontekstualan način obogate vrijednost ambijenta.

Predlaže se ambijentalna rehabilitacija prostora u okruženju nekadašnje robne kuće “Topljanka” i istorijske trase ulice kao pješačke koja je na području Ljutog potoka preko Vladičinog mosta prethodila savremenoj trasi Njegoševe ulice nastale 1947. godine, potom izmjestašanje kanalizacije iz Ljutog potoka i njegova revitalizacija.

Uvažavajući potrebu rješavanja problema stacionarnog saobraćaja, preporučuje se planiranja podzemnih parking garaža (za potrebe lokalnog stanovništva) na mjestima koja uslijed prisustva kulturnih, potencijalnih kulturnih dobara ili istorijskog jezgra neće rezultirati pojačanim konfliktom kolskog i pješačkog saobraćaja.

Uvažavajući potrebu rješavanja problema stacionarnog saobraćaja, predlaže se da se predviđeni podzemni parking u zoni autobuske stanice posmatra u maksimumu svojih raspoloživih prostornih kapaciteta, te razmotri mogućnost prostiranja sa obe strane magistrale kao i ispod magistrale, zatim na poziciji u zaleđu motela Dubrava razmotriti uključivanje prostora ispod magistrale a saobraćajni priključak planirati iz slijepog kraka sa sjeverne strane magistrale prema Nemiljoj, ove prostorne resurse koristiti u maksimalnim kapacitetima budući da oni u velikoj mjeri mogu zadovoljiti potrebe istorijskog centra, a bez devastacije njegovih rubnih zona ili uvođenja novih konflikata u istorijsko jezgro, prilikom ovih intervencija ohrabriti javno-privatno partnerstvo.

Predlaže se da se podzemne parking garaže na trasi duž Njegoševe ulice planiraju u skladu sa kapacitetima koje ove lokacije mogu primiti, vodeći računa o činjenici da je riječ o zaštićenom području Starog grada, Istočnom podgrađu, Zapadnom podgrađu i Istorijskoj Toploj, a u slučaju prostora između zgrade Opštine Herceg Novi i Glavne pošte da je riječ o graditeljskoj cjelini koja je u postupki izdavanja rješenja o proglašenju za kulturno dobro (Upravno-administrativni centar Herceg Novog - graditeljska cjelina autora Nikole Dobrovića), te je preporuka da se u tom smislu ostvari saradnja sa Upravom za zaštitu kulturnih dobara.

Težiti formiranju uličnih frontova i tipizaciji arhitektonskog izraza duž njih u cilju postizanja utiska disciplinovane, uređene urbane sredine koja baštini graditeljske tekovine mediteranskih gradova, kao i formiranju povučenih prizemlja (arkade) u prometnim ulicama odnosno centralno lociranim ulicama.

Arhitektonska rješenja zasnivati na tradicionalnim uzorima ili savremenom arhitektonskom pristupu visokih estetskih i oblikovnih dometa, sa jednostavnim, čistim, minimalističkim izrazom, bez ekspresivih formi i bez upotrebe jakih vizuelno nametljivih boja.

Afirmisati upotrebu kamena u masivu kao sredstva materijalizacije objekta prilikom obrade fasada kako u rješenjima zasnovanim na tradicionalnim uzorima tako i u rješenjima koja se zasnivaju na savremenom pristupu.

Preporučuje se da se terase se mogu planirati na ravnim krovovima, kao i ravnim krovovima prizemnih pomoćnih objekata, a u pogledu oblikovanja balkona u urbanim zonama afirmisati rješenja sa dubokim lođama, prije nego rješenja sa dubokim konzolnim balkonima.

Ohrabruje se upotreba tzv. “francuskih” balkona koji omogućavaju široke vizure na okruženje duž cijele godine.

Preporučuje kamen kao sredstvo za obradu trgova, pjaceta, šetališta, staza, dvorišta, ogradnih zidova dvorišta.

PREPORUKE XX - KONCEPTI, OBLIKOVANJE I MATERIJALIZACIJA ZA PODRUČJA NOVE GRADNJE (RURALNA ZONA)

Ove smjernice se preporučuju za gradnju u sklopu postojećih istorijskih ruralnih cjelina, za gradnju novih grupacija objekata unutar i u blizini istorijskih ruralnih cjelina ili pak na teritoriji prepoznatoj kao istorijski kulturni pejzaž ruralne cjeline ukoliko je to planskim dokumentom predviđeno;

Ove smjernice se preporučuju kako bi se izbjegla neadekvatna gradnja u vrijednim ambijentima očuvanih istorijskih ruralnih cjelina. U neadekvatnu gradnju spadaju: akontekstualni objekti koji svojom dispozicijom, volumenom i odnosom ka preostalim objektima u sklopu ili terenu negiraju naslijeđene karakteristike ruralnih cjelina iz neposrednog okruženja, objekti kvadratnih ili složenih osnova, centralno postavljenih u odnosu na parcelu, grupisani u klastere i grozdove koji u široj pejzažnoj slici stvaraju utisak devastacije prostora;

U mjeri mogućeg, urbanističke i arhitektonske koncepte u zonama nove gradnje zasnivati na principima grupisanja i oblikovanja utemeljenim u karakteristikama i osobenostima istorijskog ruralnog okruženja u kome se novi objekti planiraju.

U mjeri mogućeg, infrastrukturne kapacitete (zajedničke garaže, instalacioni blokovi) u novim grupacijama planirati i koncipirati mimikrično u odnosu na prirodni ambijent, što će ih učiniti neprimjetnim i neutralisati devastacioni uticaja na vrijedan kulturni pejzaž, ili u sklopu pomoćnih objekata koji sa centralnim objektima formiraju graditeljske cjeline koje se po svom sklopu doslijedno prate karakteristike istorijskog ruralnog okruženja.

Preporučuje se da se grupisanje objekata novoplaniranih graditeljskih cjelina zasniva na obrascu dispozicije, kompozicije, volumetrije i materijalizacije postojećih istorijskih ruralnih cjelina hercegovačkog zaleđa koje u ambijentalnom smislu grade prostorno jasne, definisane, homogene i kompaktne graditeljske formacije;

Koristiti potencijal evolutivne transformacije istorijskog seoskog gazdinstva (niz bratstava 1:5, pomoćni objekti i gumna) kao inspiraciju za oblikovanje zbirne forme;

Kuće se postavljaju podužno u odnosu na izohipsu, odstupanja od ovog principa unutar sklopa su moguća u minimalnoj mjeri. Kuće su jednostavnih gabarita, pravougaone ili izdužene pravougaone osnove (1:2 - 1:5), u zavisnosti od uslova i karakteristika parele.

Preporučuje se da se u mjeri mogućeg afirmiše izvorna graditeljska karakteristika na osnovu koje kraća strane objekta može imati maksimalnu dimenziju od 6,5m, što je važno za postizanje adekvatne, kontekstualne geometrije krova.

Preporučuje se jednostavna geometrija krova, zasnovana na četvorovodnim ili dvovodnom krovu nagiba od 24-30 stepeni (veći strmiji nagib samo za zonu Ubala i Vrbanja), krovni pokrivač kanalic, dubina strehe je max 20cm, visina krovnog vijenca (kotala) je max 10cm.

Preporučuje se da se terase je moguće formiraju u prizemlju, nad suterenom, u sklopu podzida, ili na ravnom krovu prizidanih pomoćnih objekata, te u granicama mogućeg izbjegavati rješenja sa balkonima na spratu.

Rješenja sa potkrovljima koja posjeduju viđenice svesti na minimalnu mjeru budući da ona u ovoj zoni ne posjeduju tipološko utemeljenje.

Afirmisati upotrebu izvorne materijalizacije objekata u masivnom kamenu, sa prozorima i vratima od drveta, prema tradicionalnim uzorima.

Preporučuje se kolorit zasnovan na tamnim zagasitim tonovima (srednji tamniji ton kamena, pijesak siva, terakota i zagasito tamna crvena popularno nazvana venecijanska crvena).

Preporučuje se da se ogradni zidovi dvorišta (avlija) planiraju u kamenu, izbjegavati kamene strehice po kruništu zidova, ulazne kapije planirati od drveta ili kovanog gvožđa.

Preporučuje se da se ulice, prolazi između objekta i avlije popločavaju kamenom u masivu u tradicionalnom slogu.

Planirati zasade primorskog (kamenog) bora, čemprese, masline, voćnjake i drugo autohtono zelenilo.

8. APPENDIX - GRAFIČKI PRIKAZI PRIMJERA DOBRE PRAKSE

Koncepti saobraćajne infrastrukture zasnovani na savremenim tehničko-tehnološkim rješenjima koji se realizuju u takozvanoj “nevidljivoj zoni” - primjer tunela sa kružnim tokom u Norveškoj.

Koncepti saobraćajne infrastrukture zasnovani na savremenim tehničko-tehnoločkim rješenjima koji se realizuju u takozvanoj “nevidljivoj zoni” – primjer podvodnog mosta koji treba da spoji Zadar sa susjedna tri ostrva.

Prikaz uspješnog pejzažnog tretmana privredno uslužnih zona (preporuka za Sutorinu, preporuka za sanaciju na Kamenom)

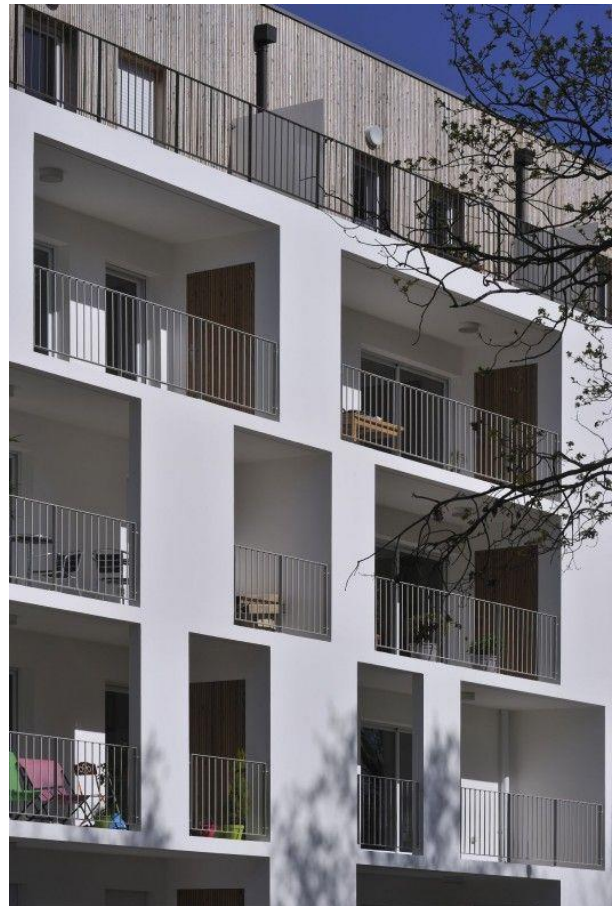

Primjeri uspješnog oblikovanja privredno-uslužnih objekata, grupacija više privrednih objekata (za Sutorinu, Kamenou)

Preporučuje se upotreba logotipa/znaka (boja Brenda) isključivo kao aplikacija na fasadi, bez krošćenja boja brenda u materijalizaciji arhitektonskog uobličenja objekta

Primjeri uspješnog oblikovanja privredno-uslužnih objekata, sveden neutralan arh. izraz, bez upotrebe boje brenda na fasadi

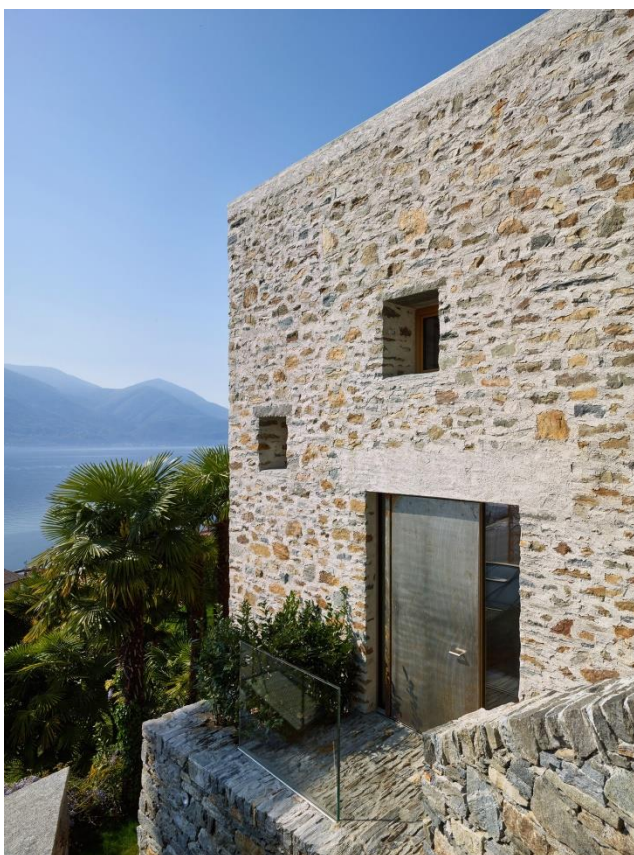
Primjeri uspješnih savremenih stambenih blokova i objekata veće gustine, van zone kulturnih dobara

Primjeri uspješnih savremenih stambenih blokova i objekata veće gustine, van zone kulturnih dobara

Primjeri uspješnih savremenih stambenih blokova i objekata veće gustine, van zone kulturnih dobara

Uspješni primjeri primjene tradicionalnih tehnika u savremenom arhitektonskom izrazu